

بزووتنه وهی سیاسی و روشن بیری

منتدی اقرا الثقافي
www.iqraahliakultada.com

له کوتایي چه دخی نوژده هه مه وه
تا ناوه راستی چه دخی بیست

به ره زامندی وه زاره تی راگه یان دن و
به یارم تی وه زاره تی کاروباری تروورو
له چاپ دراوه

نوسینی

مژده قرائی

مطابعه ی نیر / سلیمان / ۱۹۷۶

بۆدبەزاندنی جۆرهە کتێب: سەردانی: (مَنْدَی إِقْرَا النِّقَافِ)

لتعمیل انواع الکتب راجع: (مَنْدَی إِقْرَا النِّقَافِ)

پراي دانلود کتایه‌ای مختلف مراجعه: (مَنْدَی إِقْرَا النِّقَافِ)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للکتب (کوردی ، عربی ، فارسی)

بزوتنه‌وی سیاسی و روشن بیری کورد
له کوتایی چه‌رخى نوزده‌مه‌مه
تا ناوه‌راستی چه‌رخى یست

نوسینی
رمزی قزاق

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS 311

LECTURE 1

1.1. THE CLASSICAL LIMIT

1.2. THE QUANTUM LIMIT

1.3. THE CORRESPONDENCE PRINCIPLE

1.4. THE SCHRÖDINGER EQUATION

1.5. THE HEISENBERG UNCERTAINTY PRINCIPLE

1.6. THE DIRAC EQUATION

1.7. THE PAULI EXCLUSION PRINCIPLE

1.8. THE BOSE-EINSTEIN CONDENSATE

1.9. THE FERMIONIC CONDENSATE

1.10. THE SUPERFLUIDITY OF HELIUM

1.11. THE SUPERCONDUCTIVITY OF COPPER

1.12. THE QUANTUM HALL EFFECT

1.13. THE QUANTUM COHERENCE

1.14. THE QUANTUM ENTANGLEMENT

پیشکش بی :-

بهو کورده دلسوزهی که ته‌مه‌نی لای و پیری خوی به‌خت ئەکا له پینار
رزگار کردنو سه‌ربه‌خویی وولاتو نه‌ته‌وه که یا

بهو قاره‌مانه دلیر و نه‌به‌زه‌ی که به کرده‌وه سه‌لماندی به دوست و دوژمنی و ها
جیهان که پیشه‌وایه‌کی لی هاتووی نه‌ته‌وه که یه‌تی و چاکه و ده‌ست که وتی وولاته‌ک
پیش چاکه و ده‌ست که وتی خوی ئەخا .

بهو کورده دلسوزه هه‌ولده‌رو تیکوشه‌ری که ناوی کوردو کوردستانی به
هه‌موو جهاندایا بلاو کرده‌وه و ناساندی .

به باوکی کورد بارزانی مصطفی

» نوسه

پیشرو :-

میژووی کوردو کوردستان ، هیشتا به تهواوه‌کی پروون نه‌بوته‌وه ، میژوو نووسان و ته‌وانه‌ی دهستان دایته خامو نیازی نووسینان بووی له باره‌ی کورده‌وه ، چ بیگانه ، چ خۆ ، تاکه تاکه‌یان نه‌ییت ، به ئاره‌رووی خویان چونیاز نووسی بی و چیان وتبی ، نووسیویانه و توویانه ، مه‌به‌ستی به‌رو دویان نه‌وه‌بو ، که بگه‌ن به‌و تامانجه‌ی نه‌و نووسینه‌یان بو نویسه‌وه به‌س ، نه‌وه‌یان لیک نه‌داوه‌ته‌وه ، که نووسینه‌کانیان له پاشه‌ روژا ، نه‌بته به‌لگه‌ی میژوو وه ئاویته بو دهرخستنی پرووی پۆشن و تاریکی رابوردوی نه‌و نه‌ته‌وه‌یه که نه‌مرو نه‌وان نه‌و باسه‌ی له باره‌وه ده‌نووسن ، جا بویه ته‌لیم ، ته‌وانه‌ی که نیازی نووسینان ه‌یا له باره‌ی کوردو کوردستانه‌وه کودرین یان بیگانه ، پی‌ویسته بچه‌و بنج و بناوانو نه‌و باسه که لای ته‌دوین وه زور به‌قوولی له ره‌گوو رگیشه‌ی نه‌و باسا بکولنه‌وه‌وه ده‌رسی هه‌موو روه‌یه‌کی بگه‌ن ، وه به‌هه‌موو که‌لین و قوژبن و شوینکیا بگه‌رین و به‌شیوه‌یه‌کی وا نه‌وه‌نده‌شاره‌زا بین که بگه‌نه راست ترین ریگا بو نویسه‌که‌یان تا بتوانن له‌سه‌ر نه‌و پشکنین و ده‌رس کردنه‌چار چیه‌وه نویسه‌که‌یان دارژن و له‌ری راست لا نه‌دن ، لایه‌نگری نه‌که‌ن ، له‌به‌ر خاتری خاترانو بو دل نه‌وایی نه‌نوسن .

چونکه نویسه‌کانیان ، نه‌بن به‌میراتی نه‌ته‌وايه‌تی و نه‌میننه‌وه بو دوا روژی نه‌و گه‌له ، نه‌گه‌ر نه‌و نویسنانه له‌سه‌رچه‌وه‌یه‌کی روون و خاوینی پر له‌راستی‌وه ، نووسایی و دوور له‌لایه‌نگری و رواه‌ت و دل نه‌وایی ، نه‌وا نه‌و نویسنانه نه‌بنا که نه‌جینه‌یه‌کی به‌که‌لک و پر سوود بو نه‌و نه‌ته‌وه‌یه و ته‌وانه‌ی نه‌یانه‌وی له‌پاشه‌روو

پیشوی ئەو نەتەوێه بگەن ، خو ئەگەر ئەو نوسەرانی بی وجدانیان کردو له
 بی راست لایان داو پیشکەوتنی میژوویان دەستکاری کردو گوریان ، ئەوا ئەو
 وسینانە هەر بەو جورە دەمینەووە ئەبە تەوق و ئەچنە گەردنی ئەو نەتەوێه ی
 ەربارە ی نووسراوە .

مەبەست له نووسینی میژووی نەتەوێه ئەو یا نووسینی ژبانی پیشەوایەك ئەو
 یه نوسەر هەرلایەنی چاکە ی ئەو نەتەوێه یان ئەو پیشەوایە بگری و ، بنوسی ،
 ەلکو ئەبی نووسەر بو میژوو بنوسی ، لایەنی چاكو خراپیان چسێه و چونه
 ەمووی دەرخوا روونی بکاتەووە بیان خاتە بەرچاو ، بو نەوێ چینه کانی دوا ی
 ەتەو ە که دەیان خۆرنەو ە له چاکەیان کەلک و سوود وەرگرن ، له خراپەشیان
 ەبرەت ، نووسەرێک که خامە ی گرت بە دەستەو ە بو نووسین ئەبی دووربی له
 ەاطفە ، لایەنگری دل ئەوا یی کردن ، بە دوا ی دەستکەوتدا نەگەری ، نووکی
 ەروزی خامە ی بە کری ئەداو نەفرۆشی ، بەلکو ئەبی نووسەر و خامە کە ی زور
 ەاوین و راست بی ، چاکە و خراپە له تەرازو یە کا بکیشی و بینوسی ، بو ئەو ی
 ەویندکاری بەریز که خۆیندیه و ئەو ە تەرازو ی غەقل و روشن پیری خوی لایەنی
 ەاکە و خراپە ی ئەو نووسینە پارسەنگ بگری و هەلی سەگینێ ، چونکە تا ئیستا
 ەزگیز نەگونجاو ە له میژووی نەتەو ە کاناو ناشگونجیت یەکیک له هەموو تەمەنی
 ەانیا هەموو کردەو ە کرداری هەر چاکە بویت و هەر چاکەشی بدیرتە قەڵەم ،
 ەراپەکانیش بکری بە ژیر لیو ەو ە دیزە بە دەرخو نە بکری

ەله میژوودا زوز زروفی سیاسی واریک کەوتو ە بو ەهوی بەهەله چوون ، بو
 ەپیشەوا و پیاوی دلسوز ، که ئەو بەهەله چو نەیان بو بو تە کەمو کووری له

ژیانی سیاسیاندا ، نهك له رهوشتو خویاندا ، چونكه رهوشتو خووی شخصي جیواز له كارو باری سیاسي ، زور پیشه‌واو دهسه‌لاتدر هه‌ن له میژوودا نه‌یین خاوه‌ن جواترین وه خاویترین رهوشتو خوون وه به خاوینی ناسروڼ له ماوه‌ی ژیا‌نیا‌نا ، كه‌چی له كاتو ماوه‌ی دهسه‌لاتداریانا ، زرروفي سیاسي وین هاتوته پیش نه‌یان توانیوه به سه‌ریا پروڼو به هه‌له‌چون ، جاته‌و به‌مه‌هه‌چوونه‌یان بو بووه به كه‌مو كوری سیاسي وه له میژوودا بویان نوسر وه له كه‌داری كردون ، هه‌مه‌مانای نه‌وه‌نیه‌وه‌ جوړه‌ پیاوا‌نه‌ خاوه‌ن رهوشتو خوی جوان نه‌بوون ، واته‌ پیوسته‌ له سه‌ر نووسه‌ر به‌ تایه‌تی نه‌وانه‌ی له‌ باره‌ی نه‌ته‌وه‌یه‌كو‌ كرده‌وه‌ی كرداری پیشه‌وا‌یه‌كه‌وه‌ ده‌نوسن كه‌ خامه‌یان گرت به‌ ده‌سته‌وه‌ زور به‌ پاکی و خاوینی بنوسن خو‌یان دورخه‌نه‌وه‌ له‌ عاطفه‌و نووکی خامه‌كه‌ی دانه‌یت بو نویسن درو به‌ قه‌دو بالایی خه‌لكاو ده‌ستكاری رووداوی میژوو ، راستی چی به‌ وه‌ چر به‌ بوه‌ نه‌وه‌ بخته‌ سه‌ر قاقه‌ز ، چونكه‌ نووسه‌ر میژوو ده‌نووسی و بو میژووشی ده‌نوسی و به‌س ، نه‌بی بی‌گومان نه‌وه‌ بزانی‌ت كه‌ له‌ دوی نه‌وه‌وه‌ نوسه‌ری تر دیت وه‌ له‌و بابه‌ته‌وه‌ كه‌ نه‌و نویسو‌تی نه‌ویش ده‌نوسیت و دروو راستی نه‌ویش ده‌ره‌خا به‌ به‌لگه‌ی زیندوده‌وه‌ كه‌ میژوو به‌ دروی بخته‌وه‌ ، بویه‌ له‌ نووسین ، نه‌م به‌رتوو كه‌دا كه‌ هه‌شت سالی ره‌مه‌قه‌ له‌ گه‌لی خه‌ریكم وه‌ سه‌رچاوه‌ی زو‌رم خو‌یندوته‌وه‌و درسه‌ی كي‌ قو‌ولی بابه‌ته‌كه‌م كرده‌وه‌ كه‌ ده‌نوسم تا توانیم مه‌ جوړه‌ پیشكه‌شی بكه‌م به‌ خو‌یندكارانی كورد ، هه‌رچه‌ند بی‌گومان كه‌مو كوری تیدا ، نه‌ه‌گونه‌ی به‌ دلی زو‌ر كه‌سان نه‌ست به‌لام به‌ نه‌ی وزه‌و توانام هه‌ولیکسی زو‌رم داوه‌ تا گه‌شتوم نه‌م ئامانه‌ كه‌ توانم خه‌مه‌تکی بچو‌ت پیشكه‌شس بكه‌م به‌

ته ته وه كه م ، نوميدم هه به سود به خشن ييت .

نوسه
رمزي قزاز

★ ★ ★

مى ينى : - زور سوپاسى پاريژ هرى به ريز كاك شينخ روف حفيد زاده نه كه م كه
بادداشته ده ست خه ته كه ي خوا لى خوشبو كاك احمد ته قى دامى له گهل كتبه كه ي.
مس ييل « وه » ضحاي الثلاث « ي غلامى كه له م سى كتبه كه لكى زورم وه مگرت .

کوردستان :-

خاکی کوردستان که وتوتنه روزه‌لانی ناوهراستهوه ، ئەم خاکی هی دهوله‌تیک یه ، خاکی کوردستان دابه‌ش کراوه له به‌ینی ئیران و تورکیا و عیراق و سوریا دا ، وه له یه‌کیتی سوڤیتا کورد هه‌ن .

ووشه‌ی « کوردستان » له عیراقدای میری به‌رهمی دانی پیا نایت له نه‌خشه‌و په‌رتوو‌ک و ره‌سیاتدا ناوی ناهیتیت ، له ئە‌تله‌س و له‌و په‌رتوو‌کانه‌دا که له قوتا‌بخانه‌کانا ده‌خویند‌رین ناووس‌ریت ، له « ئیران » دا به‌رهمی به‌ ناوچه‌ی « سنه » ده‌وتریت « وولاتی کوردستان » ووشه‌ی کوردستان مانای وولاتی کورده‌کانه که ناوچه‌یه‌کی زور پان و فراوانه ، ئەم ووشه‌یه « سنجار » دوا پاشای « سلجوق » ی به‌کان بری به‌ سه‌ر ناوچه‌کانی وولاته‌که‌یا ، له چه‌رخ‌ی دوا‌زده‌هه‌م پ ز دا ئەم خاکی پیک هاتبو له چه‌ند وولاتیک ریزه شاخه‌کانی « زاگرو‌س » ا یه‌کی جیا ده‌کردنه‌وه ، له رۆژ هه‌لاتی ئەم ریزه شاخه‌دا وولاتی « هه‌مه‌دان و - ده‌ییور کرمانشاهان » هه‌بو ، له رۆژ ئاوا‌یا وولاتی « شاره‌زورو سنجار » .

یه‌که‌م میژوو نووس که ووشه‌ی کوردستانی نویسه‌وه له په‌رتوو‌کی « نزهة القلوب » دا له سالی « ۷۴۰ » ک له چه‌رخ‌ی چوارده‌هه‌ما « قه‌زوینی » بو ، له کوتابی چه‌رخ‌ی هه‌فده‌هه‌ما عوسمانیه‌کان ناوی وولاتیک له وولاته‌کانی خویاز « کوردستانی تورکیا » که پیک هاتبو له لوی « ده‌رسیمو موش و دیار به‌کر زانای فرسی « کیری » له مه‌وسوعه‌که‌یا ده‌رباره‌ی « کوردستان » نویسه‌یه‌ت هه‌لیت :- « کوردستان یان وولاتی کورده‌کان ناوچه‌یه‌که‌ درێژ بۆته‌وه له خواروی روزه‌لانی تورکیای ئاسیاوه تا سنوری عیراق و ئیران و وولاتی کاردو - سلطان سنجر » یا سولتان سه‌نجه‌ر (دیه‌ن‌شیر) .

جارانی پښ ده لټن « شاره کانی له تورکیادا « ديار به کر » له عیراقددا « موصل »
له ئیراندا « نورمنی » ن .

وه دیسه نه وه مه وسوعه که باسی کوردستان نه کاو نه لیت : — له ناوچه په کاله
به کیه تی سو قیت له کوماری « نازربایجان » دا کورد هیه ، پانایی نه و خاکه ی
نیایا ده ژین « ۳۵۳۴۰ » کم ی چوار گوته که « ۵۱،۵۰۰ » که سی تباده ژین پایته خته که یان
(لاجین » « ۱ » .

استاذ فائق السامرائی له پهرتو وکی « القضاء الكردیه » دا نه لیت « کوردستان
له هه مو مانایه کی فراوانی نه و ووشه به وه به و وولاته نه لټن که هه مو کورده کانی
یا جی نشین ، بڼ جیاوازی وه نه یکه نه م وولاته نش دابهش کراوه به سه ر
(عیراق و ئیران و تورکیا و سوریوا په کیه تی سو قیت » دا له مه وسوعه که ی
(لاروس » « ۱ » دابه فهره نسی نه لیت « کوردستان وولاتیکی ئا سیایی به
ابهش بوه له به ینی « تورکیا و عیراق و فارس و سوریه » دا

« ل . ه . ه . فلورنس » له پهرتو وکی « الاجناس » (۲) دا نه لیت « وولاتی
کوردستان ناوچه په کی دهشتایی و شاخوا به دابهش بوه له به ینی « تورکیا و عیراق و
یران » دا له گه ل چهند مستعمره به له قه و قاس وه سه ر به ره و خوار په کانی شاخی
نه رمینیای سو قیتی .

قاسم والا کراد ص ۲۹

قاسم والا کراد ص ۱۹

(۱) قاسم والا کراد « خناجر و جبال » احمد فوزی ص ۱۰ - ۲۱

(۲) قاسم والا کراد - خناجر و جبال - احمد فوزی ص

(۳) کوردستان والا کراد داسه سیاسیه و اقتصادیه دکتور عبدالرحمه قاسم

مهوسوعی عه ره بی « ۱ » : - کورده که کانه نه هوهیه کی « ناریسن »
مسولمانن نیشتمانیان کوردستانه ، وه ئەلێت کوردستان ناوچهیه کی شاخاویه
که وئوته خواری شاخی تاراراته هوه سیاست پارچه پارچهی کردوه له بهینی
« عیراق و تیران و تورکیا دا » کهشت که روکی تورکی « اولیا چه له بی » « ۲ »
که له چه رخی هه قهده هه ما ناویانگی ده رکرد ، له دوا ی گهشت و گهرانی به هه موو
ناوچه کانی کوردستانا ئەلێت : « وولاتی ئه رزو و رۆم و وان و هه کاری و دیار به کرو
جزیره و عمادیه و موصل و شاره زورو زرده لان » هه موی وولاتی کوردستانه که به
هه قهده قۆناغ یعنی هه قهده رۆژ ده برریت .

فهرهنگی جغرافی « ابن عمران » « ۱ » له بهشی پینجه میا که به زمانی فارسی
نوسراوه نه لیت : - کوردستان بهشی روژئاوای ئیرانه کورده کانی تیا جی نشین
سنوری کوردستان به ئاسانی نه خشی ناکیشریت ، وه ههروه ها ناتوانین هیللیک
دابنین بو هه موو کوردستان ، هلام له نه نجی می لیکو له وه وه دهرس کردنی نه و
ناوچه یه که کوردی تیا جی نشنه ، له روژری میژووی خاکه وه ، نه وانری به
شیوه یه کی . مک له راستی سنو ، مک دابنریت ، هیلکی راست رابکیشریت له
لووتکه ی شاخی ئاراراته وه له ژورو ی روژه لاتا ، سه ره و خوار بیته وه سه ره و
به شه ، خواروی له « زاگروس » هه به « بشت کوه » وه له ویشه وه هیلکی
راست راکشن به ره روژئاوا تا موصل له عراقدا ، ئنجا هیلکی تری راست
راکشین به وه روژئاوا هه . له موصله وه تا ده گاته ناوچه کلانی تورکیا له لوای

« ئەسكەندەرونە » ھە ، لەویشەو ھێلێكى تر رابكیشریست بەرەو ژوووری
 روژ ھەلات تا ئەرەزورۆم لە توركیا ، ئنجا لە ئەرزو رۆمەو ھێلێكى تر رابكیشین
 بەرەو روژ ھەلات تا لووتكەى « ئارات » « ۱ » بەم جورە مساحەى خاكى
 وولانى كوردستان دەردەكەوى كە « ۶۵۰ ، ۴۰۹ » كى چوار گوشەى كە پاترو
 فراواترە لە ھەموو خاكى بەریتانیاو ھولەندەو بەلچىكاو سوېسەرە دانىمارك ،
 ئەم خاكە پان و فراوانە دابەش بوە بەم جورە : —

لە توركیا « ۱۹۴ ، ۴۰۰ » كى چوار گوشە لە ئیران « ۱۲۴ ، ۹۵۰ » كى چوار گوشە
 لە عىراق « ۷۲ ، ۰۰۰ » كى چوار گوشە لە سورى « ۱۸ ، ۳۰۰ » كى چوار گوشە
 درىزایى كوردستان لە ژوروو ھە بو خوارو « ۶۰۰۰ » كى بەرە بەرە زیاد ئەكا
 تا دەگتە « ۷۵۰ » كى چوار گوشە .

« ۱ » كوردستان والاكراد داسە اقتصادى و سیاسى . قاسماتو

« ۲ » كوردستان والاكراد د . قاسماتو

* مەوسوعەى بەریتانیا ئەلیت درىزایى كوردستان ۶۰۰ مێلە وە پانایى ۱۵۰
 مێلە كەچى قاموس العالم دەرى خستو كە درىزایى كوردستان ۹۰۰ كى وە
 پانایى ۱۰۰ تا ۲۰۰ كى بەشى « ۵ » قاموس العالم ۳۸۴۰

ره گهزی کورد :-

کورد له خاوینترین په گهزی نه تهوه کانی روژ هه لاتی ناوه راسته که دانراوه با لانهکی پیشکه وتنی کون . هیشتا میژووی کورد به تهواوتهی روون نه بوتهوه . بویه میژوو نوسان به پیی ئارهزوو مه بهستی خویان چونیان نویسی بو نووسیویانه ، مه بهستی بهرو دویان ئهوه بووه که بگه نه ئهوا ئامانجهی ئهونوسین و میژوهی بو ده نوسن ، ئیتر وجدانیان خستوته لاه یان نه یان خستوووه راستیاز کردوه به ژیر لیوهوه وه یان نه یان کردوه جیا به ، بهلام زور بهی نویسه کانیان تاکا تاکه یان نه یتت هه موی دوورن له راستی و هیچ به لگه و سه رچاوه به کی میژوو یاز نه بووه . وه به لگهی میژوو یان به دهستهوه نه بووه که راستی نویسه کانیاز ده رخه نو پیشان بدهن ، هه ندیکیان ووتویانه کورده کان « سامین » یان « تورکن » هه ندیکی تریشیان له بهر ئهوهی زبانی کوردی نزیکه له زبانی « فارسی » یه ، ووتویانه کورده کان ئیراین و فارسن ، بهم جوړه بریاریکی تهواویان نه داوه ک کورد خوی نه تهوه یه و جیاوازه له نه تهوه کانی تر ، وه پیشکه وتنی میژوو یاز دهستکاری کردوووه شیواندویانه .

بهلام ئیستا به به لگهی میژوو دهر که وتوووه که کورده کان « ئارین » وه ل

ره گهزی خپله کانی « زاگروس » ن .

روژه لاتی شوناسی ناسراو « مینورسکی » ئه لیت : - « رهنگه نه تهوهی کورد له سه ره تادا له روژه لاتهوه (روژه لاتی ئیران) کوچی کردبی بو روژ ئاو (کوردستانی ئیستا) وه له سه ره تای روژی هه له اتن روژی میژوو وه له و ناوچه یه د نیشته جی بوبن » ئه گونجی له پیش هاتنی ئه م نه تهوه یه بو ئه م شوینه ل

کوردستانی ناوه راسته وه نه ته وه ی تر له م شوینه دا نیشته جی بوین هه بهم ناوه وه
 یان به ناوی تروه که نزیك ین له ناوی ته وه نه ته وانه و یتکه لیان بوین و پسی یانه وه
 لکابن به جوریکی وا بوبنه یه که نه ته وه به درێژایی زروف و زه مان •
 زور له پزیشکه شاره زاکان و باحه کانی تریش یرو باوری « مینورسکی » « ۱ »
 په سه ند ته که ن له بابته سه ره تاو ره گه زی کورده وه •

۱ :- چینی یه که می ره گه زی کورد :-

نه ته وه کونه کانی « زاگروسن » که ریزه شاخیکه له بهشی خواروی
 شاخی « ئارارات » •

أ :- لۆلۆ یان لولوبوم :-

ئه م نه ته وه یه له ناوچه ی شاره زوردا نیشته جی بوون ، به لام به ته وای
 نازانیت که ی هاتونه ته ته و شوینه ، بو یه که م جار له گه ل سوپا کانی ئاشوریه کانا
 له چه رخی سیانزه هه می پ • زدا له یه کیان داوه •

پروفسور « سپازهر » ته لیت لۆلۆ یی به کان باپیره گه وری لوره کانی ئیستان ،
 وه به لگه کونه کانی ئاشوریه کان ته لین ، وولاتی لۆلۆ زور وولاتیکی پیشکه وتو
 ئاوه دان بووه •

ب : — گوتی یان جودی : —

نەتەوہ یەکی بە ناو بانگە لە نەتەوہ کانی « زاگروس » وولاتی « ئاکاد » (سوم)
 یان داگیر کرد لە « ۲۶۴۹ » پ زدا وە ماوەی « ۱۲۵ » سال حکمرانیان کردوو
 لە لیستە ی ناوی پاشاکانە کە دۆزراوەتەوہ لە (نیپور) ناوی « ۲۱ » پاشای گوتی
 تیایە ، وا دەردە کەوێ حکومەتی گوتی وولاتە کە ی خۆی بە جێ هێشتووە و هاتو
 حکمرانی وولاتی « ئاکادو سومەر » یان کردووە وە ک وولاتیکی داگیر کر
 (مستعمره) ، پاشا بە دەسلەلاتە کانی « لە گش » ناچار بون سەر بوئا
 (گوتی) یانە دابنەوینن کە دوا پاشایان ناوی « بریکان » بوو .

لە چەرخێ شانزە هەمدا لە « ۲۵۲۴ » ی پ ز پاشای « اور » حکومە
 (گوتی) یە کانی لە ناو برد لە ئاکاد عەشایەرە کانی ئەم نەتەوہ یە ناچار بوون ب
 گەرانەوہ بو ناو شاخە کانی « زاگروس » تا لەویدا بەرگری بکەن . ناو
 گوتیە کان بو جاری دووہم لە چەرخێ سیانزە هەمی پ ز دا هاتوہ لەو شەرە
 کە لە گەل ئاشوریە کانا کردویانە ، لە میژوو ی « گوتی » دا ئال و گۆر هە یە ل
 تیان ئەم ووشە ی ووشە ی « کورتی » دا وا دەردە کەو ی ئەم دوو ووشە یە ی
 بن و ناوی نەتەوہ یە کە بن .

روژ هەلات شوناس « دریقر » « ۱ » لە پەرتوو کە کە (پە یە ندی زبانب
 ووشە ی کورد) دا ئەلیت ووشە ی « کوزیوی » زۆر گرنگە لە باسکردنی پە گەز
 جێ نشینانی کوردستانا وە ئەلیت ووشە ی « کاردا یان کاردوخی و کۆتوخی
 کوردی و کارداک و سیرنی و گودیای و کوردئین و کاردوو و کارداوا یە . . هەتد

همو و نه گرينه وه سهر ره گزيك له گهل نهو و شا كه له ووشه و قسه كردنا
جيا وازيان هه به .

ج : - كاسای يان كوسی يان كوشو : -

نه ته وه به كه له نه ته وه كانی « زاكروس » له سه ره تا دا له ناوچه ی « كرمانشا » دا
نيشته جی بوون ، نه مانه كوچه ری نه بوون به لكو نيسته جی ئه صلی بوون رويا ن
كرده رۆژ هه لاتی « بابل » ئاكا ديه كان پين يان ده وتن « كاشو » نه مانه ناويان له
به رتووکی پيرۆز « الكتاب المقدس » « ئينجيل » دا هه به پين يان ده وتري « كوش »
د : - خالدي كالدي يان وارتو : -

وا زانراوه كه ئهم نه ته وه به له كاتيكي نه زانراوا له رۆژهه لاتی ئاساي بچو كه وه
ها تونه ته ناوچه ی گۆلی « وان » به پينی داستانه كانی ئاشوريه كه ن وه به پينی
به لگه كونه دوزرا وه كان كه تايه تی شه ره كانی « سه رجون » ی دوو هم پاشای
ئاشوريه كانه ئه لیت : - سنوری حكومه تی « خالدي - كه لدي » له كاتيكا له
به شی ژورو وه تا گۆلی « گوگجه » وه « ئه سكه ندر پول » له قه فقاس وه له
پۆژ ئاوا وه تا روبا ری « فرات » وه له خوار وه تا « ره واندوز » و ئاوی (زاب)
وه له رۆژهه لاته وه تا گۆلی « ورمی » بوه وه بو ما وه به ك له سور يا شدا حكمرانی
كردوه ، په يته ختی ئهم حكومه ته شاری « توباس » بوه كه « وان » ی ئیستايه
به كه م پاشای خالديه كان ناوی « ساردوریس » بوه له « ۸۴۰ » پ ز دا له ناوچه وه

★ ★ ★

۲ :- چینی دووهم له ره گهزی کورد :-

۱ :- میدیه کان :-

به لکه تاریخه کانی چهرخی هه وته مو هه شتم و نویه می پ ز زه مانی ئاسوریه کاز ده ری ده مخا که گۆرنیک له روژه لاتنی کوردستانا رویداوه به هۆی کوچ کردنی نه ته وه « ئاری » به کانه وه « هیندو ئه وروپی » له روژه لاتنی ده ریای (قه زوین) تا وولاتی میدیا (روژه لاتنی کوردستان) یان ووروی پۆژناوای تیران ، به که کس که ناوی « میدیا » ی هیناوه پاشای ئاشوری « شه لمانه سری » پینجه م بو وه له سالی ۸۲۳ - ۱۸۰ پ ز ئه م میدیانه له دوا ی ئه م تاریخه بونه هۆی ته نکا چه له مه و هه ره شه یان له حکومه تی ئاشوری ده کرد له هه موو کاتیکا . به که مجار ناوچه ی روژه لاتنی وولاتی میدیا یان داگیر کرد به داها تنسی چهرخی هه وته ده سه لاتنی ئه م « میدیا » ی یانه کشا به سه ره موو وولاتا که له دوایدا ناوی نه وولاتی « میدیا » وه نه ته وه ی (پارسای) یش که وه ته ژیر ده ستیانه وه ک در اوسی یان بوون و به خزمایه تیش ده گه یشتنه به ک ، ئنجا شاری « ئه قباتان - هه مه دان » ئه ستایان بنا کرد و کردیان به پای ته ختی حکومه ته که یان .

له سالی « ۶۲۵ » پ ز شا (نه بو پولاسه ر) ی ئاشوری که سه ره بخو یی ا شاری به بل دا بلاق کرده وه له گه ل « میدیا » یی به کان « سه شی » به کانا دو ستایه تم گرت له دژ حکومه تی « نه ینوا - نینوی » وه له ناوی بر دوه شاری « نه ینه وای وێران کرد له سالی ۶۱۲ پ ز « که ی ئه خسار - که یخسره و » شای میدیا حکومه تم ئاشوری له ناو برد به م جو ره بناغه ی ئیمپراتوریه تی « میدیا » ی دامه ز راند ، زۆ پیشکه وتو گه شه ی کرد ، سنووری هه ره له (بوخارا) وه تا روژه لاتنی روباره

« قزل ئیرماق » وه له ده‌ریانی « قه‌زوین » وه له شەش و ورو‌دا تەخلیجی فارس
 نه به‌شی خوار و‌دا ، ئەم بێ‌پراتوریه‌ ته‌ گه‌وره‌یه‌ له‌ سالی ۵۵۰ پ ز که‌ شاکی ناوی
 « ئیسیاع ئیخو ویکو » بو‌شای « ئەخمینی »
 « کوردس » بو‌ له‌ ناوی برد .

په‌رتو‌وکی « ئیرانی سه‌م » نوسه‌ری « بشیر الدوله » له‌ لاپه‌ره (۵۷) د
 ئە‌لێت زبانی (مې‌دیا) یی مان‌ه‌ر بو‌ زیانه‌یه‌ که‌ ته‌وه‌ی کورد ئیستا‌قه‌ی پێ‌
 ده‌ که‌ن ، یان هیچ نه‌بی‌ بنه‌ه‌ی ئە‌و زبانه‌یه‌ .

بام بو‌نه‌وه‌ و به‌ به‌وه‌ی ئیشتمان خۆنه‌وه‌ ته‌وه‌ی « میدیا » به‌ په‌گه‌زی
 ئە‌سی ته‌وه‌ی نورد دات‌ه‌ت‌یت .

ب : — نایه‌ری — نه‌ه‌ری : —

ئە‌م نه‌ته‌وه‌یه‌ له‌ پێ‌ش کۆچی نه‌ته‌وه‌ کانا له‌ دوا‌یدا له‌ کوردستانا نیشه‌جی بو‌ون
 له‌ زه‌مه‌انی حکومه‌تی ئاشوریه‌ کانا ناویان هات‌وه‌ .

« مې‌جهر سوژ » ئە‌لێت ته‌ته‌وه‌ی نایه‌ری له‌ کوردستانی ناوه‌راستا ئە‌وین ، له‌
 ئیوه‌ندی چه‌رخ‌ی دوا‌زه‌هه‌م و پا‌نزه‌هه‌می پ ز دا ، ئە‌م نه‌ته‌وه‌یه‌ له‌ کاتی خوی‌دا
 زۆر ئازاو چالاک بو‌ه « ئاشوری » یه‌کان شه‌ری زوریان له‌ گه‌ل کردون ، ئە‌لێن
 ئە‌و دیهاتانه‌و ئە‌و عه‌شایه‌رانه‌ی که‌ ئیستا له‌ ناوچه‌ی « نه‌ه‌ری » و « شه‌مه‌دیان »
 دان پاشماوه‌ی ئە‌و نه‌ته‌وه‌ کۆنه‌ن .

ج : — کار دو‌خی : —

دوو با‌س هه‌یه‌ ده‌رباره‌ی ئە‌م نه‌ته‌وه‌یه‌ که‌ نوشی « گزێنه‌ون » هاتن له‌ کات‌ی

گهرا نه وهی دهه زار سه ربازه یونانیه کاندایه ئیرانه وه یونان له سالی ۴۰۱ ی پزدا
 باسی به کهم : ت ووشه ی « کاردوخی » ناویکی گورزاوو هه لگه زاوه یه له
 ووشه ی « گوتی » که نه ته وه په کی کونه له « چینی یه کهم » به پینی زه مانه و روژ
 ووشه که گورزاوه .

باسی دووهم : - نه ته وه ی کاردوخی ره یگه هاتنه وولانی کوردستان و تیا
 نیشته جی بوین له کاتیکا « میدیا » یی به کان وه « فارسس » هکان هاتنه
 نیشتمانه که یان و تیا نیشته جی بوون . وه یان له ناوه راستی چهرخی حه وته می
 پ ز داو له دواپی دا زال بوون به سه ره عشا یه رو نه ته وه کانی کوردستانا وه تیکه ل
 به هه موویان بون و پینیانه وه لکان ، به پینی « باسی یه کهم » ئەم نه ته وه یه یه کیکه
 له نه ته وه کانی « زاگروس » ی کون ، وه به پینی « باسی دووهم » یه کیکه له
 نه ته وه ی (ئاری - هیندو ئه وروپیی) .

« کرینفون » له په رتووکی « ئەنایاسیس » یدا ئەلیت ، نیشتمانه که یا نه درینژه
 ده کیشی تا ده گاته « بۆتان » ، سه ربان بو که سی دا نه نه واندوه و له ژیر ده سه لاتی
 که سا نه بون ، ته نانه ت سه ربان دا نه نه واندوه بۆ ده وله تی « ئەرده شیر » واته
 ده وله تی « فارسس » کان وه ده وله تی « ئەرمه نی » یه کان له ژیر ده سه لاتیانا نه بون
 وه ووتویه تی ئەو ده رده ، سه ری یه ی که هاتوته رتی یان به ده ست کاردوخی یه کانه وه
 نه یان دیوه له سوپا گه وره کانی « فارسس » یشس کاردوخی یه کان سوپای
 « کرینفون » یان ئابلوقه دابو له نزیک ده ره بندی « بازیان » که ئەکه و بته نیوان
 (چه مچه مال) و « سوله یمانی » ئیستاوه ، ئەم نه ته وه یه له و نه ته وانه یه که ئەسلی
 کوردن وه سه ره به خۆیی خۆیان پاراستوه به درێژایی چهرخه کان .

بويه که میچار ناو برنی کورد نـ

سیر « سدنې بېمېث » ټولیت : له کاتي له ناو چونی حکومتی ئاشوریه کاناو
 ټهوه پیشیش زور جار ناوی کورد براوه ، مستر « ټول » له پرتووکي « میژووی
 روژه لاتی دور » یدا له لاپه ره (۵۱۱) دا ټولیت « ئاشور ناسر پال » که دوا
 پاشای ئاشور بوه ، هیرشیکي بردوته سر شای (مانس) بو ټهوه ی سهری پین
 داینه ورنی به لām سر نه که وتوه و دهره قه تی کورده ئازاو چالا که کان نه هاتوه له
 سالې ۶۴۶ پ ز دا « سمیت » ټم کوردانه ی داناوه بهو « کاردوخی » یانه ی که
 « کرینفون » ناوی بردون له پرتووکي « ټه نا باسیس » یدا .

کورتی قسه له م باسه وه ټهوه یه که دوو باسی زور له یه کتر نریک هـن
 دهر باره ی په گزی کورد : —

یه که میان : — کورد له په گزی نه ته وه کانی « زاگروس » ن « ټولو گوتی ،
 کاسای ، خالدي ، سوپاری » که ټه بانه قفقاسین له ټه سلا ، وه که هندی که له
 روژه لات شوناسه کان باوریان وایه گوپراون به « ئاری » له ژیر تاثیر لافاوی
 کوچه ریبه کانا که روپداوه له چرخنی هشت و نوی پ ز دا .

« میدایی و کاردوخی و کورد له نه ته وه و په گزی ټم هـموو نه ته وانه ن به ټومه ل
 دووه میان : — کورد له په گزی « ئاری — هیندو — ټه وروپی » ته واون
 واته « میدیا » ی و « کاردوخی » ن ، ټم باسه زور له میژوو نووسانو
 شاره زیانو پزیشکه قانی میژوو تاییدی ټه کن .

نه ته وه کانی جیهان به زوری « کورد » ه کانیان به ټوی جیاواز ناو بردوه ، به لām

لهم دوو باسه‌ی سهره‌وه ههر کامیان راست یت به ههموو جوریک دهرده‌که‌ویت
 که « کورد » نه‌ته‌ویه‌کی ره‌سه‌نه‌و زور کونه‌و زور روشن پیرو پیشکه‌وتو بو‌وه
 زوریش له ده‌میکه‌وه له نیشتمانی ئیستیای دا نیشته جی بو‌وه .

بزوتنه‌وه‌ی سیاسی نه‌ته‌وه‌ی کورد :-

به پپی باری سیاسی و چاو چنوک‌ی ده‌وله‌ته ئیمپریالیزمه به هیچ تیر نه‌بۆه‌کاز
 ئاره‌زوی دلیان ، وه به‌هۆی پیری و زه‌بون‌ی و په‌ک که‌وته‌یی ئیمپریالیزمه‌تی گه‌وره‌ی
 « عوسمانی » ئهم ده‌وله‌ته زله خا‌ک فراوانه لاکه‌وته‌یه پارچه‌ پارچه کراو له‌ت
 کوت کراو خا‌که‌که‌ی دابه‌ش کرا له به‌ینی سویند خوا‌زانا ، نه‌ته‌وه‌کان که ل
 ژیر ئالای ئهم ده‌وله‌ته‌دا ده‌ژیان ، په‌ک له دوا‌ی په‌ک بوون به م‌کروب و ره‌گه‌ی
 گوولی دایان له له‌شی زلو و زه‌به‌لاحی و دایان وه‌شاندو و ژان‌لیان ، به‌تایه‌ته‌ی
 نه‌ته‌وه‌کانی نیوه دور‌گه‌ی « بالقان » له چه‌رخ‌ی نوزده‌هه‌مه‌مه‌ه‌ک « یونان و صرب
 بولغاریا و بوسنه‌و ئه‌لبان و فلاکیه » ههموو ده‌ستیان ک‌ری‌ده به روتنه‌وه‌و جولانه‌و
 وه‌تی‌کوشان بو‌خۆ ر‌زگار کردن له ژیر ده‌سه‌لانی « عوسمانی » و ژیان ب
 سه‌ربه‌خو‌یی ، وه له چه‌رخ‌ی ییسته‌ما له نیوه دور‌گه‌ی ع‌ه‌زه‌ب و ئه‌رمینیا
 کوردشتانا ، تا له ناو جه‌ر‌گه‌ی تورکی‌شا ده‌ست ک‌را به برو‌قه‌وه ، ئهم ده‌وله‌ت
 گه‌وره‌ی « عوسمانی » پارچه‌ پارچه کرا له ههموو شو‌ه‌ه‌یکانه‌وه‌ی که‌ی ته‌وا‌یه‌تو

تازه پيك هات و دامه زرا ، ته نيا له كوردستانا نه بى هيچ نه كرا ، له جياتى ئه وهى رزگار بېخ و بېخ به ده ولت و سهر به خويى ده ست نه وى له چى خاكه كه شى دابه ش كرا ، به شى ژوروى په ده ست تور كيا وه مایه وه ، به شى خواوشى كه ولايه تى موصل و ده ورو پشته تى له سالى ۱۹۲۵ دا درايه به ريتانیا ، له دواى بگرمو په رده يه كى سياسى زور ئه م به شى كوردستان ش خه لات كرا به شا « فيصل » ى شای عيراق وه له گه ل به غداد و به سرده ا لىكدران بو ئه وهى عراقى كى تازه ى لى پيك بيت . ئه م خاكه ره نگينه وه ك هيلكه يه كى پاك كراو به ريتانیاى تاوان بارو فاله بار به خشى به كورى شه ريفى مكه واته به « فيصل » له كاتى ده سه لاتدارى عوسه انيه كانا له م ناوچه يه دا ئىنىكى ئاينى و سياسى به ناوا بلاو بو بووه . بابته تى نه ته وایه تى و ره گه زایه تى و وولات په وهرى نه بو له ناواو به يادى كه سدا نه ده هات چونكه زهنگى سهر به خويى و ديموكراتيه ت و مافى نه ته وایه تى كه ليدراو دهنگى زره نگانا وه و بلاو بووه به هه موو جيانا پاش شورشى فرسه ئه م دهنگه نه گه شتبه به ر گوڤى ئه و نه ته وانه ى كه له ژيتر ئالای عوسمانيدا ده ژيان وه دهنگ و باسى شورشى گه وهرى فهره نسو روخاندنى « استيل » به ته وایى روون نه بو بووه . وه ئه و نه ته وانه له خرپه ى خوا بوون ، چونكه زور به ى ئه و نه ته وانه ى له ژيتر ئالای عوسمانيدا ده ژيان موسلمان بوون وه پاشايان دانا بو به خه ليفه ى ئيسلام وه پيريان له جياوازى نه ته وایه تى و ره گه زایه تى نه كرده بووه له بهر ئه وه دلسوزانه نخزمه تى ده ولته تى عوسمانيان ده كرده . به لام نه ته وه « ديان » كه كان « مسبحى » له م ژيانى ئاينيه دور بوون ، به بوته ى جياوازى ئاينيه نه وه ته نيا په يوه ندى سياسيان هه بوو به م ده ولته وه ، وه خليفه ش خوى زور رقى له بابته تى نه ته وایه تى و ره گه زایه تى بو رقى له جياوازى بو ته نانه ت رقى له جياوازى تور كيش بو بووه

١٤٨
 ١٤٩
 ١٥٠
 ١٥١
 ١٥٢
 ١٥٣
 ١٥٤
 ١٥٥
 ١٥٦
 ١٥٧
 ١٥٨
 ١٥٩
 ١٦٠
 ١٦١
 ١٦٢
 ١٦٣
 ١٦٤
 ١٦٥
 ١٦٦
 ١٦٧
 ١٦٨
 ١٦٩
 ١٧٠
 ١٧١
 ١٧٢
 ١٧٣
 ١٧٤
 ١٧٥
 ١٧٦
 ١٧٧
 ١٧٨
 ١٧٩
 ١٨٠
 ١٨١
 ١٨٢
 ١٨٣
 ١٨٤
 ١٨٥
 ١٨٦
 ١٨٧
 ١٨٨
 ١٨٩
 ١٩٠
 ١٩١
 ١٩٢
 ١٩٣
 ١٩٤
 ١٩٥
 ١٩٦
 ١٩٧
 ١٩٨
 ١٩٩
 ٢٠٠
 ٢٠١
 ٢٠٢
 ٢٠٣
 ٢٠٤
 ٢٠٥
 ٢٠٦
 ٢٠٧
 ٢٠٨
 ٢٠٩
 ٢١٠
 ٢١١
 ٢١٢
 ٢١٣
 ٢١٤
 ٢١٥
 ٢١٦
 ٢١٧
 ٢١٨
 ٢١٩
 ٢٢٠
 ٢٢١
 ٢٢٢
 ٢٢٣
 ٢٢٤
 ٢٢٥
 ٢٢٦
 ٢٢٧
 ٢٢٨
 ٢٢٩
 ٢٣٠
 ٢٣١
 ٢٣٢
 ٢٣٣
 ٢٣٤
 ٢٣٥
 ٢٣٦
 ٢٣٧
 ٢٣٨
 ٢٣٩
 ٢٤٠
 ٢٤١
 ٢٤٢
 ٢٤٣
 ٢٤٤
 ٢٤٥
 ٢٤٦
 ٢٤٧
 ٢٤٨
 ٢٤٩
 ٢٥٠
 ٢٥١
 ٢٥٢
 ٢٥٣
 ٢٥٤
 ٢٥٥
 ٢٥٦
 ٢٥٧
 ٢٥٨
 ٢٥٩
 ٢٦٠
 ٢٦١
 ٢٦٢
 ٢٦٣
 ٢٦٤
 ٢٦٥
 ٢٦٦
 ٢٦٧
 ٢٦٨
 ٢٦٩
 ٢٧٠
 ٢٧١
 ٢٧٢
 ٢٧٣
 ٢٧٤
 ٢٧٥
 ٢٧٦
 ٢٧٧
 ٢٧٨
 ٢٧٩
 ٢٨٠
 ٢٨١
 ٢٨٢
 ٢٨٣
 ٢٨٤
 ٢٨٥
 ٢٨٦
 ٢٨٧
 ٢٨٨
 ٢٨٩
 ٢٩٠
 ٢٩١
 ٢٩٢
 ٢٩٣
 ٢٩٤
 ٢٩٥
 ٢٩٦
 ٢٩٧
 ٢٩٨
 ٢٩٩
 ٣٠٠
 ٣٠١
 ٣٠٢
 ٣٠٣
 ٣٠٤
 ٣٠٥
 ٣٠٦
 ٣٠٧
 ٣٠٨
 ٣٠٩
 ٣١٠
 ٣١١
 ٣١٢
 ٣١٣
 ٣١٤
 ٣١٥
 ٣١٦
 ٣١٧
 ٣١٨
 ٣١٩
 ٣٢٠
 ٣٢١
 ٣٢٢
 ٣٢٣
 ٣٢٤
 ٣٢٥
 ٣٢٦
 ٣٢٧
 ٣٢٨
 ٣٢٩
 ٣٣٠
 ٣٣١
 ٣٣٢
 ٣٣٣
 ٣٣٤
 ٣٣٥
 ٣٣٦
 ٣٣٧
 ٣٣٨
 ٣٣٩
 ٣٤٠
 ٣٤١
 ٣٤٢
 ٣٤٣
 ٣٤٤
 ٣٤٥
 ٣٤٦
 ٣٤٧
 ٣٤٨
 ٣٤٩
 ٣٥٠
 ٣٥١
 ٣٥٢
 ٣٥٣
 ٣٥٤
 ٣٥٥
 ٣٥٦
 ٣٥٧
 ٣٥٨
 ٣٥٩
 ٣٦٠
 ٣٦١
 ٣٦٢
 ٣٦٣
 ٣٦٤
 ٣٦٥
 ٣٦٦
 ٣٦٧
 ٣٦٨
 ٣٦٩
 ٣٧٠
 ٣٧١
 ٣٧٢
 ٣٧٣
 ٣٧٤
 ٣٧٥
 ٣٧٦
 ٣٧٧
 ٣٧٨
 ٣٧٩
 ٣٨٠
 ٣٨١
 ٣٨٢
 ٣٨٣
 ٣٨٤
 ٣٨٥
 ٣٨٦
 ٣٨٧
 ٣٨٨
 ٣٨٩
 ٣٩٠
 ٣٩١
 ٣٩٢
 ٣٩٣
 ٣٩٤
 ٣٩٥
 ٣٩٦
 ٣٩٧
 ٣٩٨
 ٣٩٩
 ٤٠٠
 ٤٠١
 ٤٠٢
 ٤٠٣
 ٤٠٤
 ٤٠٥
 ٤٠٦
 ٤٠٧
 ٤٠٨
 ٤٠٩
 ٤١٠
 ٤١١
 ٤١٢
 ٤١٣
 ٤١٤
 ٤١٥
 ٤١٦
 ٤١٧
 ٤١٨
 ٤١٩
 ٤٢٠
 ٤٢١
 ٤٢٢
 ٤٢٣
 ٤٢٤
 ٤٢٥
 ٤٢٦
 ٤٢٧
 ٤٢٨
 ٤٢٩
 ٤٣٠
 ٤٣١
 ٤٣٢
 ٤٣٣
 ٤٣٤
 ٤٣٥
 ٤٣٦
 ٤٣٧
 ٤٣٨
 ٤٣٩
 ٤٤٠
 ٤٤١
 ٤٤٢
 ٤٤٣
 ٤٤٤
 ٤٤٥
 ٤٤٦
 ٤٤٧
 ٤٤٨
 ٤٤٩
 ٤٥٠
 ٤٥١
 ٤٥٢
 ٤٥٣
 ٤٥٤
 ٤٥٥
 ٤٥٦
 ٤٥٧
 ٤٥٨
 ٤٥٩
 ٤٦٠
 ٤٦١
 ٤٦٢
 ٤٦٣
 ٤٦٤
 ٤٦٥
 ٤٦٦
 ٤٦٧
 ٤٦٨
 ٤٦٩
 ٤٧٠
 ٤٧١
 ٤٧٢
 ٤٧٣
 ٤٧٤
 ٤٧٥
 ٤٧٦
 ٤٧٧
 ٤٧٨
 ٤٧٩
 ٤٨٠
 ٤٨١
 ٤٨٢
 ٤٨٣
 ٤٨٤
 ٤٨٥
 ٤٨٦
 ٤٨٧
 ٤٨٨
 ٤٨٩
 ٤٩٠
 ٤٩١
 ٤٩٢
 ٤٩٣
 ٤٩٤
 ٤٩٥
 ٤٩٦
 ٤٩٧
 ٤٩٨
 ٤٩٩
 ٥٠٠
 ٥٠١
 ٥٠٢
 ٥٠٣
 ٥٠٤
 ٥٠٥
 ٥٠٦
 ٥٠٧
 ٥٠٨
 ٥٠٩
 ٥١٠
 ٥١١
 ٥١٢
 ٥١٣
 ٥١٤
 ٥١٥
 ٥١٦
 ٥١٧
 ٥١٨
 ٥١٩

بزوسه وهی نه ته وه موسلماننه کان له م کاته دا زور دوا نه وتو تر بو له بزوتنه وده
نه ته وه دپانه کان « مسیحی » چوبله ټاپین تاثیرى گه وړه ی هه بو په کیه تی و برایه ی
ئیسلامو برای دینی دهستی بالا ی هه بو له م دوا که وتهدا به تابه تسی نه نا
کورده وار پدا که تا نه مروش هر ماوه و بوه به گور زیکی گران بوله خسته بردن
هه له خه له تاندنمان له لایه ن دوژمنه کانمانه وه که به ناوی ئیسلامیه ت و به ناو
برای دینیه وه ئه مان که ن به گز په کاو به هه مو توانا یانه وه لیان نه دهن و هه و
نه دهن بو له ناو بردنمان ، که ئه م باور کردنه مان به دوژمن هه مووی هوی نه وه
که به برای دینی خومانیان ده زانین و ئه لکین مسولمانن ، بویه ئه م باور کردنه ما
بوته هوی مایه پوچی و نه ئه یشتمان به ئامانجی به رزی چاوه ری کراومان جا نه
به کیه ئی و برایه تی ئیسلامه نک ته نیا کورد به لکو عهره یشی زور دوا خسته
ته ماشاکن « یونان » یان ده و له نه کانی تری « بالمان » بو نه یی شتر گه یشتم

به ئامانجی سیاسیان ، وه بزوتنه‌وهی نه‌توه دیانه‌کان « مسیحی » زووتر گۆررا
 به بزوتنه‌وهی سیاسی و داوا کردنی مافی نه‌توايه‌تی و ئازادی و سه‌ربه‌خویی
 که‌چی بزوتنه‌وهی عه‌رب کوردو مسولمانه‌کانی تر دوا که‌وت ، چونکه له یه‌که‌م
 هه‌نگاوایانا بیریان له سه‌ربه‌خویی وولاته‌کیان نه‌کرده‌وه و بیریان له‌وه نه‌کرده‌وه که
 له « عوسمانی » یه‌کان جیا بنه‌وه و خویان سه‌ربه‌خوین ، بو ده‌رخستنی راستی ئه‌م
 قسه‌یه ، له کاتیکا مصطفی کمال له گه‌ل یونانیه‌کانا که‌وته شه‌ره‌وه و تورکیا له
 روخان و گیانه‌لاوا بو وه ئه‌م زروغه‌باشترین هه‌ل بو بو نه‌توهی کورد که سودی
 لی وهرگری بو خو‌رزگار کردن و سه‌بندی مافی نه‌توايه‌تی و چه‌سپاندنی
 به‌نده‌کانی په‌یمانی « سیفر » ، یه‌کیک له ئه‌ندامانی حزبی « هیوا » (مدوح سلیم)
 که له تورکیا بووه له گه‌ل چه‌ند ئه‌ندامیکی تر دا چونه‌ته ئای شیخ عبدالقادی
 نه‌ری « شمدینانی » که له‌و کاته‌دا سه‌روکی حزبی هیوا بووه و جله‌وی هه‌لسورانندی
 کاروباری سیاسی کوردو بزوتنه‌وه و رزگاری کوردی به ده‌ست بووه پریان و توه
 لاوه‌کانی حزب وا به باش ده‌زانن که کورد له زرونی شه‌ری یونان و تورک سوود
 وهرگری چونکه تورکیا زور زه‌بونه ، بویه ئه‌بی کورد به زو‌ترین کات ده‌ستی
 خوی به‌ه‌شین له‌م روزه‌دا باشترین هه‌له‌بۆی هه‌لکه‌وتوه که مافی نه‌توايه‌تی
 خوی بستی ، شیخ عبدالقادی نه‌ری وه‌لامی داونه‌توه و تویه‌تی : « نابین
 ئیبه له‌م وه‌خته‌دا له تورک بده‌ن چونکه ئیسلامه » . و تویه‌تی « ئه‌گه‌ر من ئیستا
 هه‌لسم وه له‌م کاته‌دا له‌م زه‌بونه‌دا له تورک بده‌م با پیرم « جد » که پشغه‌مبه‌ره
 له‌عنه‌تم لی ده‌کا » .

به‌م عقلیه‌توه ئیشیان کردوه بویه تا ئه‌مرو نه‌گه‌یشتون به ئامانج .

باری سیاسی دهوله تانیس هیشتا ری نه داوه هه له نه که وتوه بو نه ته وهی کورد وهک هه لکه وت بو نه ته وه کانی تری روژ هه لاتی ناوه راست ، که چی له گه له مه شا نه ته وهی کورد له « ۵۰ » سال زیاتره بزوتوته وه خه ریکی خه باته وه هول و ته قه لای بێ پشوو نه دا بو سه ندنی مافی نه ته وایه تی ، به م بێ به میژووی تازه ی کوردستان پێک هاتوه له بزوتنه وه جولانه وه راجه نین و هه له ته و شورش به و بونه یه وه هه میسه له ژیر باری گرانی بوما باران و محاکمه ت و سزاو ته شکه نه چه به ندیدا ژیاوه ، کورد قوربانی زوری داوه له م ریگایانه دا ، نه مه دوو چه رخه هیشتا کورد نه گه یشتوه به ئامانج ، نه و به لیانه ی که سویند خواران له وه خسی خویا له په یمانی « سیفر » دا دایان به کورده کان له روژی ۱۰ ی ئابی ۱۹۲۰ دا به هه چ ده رچوو . چونکه له سالی ۱۹۲۳ دا په یمانی « لوزان » بوه هه زیکی تازه له به ینی تور که کان و سویند خواران دا له دوا ی جه نگی ئازادی تورک . په یمانی لوزان به لینیکی قانونی و دبلوماسی بو دراو کرا به چه کیکی کوشنده و بره درایه ده ست مصطفی کمال بو کوشتی کورد وه به تال کردنه وهی په یمانی « سیفر » به ریتانیا و سویند خواران بو دل نه وای کردنی مصطفی کمال نه م پاشقوله شیاز له کورد گرت ، جا بویه بومان ده رکه وت که کیشه یی کورد شتیکی خه یالی نه و داستان و نه فسانه نه که روژ نامه نوسان یان روژ هه لاتی شوناسه بیگانه کان یاز میژو نوسان وهک له وه پیش به ئاره زوی دلی خویان له سه ریان نویسه ، یاز وهک هه ندی له ده وله ته روژ هه لاتی کانی ناوه راست به یادانا هاتوه دیت ، یاز وهک بیرو باوه ری گیلانه ی هه ندی له کار به ده ستانی ده وله تان که گالته یاز به م کیشه یه هاتوه دیت ، کیشه یی گۆرد بابه تیگه له مانه زور قولتر کیشه یی کورد هه یه ، چونکه کورده کان هه ست به کوردایه تی که کن وه به کوردی ده ژین و

شانازی به نه ته وه که یان و زبانه که یان و ولاته که یان وه ده که ن هیز نیه له جیهانا وه
له سهر زه مینا یتوانی ئەم ههست و بیرو باوهری کوردایه تیه نه یه لیت ، یان لزی
یکات ، یان بی تورنسته وه ، ته وه ی شایانی داخه ته وه یه که هه ندی داربه دهستانی
کێلو که هه ن له هه ندی ده وه له تانا که په یومندیان هه یه به کیشه ی لـ سورده وه ،
خویان هه له ده که ن و خویان کێل ده که ن دا ن ناین به بونی لوردو ئیشه ی لورد
بویه ئیمه لیره دا ته توانین ئەم بابته به دوو ووشه ی کورت بخهینه بهر چاو ، وه
یه هه مو که سیکێ ژیر و خاوه ن بیرو باوریکێ راستی پیشکه وتوی به سلینین که
ئەم ههست و باوه ره به لیدان و کوشتن و برین و سزاو ته شه که نهجه له تاو نه چوه و ناچی
به لکو تا هاته وه تا دیت گرو کلپه ی زیاد ده کاو تیژ تر ده کا ، جا ئەو ده وه له نانه ی
خاکی کوردستان دابهش کراوه به سه ریا ناو له گه ل کورده کا نا باتس نین و مافی
نه نه وایه تی ئەم نه ته وه یه ده که ن به ژیر لیوه وه وه له حقیقه ت لانه دهن وه ههست به
بونی ئەم ههست و باوری کوردایه تیه نا که ن وه ته یخه نه پشت گوی که و جن بویه به
پنی باری میژووی کورد ئەم ههست و باوه ره ئەم بزوتنه وه یه ی کورد له هه رپینج
و ولاته که دا به یه که وه نه نو ساون و یه کیان نه گرتوه له گه ل نه وه شا سنوران
یه که و مال به ماله وه ن به خا ک پیکه وه نو ساون چونکه زرو فی سیاسی له ه کی
دابرون ، بویه تا ئیستا ئەم بزوتنه وانه به جیا کراون و پیلان و نه خشه یه کی یه ک
گرتو و ریکخراو و ریک و پیکیان نه بوه وه ریکخه رو شورشگیری راسته قینه و
به توانیان نه بووه ، کیشه ی کورد که یه کیکه له گه وره تر ن کیشه ی جهانی هاو
چه رخمان ، تا ئیستا به شا راوه ی ما بووه و خرابوه پشت گوی له لایه ن ئەو
نووسه رانه وه که ده رباره ی نه ته وه کان ده نووسن و نویوانه ، ئەمهش به هوی
ئه وه وه که کورد گرێ یه کی گه وره بوه له به ننی تورکیا و عه ره بو ئیرانا ، بویه

به کيشه يه کي گرنگ نه دراوه له فه له م نوسه ران له بهر خاتري خاتران چاو پو شيان
 کردوه له دهرجستني نيشه ي لورد وه له فه نه مداني به کيشه يه لي نه وېر دېر دت
 به شيوه يه کي پر له راستي وه له بوه و هره ، بويه دراستي گشتي له م ب ب ب بوه
 زور له م بوه و ، به د م بوه به ما نيشه ي لورد نيستا به رز ترين وه دهر له و تو ترين
 شويني بو حوي نه رخاځ لردو وه له سياسته ي جهانا وه له ناو کيشه گرنگه کانو
 دمه وه تانا ، نه کرو لپه و بليسه ي لي به رز ده يته وه ، وه ک شاخیکی ناگرين
 به ناوچه کاني روژه لاني ناو ه راستا بلاو نه کاته وه ، بزوتنه وه ي نه م دوايي يه
 کورد وه له شکري پيشه رکه له ژير تالاي پارتی ديموکراتي کوردستاني پيشره و
 به سه رو کايه تي بارزاني مضطفي دهنگي دليري کوردي گه يانده هه موو شوينيکو
 دورو نزيکو به هه موو جيهانا بلاوي کرده وه ، وه بوم هوي وه رگيراني سه رنجو
 هه موو نه ته وه کاني جهان به لاي بوني نه ته وايه تي کوردو نه ته وه ي کوردو کيشه ي
 کورددا .

★ ★ ★

په يمانی سيقير :-

له کونگره ي « سان رينو » دا که له روژي ۱۹ ي نيساني ۱۹۲۰ دا گيراو ا
 روژي ۲۶ ي خا يانده بريار دراوه له سه ر دمه لاتداري به ريتانيا به سه ر وولاتو
 « ما بين النهرين » وه « فه لستين » دا وه به ريتانيا موصلی بو خوي لاداو وه
 په لينی داوه که له ٪ ۲۵ ي به زوو بوومي تهوت بدا به فهره نسه له دواي چنه ا

کوبونهوه یهك پهمانی سیقیر گیراو موورکرا له روژی ۱۰ یی ۱۹۲۰ ز دا .

لیره دا نامانه وی به دورو دزیژی لهو په یمانه بکولینه وه و یزو باوری خومانی
دهرباره دهریرین ، به لام به پنی چوارده نوخته ناو دهرکردوه کی سهروکی
ئهمریکا بنه زوك « ویلسون » که ده لیت « هه مو نه ته وه یهك مافی هه یه پاشه
روژی خوئی بو خوی دابنیت به پیی ئاره زوی خوی به و پی به ئهم په یمانه مافیکی
دا به نه ته وه یی کورد له کوردستانا ، نه و به ندانه یی که باسی کوردی تیا بو وه بو
کورد سودی هه بو له پهمانی سیقیردا ته نیا به ندی ۶۲ و ۶۳ و ۶۴ بو که نه ویش
« شریف یارشا » که بو داوا کردنی مافی نه ته وایه تی کورد چو بو « پاریس »
داوای له کونگره که کرد که مافی نه ته وایه تی کورد نه کن به ژیر لیوه وه ،
نه وایشن له بهر ئهم داوا کردنه ئهم به ندانه یی خواره وایان له باره ی کیشی
کورد وه له گهل به نده کانی تری په یمانه که دا تی هه لکیش کرد وه مافی نه ته وایه تی
کوردیان به ره سی خسته سهر کاغدو دانیان نا به بونی ئهم مافه دا .

به ندی ۶۲ : - ته لیت : -

هه ره یه که له حکومه تانی فهره نسه و ئینگلیزو ئیتالیا سهر و ئه ندام بنیرن ، ئهم
ئه ندامانه لیژنه یه کی سق قولی له ئهسته مول پیک بینن ، به شش مانگ دوا
چه سپاندنی ئهم په یمانه سهر به خوئی به کی ناوچه یی بدريت به و شوینانه ی کوردی
تیا جی نشین و که وتونه ته روژه لاتی « فرات » وه خواروی روژ ئاوا ی ئه و
سنوره وه که له پاشا داده نريت بو ئهرمه نستان وه ژوروی ئه و سنوره که سوریه و
« موزو پوتامیا » له یهك جیا ئه کاته وه .

ئه گهر هات و ئهم ئه ندامانه له هه ندی شتا یرو باوهرمان یه کی ته گرت ، ئه عیبی

هەر يه که يان لهم به تهوه حکومت که، خوی ئاگادار بکا، وه پی وینه له سهر
 نهم لیژنه به که ریک کهوتن له سهر هه موو شتیک، باسی پارێزگاری مافی
 به تهوه کانی تریش بکهن وه که نه ستور به کان که له وولاته دا دهژین، بو تهوه ی
 مافی نه ته وایه تی ته وانیس له وه هه ریه دا پارێزگاری بکری، بو بردنه سهری نهم
 مه به ستش لیژنه به کی « ه » قولی له به ریتانیا و فه ره نه وه ئیتالیا و ئیران و کورد
 یک بیت، ته مه ش ته گهر به پیوست زانرا بو دانی سنور به پی ی ته و په یمانه
 له و سنوراندا که ده که ونه به ینی تورکیا و ئیرانه وه .

به ندی ٦٣ : - ته لیت : -

حکومه تی « عوسمانی » له ته وروه به لین بدا که بریاره کانی ته و لیژنه به که له
 به ندی ٦٣ ی په یمانه که دا باسکراوه له و کاته وه که ئاگادار ده کریت تا ماوه ی سێ
 مانگ هه موی به ریه سهر و بیان چه سپینی .

به ندی ٦٤ : -

له پاش ته و په یمانه ی که دروست بو، ته گهر له ماوه ی سالیکا ته و کوردانه ی
 کهوتونه ته ته و هه ریه مانه وه که له به ندی « ٦٣ » دا لی دوا یی دا وایان له کومه لی
 نه ته وه کان « عصبه الامم » کرد که زور به ی کورده کانی نهم ناوچه به ته یانه وه ی له
 تورکیا جیا بینه وه و سهر به خوین « کومه لی نه ته وه » شس دان بئیت به وه دا که
 ته مان نهم توانایه یان هه به، تورکیا ههر له ئیسته وه له سهر ته و راسپارده یه ی
 کومه لی نه ته وه به لین ته دا که ده ست له هه موو ته و مافاته هه لگری له و ناوچانه دا
 نهم په یمانه هه رچه ند دلێلی به کی به خشی به کورده کان له کانی خوا، به لام

نهنجامیکی نه بو ، مصطفی کمال پیی قایل نه بوو ، وه ستاندنی شهر له ۱۱ی تشرینی
یه که می ۱۹۲۲دا له بهینی یونانیه کان و تورکه کانا له سهر حسابی پهیمانیکی تازه
کراو به ناوی پهیمانی « لوزان » هوه له سهر هاندانی لورد « لورزون » بو .

له روژی ۱۳ تشرینی دووه می ۱۹۲۲دا نه « لوزان » کونگره یه که به ستره چهند
مانگیکی خایاند ، تورکه کان له پاش نه وهی که هستیان کرد به ماندو بون و
په ریشانی به دهست جهنگی دورو درژی بی نهجمه وه ، به ناچاری له کونگره یه دا
به شداریان کرد ، به شداریه که شیان بهو بونه یه وه بو که پشتیان قایم بو
به وهی که یه کیه تی سویت لایه نگریان نه کا وه یاریده یان نه دات ، وه بونی
ناکوکیش له نیوهند به ریتانیا و فره نه سدا که به تهواوی لهو کانه دا روو له زیادی
بو به هوی نهو په یمانه وه که گیرانو له نه فقره له بهینی فره نه سو تورکیادا ، وه
چاوه ری نه وه شیان ده کرد که نه مریکاش پشتگیریان بکات ، چونکه خه ریکی
ریک که وتن بون له گه لیاو به لینی دانی ئیمتیزی نه وتیان دابویه .

له کونگره یه دا ته نیا باسی مافی نه ته وایه تی کورده کانی تورکیا کرا له گه ل
پاشه روژی ولایه تی موصل چونکه نوینه رانی تورک نه یان ووت ، جیاوازیه که نه
له بهینی کورده کان و تورکه کانا ، له گه ل نه وه شا که زمانیان جیاوازه به لام ههر
نه ته وه یه کن و پیکه وه نو له ره گه زیکن و یه که ئاین نه په رستن و ره وشت و خوشیان
وه که یه که ، له گه ل نه مه شا چهند به لینیکی درویان ریز کرد دایان به کورده کان
بو چاو به سستی کردن له نه ندامانی کونگره و کردنی مافی نه ته وایه تی کورد یه
ژیر لیوه وه و دیزه به درخونه کردنی کیشه ی کورد به رتانیاش وه که پیره ژنی
عه یار به جوریکی و اچرخ و فله کی سیاسه تی چه وتی خسته کار توانی باشقولیک

له فهره نسه بگرت و ولایه تی موصل له چنگ فهره نسه ده ریشتی شهردن نوینه رانی
 فهره نسا « کلیمونسو » له باسی دابهش کردنی تورکیادا ووتی : - بهلی من به
 کرده وه وازم له ولایه تی موصل هینا ، نهمه ششم بویه کرد سه « کیلیکیا » و
 « نهمه ندهرون » هم دهست که وی بویه به ئینگلیزم ووت موصلتان نه وی یان
 « کیلیکیا » ؟ ووتیان موصلمان نه وی ، بهم جوړه روژ داوای به داکیر شهردان
 یاری به پاشه روژی نه ته وه دواکه و ته وه هزاره بی دهسه لاته کان نه کن ، بهم جوړه
 په یریتانیا فهره نسه ی هه لخته له تاندو نه ته که ی بو حوی برد ، وه له پیناوی نه ووت
 دهست که وتی خویا مافی کورد تیا چوو ، چونکه په یمانی « سیقیر » هه ر له
 شهرداوه دیار بو په یمانیکی خاوو خلیسکه ، کورده کان به رهسی لهم په یما ته
 سودیان وهر گرتبو ، نه یان توانی له هه لی شهزی به پی یونان و تورکیا سود
 وهر گرن وه له وه هه له گه وزه به که بویان هه لکه ووت سود به بخش بین و دهست
 بکه نه به جولانه وه داوای مافی ته ته وایه تی خویان بکه نه به پی به نده کانی
 په یمانی « سیقیر » وه مافه که یان بچه سپین ، به پیچه وانه پرو پاگه نده ی تور که کان
 ده ماری ئیسلامیه تی گرژ کردن و جولانندی و وه هینانیه جوش ، شان به شان
 یارمه تی تور که کان یان دا وه یارمه تی مصطفی کمالیان دا وه له شهزی یوناندا
 شهردان خست ، هه مو مافی ته ته وایه تی و دهست که وتی کوردیان له پیناوی برای
 دینی و تعصبی دینی دا خسته لاوه کوردیان به قوربانی دوو چاوی کالی مصطفی کمال
 کورده کان له کاتی ته ننگانه دا له وه ته ننگ و چه له مه یه دا که هاتبوه ربی تور که کان و
 مصطفی کمال دالمستوزانه پشتی تور که کان یان گرت که به برای دینی خویان دانا بون
 که چی پاش سر که وتن وه رزگار بونیان له ته ننگ و چه له مه وه له ناوچون ئه وه
 برای دینیانه له جیاتی نه وه ی پاداشتی کورده کان به چاکه بده نه وه مصطفی کمال

شه قیکی هه لدا له په یمانی « سیقیر » وه ره فزی کرد وه کورده کانی دایه بهر
چـــه پوک .

مسیو « بونکاریه » جه قی بو که ووتی په یمانی « سیقیر » له کار گهی (سیقیر)
دروست کراوه که کاشی و فمخفوری تیا دروست ده کړت بویه هم په یمانه شس وه که
چون گولدا نیک که له شوشه دروست کرایت که کهوت ده شکي نه میشت وا وردو
خاش بو شکا ، هم په یمانه شس به سر که ووتی هیزی مصطفی کمال له یوناندا له
سهر ئاوی زیی « ساکاری » له سالی ۱۹۲۱ دا وردو خاش کرا .

تورکیا له تنگ چله مه که ی رزگاری بو توزیک بوژایه وه له ئه یلولی ۱۹۲۲ دا
هموو ولاته که ی خوی دا گیر کرده وه له ته موزی ۱۹۲۳ دا له کونگره ی « لوزان » دا
په یمانی تازه گیرا بهم جوړه په یمانی « سیقیر » هیچ خیریکی نه بو بو نه ته وه ی
کورد ئه وه نه بی که دان نرا به بوونی مافی نه ته وایه تی کورددا له په یمانیکی
دهوله تانا بو یه که مجار .

په یمانی لوزان

له مانگی ته موزی ۱۹۲۳ دا هم په یمانه له لوزان گیرا په یمانی سر که ووتن بو بو
تورکیا و شتلا نی مافی نه ته وایه تی کورد له کوردستانا ، به تایه تی سر که ووتن بو
مصطفی کمال ئه و به لیانه ی تور که کان دابو یان به کورده کان هموی خرا نه ژیر
پیوه ، له سالی ۱۹۲۴ دا دوان و قسه کردن به زبانی کورده ی له هموو کوردستانا
قه دهغه کرا به ره سمی ئه و کومه له نیشتمانیانه ی که پیک هاتبون له لایه ن روشن
پیرانی کورده وه وه که « میر نمین عالی بدرخان » وه کامهران به درخان وه شیخ

عبدالقادری فہری و چند روشن پیریکی تری کوردہوہ ، وەك « کومەلی نەتەوێ کورد » وە کومەلی (بەرزی کورد) وە کومەلی « سەرکەوتنی کورد » وە « حزبی نەتەوێ کورد » وە زور کومەلی فەینی تێرش هەمووی داخراو و روشن بێران و خۆیندەوارانی کورد کە فاسراوێن بە خواوەنێ بێرو باوەری ییشتان پەرەوری دوور خراوەوہ .

میژووی بزوتنەوێ سیاسی کورد :-

میژووی بزوتنەوێ کوردایەتی بە سێ قوناغا تێپەرێوہ :-

- ۱- لە چەرخێ نۆزدەهەمەوہ تا شەری جہانی یەكەم .
- ۲- لە شەری جہانی یەكەمەوہ تا شەری جہانی دووہم .
- ۳- لە شەری جہانی دووہمەوہ تا ئەمرو .

قوناغی یەكەم :-

ئەم شورشانە ی تیا بەرپا کراوہ :-

- ۱- شورشێ عبدالرحمن پاشای بابان لەسالی ۱۸۰۶ وە تا ۱۸۰۸ لەھەریمی سولەیماندا
- ۲- شورشێ ئەحمەد پاشای بابان لە سالی ۱۸۱۲دا لە ھەریمی سولەیمانیدا .
- ۳- شورشێ کوردە « زازا » کان لە سیواس لە ۱۸۲۰دا لە موصل .
- ۴- شورشێ ئەمیر مەرخان « جزیوہ » لە سالی ۱۸۲۱زدا تا ۱۸۴۷ ز لە سوریا
- ۵- شورشێ مەحمەد پاشای کویرە لەسالی ۱۸۲۶زدا وە تا سالی ۱۸۳۳ز لەرەواندز

- ۶ - شورشی کورده کانی « بنجار » له سالی ۱۸۳۰ ز تا ۱۸۳۳ ز .
 - ۷ - شورشی (ابو شرف حانی تلپسی) له ۱۸۳۴ د له تورکیا .
 - ۸ - شورشی « عزالدین شیر » له ۱۸۳۵ د له تورکیا .
 - ۹ - شورشی حسین کندی و سلطان پاشای کنعان له ۱۸۳۹ ز له تورکیا .
 - ۱۰ - شورشی شیخ عیدالله شمیدینی له ۱۸۸۰ ز تا سالی ۱۸۸۱ ز له تورکیا
 - ۱۱ - شورشی کورده کانی موصل .
- قوناقی دووهم :-
- ۱ - شورشی کوردستانی عراق په سروکایه تی شیخ محمود له سالی ۱۹۱۹ ز تا ۱۹۳۲ ز .
 - ۲ - شورشی کوردستانی ئیران په سروکایه تی اسماعیل خانی مسکو له سالی ۱۹۲۰ ز تا ۱۹۳۰ ز .
 - ۳ - شورشی کوردستانی تورکیا په سروکایه تی شیخ سعیدی محرو بهرماندهری « حزبی تعالی » له سالی ۱۹۲۵ ز .
 - ۴ - شورشی کوردستانی تورکیا « ناگری داغ » په سروکایه تی احسان وری پاشا له سالی ۱۹۲۶ ز تا ۱۹۳۰ ز .
 - ۵ - شورشی به که می بارزان به سروکایه تی شیخ محمدی بارزانی له سالی ۱۹۳۱ ز تا ۱۹۳۴ ز .
 - ۶ - شورشی کوردستانی ئیران په سروکایه تی « جعفر سلطان » له هورامان له ۱۹۳۱ ز تا ۱۹۳۲ ز .
 - ۷ - شورشی کورده کانی تورکیا له همرسی (دیار بگر) له ۱۹۳۴ ز دا .
 - ۸ - شورشی کورده کانی تورکیا « دهرسیم » له ۱۹۳۷ ز دا .

قوناغی سیخهسم :-

- ۱- شورشی کوردستانی عیراق به سهروکایهتی « مصطفی بارزانی » له سالی ۱۹۴۳ ز تا ۱۹۴۵ ز .
- ۲- شورشی کوردستانی ئیران به سهروکایهتی « قاضی محمد » وه حزبی دیموکراتی ئیران له سالی ۱۹۴۵ ز تا ۱۹۴۶ ز .
- ۳- شورشی « جوانرو » له ئیرانا له ۱۹۵۶ زدا .
- ۴- شورشی گهرهه ئیستانمان له کوردستانی عیراقدا به سهروکایهتی پارسی دیموکراتی کوردستانی و بارزانی مصطفی که له سالی ۱۹۶۱ دا بهریا کرا .

باری سیاسی عراق وه کوردستانی عراق له پیشی شهری جهانی دووهمدا

باری سیاسی عراق و کوردستانی عراق له پیشی شهری جهانی دووهمدا به جوریک بو که منافسه یه کی گه وره له نیوهند وولاته ئیمپریالیزمه کانا هه بو له ۱۹۳۳ زدا گه یشتپوه راده یه که له سه ر دووباره داشی کردنه وهی وولاته داگیر کراوه کان له نیوان خویاندا پاشی شه وهی « المانیای نازی » وه که دهوله تیکی سه رمایه داری پر چه که بو به توانا پهیدا بوو له نهجامی پشت گیری و یاری ده دانی ولاته ئیمپریالیزمه کان به نیازی شه وهی له دژی « یه کیه تی سوفیت » به کاری بهین چونکه شورشی اوکتوبری ۱۹۱۷ زور سه ر که وتنی وه دامه زرانندی یه که مین دهوله تی اشتراکی له جهاندا که نه مه بوو هوی شه وهی نه ته وه کانی سه ر زه مین چاویان بکریته وهو هیوای بزوتنه وهو جولانه وهی نه ته وایه تیان بیسی ، جا بویه دهوله ته ئیمپریالیزمه کان به هه مو توانایانه وه هه ولیان شه دا بو بیهیز کردنی نهلمانیای هتله ری تا راده یه کی وا له سالی ۱۹۳۳ دا حزبی نازی له نهلمانیادا هینرایه سه ر حوکم ، له جیاتی شه وهی شه م هیزو تواناو یاری ده یه ی درا به نهلمانیای نازی تا به کاری بهینی له دژی یه کیه تی سوفیت و بهس ، که چی بوو هوی منافسه له بهینی شه مه ریکاو ئینگلیزو فه رهنسه دا بو دابه شی کردنی مستعمرات و ده سه لات داری له به نیاندا دوباره ، به تاییه تی له روزه ولاتی ناوه راستو نه فریقدا ، جاله

ئەنجامی منافسە ی نێوەند ئەم دەوله ته ئیمپریالیزمانه شه‌ری دووهمی جهانی
 نه‌ سالی ۱۹۳۹ دا به‌ریابو ، پیشس ئەوه‌ی شه‌ری دووهم هه‌لگیرسی واته
 دوا‌ی داخل بوی عیراق به‌ «عصبه‌ الامم» له‌ سالی ۱۹۳۲ ز تا راده‌یه‌كه
 بزوتنه‌وه‌ی دیموکراتی و کوردایه‌تی به‌ره‌و جولانه‌وه‌ نه‌رویشته‌ ، نه‌وه‌بو له‌و
 ماوه‌یه‌دا « کومه‌لی لاوان » به‌ سه‌روکایه‌تی « ئەمین زه‌کی به‌ك » له‌ به‌غدا
 له‌ ۱۹۳۳ دا دروست بو ، به‌ هاوکاری کردنی خوێنده‌واران وه‌ روتن پیرانی
 کورد یه‌که‌م گو‌فاریان به‌ ناوی « دیاری لاوان » وه‌وه‌ ده‌رکرد ، هه‌روه‌ها
 نه‌ سالی ۱۹۳۵ ز له‌ به‌غداد جماعه‌تی « الا‌هالی » که‌ کومه‌لیکی دیموکراتی
 خواز وه‌ روشن بیرانی عه‌ره‌ب بون که‌وتنه‌ خه‌بات و تیکوشان له‌ پیناوی بلاو
 کردنه‌وه‌ی بیرو باوه‌ری دیموکراتیدا کومه‌لی « الا‌هالی » پیک هات‌بون له‌
 پیشه‌وا‌ی نیشتمان په‌روه‌ر « جعفر ابو تمن » وه‌ « کامل چادرچی » وه‌ (محمد
 حدید) وه‌ (عبدالفتاح ئبراهیم) وه‌ « حسین جمیل » وه‌ « عبدالقادر
 اسماعیل بستانی » وه‌ هه‌روه‌ها دوا به‌ دوا‌ی ئەوه‌ بزوتنه‌وه‌ی کوردایه‌تی به‌
 توندی په‌ره‌ی سه‌ند به‌ جو‌ریکی وا که‌ هه‌موو جگه‌رسوزانی کورد له‌
 دامه‌زراندنی کومه‌لیکی سیاسی ریک و پیک ده‌رکرده‌وه‌ له‌ ئەنجامی ئەو بیر
 کردنه‌وه‌یه‌دا کومه‌لی « براهه‌تی » له‌ سلیمانی به‌ سه‌روکایه‌تی شیخ لطیف
 شیخ مه‌حمود دامه‌زرا ، له‌ نیشتمان په‌روه‌ران و روشن بیران و ئەفسه‌رانی
 کورد ئەم کومه‌له‌ له‌ سالی ۱۹۳۸ ز دا دامه‌زرا .

هه‌روه‌ها روشن بیران و نیشتمان په‌روه‌رانی کورد له‌ شاره‌کانی نهری
 کوردستانی عیراقدای بیران له‌وه‌ ده‌کرده‌وه‌ که‌ حزیکسی سیاسی ریکخواز
 وخواه‌ن په‌یره‌و پروگرام پیک به‌ین ، بو ئەوه‌ی پیشه‌وه‌ی بزوتنه‌وه‌و شورش

گیری نه‌توایه‌تی کورد بکا له کوردستانی عیراقداه‌وه‌بو له سالی ۱۹۳۹ز دا حزبی « هیوا » دامه‌زرا به سه‌روکایه‌تی ماموستا « رفیق حلی » .

له پاشس جولانه‌وه‌ی رشید عالی له عیاقدا له ۱۹۴۱ز دا خوالی خوشبو شیخ مه‌حمود که له به‌غداد ده‌ست به سه‌ر بو توانی له به‌غداد‌وه‌هه‌ریرار بکاو خوی بکه‌یه‌نیه‌وه کوردستان وه له دبی « داری که‌لی » نیشه جی بیسی به‌هوی یارمه‌تی دانی حزبی « هیوا » وه ، له‌م کاته‌دا له به‌ر نه‌وه‌ی باری سیاسی عیراق به باشی نه‌رویشته به ریه به نسبت کورده‌وه چونکه له‌و کاته‌دا شه‌ری دووهمی جهانی بو نه‌یان نه‌ویست کورد بورووژین ، حکومه‌تی عیراقو به‌ریتانیای استعماری نه‌یان نه‌ویست جاریکی ترخویان تووشس شورشیکی تری کورد بکه‌نه‌وه ، بویه له سالی ۱۹۴۳دا ملا مصطفی بارزانی که له شاری سوله‌یمانیدا ده‌ست به سه‌ر بو به یاریده‌ی حزبی هیوا وه شیخ لطیف شیخ محمود فیراری پی کراو گه‌یانرایه‌وه خاکی بارزان ، له داوی گه‌یشته‌وه‌ی ملا مصطفی بو بارزان حکومه‌تی عیراق به هه‌مو هیزو توانای سه‌ربازی‌وهه ویستی ده‌ستیکی گه‌وره له کورد بوه‌شینی به تایه‌تی له بارزان ، نه‌وه‌بو حکومه‌تی عیراق هیرشینی گه‌وره‌ی سه‌ربازی کرده سه‌ر بارزان به یاریده دانی هیزی به‌ریتانیا ، له داوی چهند شه‌ریکی خوینن و کوشتاریکی زور له سوپای عیراقو سه‌رکه‌وتنی یه‌که له داوی یه‌کی کوردستان حکومه‌تی عیراق ناچار بو داوای صلح بکات له سه‌ر کردایه‌تی شورش ، نه‌م داوا کردنه‌شس بی گومان له سه‌ر داوا کردنی به‌ریتانیا بوه ، چونکه له‌و کاته‌دا سویند خواران گلابون به شه‌ری دووهمی جهان‌وه نه‌م شه‌ره‌ش له گه‌رل کوردا ده‌بوه هوی زیانیکی زور له جهازی

جهنگی شونڊ خواران ، به بهر نهوه حڪومهتی عیراق و بهریتانیا ناچار بون
 داوای ریکهوتن بگهن ، لهم کاتهدا نوری سعید وهزرتی تشکیل کرد
 له ۱۹۴۴دا وه داوای له « ماجد مصطفی » کرد که بهسدار یست له
 وهزرتیه که بدا چونکه نوری سعید وایدمزلنی که « ماجد مصطفی »
 به یوه نندی هویه بهر زوتنه وهی کوردایه تیه وه یویه چاکرس « عنصر »
 به نسبت خویانه وه که بتوانی له گهل سرکردایه تی شوری کوردا بگهن
 به نامانچ و له یه بگهن ، پاشی گت و گو کردنی مجد وه بارزانی ، ماجد
 گرایه وه بو پنداد و نهو داوا کاریانه ی بارزانی پیسکهش سرد به حکومت
 که پیک هاتبو له هوت بهند ، هم داوا کاریانه جی به جی نه کران له گهل نه وه تا
 که حکومت قبولی کرد و دانی نا به جی به جی کرنا بهم جوړه مایه وه ب
 روژی ۱۰ / اب ۱۹۴۵ حکومه تی عیراق به یاریدم دانی بهریتانیا له ژیر
 فرماندهی جنرالی بهریتانی « رتن » دا هیرشیکی گه وره یان برده سر
 کوردستان له هیری بارزان دا ، هم هیرشه نه وندم توند بو بارزانی مصطفی
 وه هم موو شورگیران ناچار بون که بچنه خاکی ئیران وه که له و کاته
 نهو ناوچه به له ژیر چاودیری و دهسلانی به کیه تی سوڤتا بو .

بزوتنه‌وهی سیاسی له کوردستانی ژورودا

شورشی شیخ سعیدی پیران :-

له دواى پاداشتی چاکه دانه‌وهی کورده‌کان له لایهن مصطفی کمال به قدمه‌غه
کردنی قه کردن به زمانی کوردی وه دهر به دهر کردنی کورده‌کان وه بیلو
پن کرنی روشن پیرانو نیشن پوره‌رانی کورد له سالی ۱۹۲۵دا به
سهروکایه‌تی عقید « خالد به‌گ » سهروکی خیلی « جبران » وه شیخ
سعیدی پیرانی له مانگی شوباتدا جولانه‌وه‌یه‌ک دهستی پی کرد ، هم
جولانه‌وه‌یه‌دا همو ئه‌فسه‌رو روشن پیرانو سهرک خيله‌کانی کورد
به‌تداریان کرد له شورشدا که به‌ریا کرا له « قنج » له به‌ینی « ئه‌رغانا » و
(بدلیس) دا زور به نوندی تا کوتابی مانگی شوبات زیاد له چوارده ولاتی
گرتوه وه‌ک « دیار به‌کرو معوره‌ی عه‌زیزو خه‌رپووتو وانو به‌شی
خواروی ئه‌رزو روم » حکومه‌تی تورکیا زور باش له‌وه گه‌یشتبو که
مه‌به‌ستی به‌رو دوا له‌م شورشه دامه‌زاندنی ده‌وله‌تیکی سهر به‌خوی کورده ،
ئه‌نجومه‌نی نوینه‌رانی تورکیا فه‌رمانی ئه‌بلووقه دانسی ئابوری ئه‌و
ناوچانه‌یان دا ، سوپایه‌کی گه‌وره‌شیان نارد بو سهر شورشگیران بو
دامرکانده‌وه‌ی ئه‌م شورشه ، وه زور بی ره‌حمانه‌و به توندی له کورده‌کانیان
دا تا نووسه « ایچ • سن ئارمسترونک دانه‌ری په‌رتووکی « مصطفی
کمال ، گورگی بۆر » « الذئب الاغبر » له ته‌رجمه‌ی عه‌ره‌ییدا ئه‌لیت
« کوردسان » به ئاسن ویران کرا ، به ئاگر سوتینرا ، پیاوان سزا درانو
کوژران ، دیهات همو سوتینران ، ده‌غل و دانه و یله له ناو برا ، منال و ژنو

کچ فریندران و سہر بران ، دادگای سہر بازی قایہ تی گالہ ی کرد بہ
کوشتی ہم کوردانہ و سزادان و خستیان یو ناو بہ ندیخانہ ، بہم جورہ
شیخ سمیدی پیرانی و خالد بگک و زور لہ ہاوری کانیاں گیران و دران بہ
دادگای عورفی و حوکی اعدامیان درا ، لہ گہل ۴۸ پیشہ وای تری
کوردا ہم مو لہ قہارہ دران ، ہم توندو تیژیہ ی تورکہ کان ، وہ ہم خوین
رشتن و کردہ وہ نارہ وایانہ بوہ ہوی ہلگیرساندن ی ناگری رقہ بہری
وہ ہزواندن و گرژ کردنی دہماری نہ تہ وایہ تی وتولہ سہندن لہ لایہن کوردہ کان۔

شورشی ته‌گری داغ « ئارارات » : -

کونگه ره به کی نهیسی له « ئاگری داغ » « ئارات » گیرا له به هاری
 ۱۹۳۷دا که شاخیکی به رزه له کوردستانی تورکیادا ، نوینه رانی هه موو کومهل و
 ریکخراوه سیاسیه کانی کورد له گهل نوینه رانی خپله کورده کانا تیه
 به شدار یون .

وہ ہر وہ ما لہ شارہ کانونہ نوینہ ران بہ زوری هاتن وہ بہ شدار ہون ،
 بہ گشتی ئارا بریاریان دا کہ تا مردن یہ ک بن و خبات بکھن تا
 تور کہ کان لہ خاکی کوردستان دمر ئے کھن ، وہ ہر وہ ما لہ بریاری ئاشت
 ہونہ و ہشیان دا لہ گھل ئے رمنہ نہ کانی دراوسی نا نا ،

له روژی ۵ تشرینی یه که می ۱۹۲۷ دا حزبی « خوی بون » دامه زرا هه مو
 کومه له کانی پیشو هاتنه ئهم حزبه وه و پیکه وه لکان و بونه یهک ، « احسان
 بوری پاشا » کرا به فرماندهی گشتی وه « ئیبراهیم پاشا حسکی تیللو »
 کرا به « بهریوه بهری گشتی شاره وانی » له ئه گری داغ - ئارارات
 سالای کورد ههنگرا .

حکومه تی « ئه تقهره » ناچار بو که وته گفتو گو کردن و یهک
 که وتن له گه لیانا ، له ئه یلوی ۱۹۲۸ دا لی بوردنی گشتی له وانه که واز
 له جولانه وه دین و سه ر دانه نوین بو حکومت بلاو کرایه وه ، کورده کان
 به مه قایل نه بون ، ئنجا حکومت دهستی دایه چهک دوو فرقه ی ته وای
 له ژیر فرمانده ی « صالح پاشا » ناودا نارد بو ده ورو پشتی « ئه گری
 داغ » « ئارارات » له پاشا شه ری زور گه وره سوپای حکومت بیاری
 دا که ته نک به کورده کان هه لچنی به هوی برسی کردنیانه وه ، ئابلو نه ی
 ئابوری شاخی ئه گری داغی دا ، پاشا ماوه ی مالیک له برساناو له
 پهریشانیا کورده کان ناچار سهریان دانه واند وه « احسان بوری
 پاشا » په نای برد بو حکومتی ئیران ، له پاشا ئهم کاره ساته
 حکومتی تورک کوردستانی کرد به چوار به شه وه و. یاسا « قانون »
 ژماره یه کی ده رکرد له ئایاری ۱۹۳۲ دا ، یه یک له چوار ناوچه یه کرا
 به ناوچه ی محرمه « قه دهغه » وه چول کرا له دایشتوانی به ناوی « هوی
 تهن دروستی » یه وه که هوی له ناو بردنی خه لکه کایه تی و رژیمی خه لکه کایه تی بو
 که ناو کورده کانا ، هه مو مافیکی نه ته وایه تی له کورده کان قه دهغه کرا ،
 ده سه لاتی سه روکو و ئاغا و به گکو شیخ نه ما ، هه رچی ده زگای ریکخه راوه

سیاسی و روشن بینی به نان هه بو هه موی داخرا ، بریار درا به له سانی
 که به ره کهز تورک نه بن مافی نه و میان نهیت له دیهات و ملیان بی ، وه مافی
 دروست کردن و پیکه و نهانی هیچ جوړه کومه لیکیان نه . وه له م روژه وه
 نه و کوردانه ی له تورکیادا نه ژین ناو نران « تورکی خیا » .

یاسای « قانون » توانده وهی نه ته وهی گورد له بوته قهی تورکایه تیا
 بوه هوی هه لچون و به هیز کردنی گیانی خوبخت کردن و ده ماری
 کوردایه تی گرژ کردن له ناو کورده کانا ، له « ده رسم » نه م یاسایه زور
 کاریگر بو چونکه ناوچه ی « ده رسم » له هه مو هه راو زه ناو جولانه وه یه که
 دوور بو وه هه رگیز له هیچ بزوتنه وه یه که به شداری نه کردبو له دژ حکومت
 دانیش توانی نه م ناوچه یه به توندی به رگری دوور خستنه و میان کرد وه
 شورشیکی گه وره یان به رپا کرد . حکومتی تورک هیزی ناردنه سه ر وه
 ناوچه که ی بومبا باران کرد وه به توپ دایان بیژان له ئایاری ۱۹۳۷ د .

« جلال بایار » وه زیری ناوه وهی تورک ، دوا ی چهنه مانگیك رابواردن
 به سه ر کوشتاری « ده رسم » دا له په رله مانی تورکیادا به شانازی وه
 ده ری بری ووتی : - « کورده کان ته واو کران ، نه م دزو جهردانه به زه بری
 هیزو چه ک کران به شارستانی » .

★ ★ ★

تورکيا پاشس ئەو کوشتارو برینه دیسان باش بوی دەرکوت که
 نهتهوهی کوردی نهبرد ههرگیز نامیری و له ناو ناچسی وه ههرچی کردوه
 بهرامبهریان که لک و سودی نه بوه له بهر نهوه بیری له وه کرده وه که
 دراوسی کانی وهك عیراق و ئیران هان بدات له کاره ساتی له ناوبردنی
 نواندنهوهی کورده کانا به شداریان بکا وه لهم تاوانه یانه وه بگلینی ، داوای
 لی کردن که پیکه وه هه مو هول بدن وه هاوبهشی بکهن بهم جوړه
 قایلی کردن که پیکه وه « په پمانی دوستایه تی و دراوسیتی بهستن »
 له روژی ۸ ی تموز ۱۹۳۷ دا له کوشکی « سعد ئاباد » له دهورو پشتی
 « تاران » کوبونه وه تورکیا به پیی ئەم په پمانه بهلینی دا له گهل عیران و
 ئیران و ئهفغانستان که سنوری به نیان پیاریزن وهك له بهندی جهوته می
 ئەم په پمانه دا دهلیت : — « هه مو لایهك له لایه ن بالاکان که ئەم په پمانه یان
 بهستوه بهلین ئەدهن که هه مو جوړه کرده وه يهك که پی ویست پی به کاری بین
 له ناوچه که یاندا بو ئەوهی نه یه لن جولانه وه سهر بهرز کردنه وه و چته گه ری
 وه کومه لو ریکخراوی سیاسی و هه مو جوړه ریکخراویکی روشن
 بیریش که مه بهستیان تیکدانی ئاسایشس پی له ههر بهشیک له بهشه کانی
 خاکی ههر یه کیک لهم لایه بالا یانه دا وه له سنوری شوینه کانی ترا ، یان بینه
 هوی کار کردن له سهر دهسه لاتی لایهك له لایه کانی تر » .

جا مه بهستی بهرو دواي ئەم چوار دهوله ته که ئەم په پمانه یان مور کرد له ناو
 بردنی نهتهوهی کوردو جولانه وهی کورده کان بو « لووسیان رامبورت » باسی

ماده ههوتی ئەم پەیمانە ئەکات ئەلیت : - « مە یەستیان لە داغانی ئەم مادەرە بو کوردەکانەو بەسەس .

هەر وەها ژبانی کوردەکانی تورکیا بە هیچ جوریک نە گورراوە پەیمانی چوار دەوله تەکە ی که لە دژ کورد گیرا سودی نەبوو بە لکو بوە یە که م هوی داگیرساندنێ ئاگری ئاگوکی لە تورکیادا که لە ئەنجامدا تورکیای تەنکە تاو کرد بە شدار بێی لە « مێتاقی بەداد » « حلفی بەداد » دا لە روژی ٢٤ ی شوباتی ١٩٥٥ دا لە مانگی کانونی یە که می ١٩٥٩ دا نزیکی « ١٠٠ » کەس لە روشن بیرانو پیاو و ناسراوەکانی کورد گیران و خراوە بە نەبەعەنەو ، بە دوا ی تەنکە تاو کردنی حکومەت لە لایەن نیشتمانیەکانەو بەرە لا کران لە سەر ئەمە لە دوا ی ماوە یە کی که م حکومەتی تورکیا یاسای « قانون » ژمارە « ١٠٥ » ی لە تشرینی یە که می ١٩٦٠ دا دا نا که دەسلاتی داو بە پولیس و هیزی ئاسایش « امن » ئەو کەساتە ی هەست دە کەرت که خەریکی جولانەو و کوردایەتین خویان و خیزانیان بگرن بەم جوړە « ٢٤٤ » گورد لە تشرینی دوو می ١٩٦٠ دا تاوان بار کران بە موئامرە کردن لە دژ حکومەت . ئەم روداو لە روژنامە ی « جەمهوریەت » لە ژمارە ١٦ ی تشرینی دوو می ١٩٦٠ دا بـلاو کـرابـوو .

هەر وەها ئەم دەست درێژی و شوفینە ی کار بە دەستانی تورکیا بە ئاشکرا لە دەسلەتداری روشن بیرانو کار بە دەستانی تورکیادا لە ووتارو نویسنەکانیا نا روون دەیتەو و دەر دە کەوی .

« بای دوغان کیلیچ سیهسینانلی نووسر له گوغاری » یاریش دوتیاسی »
 « جهانی ئاسایش » له ژماره‌ی هه‌تەمی ۱۹۶۲ ی ئهم گسوقاره‌دا
 نووسیویه‌تی ئه‌لیت « روخاندنی ئیمپراتوریه‌تی عوسمانی به گورجی وه
 ئه‌و دهمره‌ی دانیشتوانی ئهم وولائه که تورک نین دیان ، وه ئه‌و خوینه‌ی
 رزا له پیناوی خه‌باتی نیشتمانیدا ئهم شتانه بسوونه هوی به‌هیز کردنی
 ره‌گه‌زایه‌تی به توندی » به‌م وشانه‌دا دهرده‌که‌وی که ئه‌و هه‌موو خو به‌خت
 کردنو یاره‌تی دانو له سهر کردنه‌وه‌یه‌ی کورده‌کان بو مصطفی کمال
 له کاتی شه‌ری به‌ینی تورک و یونان هه‌موان له پیر چوه‌وه ، وه ئاشکرا و
 روونه که تورکیا بو به وولاتیکی « ره‌گه‌زایه‌تی په‌رست » که ئه‌و ره‌گه‌زمش و
 ئه‌ونه‌ته‌وا یه‌تیه‌ش ره‌گه‌زایه‌تی و نه‌ته‌وا یه‌تی تورک یت ، ئه‌و نه‌ته‌وانه‌ی ره‌گه‌زایان
 تورک نه‌ی ئه‌بی له بوته‌ی تورکایه‌تی دا بئینه‌وه ، ئه‌گینا ئه‌بی له ناو بیرین
 عصمت ئینونو « که خوی کورده وه ره‌گه‌زی خوی له بیر خوی سردوته‌وه
 له کونگره‌ی « لوزان » دا ووتی « کورده‌کان له گه‌ل تورکه‌کانا جیا نین له گه‌ل
 ئه‌وه‌تا که به دوو زبانی جیاواز ئه‌دوین . ئهم نه‌ته‌وه‌یه‌یه‌ک پارچه‌و به‌شن و
 ره‌گه‌زایان یه‌که‌و باورو عاده‌تیان یه‌که » ، وه ههر ئه‌و « عصمت ئینونو » یه‌ش
 بو که له سالی ۱۹۲۳ دا دانی نا به‌وه‌دا که « تورکیا وولاتی دوو نه‌ته‌وه‌یه ،
 تورک و کورد هه‌ردوکیان وه‌ک یه‌ک مافیان هه‌یه له حکمرانی وولاتا » وه ههر
 ئه‌و « عصمت ئینونو » یه‌ش بو که له سالی ۱۹۳۰ دا که سه‌ره‌ک و مزیران
 بو ووتی « ههر نه‌ته‌وه‌ی تورک مافی داوا کردنی نه‌ته‌وا یه‌تی هه‌یه له‌م وولاته‌دا
 هیچ نه‌ته‌وه‌و ره‌گه‌زی تر ئهم مافیان تیه » .

« محمود اسعد » وه‌زیری دادگاه له تورکیا له به‌یانیکا به ئاشکرا

دانی نا به بونی نه تهوه کانا که تورک نین له تورکیادا ، له پاشس رابوردنی
 ماوه یلک به سهرقه کانی سهرک وهزیران « عصمت ئینونو » دا تهوهی روون
 کردهوه که جگه له تورک نه تهوهی تر ههیه له تورکیادا ووتی « من
 ههستی خوم ناشماومهوه ئه لیم تورک خوی گهره ی ته وولاتیه ، نهوانه ی
 که به ره گهز تورک نین له وولاتدا هیچ مافیکیان نیته نیا نه و مافه
 نه یی که نوکروه به بدین » .

« جه نرال کورسیل » « ۱ » ووتی ته گهر تهوور که چیا یی به سهرلی
 شیواوه کان هیمنی و ئاسایش پارێزگاری نه کهن ، بسوپا ئاماده به بو بومبا
 باران و توپ بو روخاندنی شار و دیهاته کانیان ، جا نه و مخته وولاته که یان ده بی
 به جه مایکی خوین خویان و وولاته که یان لاواوی خوین ده یان با » .

پهیمانی سایکس یکو :

له کاتی جهنگی په که می جهاندا له مانگی مایس ۱۹۱۶ دا به یریتانیا و فهره نه
 به جووته په دزیه وه په یمانیکیان پیکه وه به ست له بابته بهریوه سهری کارو
 باری وولاتی روژ ههلاتی ناوه راست ، به ناوی پهیمانی « سایکس یکو » وه

« ۱ » له ۱۶ ی تشرینی دووه می ۱۹۶۰ دا کورسیل نهمه ی ووت که گوتماری
 « ئوریانت » ی فهره نسی بلاوی کرده وه نوسینی « جان پییر فینو » .

واته به ناوی نوینه ره دیپلوماسیه کانی خویانه وه « سیر مارک سایکس » « ۱ »
 نوینه ری بالای بهریتانیا وه « میو جورج ییکو » نوینه ری بالای
 فهره نسه له « قاهره » بهو پی به له سه ره خشی ئیمپراتوریه تی عوسمانی
 خاکی ولاتی عوسمانی بان دابهشی کرد به سه خویانا واته دوو ناوچه ی
 دهسه لاتداری فهره نسه بهریتانیا وه به قهلمی سورو شین اشاره تیان
 لیدا ، ناوچه ی سور که پیک هاتبو له دولی رافدین « میو پوتامیا » که
 ئهم ناوچه به له خانه قینه وه له کوردستانی خواره وه دهست پی ئه کا دریز
 دهیتسه وه له بهشی ژوورودا تا ده گاته « کویت » وه ناوچه ی « شین » که
 پیک هاتوه له خاکی سوریه و لبنان و بهشیک له وولاتی روزه لاتی خوروی
 تورکیا « کوردستانی روژئاوا » بهشی سی بهمش که به « قاومی » نه خشی
 لیدرا ، خاکی فالهستین بو ، بریار درآ بی به خاکیکی دهوله تان واته له م دابهشی
 کردنه دا بهشی « سور » بهر بهریتانیا که وتو بهشی « شین » بهر فهره نسه .

به بالیوزی روسیا « سازانوف » راگه یه ندرا که بریار پدا له سه ئهم
 پهیمانه ، بهو مهرجه ی ناوچه ی روزه لاتی ژوروی تورکیا بخریته سه
 روسیا وه ک زیگای « تهره بزون و بهشی ژوروی روژئاوای کوردستان » بهم
 جوهره خاکی کوردستان دابهشی کرا به سه سه دهوله تی داگیر که را .

★ ★ ★

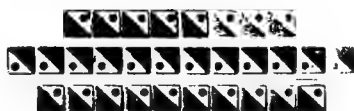
« ۱ » کوردستان والا کرد درسه سیاسی و اقتصادی للدکتور ع قاسمو .

✽ شورشه کانی بارزان !

بنه ماله ی بارزانی له شیخه کانی بارزان که شیخی ته ریه ی نه قشبه ندین و له کونه وه له بارزان نیشته جی بوون و ماونه ته وه ، ئەم خيله بریتی به له خيله کانی « بهروژ ، دۆله مەری ، شیروانی ، مزوری ، نزاری ، گەردی » ، زیاتر له « ۵۰ » ههزار کهس ئەبن ئەمانه به کشت و کالو به خێو کردنی مهرو مالاته وه سه رقالن ، ئەم خيله زور نازاو چالاک و نیشتمان پهروهرو راستن له ژيانیا نا هه میشه شیرانه داوای مافی خویان و نه ته وه که یان کردوه ، له زه مانی حکومه تی عوسمانی دا بزوتنه وه یان هه بوه له دژ سیاسه تی حکومه تی عوسمانی دا گیر که له سه ر ئەمه له سالی ۱۹۱۴ دا حکومه تی عوسمانی خوالی خوشبو « شیخ عبدالسلام » یان له موصل اعدام کرد ههروه ها له سالی ۱۹۳۱ دا و ۱۹۳۲ دا شورشیان به رپا کرد له دژ حکومه تی عیراق و ئینگلیزه کان چونکه ته نگیان به بارزانیه کان هه لچنی بو .

ئەم بنه ماله یه له زه مانی شیخ تاج الدینی بارزانی به وه ناو بانگیان ده ر کردوه به تاییه تی له زه مانی شیخ عبدالسلامی به که مدا ، پاشا شهید بونی شیخ عبدالسلام شیخ احمدی بارزانی برای بوه جی نشینی ، ئەم بنه ماله یه له گوندی « بارزان » داده نشن ، له و وولاته دا به ره لایی به « مشاع » به وه مو کهس خاوه ن زه وی و زار نیه ، ته نانه ت شیخه کانی شس بستیک زه ویان نیه ، به ناوی خویانه وه جوتیارو ره نجهر زه ویه کان له ناو خویانا دا به شس ده کهن وه ده یکیلن و کشت و کالیان تیا ده کهن ، ده ره به گی له و وولاته دا نیه هه ر ئەمه شه که بوته هوی ئەوه ی که بارزانی به کان په یوه ندی دلسوزی و سه ر

شوری زوریان همیه بهرامبر به شیخه کان و خویان ده کهن به قوربانیان و گیانیان
 له ری یانا بهخت نه کهن ، بارزانیه کان زور له سهر خون ، ره وشت و خویان
 جوان و بهرزه زور راستن و درو نازانن چی به ، دوو زمانی و دوو روویی
 وه داوین پیسی له ناویاندا نیو زور شووره بی به لایان ، سزای ئهم
 کرده وانه زور گرانه ، له بهر ئه وه ئهم بارزانیانه همیشه به سهر بهرزی
 نیاون و سهریان بو کهس دانا نه واندوه له بهر ئه وه بارزانیه کان سهر شورشی
 شیخ احمدی بارزانی دووه میان له سالی ۱۹۴۳ وه تا ۱۹۴۵ به سهر و کایه تی
 مصطفی بارزانی « ۱ » وه سهر میان که شورشی گه وری ئیستایه له سالی
 ۱۹۶۱ وه بهر یا کراوه تا ئه مرو به سهر و کایه تی مصطفی بارزانی .

« ۱ » له پهرتووکی « بارزانی مصطفی کی به » به دورو دروژی باسی بلانزان ئه کم
 که مهم زوانه له چاپ نه دریت .

نوسهر

★ جۆلانهوهی روشن بیری له کوردستانا ★

له سه ره تاي ئه م چه رخی بیسته مه دا جهوت روژنامه و گوڤاری کوردی به زبانی کوردی ده رده کرا ، چواری له ئهسته موول ، ئه وانی تریش له قاهره و به غداد ، ئه گهر بیتو به وردی ههنگاوه کانی روشن بیری کورد بخهینه پیش چاوو لیکی بدمه نه وه ، ئه یینین که له دوای جهنگی یه که می جیهانی ههوارگای روشن بیری له ئهسته موول و قاهره وه گوازاوه ته وه بو عیراق به تاییه تی بو به غداد و سوله یمانی ، جا بویه ئیمه به وردی دراسی بزوتنه وهی روشن بیری کورد بکهین ، هه ریه که له شوین و جی خوا باو به ته نیا له ، سوریه ، له عیراق ، له تورکیا ، له ئیران ، له یه کیه تی سوئیتدا ، تا به باشی بومان روون بیته وه روشن بیری له چ راده یه کا بوه له و شوینانه دا

★★★

✽روشن بیری کورد له سوریه (۱) :-

نهوه ننده گرنگ نه بو له پيشا ، تا سالی ۱۹۳۰ که بو کورده کان ناشکرا بو که باريکی گرانيان له سهر شانهو نه بی يیکن ، نهویشس يه کخستنی ههستی کومه لایه تیه له ناو کورده کانا که نه مهشس به پاراستنی زیانو پیشس خستنی روشن بیری کوردو به هوی بهرز کردنه هوی نه ده بی نه ته وایه تی یه وه دیته دی ، نه وانه ی له م بیرو باوه رده دا بون دوو برا به درخانه « که بون به تایه تی میر « جلادته بدزخان » له سالی ۱۸۹۳ دا له شام « دمشق » جی نشین بو له گدل میر « کامهران عالی به درخان » ی (۱) برایا به جوته گو قاری « هاوار » بان ده رکرد به کوردی و فه ره سی ، یه که م ژماره ی له ۱۵ ی ئایاری ۱۹۳۲ دا ده رچو وه تا سالی ۱۹۳۵ مایه وه ، له سالی ۱۹۴۱ دا ديسان سه ری هه لدا یه وه تا سالی ۱۹۴۳ ، به هه موی « ۵۷ » ژماره ی لی ده رکرا ، له گهل ئه م گو قاره دا ناوه رو کیکی وینه دار « ملحق » ده رئه کرا ناوی « روناھی » بو یه که م کبرده وه ی جوانی نوسه رانی ئه م گو قاره نه وه بو که به پیتی لاتینی ده رهینراو پیتی نه بجه دی بو دانرا وه که تور که کان کردیان دووهم

« ۱ » له نویسنی ئه م باسه دا که لکی زور وهرگیرا له « گو قاری لیموندی فه ره سی » که له بابیت کبشه ی کورده وه « جواس بلاو نویسی بوی .

نوسه

کرده و هی باشیان یهك خستنی نه هجی « کرمانجی » بو له بهر نه وه لهم
 بابه ته وه چهند په رتوو کیکیان بلاو کرده وه .
 کار به دهستانی حکومتی فهره نس به راستی دلسوزانه یارمه تی لاولو
 کردنه وه ی روشن پیری کوردیان دا له سوریه و لبنان دا ، گو قاری هاوار
 نووسه رو نه دیی زوری لی کو بو وه ، له گهل هونه رمه ندانا وهك « مصطفی
 احمد بوتی » و « قدر جان » که هونه رمه ندیکه وه (عوسمان صبری) وه مهلا
 نه حمدی حه یده رانی له هه موان به ناو بانگتر « شیخ موسی حسین » که ناوی
 نهینی « جگر خوین » بو .

« ۱ » کامران عالی بدرخان قورثانی پیروزی گو دیوه به کوردی نه گهل « ۷۰۰ »
 حدیث ، وه نه ندی پیشینانی « سلیمان » ی له سالی ۱۹۴۷-۱۹۴۸ کرده به کوردی
 وه ئینجیانی « لوقا » له ۱۹۵۳ دا وه ئینجیانی « بو حنا » ی کرده به کوردی ، زور له
 به ندی پیشینانی فهره نسی و ئهالمانی له پاریس له ۱۹۳۷ د کرده به کوردی له
 گهل چیرو که کانی « لک و شای کوردستان » وه « بازی کوردستان » له ۱۹۵۳ ری
 زبانی کوردی چاپ کرده و بلاوی کردوته وه که کردوینه تی به بناغهی ده رس و تنه وه
 له « قوتابخانه ی نیشتمانی زیانه و یلوه روژه هه لاتی به کانا له پاریس » .

لیموندی فهره نسی

جواس لاولو

* روشن بیری کورد له عیراقدادا :-

له دواى تهواو بونی شهری یه که می جهانی له ۱۹۱۹ و ۱۹۲۰ دا جولانه وهی روشن بیری کورد له عیراقدادا پیشکهوت ، ئهو بىرا کوردانهی له دهره وهی عیراق ئه ژيانو له ئهسته مول بون هه موو روشن بىر بون له بار زورداری و سته می تور که کان هه مو گه رانه وه بو کوردستان و له دوو شوینى گرنگا جى نشین بون له سوله یمانی و بهغداد

له سوله یمانی روژنامه ی « پیشکهوتن » له سالی ۱۹۱۹ تا ۱۹۲۲ دهر کرا وه « بانگی کوردستان » وه « روژی کوردستان » وه « بانگی حق » وه « ئومیدی استقلال » وه « ژيان » وه « زانستی » وه « ژین » دهر کرا وه روشن بىرانی کورد له بهغدا « دیاری کوردستان » یان دهر کرد ، ئنجا « گهلاویژ » له ۱۹۳۹ و ۱۹۴۹ وه « دهنگی گیتی تازه » وه « نزار » که ناو به ناو دهرده چو وه « خهبات » که زبانی حالی پارتی دیموکراتی کوردستانی بو تا سالی ۱۹۶۱ که قاسم دای خست ، گوڤاری « هیوا » مانگی جاریک دهرده کرا ، « دهنگی کوردستان » وه « رزگاری » روژانه بو ، (روناھى) به دوو ههفته جاریک دهر دهچوو ، « ئازادی » زبانی حالی لقى شیرعی کوردستان بو له رهواندز ، « زاری کرمانجی » دهرده کرا له ئهرییل له ۱۹۳۶ دا « ههولیر » دهرده کرا له موصلیش « راستی » ، ئهم هه مو گوڤارو روژ نامه هه مو ی به له هجهی سورانی دهرده چوون .

تیکه لی و هاتو چو کردن له ناو ولاته ییگانه کانی روژئاواو عهره بدا بوه هوی فراوان کردنی ئاسوی ئه دهمی کوردی ، کورده روشن بیره دلسوزه کان

نوسینه به نرخ و جوانه کانی عه ره بو و روژ ناوایی به کانیان ده کرد به کوردی ، وه زور پهرتووکی زانیاری و گهشت و گهران به کوردستانا ، وه چیروکه خوشه به نرخه کانیان کرد به کوردی و له چاپیان دان و بلاویان کردنه وه ، لیره دا نه توانین ناوی زور له و نوسه ره به نرخانه بینین که دهستی بالایان بوه به لام نه لیین له سالی ۱۹۵۸ وه به تهواوی ئاسوی نه ده بی کوردی روناک بووه ، روژنامه و چاپه مهنی و نوسینی نوسهران و میژوو نوسان خرا نه بهرچاو له گهل ریزه هونراوه رست کراوه کانی هونه رهنه ندانا که له م نوسین و هونه رانه دا ههستی نه تهوایه تی به تهواوه تی دهر نه ده برا ته نیا له ههندی رسته ی هونراوه نه ی

له پاشس ۱۹۵۸ که سه ره بهستی ههست پی کرا نوسهرانی کورد که وئنه دهر برینی نه و ناسوره پر له نیشتمان پهروه ریا نه ی که بو بو به گری له نه ر دلیانا و پهنگی خوارد بووه و پا چنرا بو نه سه ریه ک ، له هه مو لایه که وه گزینی دل کرایه وه و ناسور دهر پر را و دهست کرا به نوسین و هونه ر هۆنینه وه به قه دو بالای کوماری خوشه و بیستا « کرماری عیراق » که به کوماری عه ره بو کورد درابوه قه له م وه مافی نه ته وایه تی کوردیشس نیا ئاشکرا کرابو وه روون کرابوه .

نوسه ره کورده کان بازوی پاله وانی و چالاکیان هه لکسرد چاکی مهردایه تیان کرد به لادا دهستیان کرد به بلاو کردنه وه ی بهرو بومی روشن بیرییان ، ئه م سه ره بخویی سه ره بهستی و شادمانیه تا شه رته ی ۱۹۶۱ ی خایاند له عیرا قدا .

* روشن بیری کورد له تورکیادا :-

باری روشن بیری کورده کانی تورکیا شایانی دل تهنگی و گریانه ،
سیاسه تی چه وت و چه ویل و شوینی کار به دهستانی تورکیا به رامبه
به کورده کان زور خراپه و نه یانه وی بیان تویننه وه نه بوته ی تورکایه تی دا
وه پینان ده لین « تورکی چیا » نه سیاسه ته چه وته بوه هوی خنکاندنی
همو جوړه هه ولدانیک له م رووه وه ، به لام له گهل نه م هه بوو جه ورو
سزایه شا روشن بیری کورد هه ر بلاو نه یته وه ، بی نه وه ی کار به دهستانی
تورکیا هه ست بکه ن به م بزوتنه وه به ، چونکه په رتووکی خویندنو
فیر بوون به دزیه وه بلاو ده کړیته وه و ده خویریت ، به پی ی نویسی
روژنامه ی « یه نی نه ستمول » له ژماره « ۶ » ی تشرینی دووه می
سالی ۱۹۶۰ دا نویسیو یه تی نه لیت :-

« په رتووکی خویندنو فیربونی کوردی له به ر ده رگای مزگه وته کان
به دزیه وه ده فروشریت له دوا ی له چاپدانی له عیراق به شیوه ی نه یسی
دیته تورکیا وه » .

له نه یلولی ۱۹۵۹ دا چند نویسه ریکی کورد له په رله مانا به یارمه تی
دانی چند روشن بیریکی کورد داویان له حکومتی تورکیا کرد
که ری یان بداتی روژنامه و گوغار به کوردی ده رینن ، حکومت
داخوازیه که ی ره فز کردن ، له گهل نه و ره فز کردنه شا هیشتا
په رتووکیکی گورانی به کوردی له « دیار به کر » له چاپدرا نووسه ر
وه بلاو که ری نه م په رتووکه دران به دادگاه له روژی لی پرسینه وه دا « ۱۲ »

پاریزه‌ر له خویانه‌وه هاتن بو ددگاه بو پاراستنی خاوه‌ن په‌رتوو که‌کو
نوسه‌ری وه به‌رگری کردن لی‌یان ، له به‌ر ئه‌وه حکومه‌ت ناچار بو
سیاسیا وازی له لی‌پرسینه‌وه که‌هینا .

روژنامه‌ی « لیموند » ی فهره‌نسی له روژی ۲۶ کانونی یه‌که‌می ۱۹۶۰دا
نوسیویه‌تی ئه‌لیت : -

« یه‌نی ئه‌سته‌مول » له روژی ۶ تشرینی دووه‌می ۱۹۵۹دا نوسیویه‌تی
ئه‌لیت : - له قوتابخانه‌یه‌کی نه‌ینی کوردیدا له ناحیه‌ی « ته‌ل جنوب »
له محافظه‌ی « سهرد » به‌دوری ده‌کیلو مه‌تر قوتابخانه‌یه‌کی نه‌ینی هه‌یه
ئیمه‌ له کاتی ده‌رس و ته‌وه‌دا حازر بوین ، ئه‌و که‌سه‌ی که‌ ماموستایی
ئه‌کردو ده‌رسی خه‌ت و نوسینی فیری مناله‌ تور که‌کان ئه‌کرد ،
مناله‌کانی فیری نوسین و خوینده‌وه‌ی کوردی ئه‌کرد ، ئه‌جه‌ده‌یه‌ی
کوردی عیراقتی به‌کار ده‌هینا که‌ ئه‌م په‌رتوو که‌ کوردیه‌ له عیراقه‌وه‌ گه‌یشتوته
ئه‌م ناوچه‌ دووره ، به‌هوی ئه‌و ته‌رجمانه‌ وه‌ که‌ له گه‌ل مان بو وه‌ کوردی ده‌زانی
له‌ گه‌ل ماموستادا که‌وتینه‌ قسه‌ وه‌ک ماموستا یاسی بو کردین ،
کومه‌لیکی نیشتمان په‌روه‌ری کورد هه‌ن که‌ ئه‌م ئیشانه‌ ده‌به‌ن به‌ریوه ،
کورده‌کان له‌ ژیره‌وه‌ به‌ تووندی خه‌ریکن و خه‌بات ئه‌که‌ن .

* روشن‌بیری له‌ ئیرانا : -

کارو باری روشن‌بیری له‌ ئیرانا باشن نه‌ ، حکومه‌تی ئیرانیش هه‌ر
له‌ سه‌ر سیاسه‌تی « توانده‌وه‌ » رویه‌ به‌ ریگادا ، به‌لام له‌ سالی ۱۹۵۹وه
کاربه‌ده‌ستان هه‌ستیان به‌ ته‌نگ و چه‌له‌مه‌ی گه‌وره‌ کردوه‌و زانیویه‌

ئەم سىياسەتە توندو تېژە داد نادا ، لە بەر ئەوە بايان داوئەووەو رېڭايان داوہ بە دەرچونى روژنامەيەکی هەفتانە بە ناوى « کوردستان » ەوہ لە « تاران » ئەم روژنامەيە لە يەكەم ژمارەوہ دەستی کرد بە گورینی پەرتووکی « کوردەکان » بە کوردی لە فارسيەوہ لە لایەن « احسان نوری پاشا » ی خەبات کەرو پيشەوای کورد کە يەكێک بو لە پالەوانەکانی شورشی « ئەگری داغ » « ئارارات » لە ١٩٣٧دا ئەم روژنامەيە بە لەهجەي سوزانی و بە شیوەی زبانی « سەنی » بە پیتی عەرەبی لە چاپ ئەنرا ، بلاو کردنەوہی و فروشتنی زور کەم بو ، وە لە ناوچەي کوردستانا نەدەفروشرا ، ئەم روژنامەيە لە نیسانی ١٩٥٩دا دەرکرا لە ١٩٦١دا داخرا لە ئێراندا قوتابخانەي سەرەتایی و نیوەندی و ثانوی بە کوردی نیە ، بەلام کورسیەکی ماموستایی زبانی کورد لە دانشگاهی « تاران » دا هەيە « مەدام ئەرستوفا » لە پەرتووکی « کوردی ئێران » دا نوسیویەتی ئەلیت :

تا سالی ١٩٣٦ لە کوردستانی ئێراندا تەنیا قوتابخانەيەکی ئیسلامی بەولاوہ ئیتر قوتابخانە بە کوردی نەبوہ ، بەلام ئیستا لە « سەن » قوتابخانەيەکی « ٩ » پولي هەيە وە سێ قوتابخانەي « ٦ » پولي سەرەتایی وە يەك قوتابخانەي سەرەتای کچان لە « مەهاباد » وە دوو ثانوی کورانو کچان وە قوتابخانەيەکی ناوەندیشس لە « ئەشنو » هەيە ، « ٥ » قوتابخانەي سەرەتایی وە (٨) قوتابخانەي ناوەندی لە کرمانشاہ هەيە ، بەلام کەم و کوربان زورە ، خویندن لەم قوتابخانانەدا هەموی بە فارسيە ، لە هەمو کوردستانی ئێراندا قوتابخانەيەك نیە بە کوردی دەرسی تيا بخوینریت .

* روشن بیری له یه کیتی سوفیت :-

ژماره‌ی کورده‌کانی یه کیتی سوفیت که مه ته‌گه‌ر به‌راوردیان بکه‌ین له گه‌ل ته‌و کومه‌له کوردانه‌ی له ولاته‌کانی تری روزه‌لاتی ناوه‌راستا ده‌ژین . له گه‌ل ته‌و که‌مه‌شا ری و شونیکیان بو خویان داگیر کرده به‌و وولاته‌دا که ته‌مه‌شایانی شانازی به‌، یه‌کیه‌تی سوفیت یه‌که‌م ده‌وله‌ته‌له له خویه‌وه دانی ناوه به‌ نه‌ته‌وايه‌تی کوردا . بویه کورده‌کان زانیکی ته‌ده‌یان هه‌یه ، وه له قوتابخانه‌کانیا به‌ زبانه‌کی خویان ده‌خوایش که زبانی « کوردی » یه‌ روژنامه نووسی و ئیستگه‌شیان هه‌یه ، به‌م جوژه روشن بیرانی کورد روژ به‌ روژ له زیادین و ژماره‌ی داناو روشن بیرانی له پهرسه‌ندنايه له ئهرمینیا قوتابخانه‌ی سه‌ره‌تایی و ثانوی هه‌یه ، له جورجیاش هه‌یه ، له مه‌عه‌دی ئهرمینیا کورسی ته‌رخان کراو هه‌یه بو وته‌وه‌ی ده‌رسی کوردی ، ژماره‌ی زور په‌رتووکی خویندن بو قوتابخانه‌کان له « یه‌ریشان » له ئهرمینیا به‌ کوردی له چاپ دراوه ، له‌و په‌رتووکانه‌ نویسه‌کانی « تی ، مارکولوف » وه « ئا ، درامیجان » له سالی (۱۹۳۶) وه نویسه‌ره کورده‌کان نویسنی خویان بلاو ته‌که‌نه‌وه ، وه‌ک « ئه‌مین ته‌هدال » وه « و . نادی » .

له جه‌نگی دواپی دا‌دوو په‌رتووکی ری‌زبانی کوردی له چاپ درا یه‌کیکیان هی « کی . کوردیف » له یه‌ریشان ته‌وی تریان هی « ئی . ئی . تسوکرمان » له موسکو ، ته‌ده‌پی کوردی له سوفیتا هه‌رچه‌نده تازه‌یه‌و له دواي دانانی پیتی لاتینی بوه ، نویسنی زوری نویسه‌ران و هونه‌رو چیروکو داستانی بلاو کردوته‌وه .

له كونگره‌ی خویندن کارانی کورددا له ئەوروپا ۱۹۵۸ -بلاوکرا-وه
 له « ۳۰ » سالی دوایدا نزیکی « ۱۵۰۰ » پەرتووک بە زبانی کوردی
 بلاو کراوه‌تەو له نویسنی کۆدەکانی یەکیەتی سوڤیت ، ئەوانە ی
 شەپانی باسن ئەمانەن : - « عەرەب شامیلوف » وه « حاجی یە جوندی »
 وه (لازو) وه « تازک » وه « میراد » وه (نادیری) وه (سیراس) ئەم
 پەرتووکانە زوریان له یریشان له چاپ دراون .

له سالی (۱۹۳۹) وه له « یریشان » گوڤاریک دەرچو هەفتە ی دوو
 جار دەرده‌هینرا بە ناوی « ریا تازە » وه له بەینی سالی ۱۹۳۹ و ۱۹۵۴ دا
 پەرتووک ی زور هەلبژێراوی باش دەرچو له نویسنی « جی . جلیل »
 له سالی ۱۹۲۲ دا له یریشان ئەبجەدی زبانی کوردی و ئەرمانی ریکخرا
 بە دەستکاری ، ئنجا ئەبجەدی لاتینی له سالی ۱۹۲۷ دا دانرا له لایەن
 « ئا . ئیسور مارکولوف » وه بە کوردی و عەرەبی له لایەن « شامیلوف » وه
 له سالی ۱۹۲۸ دا ئەم ئەبجەدی بە بەرەسمی بە کار هینرا ، له سالی
 ۱۹۴۴ و ۱۹۴۵ دا گۆررا بە ئەبجەدی « سلاقی » که پیک هاتو له « ۳۹ »
 پیتی بێ دەنگ له لایەن ئاکادییە ی « کاپاکچیان » وه ، نویسنی « حاجی یە
 جوندی » وه « کی . کوردوف » وه ئەم پەرتووکە ناوئرا « گراماتیکیا
 کورد کوچو جازیکا » لەم پەرتووکە دا لیستە یەکی بەراورد کردنی
 بەینی « ۵ » ئەبجەدی تیا یە کوردی ، عەرەبی ، سلاقی لاتینی سوڤیت
 لاتینی سوربە ، لاتینی عێراق ، له گەل ئەمانەشا له موسکو وه لیننفراد
 زاناو شارەزایانی زبانی کوردی زورن وه پەيوەندیان هەیه بە
 دانشگاهاکانە وه ، رووس دوو زاناو میژوو نویسی گەورە ی هەیه که
 زور هەولیان داوه بو بلاو کەرنە وه دەرخیستی

میزووی کورد، ئەم دو زانایە زوریان لە تەمەنی ژانیان لە
بەرتانیاو فەرەنسەدا راباردووە، «مینورسکی» وە «نیکیتین».

لە فەرەنسە لە «پاریس» لە قوتابخانەی نیشتمانی دراستای زبانه
زیاوەکانی روژەلاتا زبانی کوردی وە جغرافیا وە تارىخی کوردستان
دەخوینریت، ئەم بەشی کوردی یە لە سالی ۱۹۴۵دا دامەزرا لە
ژیر سەرپەرشتی کردنی «میر کامەران عالی بێدرخان» دا که یەکیکە
لە میرە ناودارەکانی بنەمالەی بەدرخان وە نیشتمان پەرەو دلسوزەکانی
کورد، ژبانی خوی هەموو لە پیناوی خزمەتی کوردو کوردستانا راباردووە.

هەر وەها لە بیروت قەشە «توما بوا» که ناوی نهینی لە نووسینەکانیا
«لوسیان رامبوت» ه «۱» لە چەند سالیك لەمەو پیشەوە خەریکی
بوسینە لە بابەت ژبانی نەتەوێ کوردو ئەدەب و ژبانی کوردەووە
لە لەندن مەستر «سی. جی. ئەدموندس» که عەمیدی مەزگەزی
دراستای روژەلاتو ئەفریقایە لە گەل «کولونیل توفیق وەهبی بەگ»
که کوردیکی دلسوزە عیراقیە خەلکی شاری سولەیمانییە و لە
«۱۹۵۸» وە لە لەندن جی نشینە، ئەوانیش بە جوتە پیکەووە خەریکی
نوسین وە لەم دوایی یەدا فەرەنگیکی کوردی و ئینگلیزییان دەرکرد
بە کوردی سورانی و تیبی لاتینی که شایانی شانازیە.

« ۱ » روژنامەی لیموندی فەرەنسی نووسینی «جواس بلایو»

مستر « ر . ن . مه که نژی » جوتی پهرتووگی ری زبانی کوردی نویسه ته وه
وه نویسه کانی « جی . ئار . درایشر » « ۱ » زور پیویسته ته وانیهی
ته یانهوی باش له ره گهزی نه ته وهی کورد بگه ن بی خویننه وه .

« ۱ » روزنامه‌ی لیونندی فهره‌نسی نویسنی « جواپس بلار »

ئیمپراتوریه تی عوسمانی و کورد له سهره تای چهرخی بیسته ما

له کوتای چهرخی نوزده هم و سهره تای چهرخی بیستا
ئیمپراتوریه تی زلو پیری له شس به باری عوسمانی هیزو توانای تیا
نه مابو ، په کی که وتبو ، تاریکی به ریوه بردنی کارو یار ، ناپاکی و
چه وتی و ناله باری کار به دهستان شیرینی ره وشت و خووی پاشاکانو
دهست و پیوه ندانیان ، وهك نه خوشی شیر په نجه به همو له شس زلو و نا قولای
ئهم دهوله ته دا بلاو بو بووه و له همو ئیسك و پوست و ده ماری کاری
کردبو ، وه خوره ی ناپاکی و تاریکی رژیم لی دابو دایرزانلو ،
نه همو لایه که وه ئازاوه و هه را بلاو بو بووه ، ئهم دهوله ته زله
به م جوړه که وتبووه گیانه لاوو له سهره مهرگا بو ، ئهمه شس به ته واوه تی
له کاتی خلافتی سلطان عبدالحمیددا رویدا چونکه خلیفه به کی
زوردارو داوین پسو و خنینه ری همو جوړه سهر به ستی و
سهر به خوپی و دیو کراتیه تیک بو له ولاته که یا ، همو دهست که وتو
سامانی دهوله تی به فیرو له به رد ئه داو ئهیدا به دهست و
پیوه نده ناپاک و چه وته به دخوه دوژمنه کانی ته وه ، بو پاراستی
شوین و گیانو کورسی شایه تیه که ی ، که له وه به ولاره هیچی تری
به یادا نه ده هات وه نه ی ئه ویت ، نه وه ی به هیچ نه ده زانی و نرخی
نه ته دایه و به چاویکی زور سوکو و نرم ته ماشای ئه کردن ئاگای له

رووداوو گارو باری وولاته ئهشی نهبو ، ههمو گارو باری خوی و
 وولاتو نهتهوهی دابوه دست چهند کهسیک له دستو پیوهنده
 تاوان باره کانی ، که ئهوانیش به ئارهزوی خویان ، ناپاکانه یاریان
 به پاشه روژی ئهویش و وولاتیش و نهتهوهش نهکرد ، وه هه چیی
 له وولاتا رووی بدایاو بقهومایا ، چاکو خراپ نهیان ئههیشته ئه
 بزائیت ، خویان له ناو خویانا ، هه چیی بیویه دیزه به دهرخونهیان
 نهکرد ، عبدالحمید بهم جوهره ناریکی و ئارهوایی به « ۳۳ » سال حکمرانی
 خهلافهتی ئه دهولهته گهورهیهی کرد که خاوه نی ئهو خاکه پانهبو
 عبدالحمید بو ئیش و کاری شخصی خوی و دستکھوتی خوی زور
 ژیر و وریاو زرنک بو زور باش لهوه گهیشتهبو ، که له ههر کانیکا
 ئهو نهتهوانه ئیستا په یوهندی سیاسیان بهستراوه به
 رهورهوهی سیاسهتی تورکیاوه و پاشه روژی خویان بهستوه
 به پاشه روژی تورکیاوه ، ههمو بی جیاوازی ره گهزایهتی
 له ژیر ئالای خهلافهتی ئیسلاما دهژین ، ئهمانه له چ روژیکا
 به ئاگا هاتن وه چاویان کردهوه و هوشیان هاتهوه بهرو
 له خهوی گرایان خه بهریان بووه ، بی گومان ئهو کاته و
 ئهو روژه ، ئهویش و ئیپراتوریه ته کهشی چهند گهوره و
 فراوان بی نامینی و له ناو ئه چیی ، چونکه له ههمو
 لایهکی وولاته که یا دست کرابو به بزوتنهوه و جولانهوه و
 ئازاوه بهربابون به تهواوی له ناو نهتهوه « دیانه » کانه که
 ئیسلام نهبون وهک نهتهوه کانی نیوه دورگی « بالقان » زهنگی

دیمو کراتیه تو سه ربه خویی و ئازادی نه ته وه کان له وولاته روژ
 ئاوايي به کانه وه دهستی کردبو به لیدان زرنگه ی به کزی و له
 سه ر خو ورده ورده ده گه شته وولاته روژه لاتی کانه وه له
 گویی نه ته وه نوستوه ژیر دهسته کانا به توندی ده زرنگایه وه
 له خهوی گزان خه به ری ده کردنه وه رای ئه چله کاندزو
 ده ولته ته یگانه روژ ئاوايي به کانش پهلان به هه مو
 وولاته کانی روژه لاتا بلاو کردبو وه ده ستیان هاویشته وه کارو
 باری ناوه وه وه ده ره وه ی وولاته کانی تر به تایه تی
 ئه پیراتوریه تی عوسمانی ، تا راده یه کی وا ده ستیان کیشابه وه
 کارو باری تایه تی ناو کوشکی پاشا شه وه ، عبدالحمید
 وریا بو ههستی به مه کردبو ، ئه یوست خوی له م ته نگه
 چه له مه یه رزگارکا ، له بهر ئه وه ئه گه را له وولاتا نه دا که
 به یوه ندیان هه یه به ده ولته تی عوسمانیه وه ، کی ناو دارو
 ده شه لات دارو ده رکه وتوه به پوه وه یه وه قسه ی له وولاته که یا
 بایه خی هه یه بی ئه وه ی ته ماشای چاکی و خراپی ئه وه
 که هانه بکا ، هه ولی ئه دا ئه وانه له خوی نزیک بخته وه
 شوین و پایه ی به رزیان بداتی له ده ولته نا وه ده سه لاتیان
 زیاد بکا ، جگه له ده سه لاتی خویان له وولاته کانیانا ده سه لاتی
 جگمه تیشیان بو زاد بکا بو ئه وه ی نه ته وه کانی ئه وه
 وولاتانه ی بو ده مکوت بکه ن ، عبدالحمید بسیری له وه
 نه کرد ته وه ، ئه مه کورده یان تورکه یان ئه رمه یه یان چه رکه سن

بی جیاوازی هه موی وهك یهك هاتوته بهر چاو ، هه ر وهه ها
 هه مو كه سس تو آئیویه تی له دهوله تا بگاته بهر زترین پله مو
 شوینی ئه گهز سلطان بی وستیاهو ئاره زوی لی بوایه ،
 بهم جوړه دهوله ت گلوله ی له لیژی بو ، دهوله ته روژ
 ناوایی به کان نه مایان به هه ل زانی ، روسه کان ناوچه ی
 « قازنس و باتوم ئه رده هان » یان بردا بو خویان ، نه ساشس
 ناوچه ی « بوسنه و هه رسك » ی بو خویان بردا ، یونانیس
 دهستیان گرت به بهر « تسالیو بیره » دا ، هیزه کانی به یرتانی
 « قبرس » و « مصر » یان داگیر کرد ، فهره نسیه کان چونه خاکی
 « تونس » هوه بهم جوړه ئیپراتوریه تی عوسمانی داغان کراو
 دابهش کرا ، بهم کرده وانه له وولاته کانی دهره موی تورکیدا
 رویدا ، له ناو خاکی تورکیاشا روژ به روژ بار به ره و خرابی
 ئه رویشته ، نه ته وه وهرس بون ، له و کاته دا له ناوچه ی
 « رومیلی » له « سولایك » کومه لیک له روشن بیرانو لاوه
 تی گه شتوه کان پیک هات به ناوی کومه لی « اتحادو
 ته ره قی » هوه دروشمی « سه بهستی و داد په رستی و وهك
 یهك » ی یان هه لگرت و دهستیان کرد به ئیش کردنو پیرو
 پاگانده بلاو کرده وه و گه یاندنی بیرو باوری خویان به
 خه لکی تر ، له م کومه له دا چهنه ئه فسه ریکی سه ربازی به شدار
 سون وه ورده ورده په ره ی سهندو سه ر کرده و فهرمانده ره
 سه ربازیه کانو پیاوه گه وره کانی دهوله ت بونه لایه نگری

ئەم گومەلەو بون بە ئەندام وەك « ھادی پاشا
 عومەری » و « محمود شوكت پاشا » و (طلعت پاشا) و (جاوید
 بەك) و « صلاح الدین بەك » وە « نیازی بەك » لە ناوچەى
 « سەلانیك » دا یاخی بون « ئەنور بەك عارف بەك » لە
 ناوچەى كى ترا ئەوانیش یاخی بون ، بەم جورە بزوتنەو
 شورش دەست پى كرا ، ئنجا كۆمەلى « اتحادو تەرەقى
 ھوشیار نامەى كیان ئارد بو « سولتان » داویان لى كرد
 ئەگەر بە زووترین كات « دەستور » اعلان ئەكا ئەستەمۆل
 داگیر ئەكەن ، سولتان فرقهیهك سەربازی بە سەر كرده یی
 « شمس الدین پاشا » ئارد بو سەر یاخی بوەكان لە
 « سەلانیك » « عارف بەك » خوى كرد بە پیشمەرگە
 چو بەرەو پیری « شمس الدین پاشا » دەستەو یەخە
 گرتی و كوشتی ، بە كوشتنی ئەو ھەموو ئەفسەر و سەربازەكانی
 فرقهكە ھاتنە ناو ھیزی شورشەو بوە یەك ھیز ، ئنجا
 « ئەنور » وە « نیازی » بە سوپاوە رویان كرده ئەستەمۆل لە
 روژی ۲۳ تەموزی ۱۹۰۸ دا ئەستەمۆلیان داگیر كرد ، ھەموو
 وەزیر و دەست و پیوەندانی سولتانیان گرت ، دەستوریان
 اعلان كرد ، بەم جورە « اتحادی » یەكان حكمرانیان سەند
 ئیتەحادیەكان زور لە خویان گورران و كەوتنە خراپەو
 چاویان بریە دەست كەوتی خویان ، پاشا روژی ۱۳ نیسان
 ۱۹۰۹ كە عبدالحمیدیان دەر كرد لە خەلافەت و « رەشاد » یان

دانا به جی مشی غنبد الحینه به هواوی ده سنیان کرد به خراپه
 کردن که باغچه رادهی کوشتنی نهوانی که له کرده و مو
 نردن نهوان و نارمزیان دهر دهبری .

کومه لی اتحاد و تهره می دوی به و همو خراپه به دهستیال
 کرد به لیدانی زه نیککی باره و کوتاسی ده هولیکی دراو ،
 ده هولی بزواندن ده ماری « جیاوازی ره گزایه تی تورکانه تی و
 به ته و گانی تر ، که نه روشس به نه به کی و ستیانه ی
 بمرایز مه کان بو حیانه ناوکارو باری ئتحدیه کاسه و ،
 به ده ستو به به نه یسه له ویره وه ئتحدیه گانی نه جولاندو
 هانی نه دان نه نه وه گانی تر که تورک نیو له ویره ئالای
 سورکدا ده زن ، وه که نه وه ی عهره بو نه وه ی کورد یحدیه کان
 به همو هیزو توانایانه وه که وتنه نه دژیونی هم نه توانه
 که سورک نیو جیاوازیان به گهل ده کردن ، هم جیاوازی و
 جیاوازی کاریه و ره گزایه بیه هوی داچله کاندن و هراچه بی
 نوردو عهره ، هستان بیه کرد تورکه کان خویان له وان به خاوه ن
 مانو ریتر ده زان و نه مانیان لا بی نرخه ، بویه نه وانیشس
 نه وتنه خویان ، چونکه به چاوی خویان دیان که
 کاربه ده شانی حکومت و کومه لی ئتحداد و تهره قی له همو
 شوئیکا به توندی له دژیانن ، تاله مزگه وته کانا
 نورکه کان خویان به ئاغاه ده زانن کوردو عهره ییش به نوکه ر
 له بهر نه وه روشن بیرانی کوردو عهره به گورجی راپهرین

عه ره به کان له لایه که وه ، کورده کانیش له لایه که وه ،
 روشن بیرانی کوردو چاکسی مه ردیله تیان کسرد به لاها
 له ناو خویانا کومه لیان دزوست کرد ، لهو کاته دام نیشتمان
 په روه « ئەمین عالی بدرخان » وه « خەریق شریف پاشای
 سعید پاشا » وه شه هیند « شیخ عبدالقادی شیخ عبداللہ تهری »
 وه « مشیر داماد احمد ذوالکفل پاشا » « کومەلی پهلوی و
 سه رکه وتی کورد » یان دروست کرد ، که وتنه پش کمر ره
 تا تور که کان بلاوه یان پی کردن ، به لام ئه وان وازبان نه هینا
 به شیوه ی نهینی کومه لیکتی ترمان پیکه وه نا له ناوی
 « کومەلی بلاو کردنه وه ی زانستی کورد » وه قوتابخانه کیان
 له ئەسه موول له « چه بهرلی داش » کورده وه ، ئیتجاد کان
 کومه له که قوتابخانه کیان داخست وه جو کمی اعدامی « شریف
 پاشا و ئەمین عالی بدرخان » یان دا ئەمان زوو ، جو که که ان
 زانی رایان کرد بو دهره وه ی تورکیا ، .

له سه ره تای سه ده ی یسته ما تور که کان خویان گنای
 له ناو بردنی « خه لافهت » یان هه لکسرد ، هه روه ههسا دواو
 دروشمه سی کوچکه یی به که ی شورش ی دیموکراتی
 ئه وریا که وتبون و خستویانه بهرگی دروشمه که ی خیروانسه وه
 « سه ره بستی و دادپه رستی و هه ک یه ک » ی وه هه روه هاشن لاوانی
 نه ته وه کانی ژیر ده ستیشان که وتبونه خیروان و که وتبونه جول و
 نمونه ی شورشه کانی ئه وریا به تایه تی شورش ی فهره نسبه

ئەو شورشانەى دواى ئەو جولاندىبونى ، ھەستى نەتەوايەنى بە
 تەواوى بزوتبو ، بە تايىتەنى لاي كوردەكان ، لەو كاتەدا لە
 ئەستەموول « خلیل خەيالى » كرابو بە بەريو بەرى قوتاڭخانەى
 « چەبەرلى داشى » ھەمو شەو قوتايە كوردەكان كە لە
 ئەستەموول دابون كوى دە كەردنەووە دەرسى كوردايەنى و
 نىشتان پەرورەى دادەدان ، لەو قوتايانە « قەدرى بەك » و
 « ئەكرەم جىيل پاشا » وە « مەدوح سلیم » .

بەكەم كۆمەلەى تازەى كورد « ھىقى - ھىوا » بو « ھىقى -
 ھىوا » لە سالى ١٩٠٨دا بناغەى دامەزرا لە ١٩١٢دا ھەرەتى
 گورچ و گولى بو تا کوتايى شەرى يەكەمى جەهان ھەر
 مانو « خلیل خەيالى » ئاگر خوشكەرو ئىلھام بەخشى بو ، ئەو
 سى لاوہ چالاكەى سەرەوہ « قەدرى و ئەكرەم مەدوح »
 چاكترين دامەزرينەرى « ھىقى - ھىوا » بون ، كۆمەلەى
 « خوى بون » یش لە ١٩٢٧دا دامەزرا ، ئەوانەى « ھىوا » يان
 دامەزراند لەم كۆمەلەشدا ئەندام بون ، لەم خەباتو
 جولانەوہيدا سى كوردى دلسوزى خەلكى سولەيمانى
 بەشدار بون ، « ماموستا اسماعيل حەقى شاوہيس ، كاك
 عبدالكريم روستم كە لە سولەيمانى بەكەريم « شالون »
 ناسراوہ كە شارىكە لە فەرەنسە ، وە كامىل حاجى حسن
 كە بە كامىل ھورامانى ناسراوہ » .

کومه له ی هیواله پشا کومه لیکي روشن بیری بو گور را
به کومه لیکي سیاسی ، لاوه کانی هیوال په یوه ندیان بوه به
شهید شیخ عبدالقادر شه مدتیانه وه

هاتنی سویند خواران بو نهسته مولو باری سیاسی کوردستانی ژورو

کوردده کانو عه ره به کان خه ریکی جولانه وه بون تا جه نسی
به که می جهانی به سه راهات له ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۸ ، نه وه بو نه نجامی
نه وه شه ره حکومه تی عوسمانی ژیر که وت ، ده ولته سویند
خواره کان جه نگیان برده وه له ۱۹۱۸ دا په یمانی « موزدروسس »
وه ستاندنی شه ره له سه ره که شتی « ئاگا منون » مور کبرا
له روژی ۳۰ ئه یلولی ۱۹۱۸ دا سویند خواران هاتنه نه سته مول
تووشی دوو گیرو گرفتی سیاسی گه وه بون به هوی نه وه
به لینه وه دابویان به « ئه رمه نی » به کان که حکومه تیکی
ئه رمه نیان بو دروست بکه ن سنووری هه ره له که ناری ده ریای
« قه زوین » وه ده ست پێ بکا تا ده گاته ده ریای « ره شس » وه
به ره وه خوار بیه وه له روژ ئاواوه به ره وه که ناری ده ریای « سپی
ناوه راست » هه موو وولاتی « ئه نه دول » و (سیواس) و
« ئه رزوروم » و « خه رپووت » و (دیار به کزو) و (بدلیس) و (وان)
بگریته وه ، جا دیاره له م ناوچانه دا زور به ی زوری دانیشته وان
هه مو کوردن ، کورده کان له م به لینه داچله کین وه مه ترسیان
په یدا کردله وه ی که سویند خواران لایه نگری ئه رمه نیه کان بکه ن وه مافی کورده کان
بدن به ئه رمه نیه کانو له دوا روژا بیان خه نه ژیر چه پوکیانه وه
له به ره نه وه روشن بیرانی کورد ، به گورجی که وتنه
خویانو بو گه شتن به ئامانجی نه ته وایه تی .

گیرو گرفتگی دووه میان گیرانه وهی ئااوریه کان بو نیشتمانه
 کهی خویان ، ئهم دوا له شس ههردوکیان له هه حسابی کورد
 نه بویه جی به جی بکرایه ، گیرو گرفتگی به که میان زور ئالوزو
 گرنگ و فراوان بو گیرو گرفتگی سیاسی گه وهی به دواوه بو
 چونکه بی تییینی سویند خواران له وه دا بو که شاره زایی
 سیاسیان ته بوه به رامبه به و ناوچه بهی ئهم به لینه سه رپی به یان
 له سهردابو ، بی نه وهی ئهم بابه ته ده رس بکه نو نه خشی
 بو بکیشن و به ته وای ئه هه چوار لایه وه به قوولی
 ده ره بکه نو له وه بکه ن ئایا ته توانن ئهم به لینه به به سه رو
 بچه سپین و ئایا هه و ئاساته یان نه ؟ .

ئه رمه نه کات ده ستیان کرد به پرو پاگانه کردن و ده ربڕینی
 بیرو به وهریان که نیازیان وایه به وه له تیکی به رمه نی گه وه
 دامه زرینن که سنوریکه فراوانی بی ، به رامبه به م جولانه وهی
 ئه رمه نه کان ، روشن بیرانی کورد سه له منه وه که وتنه خویان
 کومه له نیشتمانیه کانی کورد له ئه سه ته مولا به سه رو کایه تی
 « عبد القادر شمیدیان » له گه له به درخانه کانا داوایان له « هیته تی
 ده وه تان » کرد که له ئه سه ته مولا بون که « هه مو ناوچه کانی
 کوردستان بکه ن به یه ئو وه حوکمی زاتی « خود مختاری » بده ن
 به کورده کان » وه هه روه ها دهنی لپژنه کانی ده وه تان وه
 ئه مرنگایان کرد که پیک هاتبو بو وه رگرتنی ده نگ له
 نه ته وه کان گه له ده وه ته عوسمانی جیا بو بونه وه .

داخوایه کانی خویان به وایشس را گه یاند ، له کافونی دوومی
 ۱۹۱۸ دا له « مصر » کومه لیکي نیشتمانی کورد پیک هات ،
 داوایان له بهرستانیا کرد که یارمه تیان بدا بو دروست کردنی
 حکومه تیکی سه ره بخو ، وه روزنامه یه کیشیان دهرهینا ، له
 کاتهدا کونگره ی ناشتی له پاریس گیرا هه مو سه روکی کومه له کانی کورد
 پیکه و کوبونه وه ، براریان دا « شریف پاشا » یان کرد به
 نوینهری هه مو کورد ، « شریف پاشا » له و کاتهدا له پاریس
 بو ، داوایان لی کرد بکه وپته گفتو گو کردن له گهل
 دهوله ته سویند خواره کانا بو ته و او کردنی براندنه وه ی بابته ی
 سه ندنی مافی ته ته وایه تی کورد له کونگره ی ناشتی دا ،
 « شریف پاشا » له روژی ۲۲ ی ئازاری ۱۹۱۹ دا یادداشتیکی بهم
 باوه وه دا به نه نجومه نی دهوله تان داوای ئازادی و سه ره بخویی
 کوردستانی کرد ، وه داوای کرد هه مو نه ته وه ی کورد بینه
 یه که له زیر ئالایه کا ، وه هر له و کاتهدا « شریف پاشا »
 خوی گه یانده کومه له کانی « ئهرمن » بو دوان له گه لیا نابو
 لایسردنی ناکوکی له بهینی کوردو ئهرمه نیدا ، له تشرینی
 به که می ۱۹۱۹ دا له گهل نوینهری ئهرمه نیه کان « بوغوس نوپار
 پاشا » دا ریک که وپ له سه ر ئه وه ی وولاتی کوردستان
 سه ره بخویی جیابی له وولاتی ئهرمه نیا که سویند خواران
 نیازان وایه دروستی بکن ، له روژی ۱ ازاری ۱۹۲۰ دا هه ردوو
 نوینهری کوردو ئهرمه نی پیکه وه یادداشتیکیان دا به نه نجومه نی

دهوله تان ، پیران را گریاندن که هردوو لاپان واته کوردو
 ئه رمه نی رینک که وتون له سه ئه وهی که کورد به جیا وه
 ئه رمه نی به جیا سه ره بخوی خویان بیی ، ئه نجسومهن له
 سه ره تاوه بهم یادداشته قایل بو ، ئه مه له ولاوه ، له تورکیاشدا
 کورده کان تهواو باوریان نهما به دهوله ته سویند خواره کان
 وه بیرو باوریان گوررا به رامهر بهریتانیا ، به هوی ئه م بی
 باوریه وه کوردستان به جاریک بوه زهویه کی بوختو به پیت
 بو چاندن و بلاو کردنه وهی تووی پرو پاگانده و دروو ده له سه ی
 تورکه کان و باور پی کردنی ، به تهواوی دره ژه دان به ماوه ی
 دورو دره ژی به « مواره که » وه ستاندنی شهرو پهمانی ئاشتی
 ئه مه بوه هه لیکه ی گه وه بو تورکه کان که که لکی گه وه ی
 لی وه ر بگرن ، وه ده رکوت که به کرده وه شس که لکی
 گه وه یان لی وه رگرت .

له بهر ئه وه سیاسه تی بهریتانیا له تورکیادا تووشی
 زنجیره یه ک گهرو گرفت هات به تایه تی که دهستی نیکه لی یان
 دره ژ کرد بو کورده کان ، ده ته تمهیکه ی نه ته واته تی ئه وند
 له بهرده میانا ریز کرا ، وه بزوتنه وه جولانه وه یه کی به هیز
 به هه مو ناوچه کانی کوردستانی زوروا بلاو بو بووه ، له گه ل
 ئه و سه له مینه وه یه دا که باس کرا ، جا بو ته قس کرده وه ی ئه م
 مه ترسی و سه له مینه وه یه له بهریتانیا « سهیر ماره ک سایکس »
 که له و کاته دا له « حلب » بو ته ته ریکه ی تایه نی خوی ئا زده

لای کورده کانی « طور عابدین » له تاوچه شاخویه که دا که
 کتوتوته ژوروی « نصیبین » هوه تالو بابته بکا که ئاینا نام
 کوردانه له دژ بهرتانیان و له بابت نه هیشتنی باردننی ئازو و قه
 بو « علی امضان پاشا » ی تورک ، ته تهره که بوی دهر که وت
 که له بوی کومه لیکي گه وره ههیه هه ز به وه ئه کنه بچنه
 ویر بالی بهرتانیان و به و مترجه ی سه ره بخویی یان بدریتی

کورده کانی « زعرت » که « ۷۵ » میل له خواروی روژ ئوای
 گۆلی « وان » هوه دورن هیزه که ی حکومه تی تورکیان دهر کرد ،
 وه هه ره وه هاله « باشقولا » کورده کان جولانه وه یه کی
 سه ره بخویی یان کرد ، « شیخ محمودی میلی » که سه ره کی
 خلی « ملی » بو له روژه لاتنی « اورفه » له به ند خانیه ی
 تورکه کان رای کردو دهستی کرد به جولانه وه ، به لام هیچی ونه کرا ،
 لیژنه ی سه ره بخویی کورد وه یانه کورده کان له دیار
 به گر که وتنه خو کو کردنه وه جولانه وه له گهل « پارتی
 نه ته وایه تی کورد » دا هه مو بونه یه ک له دژ بهرتانیان و دژ ئه و
 به لینه ی دایویان به ئهرمه یه کان و ئاوریه کان .

به بونه ی دل کرمی بونی کورده کان له بهرتانیان و بونید
 خواران ، وه به هوی بیلو بونه وه ی پرو پاگهنده ی زوری تورکه کان
 وه بزواندنن دهماری مسیولانه تی له ناو کورده کانا توانیان
 حزیک پیک بینن به ناوی « جزبی به کیه تی ئیسلام » هوه که

پرویا گانده مو تور که کان بکهن . لهم کاتهدا « مچچهر
 نوئیل » « ۱ » ناو که نه فهریکی بهریتانیایی بو سه تایه تی
 ده گانه « نصبین » و « دیار به کز » لهویوه راپوریک ئهدات ته لیت
 یستاله ناو کورده کانا دوو حزب ههیه ، حزبی « یه کیه تی
 یسلام » که نه مانه به ته واژه تی له دژ بهریتانیایو سویند خواران
 وه حزبی « یه کیه تی کوزد » که مه بسان شه به خویی کوردو
 کوردستانه ئهم حزب له دژ بهریتانیا نه به لام له بهریتانیا
 ده سه له منه وه چوئکه واسی که یسون که بهریتانیا یاری وایه
 حکومته بو ئهرمه تینه کان دزوست بکا بو ئه وهی ئهرمه تیه کان
 نولهی کوشتاره که یان له کورده کان بس نده وه ، وه ته لیت : -
 « باسی باوهره کانی سه ره ک ولسس که وتویه می هه مو که سن
 سه ره سه چی ئه وی ییکا » .

کورده کان نه مان حریفان وه رگرتوه وه له بهریان کردوه و
 داوای مافی نه ته وایه تی پیوه ئه کهن وه ئه مه شس بو ته هوی سه
 لی شیواندن له بهریتانیا ، چوئکه کورده کان وا ده زانن ئه گهر
ئه وان به دهنگی بهرز ئهم داوایانه یان کردو هاواریان کرد

سهرهك ولسمن (۱) له‌ووه گوری له ده‌نگیان ده‌یست وه
ریگیان ته‌داتی چیان ته‌وی یکه .

به‌ریتانیایی‌ه‌کیان چونکه نیازی چا‌کیان نه‌بو له گه‌ل کوردا
یان‌ه‌ی کورده‌کان له دیار به‌کر بو‌بووه چقل ته‌جو به‌چاویانا
ته‌م یانه‌یه که هه‌ولی ته‌دا بو‌یه‌کیه‌تی و سه‌ره‌ستی کورد دایان
خست ، ته‌داده‌کانی گیران ، « جه‌رال ته‌له‌ب‌نی » فه‌رمانده‌ری گشتی
هیزی به‌ریتانیا له‌عیراق فه‌رمانی دا به‌ « میجه‌ر نوئیل » لی
بو‌ردنی گشتی ده‌رکا بو‌ کورده‌کان له‌ والا‌یه‌تی موصل‌دا ، وه
ئاموژگاری و رابه‌ری پ‌ویست بلاو کاته‌وه به‌ ناو کورده‌کانا ،
به‌ریتانیا سن‌ ری خسته به‌ر چاو : -

۱ - ته‌وه‌یه که گوی نه‌ده‌نه ته‌و شتانه‌ی روو ته‌ده‌ن له‌ ده‌ره‌وه‌ی
سنوری ده‌سلاتیان .

۲ - دووه‌م هوی ده‌سلات په‌یدا ک‌زدنیان ته‌وه‌بو ده‌ستیان ک‌رد
ریک‌خستی هه‌ندی گ‌رو گ‌رفتی که ته‌ویش ته‌وه‌ی له‌ بارا
نه‌بو وه نه‌شی ته‌ویست یکا .

(۱) « تاریخ العراق الحديث » مس‌ بیل « ترجمه جعفر خیاط .

به‌و نویسنده‌دا ده‌ر ده‌که‌وی که ئینگلیزه داگیر که‌ره‌کان گالته‌یان به‌
به‌لینه‌کانی « سهرهك ولسون » کدوه وه نیازی چا‌کیان نه‌بووه
به‌رامبه‌ر به‌ کورد .

- نو‌سه‌ر -

۳ - كه لك وه رگرڼ له كورده گان كه هر نه گڼ له گڼل
به ريتانيا دابن

حاکمی گشتی به ریتانیا له بغداد ټومیدی به سړ به میان
هه بو چونکه ټومیدی نه کرد به و هو به وه بار به باشی بگری
له به نه وه به ریتانیاش که زانی باری سیاسی له کوردستان
زور شلوقه و که وتوتنه تنگ و چه له مه وه بریاری دا ده سلاتی
نه رهنه کان له ناوچه ی کوردستاندا نه هیلریت ، نه مه شی که نه را
به له ندهن ، له پیش نه وه دا جوابی له ندهن یتوه « سید طه » ی شه مدینانی
که هیسته به بغداد ، هاتنه که شی له کاتیکا بو که له سوله یمانی ئاژاوه
دهستی پڼ کردبو مزبستی « سید طه » له هاتنه له و کاتهدا
قابل کردنی به ریتانیا بو دامه زرانندی کوردستانی که ووره
له زیر چاودیری به ریتانیا دا ، له یه که تی به دا کورده گانی
ئیران و تورکیا و عراق به شدارین وینه یهك ، به ریتانیا به ئاشکرا
وهلامی « سید طه » ی دایه وه که پروژه به کی واهوره له توانای
به ریتانیا دا نه ییکا . « سید طه » زور دلگیر بو ووتی « بی
گومان بزانی که نه کوردستانه هر نه یت جا ئیوه یکه ن
بان نه یکه ن » .

ئینگلیزه گان که زانیان ئیشیان له سوله یمانیدا زور شلوقه به هوی
شورش و هه رای شیخ به محموده وه ، وه کیلی حاکمی گشتی
به ریتانیا له عراق نامه یه کی به زبانی فارسی نووسی بو « سید

طه « و دایه دهستی . نامه که نامه ی تیابو ته لیت : -

« حکومتی خاوه ن شکوی به ریانیا دهسه لای داومی نه دل

نیانان یکم له وهی که نایه ویت سیاه تی توله شه ندن به کار
بی نیست بهرام بهر به کورده کان له سر ته و لرده وانه ی^ه

کرد وانه له ماهی چه نگا ، وه نامه ده له لی بوردنی کشتی ده رگا
وه هه ووه ها ئم له لی بوردنه نایته هو ی نه وهی که هه ول ناهان

بو ناشت کردنه وهی . نامه یه کان و کورده کان له گه ل یه تا بو
نه وهی پیکه وه به ناشتی بزین ، وه بابته تی زهوی و زاریش ته

له یه نیاندا هیه هه موی ریک ده خریت ، بی نه وهی پیویس
بکا به ده ست دانه چه ک ، وه هه ووه ها دل نیابن له وهی به ریانیا

چاو له مافی نه ته وایه تی کورده ناپوشی له کونگره ی ناشتی د
ویه یه کی ئم نامه یه نیروا بو « میجر نوئیل » له کوردستانی

ژورو که نه ویش به یامیکی به هه مو ناوچه کانی کوردستان که له
زیر دهسه لاتیایه تی بلاو کرده وه نه لیت پاشه روژی نه و ولاته ی که به نه رمه نیان

به کوردستان ناو ده بریت ، به به بابته یکه کونگره ی ناشتی
دهی یست ، گومان یه له وه دا که کونگره ی ناشتی بریاره کانی نه د نه

سر ته و بیرو باورانه ی که له وه پیش بلاوی ده کرده وه نه ویش
« نه ته وه مافی نه وهی هیه خوی چ جوړه قه زمان ره وایی نه کی بویت وادای بیت »

هه ر له م کاتهدا « اسماعیل ناغلی سمنکو » نه ویش نامه یه کی

ناردبو. بو وه کیلی حاکمی سیاسی گشتی بهرتانیا. په عیبرق
 که له پیش جهنگه وه ناسیاویان بو. پیکه وه، سیکالای کوه بو
 له دهست کار به دهستانی ئیران، بهلام بهرتانیا له یه ر ئه وهی
 که په یمان و دوستایه تیه بو. دولو روا له مهر دی یه ک خسنی
 کوردستان وه بو. گری بو دانی مافی نه ته وایه تی به که ورد.

بهم جوړه وه له بهر هم هویانه بهرتانیاو ناوی بهرتانیا
 ته واوره شس بولای نه ته و دی کورد، له هر شوینیکا
 ناوی بهرتانیا بهاتیه کورده کان ده سله مننه وه د اده چله لین، نه
 بهد ناویه بهرتانیا بو بو ته مو مژیکي توندی سیاسی کشاو
 به هر هم مو ناوچه کانی کوردستانا، وه بو هوی خاپ
 بوونی په یوه نندی له بهی کورده کانی ناوچه ی ژوروی موصل
 وه هوی رود او ه کانی «عمادیه» و «عه قره» ته وه بو که بهرتانیا
 به هوی هیزو توانیه وه به زورو زور داری ته ی وست که
 ئا ثوریه کان بگیری ته وه بو شوینه کانی خونان، له شاخه کانی «ته ماری»
 که نزیکترین ریگا بو گیشتن بهو شاخه وه ته و ناوچه یه
 له «عمادیه» وه تی ده پهری له بهر ته وه بهرتانیا هیزیکي
 سه بازی نارد بو شوینیک که چورا میل له «عمادیه» وه
 دوره و معاونیکي حاکمی سیاسی تعین کرد بو «عمادیه» ،
 کورده کان که به میان زانی و زانیان بهرتانیا نیازی خراپه و
 نه یه ویت سه به بخونی کورده کان بخاته ژیر ده سله لانی «ئا ثوری»
 به کانه وه، لی راست بو نه وه وه هراو ئاژاوه دهستی پی کرد

بهریتانیا ماچارو گه واز له گهراڼه وهی ئاشوریه کان بی نیت ،
 کورده کان که رقیان ههلسابو وازیان نهینا معاونی حاکمی
 سیاسی عه ماده « کاپتن ویلی » و ملازم « ماکدونالد » و چاوه تسی
 (تروپ) له گه دوو کاتبی هندیدا کوژران ، ئهم کرده وهیه
 خویشاندا ئیک بو کرا بهرامهر به نیازه خراپه کهی بهریتانیا .

له روژی ۲۹ ی مارتی ۱۹۱۹ دا تهتریکی کورد گیرا له لایهن
 نهوانه وه که هر به بهریتانیا بون ، تهتره که چند نامه کی
 « عبدالرحمن ئاغا » ی سهروکی کورده کانی « شرفناخ » که کهوتوته
 ژوروی روژه لائی « جزیره ی ابن عمر » وهی پی بولم نامانه دا
 داوای له کورده کان کردوه که ییگانه کان ده رکهن له کوردستان
 چونکه نیاز وایه دهوله تیکی کوردی سهربنخو دروست بکری
 ئهم جولانه وهیش لایه نگری ده کريت له لایهن حکومه تی تورکیا وه
 له ئه ته مولو پاريس و قاهره نوینهرانی کورد خهریکی
 دامه زانینی ئهم دهوله ته « ۱ » .

هاتنی بهریتانیا بو کوردستانی خوارو

هاتنی بهریتانیا بو کوردستانی خوارو

له پاشی بلاو کردنهوهی دهستور له ۱۹۰۸ دا له تورکیا
 ئیتحادیه کان تهواو دهستیان دایه خراپه و نارهوایی کردن ،
 حکومت دهسلاتی نهماله ههمو لایه کاله ناوچه کانی دهولهتی
 عوسمانیدا ئاژاوه و ههرا دهستی پی کرد ، به تایهتی له عیراقد
 وه له کوردستانا ، تورکه کان دهسته لاتیان نه بو به سه خله
 کورده کانا ، له بهر ئه وه له دواي گرتنی بهغداد له لایه
 سوپای بهریتانیاوه یه کسه بهریتانیا که وته خو گه یاندن به خله
 کورده کان و سه روکه کانیان ، وه لهم کاته دا نه ته وه کان ههمو تینوی
 سه ره خوئی و خود مختاری « حکمی ذاتی » بون وه لهم داوا
 کردنه بو به دروشم و هه لکرا له لایه نه ته وه کان وه به
 تایهتی نه ته وهی کورد ، کورده کان به شیوه به کی زور ههمن و
 نه سه ره خو لهم داخوازیه یان ده کرد چونکه نه یان ئه و یست
 ئاژاوه بینه وه له گه ل ئه وه شا که حکومت له و کاته دا ئه و
 هیزو توانایه ی نه بو دهنت بهوشینی ، له بهر ئه وه له ئه وه
 له سنوری ئیرانا شورش به ریا کرا هه ره له ۱۹۱۱ وه تا ۱۹۱۳
 له و کاته دا خیلی « هه مه وه ند » و « جاف » له بهشی خواروی
 زیی چوکا ده ژبان ، هه مه وه ندانه کان نیشته جی بون ، جافه کان
 کوچه ری بون له بهشی لای بهی دیاله وه ئه رو یشتن تا « مریوان »
 له ئیرانا ههروها « اجه لان » که کان که نیوه یان له ژیر دهسلاتی

ئيراندا بون سەروگى ئەوانەى لە ژىر دەسلەتەى نورگيانا لە دەورو پشتهى «خانەقەين» دەژيان ناوى «مصطفى پاشا» بو لە شارى «خانەقەين» دادەنيشت يە كه پياوى سياسى ئەو ناوچهه بو لەو روژەدا .

تور که کان ناگوکیه کی گه وره یان خستوه به نسی همه وه نده کان و به رزنجه بی به کانه وه ، « شیخ سعید » سه رو کی به رزنجه بی به کان بو که به ماله به کی ناودارو نایین په رستن له سوله یانی دا به هو ی کاکه ته حمده ی شیخ وه که پیاو یکی پیروزو ناو دار بو ، به رزنجه بی به کان ناو یکی ثانی و کومه لایه تیان هه بو ، شیخ سعید پیاو یکی هه لکه وتو وه ناسراو بو ، کاتیری هه بو له سه ر ئاسایش له ر ناوچه به دا وه ناو یکی پیروزی هه بو ، له ناوه راستی چه رخی نوزده همه ما حکومه تی عوسمانی ویستی به راستی ده سه لاتی خوی چه سپینی به سه ر کورده کانا که به توندی داوای ئازادی و سه ر به خوی یان ده کرد ، تور که کان له وه گنیشتون که ئهم داوا کرده نش له سه رو که کانیانه وه به چونکه همه مو ده سه لاته دارنو چه کی زوریشیان هیه . له بهر ئه وه حکومت هیچی بو نه ده کرا بهرامهر بهم دهر به گانه ، بویه تور که کان به سیاست له گل ئه وه سه رو کانه دا ده جولانه وه « به یکیان هان ئه دا له دژی به یکی تریان و دیان کردن به گژ به کاو کاریکی و یان ئه کرد که به یکیان زه بون بی و بکه ویته ژیر دهستی ئه وی تریان یان بکه ویته ژیر دهستی خویان تاله ناویان بهرن وه

هه‌ندیکیشان بیه پاره ده‌مکوت و سه‌ر شور ده‌کردن وایان لی
ته‌کردن نه‌توانن سه‌ر هه‌لبرن ، به‌م جوړه تورکه‌کان توانیان
بنه‌ماله‌ی بابانی سوله‌یمانی له‌ ناو به‌رن له‌ کوردستانی خوارودا
به‌م جوړه خاکی بابانه‌کان که‌وته ژیر ده‌سلاتی حکومتی تورکه‌وه » •

له‌ کوردستانی ژورودا تورکه‌کان به‌درخانه‌کانیان له‌ دوورگی
بن عمره‌وه هینا بو‌ئه‌سته‌مول ، وه‌ عبدالقادر شم‌دینانیان دور
خسته‌وه ، وه‌ پشتی ابراهیم پاشای میلی‌یان به‌ردا له‌ روژه‌لاتی
« حلب » و دوژمنه‌کانیان لی هاندا بو‌ پارچه‌ پارچه‌ کردنی ، چونکا
سوپای عوسمانی هه‌رگیز نه‌یتوانیوه ده‌سلاتی خوی بچه‌سپینی
به‌ سه‌ر کورده‌کانا ، نه‌گه‌ر نیازی کردیشی بو‌پی تیا سه‌ر
نه‌که‌وتوه ، بویه‌ تورکه‌کان هه‌ر به‌ سیاستی پر له‌ فرو فیل
کورده‌کانیان بردوه به‌ ریومه‌و به‌ سه‌رانا زال بون •

هاتنی ئینگلیز بو شاری سوله‌یمانی

دوا میری بابان له سوله‌یمانی « عبدالله پاشا » ی بابان بو
تور که کان والیه کی تازه‌یان نارد بو سوله‌یمانی ناوی « نجیب
پاشا » بو ئه‌م والیه پیاویکی زور خراپ بو هه‌میشه خه‌ریکی
ناکوکی بلاو کردنه‌وه بوله ناو میره‌کانی باباندا وه سیاهه‌تی
« فرق تسد » « جیا که ره‌وه‌و سود وه‌گره » ی له گه‌لدا به کار
ده‌هینان و هه‌میشه دوو به‌ره‌کی و ناکوکی ئه‌خسته ناوه‌وه بو ئه‌وه‌ی
زبونیان بکاو میرا په‌تیه که یان و‌رده و‌رده له ناو به‌ریت ، له به‌ر
ئه‌وه داوای له عبدالله پاشا کرد که ئه‌بی هیزیک سه‌رازی
تورک بین بو سوله‌یمانی و باجی میرنش زیاد بکا ، وه عبدالله
پاشاشی کرد به قائممقامی سوله‌یمانی ، به‌م جو‌ره چوار سالی
برده سه‌ر له سالی ۱۲۶۷ک دا والی « نامیق پاشا » ناو له
به‌غداد عبدالله پاشای بانگ کرد بو به‌غداد ، له‌ویوه به
ده‌ست به‌ستراوی ناردی بو ئه‌سته‌مول میر لوایه‌کی تورکی
نارده شوینه‌که‌ی ، به‌م جو‌ره میرا په‌تی بابانه‌کان له سوله‌یمانیدا
کویر یووه له دواي « ۱۵۰ » سال حکمرانی کردن به تاواوتی له
ناو چوو .

له دواي له ناوچونی به‌ماله‌ی بابان به‌ریسه به‌ری کارو باری
وولاتی سوله‌یمانی یه‌کسه‌ر که‌وته ده‌ست کار به‌ده‌ستانی عوسمانی
وولاته‌که تبک چوو ، هه‌ر که‌س بو خوی بو ، زنجیره‌ی کارو

باری سیاسی و ثابوری و کومالایه‌تی و دارایی له یه‌ک ترازو بوه
 گهره لاوژه ، له دواي له ناوچونسی بنه‌ماله‌ی بابیان و نه‌مانسی
 ده‌سه‌لاتی سیاسیان ده‌سه‌لاتی ئاینی ساداتی « به‌رزنجه » هاته
 کوره‌وه و ده‌ستی پی کرد ، ئهم ده‌سه‌لاته روژ به روژ له
 به‌ره‌سەندن و ته‌شه‌نه کردن و گ‌شانه‌وه‌دا بو ئه‌مه‌شس به‌هوی
 ئه‌وه‌وه که تعصبی دینی له و کاته‌دا زور له بروزا بوه ، ئهم
 زیاد بونی ده‌سه‌لاته‌شس به‌هوی دوو شتی زور گرنگه‌وه بوه : —

۱- خوشه‌ویتی و پیروزی خوالی خوشبو « کاک ئه‌حمده‌ی شیخ »
 کوری شیخ مارفی تۆدیتی که پیاویکی زور خاوبن و دیندارو له
 خوا ترس بوه ناو بانگی پاکی و دینداری به‌همو وولاته‌کانی
 کوردستان و ایرانا بلاو بوته‌وه . ناو بانگی زانایی و دانایی به‌که‌ی
 شیخ مارفی باوکی که زور زانا‌بوه ، بو به‌ پیاو چاکی کاک
 ئه‌حمده‌ی شیخ و زانیاری شیخ مارف بونه‌هوی به‌رز کردنه‌وه‌ی
 بنه‌ماله‌ی ساداتی « به‌رزنجه » .

۲- دووهم هوی ده‌سه‌لات په‌یدا کردنیان ، ئاره‌بو ده‌ستیان کرد
 به‌ کرینی زه‌وی و زارو دیتاته‌کانی ده‌ورو پشتی شاری سوله‌یمانی
 بو ئه‌وه‌ی ده‌سه‌لاتی دینداری و ده‌سه‌لاتی سه‌رمایه‌و ملکداری یه‌ک
 بگرن که له‌ و کاته‌دا ده‌واه‌مه‌ندی له‌ به‌روا بو ، به‌م دوو هوی
 باسکرا توانیان خوشه‌ویتی خویان بچه‌سپینن له‌ دلی خه‌ل‌کاو
 خه‌ل‌ک له‌ ده‌ورو پشتی خویان کو‌بکه‌نه‌وه‌و له‌ شاری سوله‌یمانی و

دهورواپشیا نیلو ده که نو ری و شوئیکی بالاو به ریز بو خویسان
ته رخاښ بکسه ن .

له ساداتی به رزنجه په کیکیان تیا هه لکه وت ناوی « شیخ سعید »
بو ده ستی کرد به کړنشی ملک و زه وی و زار له شاری سوله یمانی و
له چوار دوری ، توانلی به بونه ی هم ملک داری و سهرمایه داری -
په وه که له وده ختدا پیاوی دهوله مه ندو خاوه ن ملک نرخیکی گه وره ی
هه بمو وه شوئیکی بالای له ناو کومه له کپا بو خوی ته رخاښ
کرد شیخ سعید به م جوړه دهر که وت وه خوی دهر خست و هه لکه وت
» و ناوی دهر کرد ، هه ز له و کاته شا سولتان عبدالحمید له سهر
ته ختی پاشایی بو وه خه لینه ی اسلام بو ، شیخ سعیدش په کیک بو
له پیاوه دهوله مه بنده ناو دهر چوه کان که به پیاویکی گه وره ی
دهسه لاتدار ناوی دهر کردو ، هه ز وه کوله وه پیشس وتسان
سولتان عبدالحمید له بهر حراپی ره وشت و خووی ، هه میسه
هه ولی گه دا که نه و پیاواڼه ی له ولاته کانی ترا دهسه لاتدارو ده ست
دارن و ناویان هه یه و قسه یان ره وایه له ناو میله ته که یانا نه مانه له
خوی نزیك نکاته وه ، له بهر نه وه له سالی ۱۹۰۸ دا عبدالحمید
ناردی به شون « شیخ سعدی کوری شیخ محمدی کوری حاجی
کاکه نه حمده ی شیخ » دا « ۱ » که حی بو نه سته موول بو دیده نی

« ۱ » تاریخ کوردو کوردستان له لایمه « ۲۲۰ » محمد امین زه نلی
بهک نه لیت « په پی ی نویسنیکی ده ست خه تی خوا لی خوشبو « شیخ
مه حمودی حفید زاده « شیخ معروف نودی پی کوره زای شیخ محمدی

سولتان شیخ سعید خوی و شیخ ئەحمەدو شیخ مەحمودی کوری
 لە گەل چەند کەسیکی تر لە خەزمانی خوی چون بو ئەستەموول
 عبدالحمید شیخ سعیدی کرد بە راویژ کەری ئاینی تایهتی خوی .
 لەم ماوه یەدا کە لە ئەستەموول بون شیخ سعید لە گەل
 صدری اعظم « عزت پاشا عابد » دا ریک کەوت کە ماموری
 تایهتی حکومەت بنیرن بو سوله یمانی بو زیاد کردنی باج لە
 سەر بازرگانی چونکە لەو سەرو دەمەدا سوله یمانی کوری گهواره
 « کریارو فروشیاری » بازرگانی بو لە روژهلالتی نزیکا دەست
 کەوتی حکومەت لە باج سەندن لە سالی ١١٨٠زدا لە سوله یمانی
 گەیشته نیو ملیون لیره ی ئالتون

نودی یە بە « ١٣ » پشت ئەچیتەوه سەر « شیخ عیسی » ی بەرزنجە یی
 کوری سید بابا طاهری همدانی ئەلیت بابا طاهر سی کوری بو
 « سید نور محمد بەخشس » و « شیخ موسی » و « شیخ عیسی » ئەم
 دوو زاتە ی دوایی لە زەمانی باوکیاندا لە همدانەوه هاتون لە دیر،
 بەرزنجە جی نشین بوون ، وە هەروەها محمد امین زەکی بەگ لە
 تاریخی سوله یمانیدا ئەلیت « ساداتی نەرزنجە » لە نەههوه ی « شیخ
 عیسی » کوری بابا علی همدانین کە ئەلین سید بابا علی بەرازی
 بەناو بانگ « بابا طاهری همدانی » بوە شیخ عیسی لە بەرزنجە جی
 گیر بوو وە هە احفادو نەههوه ی زوو زانای گهواره یی گەیشتو وە
 « شیخ محمدی نودی یی » کە « کبریت الاحمر » ناو دار بوە وە « سید
 بارسول و « سید محمد محی الدین » و « سید محمد سید رسول »

بار له شاری سوله یمانی دا :-

بار له شاری سوله یمانی دا تا ئیره به باشی روشت ، هیمنو ئاسایشس تا ئەهات کهم ئەبووه ، زوری پی نهچوو بار گوررا به خراپسی ، زورداری و خراپه کهوته ناوهوه ، مهترسی به ههمو لایه کا بلاو بووه ، دهست دریژی کردنه سهر خهلك دهستی پی کرد دوژمنایه تی و ناکوکی و دوو بهره کی کهوته ناو دانیشتوانی شارو شیخانهوه وه ناو شیخان خویان له ناو خویانا ، هیمنو ئاسایشس نهما به تایه تی له ناو شاره کهدا میری دهسه لاتی کز بو کار به دهستانی میری ههموو پیاوی بی کاره و ناپاکو دهست پیس بون ، له گهل دزو دروزنو پیاو خراپانا دهستیان تیکهل کرنبو

ماموستا شیخ محمدی خال له پهرتووکی « الشیخ معروف زلتودهی » دا ئەلیت شیخ مافوی نودی بی که ناوی سید محمدهو به معروف به ناو بانگه کوری سید مصطفی کوری سید احمد کوری سید محمده که به کبریتی سور به ناو بانگه به « ۱۳ » پشت ئەچیتهوه سهر سید عیسی بهرزنجه بی که کوری سید بابا علی همدانی به مرزنجه بی به کبان به پشت ئەچنهوه سهر بابا علی همدانی که به کیك بوه ئه زاناو بو داره کانی چهرخی ههشتهمی کوچی ، بابا علی همدانی سی کوری له پاشس به جی ماوه ، سید محمد نور به خشس و شیخ موسی وه شیخ عیسی ، ئەم سی براه له کاتی خویا الله ئیرانهوه هاتون له بهرزنجه ، ئەلیت ئەوه راست نیه که بابا علی همدانی برای فینه سوفی کوورد بابا طاهری همدانی بوه ، بهرزنجه بی به کبان ئەچنهوه سهر بابا علی همدانی .

له بهر ئه‌وه دانیشتن له شاری سوله‌یمانی دا ناخوش بو ، کهس به ته‌مای خوی و مالی خوی نه‌بوو ئه‌وانه‌ی له توانایان بو سه‌ری خویان و خیزانیان هه‌لگرت و کوچیان کردو وولاته‌که‌یان چول کرد ، هه‌ندریکی تریشیان به‌ره‌و ئیزان کوچیان کردو زووشی به‌ره‌و که‌رکوک روشتن ، ئه‌م باره‌ خراپه ، ئه‌م بی ئاسایشیه تا سه‌ره‌تای داگیر کردنی کیشا ، له‌م کاته‌دا شیخ سعید له ئه‌سته‌موول گه‌رایه‌وو ده‌سه‌لاتداری شاره‌که‌ی گرته‌ ده‌ست ، چه‌ند هه‌ولی دا ئاسایشی بو نه‌خراپه‌وه‌ شوینه‌که‌ی خوی ، دانیشتوانی شاره‌که‌ وه‌رسس بون په‌نایان برده‌ به‌ر هه‌مه‌وه‌نده‌کان و هابیان دان بو داگیر کردنی شاری سوله‌یمانی و دور خسته‌وه‌ی پیاو خراپ له سوله‌یمانی ، هه‌مه‌وه‌نده‌کان هاتن چوار روژ ئابلقه‌ی شاری سوله‌یمانیان دا له پاشا گرتیان و تیا مانه‌وه تا هیزیکی سه‌ربازی تورک له که‌رکوکوه‌ هات ده‌ری په‌راندن ، بی ئاسایش بو هوی بی ده‌رامه‌تی و بلاو بونه‌وه‌ی هه‌زاری به‌ ناو چینی ده‌ست کورتی نه‌ته‌وه‌دا ، ئه‌م باره‌ چه‌وت و نائه‌مواره بو هه‌ره‌شان کردنی زور له دانیشتوانی شاره‌که‌و ده‌ته‌کانی ده‌ورو پشتی ، برسه‌تی و هه‌زاری و ناچاری وای لی کردن وولاته‌که‌ی خویان به جی ییلن و کوچ بکه‌ن بو خاکی ئیران بو تو‌تن چاندن ، به‌م جو‌ره ئه‌م وولاته‌ جوانه ره‌نگینه پر له عه‌شامه ویران بو وه به‌ره‌و ویرانی ئه‌چوو ، له سالی ۱۸۸۱زدا هه‌مه‌وه‌نده‌کان دیسان هیرشیان هینایه‌وه سه‌ر شاری سوله‌یمانی و داگیریان کرد وه

دهسه لاتی شیخه کانیان کز کرد ، شیخ سعید پیاویکی ئازاو وریاو نه بهزو به تیینی بو ، کولی نه دا ، یادی له وه کرده وه خزمایه تی بگریت له گهل همه وه نه ده کانا تا بتوانی رایان کیشی به لای خویاو بیان کا به دار دهستی خوی ، له بهر ئه وه نه بی و نیان لی بخوازی ، به کرده وه کردی ، •

له دواى بلاو کردنه وه ی دهستور له مانگی تموزی ۱۹۸۸دا له همه سو وولاته کانی عوسمانی دا ، له کوردستانی خوارو هه راو ئاژاوه رووی دا ، همه وه نه دکان سه ر له نوی هاتن سوله یمانین داگیر کردو دهستیان کرد به تالان ، حکومه تی ئهسته موول که بهم کاره ساته ی زانی داواى له شیخ سعید کرد که بچی بو موصل ، ئه ویش له گهل شیخ ئهحمده و شیخ مهحمودی کوریا چون بو موصل ، لهوی له لایه نه هندی پیاو خراپو پیاوی بازازی و نا چیزه وه به هاندانی بازرگانه کانی موصل « شیخ سعید » و « شیخ ئهحمده » ی کوری کوژران « شیخ مهحمود و ئهوانه ی له گهلی بون گهرا نه وه بو سوله یمانی ، سویندیان خوارد که ئه م توله یه له بازرگانه کانی موصل بسین که بونه هوی هاندانی ئه و پیاو خراپو بازاریانه که شیخ سعیدو کوره که یان کوشت •

★ ★ ★

شهید بوئی شیخ سعید (۱)

شیخ سعید له بهر ئه‌وهی ده‌سلاتو سامانیکی گه‌وره‌ی هه‌بو له سوله‌یمانی و ده‌ورو پشتیا ، خه‌لك نرخی گه‌وره‌یان ئه‌دایه‌و به چاویکی به‌ریزو به‌رز ته‌ماشا ده‌کرا ، له‌ گه‌ل ئه‌مه‌شا دوژمنی زوربو که هه‌میشه له بووسه‌دا بون بو ئه‌وه‌ی هه‌لیکیان ده‌ست که‌وی ده‌ستیکی لی بوه‌شینن ، ئه‌م هه‌له‌شیان له‌و کاته‌دا ده‌ست که‌وت که ده‌ستور له‌ سالی ۱۹۰۸زدا له‌ ئه‌سته‌موول اعلان کرا ، دوژمنه‌کانی یادداشتیکی سکالا نامه‌یان له‌ دژ.نارد بو ئه‌سته‌موول وینه‌یه‌کی بو موصل ، ئنجا کاربه‌ده‌ستانی « اتحادو ته‌ره‌قی » فه‌رمایان دا به‌ شیخ سعید که سوله‌یمانی جی یلی و بچی بو شاری موصل و دور بخه‌ریته‌وه ، شیخ سعید نه‌ی ورس‌ت سه‌ر که‌شی بکا که زور باش له‌و کاته‌دا له‌ توانایا هه‌رو بیکا : سه‌ری دانه‌واند بو فه‌رمانه‌که‌ خوی و شیخ ئه‌حمه‌دو شیخ مه‌حمودی کوری هه‌ندیک له‌ خزم و که‌سی چون بو موصل له‌وی له‌ مالیکا دانیشن که به‌ ملکایه‌تی هی محمد پاشای صابونچی بو له‌ شه‌قامی « سه‌را » دا شیخ سعید له‌ موصل مایه‌وه تا به‌یانی روژی جه‌ژنی قوربانی ۱۳۲۶ک له‌ روژی دووه‌می جه‌ژنا شیخ ئه‌حمه‌دو شیخ مه‌حمودو به‌ال‌الدین ئه‌فه‌ندی کوری عبده‌الله ئه‌فه‌ندی خه‌لکی کفری هه‌رسیکیان پیکه‌و ئه‌چن بو گه‌ره‌کی « باب الطوب » بو مالی قائمقام مصطفی به‌گ ناویک له‌ سه‌ر

شانشینی ماله‌گه‌وه ته‌باشای ئه‌و خه‌لك و عه‌شامه‌یان ئه‌كرد كه
 له ده‌شتایی به‌ر ماله‌كه‌دا كو‌بو‌بو‌نه‌وه ، پاشس ماوه‌یه‌ك هه‌رسیدیان
 دینه‌ خواروه‌ بو‌ ناو ده‌شتایی‌یه‌كه‌ بو‌ سه‌یر كردنی خه‌لك . له‌م
 كاته‌دا كو‌مه‌لیك له‌ ناكه‌س به‌چه‌كانی شاری مو‌سل خویان
 ئه‌ده‌ن له‌ به‌اء‌الدین و به‌ خورایی شه‌ریان پی ده‌فروشن ،
 به‌ا‌الدین ئوره‌ ئه‌یت ، ئیتر خه‌لكه‌كی لی كو‌ ده‌نه‌وه‌ په‌لاماری
 ئه‌ده‌ن ده‌وری شیخ ئه‌حمه‌دو شیخ مه‌حمودیش ئه‌ده‌ن به‌م حوره
 ئه‌كه‌ونه‌ ته‌نگ و چه‌له‌مه‌و ، به‌ په‌له‌ پرووزکی خویان ده‌رباز ده‌كه‌ن
 وه‌ ئه‌گه‌رینه‌وه‌ بو‌ مالی قائمقام ده‌رگا توند له‌ سه‌ر خویان
 داده‌خه‌ن ، له‌ ناو ده‌شتایی‌یه‌كه‌دا بو‌ به‌ هه‌راو ئا‌ژاوه‌ ،
 ژه‌ندرمه‌كان بو‌ دامركانده‌وه‌ی ئه‌م هه‌رایه‌یه‌ك دوو ته‌قیان به‌
 ئاسما‌قا ته‌قاند ، ئنجا خه‌لكه‌كه‌ كه‌وتنه‌ به‌رده‌ باران كردنی
 ژه‌ندرمه‌كان ئه‌وانیش ناچار رایان كرده‌ ناو قشله‌كه‌یان‌وه‌و
 ده‌رگیان له‌ سه‌ر خویان داخست ، ده‌ستیان كرد به‌ ته‌قه‌ بو
 ره‌وانده‌وه‌ی هه‌رش هینه‌ره‌كان ئه‌م شه‌ره‌ ئه‌وروژه‌ تا ئیواره‌ی
 خایاند ، بو‌ ئیواره‌ كه‌ تاریك داها‌ت هه‌رش هینه‌ره‌كان
 شه‌قامه‌كانیان به‌ر نه‌دا ، بو‌ روژی دوایی سه‌ر له‌ نوی شه‌ر ده‌ستی
 پی كرده‌وه‌ ، ئه‌و روژه‌ ده‌ ژه‌ندرمه‌ كو‌ژرا ، ئنجا عه‌شامه‌ هه‌رش
 هینه‌ره‌ گیره‌ شیونه‌كان روویان كرده‌ سه‌رای حكومه‌ت ، داوایان
 له‌ زه‌کی پاشای والی مو‌صل كرد كه‌ ژه‌ندرمه‌كانیان بداته‌
 ده‌ست ، دیاره‌ ئه‌ویش گویی نه‌دانی ، ئنجا داوای كوره‌كانی شیخ

سعيديان گورد له گهل بهالدين ، والى پى وټن ، نهوانه ي ټيوه
 داويان ته له ن لاي من نين له مالان نه شيخ سعيدي تيا به ،
 نجا به جاريك هيرش هيرا بو سر مالي شيخ سعيدي ټابلوقه ي
 ماله كهيان دا ، والى كه به مه ي زاني به كورجي فرماني دا به
 « رشيد نه فندي عومري » و « شيخ ابراهيم نه فندي رومي » له
 بچن بو لاي شيخ سعيدي بي هينن له گهل خويانا بو سهر
 بو نه وه ي هچي بو نه بي ، چون بو لاي شيخ سعيدي داويان لي
 لرد كه بچي بو لاي والى نه ك توشي زيانيك ببي ، نه و شس
 له كه ليان چو ، به لام فورثانيكي له گهل خويا لرد له گهل
 نو كه ريكا ، كه گه شته بهر دهر گاي سهر ، دهر گاهه داخرا له
 سهر فرمانده ي « ټابور ټاغاسي » « ١ » كه كورد بووه ناويانكي
 دهر كورد بو به « داره كه يينه » نه مشس له بهر نه وه بو هر چي
 چوته بهر دهستي بو ترساندن ي به كوردي وتويه تي « داره كه
 يينه » بوليداني ، هيرش هينه ره كان كه ديان دهر گاي سهر
 داخرا يه كيكيان بهرديكي گه وره ي هه لگرتو داي به ميشكي سهر
 خوالي خوشبو « شيخ سعيدي » ي به سزمانا بهو پيري و ريشه
 سپه وه بي تاوان شهيد كرا ، نو كه ره كه شيان كوشت نجا
 هير شيان برده سهر مالي شيخ سعيدي بو كوشتني كوره كاني
 به لام له پيش نه وه دا بگن « شيخ نه مه دو شيخ مه حمود »

ناوي توفيق بووه خهلكي شاري سوله يمان ي بووه .
 « ١ » « اضحيا الثلاث » ي عبدالمنعم الغلامي نه ليت « ټابور ټاغاسي »

چوننه مالی در اوسی به کیان که همه وه نذ بو ناوی « محمود خدر » بو له ویشه وه دهر باز بون چوننه مالی صابونچی له و یوه ناردیانی بو سه رای حکومت له ریگا « شیخ ئهمهد » یش کوژرا ، شیخ سعیدی خوالی خوشبو بی گونه ، بی تاوان خوشی و کوریشی به تهرن شهید کران که ئهمه بو له نه یه کی گه وه بو دانیشتوانی شاری موصل له داوی شهید بو سی تیخ سعیدو شیخ ئهمهد ، شیخ مهحمودی به رزنجه بی کوری بوه جی نشینی ، شیخ مهحمود له و باوره دا بو ، که بازرگانه کانی سوله یمانی دهستیان ، بو له کوشتنی باوکی و کاکیا له بهر ئه وه نیازی و ابو تنگ به بازرگانه کان هه لچنی ، بهم جوهر له وولاته کدا هه راو ئاژاوه پهیدا بووه ، تاسایشرو هیمنی نه ما ، بازرگانه کان سکالایان برده بهر حکومت والی موصل هات بو سوله یمانی نوینه رانی هه ردو لا به جیا چون به پیره وه ، نوینه ری بازرگانه کانو نوینه ری شیخان ، والی لایه نگری شیخانی کرد ، له دوا ی هاتنی بو سوله یمانی به « ۲۴ » سهعات نوینه رانی بازرگانه کانی بانگ کرد به زبانی تورکی به شیوه یه کی توندو تیژو پر له توره پیره وه له گمیلیان دوا ، داوای لی کردن بوچی بازرگانه کان رقیان له شیخانه ، بازرگانه کان وه لامیان نه دا په وه له نی پر سینه وه که شا به شدار نه بون ، والی ئهم به شدار نه بونه ی کرد به بهلگه به دهستی وه بو تاوان بار کردنیان ، به حکومته که شی را گه یاند که بازرگانه کان تاوان بارن ، له سهر ئهمه حاکمیکي تازه به هیزیکي گه وه وه نیرا بو سلیمانی ئه و

هیزه دابهش کرا به سەر « پیسجۆین » و « بیستان » و (گول عه لهر) و
 (هه له بجه) دا وه نزیکه ی « ۱۵۰ » سەربازی خویری و دەم رووتی چەرداوه روی
 چەقاوه سوو له گەل حاکما له سوله یمانی مانه وه ، بار تا ئەهات
 رور به روژ خراپتر ئەبو ، ئنجا شیخەکان لەم باره وەرسن بون
 داوای یارمەتیان له هه مه وه نده کان کرد ، ئەوانیش هاتن سوله یمانیان
 نالان کردو مەترسیه کی زوریان بلاو کرده وه به شاره کهدا کومه لی
 « اتحادو تهره قی » له ئەسته موول به مه یان زانی ئەوانیش به
 گورجی کهوتنه خویان والیه کیان نارد بو موصل وه متصرفیك بو
 سوله یمانی ، شیخەکان ئەمه یان زور لا ناخوشتن بو دیسان هاتن
 هه مه وه نده کانیاں هاتدا به لام ئەمجاره له دژ حکومهت ، ئەم هه راو
 ئازاوه و بگره و به رده یه تا شه ری گه وری جهانی یه که می
 خایاند ، ئەوه بو له ئەنجامی ئەو شه ره گه وریه دا تورکه کان ژیر
 کهوتن و عیراق و کوردستانی خوارو کهوته ژیر ده سلاتی به ریتانیاوه

★★★

وہستانی شہری گھورہ لہ بہینی تورکیا و سویندخواراندا وہ بار لہ کوردستانی خوارودا

لہ روژی ۳۰ تشرینی یہ کہ می ۱۹۱۸زدا وہستانی شہر «موتارہ کہ»
لہ بہینی دہولہ تی عوسمانی و سویند خوارانا بئلاو کرایہ وہ ، « علی »
اجیان پاشا « ی سہر کردہ ی سوپای عوسمانی لہ موصل بو لہ ویوہ
تہلگرافیکی لیدا بو « شیخ محمود » بہ ناوی حکومتی عوسمانی یہ وہ
کہ پاشہ روکی سوپاکہ ی لہ درای بہ زین و را کردن ہیشنا لہ
موصلایو ، داوای لہ شیخ محمود کردبو کہ حکمرانی وولاتہ کہ ی
سولہیمانی بکا ، ئہ وہ ی پیوستی یت لہ ئازووقہ و تفاق
جہنگی و چہ ئو تہقہ منی یتاتی ، نزیکہ ی « ہ » ہزار لیرہ کہ ی
ئالتونیشی بو ناردبو ، بہ لام شیخ محمودو کوردہ کان ئہ وہ ندہ یان
خراپہ و ستم لہ تور کہ کان دی بو زور لی یان داخ لہ دل بون ،
لہ بہر ئہ وہ شیخ گوپی نہ دایہ ئہ م تہلگرافہ و نرخی نہ دایہ ،
بہ پیچہ وانہ ی ئہ وہ کہ ہاتہ وہ بو شاری سولہیمانی « تابور » يك
سہربازی تورک گیریان خواردبو ریگیان نہ بو دہرباز بن ،
چونکہ ریگی کورکویان لی برابرہ بہ ست شیخ خوی ئہ م
« تابور » ہ سہربازہ ی گہ یانندہ کہرکوک داینہ دہ ست ئینگلیزہ کان
لہ دوا ی دوانو ربکہ و تن لہ گہل ئینگلیزہ کان گہرایہ وہ بو
سولہیمانی ، لہ ناوہ راستی مانگی تشرینی دووہ می ۱۹۱۸دا « ماجر
نوییل » بہ مفرزہ یہ کہ وہ گہ شتہ سولہیمانی ، پیشوازیہ کی

گهرمو باشی کرا ، تهماشای کرد وولاته که ویرانه ، ناته وه
 پهریتانه ، تور که کان خویشان مژونو خستویاته سوال ، شاره که
 همهوی بوه به کهلاوه وروخواه بازار گانی و ئیش و کار وه ستاوه
 دهست به جی کار به دهستانی میری دانا به پیی ئاره زووی
 دانیش توانی وولاته که و ره زامه ندیان ، سیاه تی ئه و کاته ی ئینگلیز
 وابو که له سوله یمانیدا سه ره بخوبی واته « خود مختار پهك »
 بدا به کورده کان ، بیه شیخ مه محمودی کرد به حکمرانی
 ناوچه که ، چونکه له و ده مه دا له شیخ مه محمود پیاو ترو هه لک و تو
 ترو به ده سلات تر نه بو له ناوچه که دا ، له بهر ئه وه ئینگلیزه کان
 بریاریان دا یار مه تی بدن وه بیکه ن به حکمران وه به کرده وه شن
 کردیان ، له همه و ناوچه کانی تر شا کار به دهستان دانران که کارو
 باری وولاته که به باشی بهرن به ریوه ، سهروکی خيله کان همه و
 کران به سهروکی ته و او بو به ریوه بردنی همه و چوره کارو
 باریکی خيله کانیان وه نه م سهروکانه همه و وهك کار به ده سستیکی
 میری وابو ن لای میری •

« میجر نوئیل » له سهرداوا کردنی « ویلسون » وه کیلی حاکمی
 گشتی بهریتانیا له عیراق له تشرینی دووهمی ۱۹۱۸زدا کوبونه وه یه کی
 گشتی فراوانی له شاری سوله یمانیدا کرد همه و پیاوه ده سه لانداری
 پیاو ماقولانی ناو شارو سهروك خيله کان به شدار بو ن له م
 کربو به وه یه دا ، به رای گشتی « شیخ مه محمود » بان کرد به
 « حکمرداری کوردستان » ئه و ی پیوست بو نه م حکمرانیه همه و ی

پیک هات ، سهروک خيله کانی کوردی ئیرانیس له م کوپونه ووهیدا
 بهشدار بون ، « میجر نوئیل » بو به راویژ کهری سیاسی وه
 « میجر دانلیس » بو به راویژ کهری سهربازی حکومتی
 کوردستان ، ئینگلیزه کان له سهرة تادا زور یارمه تی شیخ مهمودیان
 داو دلسوزانه رهی راستیان پیشاندا بو ئه وهی حکومت ته کهی به
 لمشی له سهربناغه کی پته وو به هیز دابه زریشت که له
 پاشه روژا تووشی هه ره لرزین و تهنگ و چه له مه یه ک هات هه ره ز
 نه هینی و نه رووخی ، ههروه ها له وه زاره تی مستعمراتی به ریتانیاه
 له له ندن له روژی ۱۰ ی مایسی ۱۹۱۹ دا بروسکه یه ک هات بو
 حاکمی گشتی به ریتانیا له عراق له به غداد مستر « ویلسن »
 ئه لیت : - « ئه بی وولایه تی موصلی عه ره بی دروست بکریت وه له
ته نیشتیه وه ولایه تیکی کوردی مستقل ئیستقلالی داخلی له ژیر
ئیداره ی به ریتانیا دا دروست بکریت که سهروکه کانیان له خویان
یتو راویژ کهریان ئینگلیز بن » واته به پیی ئه م بروسکه یه
 ئینگلیزه کان له وه ده مه دا ویتویه نه سه ربه خوپی به ک بدهن به
 کورده کان ، به م جو ره شاری سوله یمانی بو به پای ته ختی
 حکومتی کوردستان ، هه مو کوردی جه ان به م مژده خوشه
 دلشادو شادمان بون و سوله یمانی بو به لانکه ی سیاسیی
 کوردستان ، کوردی ئیران و سوریه و تورکیه هه مو چاویان به ریه
 سوله یمانی .

مههستی بهرو دواى ئینگلیز له دامه‌زاندنى ئهم حکمرانیه و
 ئهم یارمه‌تى دانه‌ى شیخ محمود ئه‌وه بو که مه‌یلى
 بیرن له تورکیا ، چونکه پاشاوه‌ى له‌شکری په‌راگه‌نده‌ى
 تورک هیشتا له « ره‌واندوز » و « په‌سوى » کلکیان تسوزى
 ده‌کرد ، وه ئینگلیزه‌کان باش له‌وه گه‌یشنبون ک . وولاتى
 سوله‌یمانى به‌هیچ جورێک له‌تورکه‌کان دانابیرن به‌وه
 نه‌بى که حکمرانیه‌کو سه‌ربه‌خوی په‌کیان بدیرتی له‌ژیر
 چاودیری ئینگلیزا ، جاله‌به‌ره‌ئه‌وه له‌به‌رخاتری چاکه‌و
 ده‌ست که‌وتى خویان بریاری دروست کردنى ئه‌و خود -
 مختاریه‌یاندا .

له‌یه‌کى کانونى یه‌که‌مى ۱۹۱۸زدا وه‌کیلى حاکمى گشتى
 به‌رتانیا له‌عیراق « کولونیل وېلسن » هات بو دیدنه‌ى
 شارى سوله‌یمانى ، کوبونه‌وه‌یه‌کى فراوانى کرد له‌م
 کوبونه‌وه‌یه‌دا زیاد له « ۶۰ » سه‌روکى گه‌وره‌به‌شدار بون ،
 ئه‌مانه‌هه‌ندیکیان له‌ئیرانه‌وه‌له « سنه‌و » و « سه‌قز » و
 « هه‌ورامان » وه‌هاتبون ، وېلسن چهند جارێک له‌گه‌ل شیخ
 محمودا دوا باسى بارى سیاسى وولاته‌که‌ى بو کردن ده‌رکه‌وت
 که کورده‌کان به‌هیچ جورێک تورکیان نه‌ده‌وست وه‌به
 توندی و ئاره‌زوه‌وه‌هه‌زیان به‌به‌ریوه‌به‌رى به‌رتانیا ده‌کرد
 وه‌ئیه‌یان وىست یه‌کسه‌ر به‌ریوه‌به‌راپه‌تى ولاته‌که‌یان به‌ده‌ست
 به‌رتانیاوه‌یت ، هه‌ندیکیشیان ده‌یان وىست کوردستان له‌عیراق

جیا بکریته ووه یه کسر بهر یوه بهر ایه تی به ستریت به « لهنده نه ووه »
چونکه وایان ده زانی که « لهندهن » « نه سته موول » ی جارانه
له دوا ی گفتو گو یه کی زورو وینه بهر ووه ده مه نه قی به ناوی
همه وانه ووه هم یاد داشته نوسرا :-

« حکومتی خاوهن شکوی بهریتانیا مه بهستی لهم جهنگی
جهانی بهر به خوی و ئازادی نه ته ووه کانی روژ هلات به له ده ست
زور داری و ستمی تورک ، وه یار مه تی دانیان بو سه ندنی ئازادی و
بهر بهستی » .

بهرو که کانی کوردستان داوا له حکومتی خاوهن شکوی
بهریتانیا نه کن که قبولیان بکا له ژیر ده سه لاتی خویا بن
وه بیان بهستی به عیراق ووه بو نه ووه بی بهش نه بن له
ده ست که وتی هم په یوه ندیه ، وه داوا له حاکمی گشتی بهریتانیا
نه کن که نوینه ریکی خوی بنیری له گه ل یار مه تی پیو یستا
که بیته هوی پیشکه وتنو بلاو بونه ووه ئاسایش و ژیا نیکی
پر له ئاشتی له چوار چیره ی مده نیه تدا له ژیر چاودیری
بهریتانیا دا ، وه همه مو به لین نه ده یین به گه ر حکومتی خاوهن شکوی
بهریتانیا دهستی یاریده یار مه تی بو دریش کردن ، بو همه مو
داوا کردنه کانی خاوهن شکو وه ئاموز گاریه کانی گوی رایه ل بن
بهرام بهر بهم یاد داشته ی پیاهه گه وره کانی کنورد حاکمی گشتی

شاهانهی بهریتانیا « ویلسن » یادداشتیکی مور برد ثلثیت :-
« هرچی خلیک له و خله کوردانهی که جی نشین له و
ولاتانهدا که له زی گه و ره و تا « دیالی » دهست پی نه کا
« جگله ناوچه کانی ئیران » به ئاره زوی خویان هه ز یکن به
« پیشه وایی » شیخ مه محمود وه فرمان ره وایی ، نه توانن ، وه نه و
وه خته ئیمه شس لایه نگری معنوی شیخ مه محمود نه که یکن له و
ناوچانهدا که له سه ره وه باسکرا که حکمرانی هه موی بکا
به ناوی حکومتی بهریتانیا وه « ۱ » .

خيله کانی ده وری که رکوک و کفری و خانه قین هه زیان له حکمرانی
شیخ مه محمود نه ده کرد ، شیخ خوشی ئهمه ی ده زانی و وازی له م
داوا کردنه هینابو ، بهم جو ره ناوچه ی که رکوک جیا کرایه وه
وه هر وه ها ویلسن به سه ره ک خيله کانی ئیرانی ووت :-
« له بهر ئه وه ی به کیه تی هه یه له نیوه ند ئیرانو بهریتانیا دا
ئیمه ناتوانین له ئیراندا هیچ بکه یکن وه داوای لی کردن کته
هه موو بکه رینه وه بو شوینه کانی خویان » .

« ۱ » به کار هینانی ووشه ی « به ناوی حکومتی بهریتانیا وه » له
لایهن مسوولیکی بهریتانیا وه نه وه دهرده خا که بهریتانیا دانسی
نه ناوه به حکمرانیه که ی کوردا .

نوسه

له دواى ئهم كورنه وه يه زور له خيله كان هاتنه ئهم
 يه كيه تيه وه ، له روژى ۱ كانونى يه كه مى ۱۹۱۹زدا « ميجر نوپيل »
 چو بو « رهواندز » ته ماشاي كرد دانىشتوانى ئهو ناوچه يه
 به گهرمىو به ئاشكرا هه ز به حكمرانى شيخ مهحمود ئه كه ن
 وه به دل ئاره زوى ئه كه ن .

نه ته وه ي كورد له كاته دا زور برسىو بى دهره تان و په ريشان
 بو ، زور تىنوى هينى و ئاسايش بو ، بويه زور به گهرمى
 هاتن به پير ئهم يه كيه تى وه وه يادداشته ميژويى كه يان يه
 شانازيه وه مور كرد .

✽ شيخ مهحمود كى يه ؟ :- ✽

شيخ مهحمود كورى شيخ سعيده وهك له وه پيش باسكرا ،
 پياويكى هه لكه وتو ئازاو چالاك و دليرو داوين پاكو ره وشتو
 خو و جوان و قاره مان و دلسوز و نىشتان په ره وه بو ، زور دل
 نه رم و راست و له خوا ترس بو چاوى له چاكه ي هه مو
 كه س بو به تاييه تى چاكه ي ولاته كه ي و نه ته وه كه ي ، به لام
 زور خوش باور بو سياسى نه بو ، له سياهه تا كول بو وه له

کارو باری سیاسی دا قال نه بوو ، چونکه له ماوه ی ژیاڼیا
 له کارو باری سیاسی دا ښی نه کړدبو تا بتوانی له ده ریای
 بی بن و گه وره و قوولی سیاست و دیپلوماسیه تا مه له بکا و
 پهریته وه ، هر وده ها شیخ محمود راویژ که رو رابهری سیاسی و
 داناو به توانای له دور نه بو که رابهری بکه نو ریو
 شوینی سیاسی و نه خشی سیاسی بو بکیشن و بیخه نه سر ری
 راست ، وه به ختی ره شی کوردو به ختی خوشی نه یهنا که وهك
 پشه وایه کی گه وره و نیشنمان په روه ر ټم حکمرانیه به رته
 سهر و ولاته که ی رزگار بکا و نازادی بکا وهك نه ته وه کانی تری
 جهان ، به د به ختی گه وره ش له وه دابو که له و کات و ده مه دا
 سی ته یاری سیاسی معاکس نابل ووقه ی ټم حکومت ته ساوا و
 ټم حکمرانه دلسوزه نیشنمان په روه ریان دابو ده میان تی
 ژندبو وه خویان سه پاندبو به سهریاو خویان کړدبو به
 رابهری سیاسی و راویژ که ری ټم حکومت ته ساوا له غم
 نه ره خسیوه ، هر ته یازه بیرو باوریکي سیاسی تاییه تی خوی
 هه بو ، که به توندی ټه یو یست بیچه سپینی وه هه ولی ټه دا
 سهرنجی شیخ محمود به لای خویا وهر گیری چی ټه و ټه یه وی و
 بوی ده ست ټه دا شیخ محمود ټه وه بکا ، جا خراپتر له
 هه مو شتیک ټه وه بو که ټه مانه هه مو بزیک بون له شیخ
 محمود وه و په یوه ندی دوستایه تی و خزمایه تی هه بو له به ښاندا
 له پیش حکمرانیه که یا ، ته یاره کانیش ټه مانه بون : —

۱ - بهر هی خزم و گهسانی شیخ مهحمود که « بهر زنجیه یه گان »
 بون ئەمانه چونکه خزمی شیخ بون وه له شیوه یه بی
 خله کایه تی دا ژیا بون ، بویه بی سله مینه وه له وه پیش چۆن وه چان
 کردبو له گهل شیخ مهحمودا ئەمجاره شس بی سله مینه وه
 وایان ده کرد ، کس نه بو دهست بهرینه بهریان وه هیچکار
 به وه شس دهیان نازی و پشتیان قایم بو که دهسه لاتداری به
 دهست شیخانه وه یه ، بویه ئەمانه وه ک جاری جارن دهروشتن
 به ریوه و شوولیان لی هه لکیشابو ، لاشیان وابو مادام
 شیخ مهحمود حکمرانه و حاکمی ولاته که یه ئیتر ئەوان هه رچی
 بکن کس نابی دهست یینه بهریان و لی یان پیرسیته وه
 هه مو شت به دهست خویانه و خویان حسابن ، شیخ مهحمود شس
 له توانایا نه بو ئەم کرده وانه بهمانه تهرک بکاو راده یه کیان بو
 دابنی ، نه ی ئه ویست دلیان برده جینی و له خویان بکا بویه
 ئەم تیاره بو به رهست نه ده کرا ، له بهر ئەوه ئەمانه
 که وتنه خراپه کردن و دهست درێژی کردنه سه ر خه لک ، وه
 بونه درکو ئالان له دامینی ئەم حکومه ته ساوایه و ئەم حکمر نه
 دلسوزه وه ، وه هه میشه گویچکه ی شیخ مهحمودیان پیر نه کرد
 له دژ رژیسی حوکم و بونی ئینگلیزو له دژ خه لکی تر ، وا چو به
 میشکیانه وه که مادام شیخ مهحمود بو به حکمرانی کوردستن
 وه تورکیش نه ما ئیتر هه مو شت بر او ته وه و ته واو بو وه
 دونیا یان بو تهخت بو هه پویست ناکیا ئینگلیزی کافر له

سوله یمانی دا وه له کوردستان دا بمیشن ، ئەمان خویان ههههه
 کارو باریکی حکومه تی کوردستان ئەهه به رینه ، ئیترعه وه جی
 ناکا به بونی راویژ کهری سیاسی و راویژ کهری سهربازی
 ئینگلیز ، بهد بهختی کوردو حکومه تی ساوای کورد له وه دا بو
 که هه ره یه کیک له وان ه خویان به دیپلوماسی و راویژ کهری
 سیاسی ده زانی له بهر ئەوه ئەمانه یه کهم هو یون بو
 تیکدان و گورینی بیرو باوری شیخ مهحمود وه ئەوان به زوری
 کاریان له دهمارو بیرو باوری نه کرد به ناوی ئابین و اسلام وه
 له ریی راست لایان دا .

٢ - ته یاری دووهم : - به ره ی تورک خوازه کان بون یه
 « تورکیزمه کان » که له و ومخته دا ناتوره یه کی تازه یان له م به ره یه
 نابو پی یان ده وتن « جل خوار » ئەمانه سه ره به حکومه تی
 تورک بون وه زوریان له و کار به ده ستانه بون که له لای
 تورکه کان بون و ئیستا بی ئیش ماونه وه و ته قاویت بون ،
 ئەمانه ش زور له شیخ مهحموده وه نزیک بون به هوی ناسیای
 کونیانه وه ، سه روکی ئەم به ره ی جل خواره « تایه ری ئەمین
 ئەهه ندی » بو که له باسی ئوزده میردا به دورو دریشی لهری
 ئەدوین ، ئەم جل خوارانه به توندی هه ولیان ئەدا شیخ
 مهحمودیان هان ئەدا له دژ ئینگلیزه کان ، ئەمانه به ناوی
 اسلامیه ته وه شیخ مهحمودیان هان ئەدا و ده ماریان ئەجولاند

که ئینگلیزه‌کان کافرنو پاره‌یان حرامه ، ئه‌ویشی پیاویکی
 دلسوزو دل ساف بو باوری پی ده‌کردن ، وه دل‌یشی له
 ئینگلیزه‌کان ره‌نجابو ئه‌مانه به شیخان ئه‌ووت له گه‌ل تورکا
 ریک بکه‌ویت باشه با ئه‌م کافرانه له وولاته‌که ده‌رکه‌ین ،
 ئیمه چیمان داوه له‌م کافرانه وه ئه‌م کافرستانه بوچی .

علی احسان پاشا هیشتا له موصل بهو « ئوزده‌میریش »
 له ده‌ورو پشتی « ره‌واندز » به خوی و چه‌ند سه‌ربازیکی شرو
 رووته‌ی توزکه‌وه له‌و ناوه‌دا ده‌گه‌راو پشو پاگه‌نده‌ی پر له
 دروو ده‌له‌سه‌ی بلاو ده‌کرده‌وه به‌و نیازهی سه‌ر له سیاسه‌تی
 ئینگلیز بشیوینی و له عیراقداو خه‌ریکیان بکا له کوردستانا ،
 وه به توندی هه‌ولی ئه‌دا خوی بگه‌یه‌نیه شیخ مه‌حمود .

۳ - ته‌یاری روشن پیرانو ئه‌فسه‌ره کورده‌کان بو که له گه‌ل
 شیخ مه‌حمود بون به‌ه‌ دل و به‌ گیان ، هه‌مو دنیا دیده‌و خاوه‌ن
 تجربه‌ بون ، وه هه‌مو له تهورکیادا ئه‌فسه‌ری گه‌وره‌ گه‌وره‌و
 سه‌ر کرده‌ی له‌شکر بون وه شاره‌زاییان هه‌بو له سیاسه‌تی
 ئه‌و رووه‌ی ده‌وله‌تانا ، ئه‌و روشن بیرانه‌ش ئه‌مانه بون : -

- ۱ - مصطفی پاشا یاملکی .
- ۲ - صالح زه‌کی صلح‌قران .
- ۳ - عزیز حکمت قزاز .
- ۴ - مه‌حمود جودت .

- ۵ - رشید جسودت •
- ۶ - رشید زکی کابان •
- ۷ - توفیق وهبی •
- ۸ - صدیق پاشا قادری •
- ۹ - نه‌مین ره‌واندزی •
- ۱۰ - قاله‌ی ئایشه خان •
- ۱۱ - کامل حسن نه‌فندی •
- ۱۲ - جمال عرفان •
- ۱۳ - عارف صائب •
- ۱۴ - عزت توپچی •
- ۱۵ - ماجد مصطفی •

ئه‌م روشن بیرانه‌ه‌مو له‌ تورکیاوه‌ گه‌رابونه‌وه‌ له‌ حکمرانی شیخ مه‌حمودا به‌شدار بون ، هه‌مو دلسوزانه‌ ئاموژگاری شیخ مه‌حمودیان ده‌کرد ده‌یان ووت « ئینه‌ له‌ ده‌ست زورداری و خراپی تورک رزگار بوین ، به‌هوی هاتنی ئینگلیزه‌وه ، ئه‌بسی ئیمه‌ تا خومان ده‌گرین و ده‌وله‌ته‌که‌مان به‌ هیز ده‌که‌ین و له‌ غه‌م ده‌یره‌خسینن له‌ گه‌ل ئینگلیزا شان به‌ شان بروین ، به‌ریوه‌ تا به‌ ته‌واوی سه‌ربه‌ست و ئازاد ئه‌بین وه‌ سیاسه‌تی ئه‌مرو چونه‌و چون ئیجا بئه‌که‌ ئه‌بسی له‌ سه‌ر ئه‌و سیاسه‌ته‌ بروین به‌ ریوه‌ وه‌ ئه‌بسی ئیمه‌ واقعی بین ، له‌ به‌ر ئه‌وه‌ له‌م باب‌ه‌ته‌وه‌ هه‌ولو ته‌قه‌لایه‌کی زوریا‌ندا له‌ گه‌ل شیخ مه‌حمود ،

به لاهم به رهي جل خوارو خزمه کاني شيخ ، که به توندي له دژ روشن بیره کاندو نهفسره کان بون وه به ناوی ئایینو اسلامیه ته وه نه مانه یان لای شيخ له که دار کردبو وه دلی شیخان له مانه کرمی کردبو ، وایان له شيخ گه یاندبو نه مانه کافرو کفر ده که نو عه رق ده خونه وه ، ناویان نابون « فهرمه سون » مانای بی دین ، جا بویه شيخ هر گیز قسه ی نه مانای نه ده چو به گوی داو گویی نه نه دایه ئاموز گاریانی ، وه هه میشه به چاوی نزم ته ماشای ده کردن .

ئه م سئ ته یاره سیاسیه به توندی له کوردستانا به تایه تی له شاری سوله یمانیدا خه ریکی ئیشس کردن بون ، شيخ مه محمود چونکه له وه پیشس حکمرانی نه کردبو وه راویژ که ری سیاسی دلسوزی نه بو که وتبو وه ناو شه پولی توندی ده ریای سیاسه ته وه ، خوشی پیایکی دلسوز بو نه گوزرا بو ، زور خوشس باوریشس بو ، هه رچی بی ویتایه دیدنه ی بکا گه وروه بچوک بی ئژن خواستن و دانانی کاتی دیدنه ی لی پرسینه وه به کسه ووه چون بولای بو دیدنه ی وه چیان بویتایه پی یان ئه ووت و هه به ستیان چی بوایه پی یان جی به جی ده کرد چونکه زور جاریشس له روا له تا دادمه ئه و شته ی که نه ده کراو نه ده بو بکريت ئاچار ئه یکرد ، وه ئه وانه ی وا بی په روا ئه چون بو لای شيخ مه محمود هه ر یه که خوی به وه زیریک یان به سه فیریک یان سیاسیه کی گه وره داده نا ده چو پیرو باورو رای خوی به رامبه ر به زور کارو باری گرنگی وولاته که ده ر ده پری

ئەي ووت قوربان بە قسەي فەرمەسۇنەكان مەكە وەك مەن عەرزت
ئەكەم وابكە .

ئەم سى بەرە سىياسە لە ھەموان لە پىشترو زياتر بەرەي
« جل خوار » ئەكان « توركىزمەكان » بون ئەمانە زور لە شىخەوہ
نەزىك بون لە گەل خەزم و كەسو كازەكەي خويەكە بە
تەواوي بە سەر بىرو باوري شىخا زال بوبون وە كاريان لى
كردبو وە لە خستەيان بىردبو ، ئەم دوو بەرەيە بو ھاندانى
شىخ لە دژ ئىنگليز يەكيان گرت بە ھەردوو لايان بە ناوي
ئاين و اسلاميەتەو شىخان لە رى راست لاداو ھايسان داو و ايان
لى كرد كەوتە لە دژ بونى ئىنگليز ، ھەرچى راويژ كەرە
ئىنگليزەكان يان وتايە چاكو خراپ شىخ پىچەوانەي داوا
كردنى ئەوان ئەجولايەو وە ئىشەكەي ئەكرد .

وہ ھەميشە لە دژيان بو ، بەم جورە شىخ ويستی دەستی
حکومەتى بەرتانيا لە کوردستانا نەھيليت ، ئىنگليزەكان كە
ئەم ك دەوانەيان لە شىخ مەحمود دى زانيان كە شىخ مەحمود
ھاندراوہ و نيازى خراپەي ھەيە و ئەيەويت دەريان پەرينيت و
دەستی توركەكان بخاتەوہ ناو كارو باري ولاتەكەوہ وەكو
جاران ، ئەم بى مەيلى و كەردەوانەي شىخ بوہ ھوى ساردى
لە بەينى حكومەتى كوردستان و ئىنگليزا وە پشت ساردبوئەوہي
لە دروست كردنى حكومەتى كوردستان ئەگەر لە نيازيا بوبى
بە راستى دروستى بكا كە ھەرچەندە مەن بى گومانم لەوہي

که حکومتی ئینگلیز له دلیا نه بوه ئه و حکومته به بو کورد
 دروست بکاو به روالهت کردویه تی به لام ئه بویه سیاست
 له و کاته دا به و جور نه برایه ریوه له م کاته دا هه مو سه روک
 خپله کانی ده ورو پستی سوله یمانی و کورده کانی ئیران یادداشتیکیان
 مور کرد که هه مو شیخ محمودیان قبوله به حکمرانی
 کوردستان ، به لام ئینگلیزه کانیس باوریان به شیخ نه مابو وه
 دلیان لی کرمی کردبو ، وه زور باشیش نه وه یان ده زانی که
 نه مرو شیخ محمود یه کم پیای کورده له ناوچه ی سوله یمانیدا
 وه کهس نه شان له شانی بدات ، وه نه وه شیان باش زانی
 بو که نه م پیاهویه یان پی رام ناکریت و له وانه نه یه توانن
 بی هینه سهری و سهری پی دا بنه وینن و کارو باری خویانی
 پی بهرن به ریوه ، له بهر نه وه ده ستیان لی شت وه خویان
 کیشایه دواوه له گهل نه وه شا که باش له وه گه شتون که
 شیخ زور کوردیکی راست و یشتمان پهروه ره به لام ده ورو پستی
 خراپن ، ئینگلیزه کان که وته پرو پاگانده بلاو کردنه وه له
 دژ شیخ محمودو حکومتی کوردستان وه به ته وای بریاریان
 دا که ناوی حکومتی کوردستان له میشکیانا سه رنه وه ، وه نه
 نیازهی بویانه « که هه رچهند راست نه بوه » له بابته دروست
 کردنی حکمرانیه ک بو کوردستان وازی لی یینن و له بهر خویانی
 به رنه وه ، به م جوړه شیخ محمود له دوستیکی ساوهر پی
 کتراره وه بوه دوژمنیکی ئینگلیز ، هه ره ها نه م دوو هیزه له

یه کتر ئاشکرا بون ئنجا شیخ مه محمود دهستی کرد به هاندانی
خیله کانی دهره وه له دژ ئینگلیز ، سواره ی نارد بو لای « محمود
خانی دزلی » که به لهشکره وه پیت بو سهر سوله یمانی ،
ئه ویش به لهشکرکی گه وره وه هات بو سهر سوله یمانی ،
شیخ مه محمود به ته وای په دهی در ی له روژی ۲۵ مایس ۱۹۱۹ دا
همه مو ئینگلیزه کان که له سوله یمانی بون گرتی و خستیه
به ندیخانه وه وه شورش به رامبه ر ئینگلیزه برپا کرد له سوله یمانیدا
دهنگی هه ورامیه کانی دا که هه لسن و هه له بجه داگیر بکه ن ،
ئه وانیس هه له بجه یان داگیر کرد ، ئینگلیزه کان به م ئیشه ی شیخ
مه محمود زور شه ژان وه به ته وای دلیان لی رهش بوو
بریاریان دا نه خشی سیاسه تیان به رامبه ر کوردستان بگورن
له بهر ئه وه له روژی ۲۲ ئابی ۱۹۱۹ دا بروسکه یه که له
وه زاره تی مستعمراتی به ریتانیا وه له ندهن به په له نیرا بو
حاکمی گشتی به ریتانیا له به غداد که « ویلسن » بو ئه لیت :-
« حکومه تی به ریتانیا به پی زرو فی تازه ی ئه و ولاته وه هیچ
جوره ئوبالیک ناخاته ئه ستوی خوی له وه به ولاره که سه رهستی و
ئاسایش و به ریوه به ریه که وه پی وسته بکریت له ناوچه ی
کوردستان ، وه حکومه تی به ریتانیا به هیچ جوریک به ریوه
به ری به کسه ری کوردستان ناگریته ئه ستوی خوی ، ئه گه ره
پیشا ئه و باوه ره ی بۆبی « یعنی ئینگلیز » له بهر ئه وه ئیه
له بروسکه ی روژی ۱۰ مایس ۱۹۱۹ برارمان دا که حکومه تیکی

سهر به خوی « زاتی » له ژیر چاو دیسری خومانا دروست
بکه یڼ له کوردستانا به لام وا دیاره ئیستا ئیمه خراب تیگه یشتون
له دواي ئهم شورشی کورده ، له بهر ئه به پاشه روژی کورد
ئهمینه دهست خویان و ئیمه واز دههینن » •

ئینگلیزه کان که ئه و کاره ساته یان له شیخ دی ئنجا که وتنه
خویان و سوپایه کی گه وریان له کهرکوکه وه نارد بو سهر
شاری سوله یمانی بو له ناو بردنی حکمرانی شیخ مه محمودو
له ناو بردنی حکومه تی ساوای خیر له خو نه دیوی کوردستان
شیخ که ئهمی یست ئه ویشس که وته خیری له شکریکی
گه وریان نارد بو بهرنگاری کردنی هیرشی سوپای گه وری
به ریتانیا •

هاتنی سون بو سوله یمانی :-

له ناوه راستی مانگی مارتی ۱۹۱۹دا « میجرئی ۰ بی سون » کرا به حاکمی سیاسی سوله یمانی ، میجر سون زور شاره زایی هه بو له کوردستانی خوارودا ، سون بو ئه وه نیرا بو سوله یمانی که تهنگ به شیخ مهحمود هه لچنی ، چونکه سون له دژ کرده وه کانی شیخ و شیخان بو ، سون ماوه یه کی زور له ناوچه کانی عیراق و ئیراندا به جاسوسی سوراو ته وه هاتنی بو سوله یمانی به تاییه تی بو که م کردنه وه ی ده سه لاتنی شیخ بو ، سون له پیش ئه وه دا بیت بو سوله یمانی چو سه ریکی دا له ناوچه ی که رکوک و کفری وه عه شایه ری ئه و دوو شوینه ی ئاماده کرد بو له دژ بونی شیخ مهحمود و لایه نگری خوی ، له سه ر ئه وه پیلان و نه خشی سیاسی خوی کیشا که پیره ی بکا ، سون به هه موو جوریک هه ولی ئه دا که ده سه لاتداری شیخ مهحمود کز بکا و خه لکی لی دوور بخا وه ، له به ره ئه وه نه سوله یمانیه وه راپوریکی « ۱ » نارد وه بو به غداد له دژ شیخ مهحمود ته لیت :- « ده سه لاتنی شیخ مهحمود به توندی له کز بو نایه لادیسی به کان ئه مه یان زور پی خوشه خیه لکان و سه ره ک

« ۱ » تاریخ العراق القریب « مسس بیل » ترجمه جعفر خیاط
سون ئه فسه ریکی به ریتانی بو له رتبه ی میجرودا نیوه ی ته مه نی
سه ریازی به « جاسوسی » له کوردستانا و ابواورد وه .

خيله كان هه مو وهرس بون له دهست شيخ مهحمود ، بويه هه مو حهز به ئاسايشرو هيمنى ئەكەن » .

ميجر سون بو ئەوهى زياتر دهسلانى شيخ كهه كاته وه دهسلانداری و بهريوه بهرى كارو بارى خيلى « جاف » كه له ژير چاوديرى خويا بوله سوله يمانى گوازيه وه بو ههله بجه وه دای به حاكمى سياسى ههله بجه ، بهم جوړه دهسلانى شيخ كهه بووه وه رهسى هينا ، سون هه رچى له دهست هات كردى له دژ شيخ مهحمود ، بهلام ئايا شيخ مهحمودى قاره مانو نه به زله و پياوانه بو بهم جوړه كرده وانه داچله كى و يان سل لهم جوړه پياوانه بكا ؟ بى گومان نه ،

به زين و سله مينه وه بو شيخ مهحمودى قاره مان نه بو ، شيخ زور باش له وه گه شتبو كه بهر تانيا هيزيكى وای نيه پر كيشى بكاو يته سهرى وه هيزى ليوش هه مو كوردن وه په روه ردهى دهستى شيخن له بهر ئەوه شيخ مهحمود له ۲۰ مانگى مایى ۱۹۱۹ دا له ئینگليز هه لگه رايه وه وهك له وه پيش باسكرا وه هيزى له ئيرانه وه بو هات ، بهم هيزه وه چوبو بهرنگارى هيزى بهر تانيا .

شورشى يه كه مى شيخ مهحمود :-

جهنگى گه وړه ۱۹۱۹ ز :-

قهشه « جى . ستين جونز » له ناو جهرگه ى ئه و شهره دا
بوه وه ئه م رپورتاژې له باره ى ئه و شهره وه نوسيوه و چې
تيا رويداوه به راستى بى لايهنگرى گيراوېته وه ، كه له
گوفارى « سربازى » ژماره « ۲ » ى سالى « ۳ » ى ۱۹۲۶ دا له
لايهن مقدم (حسين نورى) ناووه كراوه به عره بى و بلاو
كراوته وه ، تهليت :-

ئو جهتگه دشواره ى كه له سالى ۱۹۱۹ زدا له ناو بهرزاږي و
نزمایى شاخه كانى كوردستانى خوارودا رويدا شريكى زور
تونډو گه وړه بو ، ئه و شهره بو ئه وه كرا كه بهر به ستى
ئو شورشه بكريت كه پهره نه سيني و ته شه نه نه ئاو به همو
كوردستانا بلاو نه يته وه و خيله كورده كانى تر به شدارى تيا
نه كهن وه ك خيلى ئازاو به هيزى « جاف » كه له توانا يانا هه بو
شش هزار چه كدار بخه نه ناو جهرگه ى شهره وه و له م شورشه دا
به شدار بين ، هو ى بهرپا كردنى ئه م شورشه گه وړه يه
ئو وه بو كه شيخ مهحمود ئه ى ويست دهوله تيكى سهر به خوى
كورد له كوردستانا دابمه زرينيت ، وه ئينگليز وازى له م بپرو
باوره هينابو وه بابته تى دامه زراندى ئه م حكمرانيه ى له ميشكى
خوى دهر كړدبو بويه شيخ مهحمود ئه م شورشه ى بهرپا كړد

له مانگی ئایایاری ۱۹۱۹دا ، ئەم شیخه گه‌وره‌ترین پیاوه له کوردستانی خوارودا ، حکومه‌تی به‌ریتانیایا له کاتی داگیر کردنی که‌رکولدا له سالی ۱۹۱۸ حکمرانی خاکی کوردستانی خواروی دایه ده‌ست شیخ مه‌حمود .

شهری یه‌که‌م : -

« مه‌حمود خانی دزلی » که سه‌رو لی خیلی هه‌ورامانی ئیران بو له کوردستانی روژ هه‌لاتا وه یه‌کیک یو له دوسته‌ سویند خواره‌کانی شیخ مه‌حمود به له‌شکزه‌وه هات بو شاری سوله‌یمانی و داگیری کرد ، له یه‌که‌م هیرشائه‌وانه‌ی سه‌ر به شیخ بون هه‌مو پشتیان گرت ، هه‌مو کار به‌ده‌ستانی ئینگلیز له سوله‌یمانی گیران ، شیخ مه‌حمود حکمداری و سه‌ر به‌خوی به‌ گرتنه‌ ده‌ست له روژی ۲۲ ئایاری ۱۹۱۹زدا مقدم « دانلیس » به هیزیکی سه‌ کری گیراوه‌وه له کورده‌کان له گه‌ل دوو هه‌زار پیاده‌و « ۴۰۰ » سوارا هیرشی هینا به‌لام شکان و هیزه‌که‌ی په‌رشو بلاو کرایه‌وه‌و په‌ریشان کرا ، دوو ئه‌فسه‌ری ئینگلیز له‌م شه‌رده‌دا کوژران ، زوریش له‌ گورده به‌کری گیراوه‌کان رایان که‌رده

ناو سیویای گوردستانهوه ، مقدم « دانلیس » و چه ند گاربدهستانی
تری ئینگلیز به دیل گیران ، میجر « سون » نوینهری سیاسی
به ریتانیاله سوله یمانی رای کردو دهر باز بو ، بهم سرکه و تنه
هیزی شیخ محمود به ته وای سهریان بهرز کرده وه ، له
خوار قهره داغ هیرشیان برده سر کاروانیکی سهر بازی که چه کیان
هینابو بو ئینگلیزه کان بو سوله یمانی همویان گرتنو
چه که کانیان لی سهندنو دابهشیان کرد به سر خویانا .

له روژی ۲۳ی ئایاردا فرماندهر « بریدجس » به هیزیکی
بچوکه وه که پیک هاتبو له دوو پول رم وه شین وه تیک هیندی
وه دوو ئوتومویلی زریلی و « ۶۰ » سهریازی کوردی به کزی
گیراو به سهر و کایه تی کاپتان « لونگریک » یارمه تی دهری فرماندهری
سیاسی که رکوک ، له شاری که رکوک وه نیران بو یارمه تی دانو
رزگار کردنی نوینهره سیاسی به دیل گیراو وه کان له شاری
سوله یمانی ، ئهم هیزه زور به توندو تیژی هاتن بو دهر به ندی
« تاسلوجه » بی بهرگری ، ئهو شه وه له وی روزیان کرده وه ،
له بهری به یانا کورده کان ئابلو و قه یان دان ، ده ستیان کرد به تهقه
کردن لی یان ، به کری گیراو وه کورده کان که له گه لیان بون رایان
کرد چونه ناو هیزی کورده کانه وه ، هیزه کی ئینگلیز په شوکا و
پیکا هات « لونگریک » ناچار بو پاشه و پاشس هیزه که ی
گیرا وه بو ماوه ی « ۱۲ » میل بو پشت بازیان ، به په له پرورکی
خوی گه یانده ئهو شوینه و دوو ئوتومبیله که شی به جی هیشت

مهترسی زوریشی له‌وه‌یو که کورده‌کان بچن ریی دهر به‌ئدی
 باریاسی لی بئردن وه ریی نه‌ده‌ن له به‌هریتسه‌وه بو
 چه‌مچه‌مان ، له‌م لات‌ه‌دا ده‌ندو باسی ئه‌م شه‌ره که‌یشته
 باره‌کای هیزی به‌رتانیا له « یجی » له‌هر که‌ناری « دجله »
 لوای موریشس پولیکی به‌هیزی به‌هروکایه‌تی « کندی »
 فه‌رمانده‌ری بیسی به‌له‌می پولی پینجه‌می روژهلالت که ژماره‌ی
 سه‌ربازه‌کانی « ۶۴ » بو له‌گه‌ل « ۱۶ » مه‌تره‌لیوز لویس دا
 به‌ئوتوموییل خیرا ناردی به‌ده‌نگ هیزه‌که‌ی « بریدجس » وه
 ئه‌م هیزه له‌و کاته‌دا گه‌یشت که هیزه‌که‌ی « بریدجس » ئابلو‌وقه
 درابون « کندی » به‌زویی مه‌تره‌لیوزه‌کانی له‌هه‌ندی لوتکه‌ی
 به‌رز دانا که سوار بون به‌هر شوینی شه‌رو به‌سه‌ر
 دهر به‌ئدی بازاندا ، هیزی شیخ مه‌حمودیان دایه به‌ر ده‌ست
 ریژو لیژگه‌ی مه‌تره‌لیوز هیزه‌که‌ی « بریدجس » ئه‌مه‌یان به
 هه‌ل زانی کشانه‌وه له‌دهر به‌نده‌که‌چونه دهره‌وه ، ئه‌گه‌ر ئه‌م
 هیزه‌ی « کندی » نه‌گه‌یشتایه به‌هیزی « بریدجس » دا هه‌مویان
 له‌و ناوه‌دا ده‌کوژرانو ئه‌و شوینه ده‌بوه گورستانیان کورده‌کان
 سه‌ربازه را‌کردوه‌کانیان رادو نا تا کردیانن به‌ناو ماله‌کانی
 چه‌مچه‌مالدا . زیانیکی زوریان له‌هیزی ئینگلیز دا . وه ئوتومویلی
 زریلی تریشیان پسی به‌جی هیشتن له‌م شه‌رانه‌دا « ملازم
 پول » له‌پولی رم هاویژ ۳۳ کوژرا له‌گه‌ل کاپتان « چیشولم » ی
 هندی‌دا که بریندار کراوه‌دوانیشیان ون بون ، له‌م شه‌ره‌دا

کورده کان دلاوه ریه کی گه وره یان پیشاندا به رام بهر هیزی ئینگلیز ،
 « ملازم تومز » له گهل دوو سهربازی ترا که شهریکی
 باشیان کرد له نه نجاما کوژران ، کاروانیکی تازه له ئوتوموبیلی
 پر له سهربازو تفاقسی جهنگلی به سهرو کایه تی کاپتان «تومسون»
 گه یشته چه مچه مال سهر کرده « مار » بهرگری قه لای چه مچه مال
 له گهل پولیک سهربازی مه تره لیوز هه لگرو هیزه کی
 « بریدجس » ئاماده بون بو شهر « بریدجس » خوی گه رایه وه بو
 که رکوک .

کورده کان له م ماوه یه دا هه لیان بو هه لکه وت « شیخ قادر » ی
 برای شیخ مه محمود له گهل « ۵۰۰ » سوارا له روژی ۲۸ ئایاردا
 چون بو دی « بنه » له ناوچه ی ژوروی روژ ئاوا ی چه مچه مالا
 که چوار میل له چه مچه ماله وه دوره ، ئهم هیزه بو هه ره شه
 کردن وه بهستی ریی هات و چوی بهینی که رکوک و چه مچه مال
 نیرا بو ، بو بهستی ریی گه رانه وه له وه هیزه ی که ئابلوو قه
 درابو له ناو قه لاکه ی چه مچه مالدا ، له م کاته شا شیخ مه محمود
 له بازیان جیگای بهرگری خوی قایم کرد ، له روژی ۲۶ ی ئایار
 ۱۹۱۹زدا فروکه نه که هات بویارمه تی دانی هیزی به ریتانیا ،
 له سوله یمانی نیشته وه ، کورده کان ده ستیان بو نه برد چونکه
 شیخ مه محمود وای دانا که ئه وانه ی تیایان نوینه رن له
 به غداده وه نیراون له لایه ن حاکمی گشتی به ریتایا وه « ویلسن »
 بو گفتو گو کردن و ریکه وتن له گه لیا ، پاشا ماوه یه که

فروکه که گه رایوه فروکه وانه که له ماوهی نیشتنه وهی له سوله یمانی له وه گه یشت که نوینره سیاسی به یرتانیایی به کان همو ماون ، ئه م باسهی به گورجی گیانده به غداد . « ۱ » .

له م کانه دا کاروانیکی ئازووقه هینه که به ناو دولو شیوه کانا به دزیه وه دهرویشتن و دهیان و یست ئازووقه بگه یه نته هیزه ئابلووقه ذراوه کهی چهچه مال ، له شوینکا که ۲۴ میل له کهرکوکه وه دوره کهوتنه داوی کورده کانه وه ، همویان کوژران ، کهسیان لی ده رنه چوو ، له سه ر ئه مه هیزیکی تر به فه رماندهی کولونیل « فرایزه ر » ئیرا بو یاریده دان و هیرش بردن ، ئه م هیزه گه یشته « قهره هه نجیر » که کهوتوته به ینی کهرکوکو چهچه ماله وه « ۱۷ » میل له کهرکوکه وه دوره ، پاشس یه ک دوو سهعات رویشتن چوار دهوریان گیرا به هیزی « محمود خانی دزلی » سئ روژ ئابلووقه دزان له ناو دولو گرده کانا ، لیژگهی گولله له لایهن کورده نیشانیچه پیکه ره کانه وه وه ک ته رزه ده باری ، ئه وه هه تا وه سوره وه گه رمی روژ گالهی به هیزه کهی « فرایزه ر » کرد ئه گه ر هیزی کولونیل « گارت » سه ر کردهی توپخانهی شاخی « ۲۲ » نه گه یشتایه به فریایانا وه کورده کانی

« ۱ » استخباراتی به یرتانیان چهنده به هیز بوه له ماوه یه کی که ما زانیان که ئینگلیزو به نده کسان ماون . بی گومان دهنگو باسی تریشیان و مرگرتوه .

نوسه

نه گيرايه وه بو ديسي « بنه » بي گومان نهو هيزه شس هه مو له ناو ده چو نو
كه سيان لي دهر نه ده چوو .

له کوتايي مانگي ناياردا جه نه رال « موريس » سهر كرده ي هيزي
پياده ي « ٥٥ » نيرا بو « قهره هه نجير » له وي باره گايه كي سهر بازي
به هيزي دامه زراند له سهر سهر چاوه ي ناوه كه ، دهستي كرد به خو
كو كردنه وه ، ئنجا فه رمان ي دا كه ديسي « قهره هه نجير » بسوتين ، له
روژي ١ حزي راني ١٩١٩ دا فروكه كاني به ريتانيا ده ستيان كرد به بومبا
باراني ديسي « بنه » باره گاي هيزي پيشهنگي شيخ مه حمود ، نهو روژه
زيانيكي زور له كورده كان درا بهم بونه وه هيزي شيخ مه حمود ناچار
كرا به گهرانه وه بو ده ورو پشتي شاري سوله ي ماني وه هيزي « مه حمود
خاني دزلي » بو سهر سنوري نيران ، له گهل نه مه شا هيزي شيخ
مه حمود روژ به روژ زياتر شه د گير تر نه بون وه بي ترس هيرشه كانيان
تا ده ورو پشتي كه ركوك نه برد هيزي به ريتانيا تا نه وده مه زور شلوق بو
وه زور مه ترسيان له وه هه بو كه « خيلي جاف » له گهل شيخ مه حمودا
ريك بكه ويت وه پشتي بگريتو له م شهره يار يده ي بدات « ت . فرايزه ر »
سهر كرده ي فرقه ي « ١٨ » تعليماتي له باره گاو به هات كه هيزيكي
گه و ره له كه ركوك كو بكا ته وه كه بو بو به « پشاور » ي عراق .

« ١ » پشاور ساريكه له به شسي ژوروي هندوستان له سهر سنوري
نه فغانستان كار ه ساتي گه ورمي جهنگي تيا رويدا وه اله شمري به يني
نه همانو به ريتانيا دا .

هیزیکی زور گه وری به یتانیا له دجله و له هه مو شوینه کانی
تری عیراقه وه روی کرده که رکوک بو مهشق کردن له سهر جهنگی
شاخی و شاخوانی ، هیزی فرایزهر بوه هیزیکی گه وری له سوپای
به یتانیا له عیراق ، بهم -بوره « فرایزهر » هیزیکی گه وری پیکه وه
ناو نامادهی کرد بو ناردنی بو سهر سولهیمانی ، فرمانده ریتهی ئەم
سوپا گه وریه درایه دست جهنرال « ساندرس » ههر له که رکوک وه
تا ئالتون کوپری و ئه ریل ئەمه له ولاره ، له م لاشه وه تا چه مچه مال
له روژی ۲۳ی حزیراندا « تومپسون » به هیزیکه وه له قه لای چه مچه ماله وه
هاته دهری بو سهر لی شیواندن له کورده کان و رزگار کردنی ئەو
کاروانهی له دهر به ندا گیریان خواردبو وه بو پاک کردنه وهی دهر به ند له
کورده کان ، له نا کاو کورده کان دایان به سهر ئەم هیزه دا له نزیك
دی « بنه » و ناچاریان کردن به گهرانه وه بو « قهره هه نجیر » چونکه
ئهم هیزه نهی ئەتوانی بوهستی به رامهر به هیرشی کورده ئازاو جهنگا وهره
شاخه وانه کان به لام ئەم هیزه بهخت دار بون چونکه جهنرال « موریس »
له شوینی ئەم شه ره وه نزیك بو ، که گوویی له دهنگی تهقه بو چو بو
یارمه تی دانی « تومپسون » وه به گورجی فریای کهوت ، چونکه خوی و
هیزه کهی کهوتبونه تهنگ و چه له به وه ، ئەوه نده یان نه ما بو کورده کان
چوار دهوریان بگرن ، هیزی « موریس » گه یشه فریایان و له
گهل کورده کاندایا کهوتنه شهر کورده کان کشانه وه ، هیزه کهی « تومپسون »
رزگار بو گهرانه وه بو « قهره هه نجیر » له م شه ره دا کاپتن « کینگ
سولتهر » له هیزی گوزگه که خه لکی ناو شاخه کانی « همالایا »

بو له هندستان کوڑا ، له گهل کولونيليك له لواى « ۵۵ » •

فروكه كان هر خهريكى گهرانو پشكنين و تاقي كردنه وى شوينى
كورده كان بون ، پاشس تاقي كردنه وى و شاره زابونى شوينه كانيان
فريق « فرايزمر » دهستى كرد به هيرش بردن له هه مو لايه كه وه ، له
روژى ۱۵ى حزيناندا هيزيكى گه وړه ي نارد بو سه رشارى سوله يمانى •

*** شهري بازيان - ترموپيلي كوردستان :-**

بازيان هيلى بهرگزي كورده كان بو ، دهر به ندى بازيان دهر به نديكى
قايمى تهنگه وهك دهرگا وايه له شاخى « قهره داغ » له شيوه ي « ۷ » دا
هه لكه وتوه ، كليلى ريگاي سوله يمانى يه ، ليره دابو هه مو و ننده كان سهركه وتن
به سهر هيزيكى گه وړه ي توركا ، شاخى « قهره داغ » ريزه شاخيكى
سهخته بهره و ژوروى روژ ئاوا ئه كشى ، كوسپيكى قايم و سهخته بهرام بهر
هه مو هيرش هينهرىك ، بهر زايى له روى دهر ياو و چوار هه زار پى يه
وه له سهر روى دهر به ننده كه هه زار پى بهرزه له م دهر به ننده دا هيزيكى
بچوك و چند مه تر ليوزيك ئه توانى شهر له گهل فرقه يهك سهرياز

بکات وه ئەم دەر بە نده ترمۆپیلی « ۱ » کوردستانه هەر وه کو چون له کاتی خویا « ۳۰۰ » اسپارتهیی یونانی شهریان کرد نه گهل سوپای گهره ی ئیرانا ئه گهر « ئەفیالیت » « ۲ » ناونه بوایه که ناپاکی کرد سوپای ئیران ده شکاو یونانیه کان سهر ده که وتن کورده کان یهك له دوا ی یهك هیرشیان برده سهر هیزی فرایزه ره ئه ویش بهرگری ده کرد تا شیخ مه محمود هیزه که ی هه مو له ناو شاخه کانی بازیاندا قایم بکاو دهست بکا به شهریکی دلیرانه و بهرگری ، له ئیواره ی روژی ۱۷ ی حزیراندا پولیک سهر باز چونه سهر ریزه شاخه کانی قهره داغ وه دوو پولی هیزی به ریتانیایی چونه پیشه وه

« ۱ » « ترموپیلی » دهر به ندیکه له تسالیاله یونان « لیونیداسس به « ۳۰۰ » جهنگاو مروه بهر نه نگاری « خشایار شاه » شای فرسس بو که هیرشی هینالبوه سهر یونان شای فرسس له پیش شهرا نوسراویکی نارد بو « لیونیداسس » ووتی چه که کانت بده به دهسته ه ئه ویش له وه لاما ووتی وه ره وه ریان گره له « ۴۸۰ » پ زدا له نه نجاما لیونیداسس سهر که وت . « جغرافیای طبیعی و سیاسی و اقتصادی کوردستان ، نویسنی علی اصغر شمیم به فارسی » لایره « ۳۰ » .

« ۲ » « افیالیت » له په رتو وکی « اناباسیسی » ی کرینفون وه ری گرتوه که خوی سهر کردی ئه و یونانیاله بوه که له ایرانه وه به ناو خاکی کوردستانا گهراونه وه بو یونان وه به کورده کانی وتوه « کاردوخی » یان کو برد خوی له « ۴۰۱ » پز . « نوسهر »

بو پاراستی ئه و پوله سه ربازه نه وهك كورده كان له نیه
 شهوا به ئاگا بینو لیان بدهن ، ئهم دوو هیزه خویان ئاماده
 كرد بو هیرشی بهیانی له بهر نه وه ئه و شه وه كه س له و
 سه ربازاگا و باره گاهه دا نه نوست ، له بهیانی روژی ۱۸ ی حزیراندا
 ده ست كرا به هیرش بردن و په لاما ر دان و جهنگین دوو پوله
 سه ربازه كه له نیوه شهوا شوینی بهرگری خویان قایم كردبو ،
 په كه م پولی هیرش بهر به تالیونی « ۸۵ » ی بو رما بو كه پيك
 هاتبو له سه ربازی « سیک » و « گورگو » « كاجنسی » كه ئه مانه
 هه مویان له ره گزی (مغول) ن له بورما داده نیشن ، ئه مانه هه مو
 شاخه وانن ، هه لگه ران به شاخه كانی ئه مبه رو ئه و بهری دهر به نده كه دا
 وه ئه مبه یان پی سپیرا بو وه ستان به رامبه ر لای راست و لای چه پی
 كورده كان تا بتالیونی « ایست سری » له ژیر فه رمانده ی « رۆ »
 بتوانی پیشكه ویت وه بتالیونی « ۸۷ » له ناوه راستا بو به پال پشت ،
 له تاریك و لیلی به یاندا تو په كان و مه تره لیوزه كان شوینی خویان
 گرت ، به تالیونی « ایست سری » له سه ره تای جهنگا زور به
 سستی سه ر ده كه وتن ، تا ته تریك په هه له داوان هات له لایه ن
 جه نه رال « موریس » وه بو لای فه رمانده ر پی ووت كه به توندی و
 گورجی پیشكه ون چونكه ته قه نیه و بهرگریش نیه له پشت
 شاخه كانی بازیا ندا ، وا دهر كه ووت كورده كان هیشتا له پر خه ی
 خه وی شیرینا بون ، پاشس پیشكه وتن له چیشته هه نگا وا كورده كان
 ده ستیان كرد به ته قه ، گویمان له دهنگی ته قه ی مه تره لیوزی ئه لمانی

یو که هیچ چاوه‌ری نه‌ده کرا شتی وا بیسی له لای کورده‌کان ، به‌لام
 ته‌قه‌کان زوری پی نه‌چو بی ده‌نگ بو ، ئنجا به ته‌واوی هیرشس
 ده‌ست پی کرا ، توپه‌کانی به‌ریتانیایا به ئاسانی ده‌ربه‌ندیان داگیر کرد
 به‌لام له‌م شه‌رده‌ها هیزی بورما زیانیکی زوری لی که‌وتبو ، چونکه
 ده‌سته‌و یه‌خه له گهل کورده‌کانا به خه‌نجه‌رو قه‌مه‌و سونگی
 شه‌ریان کردبو وه کورده‌کان له شه‌ره خه‌نجه‌رو ده‌سته‌و یه‌خه‌یی‌دا
 زور دلیرو ئازاو ده‌ستی بالایان هه‌یه ، ئهم شه‌ری ده‌سته‌و یه‌خه‌یی‌و
 شه‌ره خه‌نجه‌رمی کورده‌کانو بورمای یه‌کان دوو سه‌عاتی خایاند ،
 کورده‌کان کشانه‌وه‌و گه‌رانه‌وه بو هیلی دووه‌می به‌رگریان وه
 زوریشیان به‌ره‌و سوله‌یمانی رایان کرد ، ورده شه‌ر له‌دول و چه‌مه‌کانی
 بازیاندا هه‌ر هه‌بو تا « شیخ مه‌حمود » « ۱ » بریندار کرا له
 گهل « شیخ محمد غریب » ی زاویا به‌جوته به‌دیل گیران .

« ۱ » مشیری همه‌ی مام سلیمان هه‌مه‌وه‌ندی جاشس هیزی به‌ریتانیای
 له‌پشته‌وه‌ئه لاریوه سه‌ر خسته سه‌ر شاخی « قه‌رده‌داغ » وه شوری
 کردنه‌وه به سه‌ر دیوی ده‌ربه‌نددا ئنجا له‌پیش سوپای به‌ریتانیاه
 بو که شیخ مه‌حمودو شیخ همه‌ غریب بریندار کران و خویان خسته
 ژیر به‌رده قاره‌مانه‌وه که نه‌ناسرینه‌وه تا ده‌رباز ده‌بن مشیری جاشس
 هات ناسینه‌وه ووتی ئه‌وه شیخ مه‌حموده ئه‌وه‌شس شیخ محمد غریبه
 که زاویا به‌تی هه‌ردوکیان به‌دیل گیران . - نو سه‌ر -

ئىنجا هيزى به ريتانبا بى بهرگرى چونه شارى سوله يمانى
 نوينه ره سياسيه ئىنگليزه كان كه گيرا بون هه مو له به نديخانه
 دهرهيران له روژى ۲۰ حيزران ۱۹۱۹زدا « فرايزهر » به هيزه كه يه ره
 كه يشته سوله يمانى ، حكمرانى شيخ مه محمودو حكومه تى ساواى
 بهد به ختى كوردستان كوتايى به ته مهنى هات ۰ ۱ ۱ ۰

شيخ مه محمود دواى چاپونى بريته كه ي له به غداد درايه دادگاي
 مدنى حكى اعهداميان دا ، له دوايدا حكه كه يان گورى به ده
 سال به ندى و دوريان خسته وه له عراق و كوردستان نارديان
 بو دورگه كانى « ئەندامان » له هندستان ، ئەم شورش و روداوانه
 هه موى له ناوچه ي سوله يمانى و كهركوكدا رويدا ۰ ۱ ۱ ۰

ناوچه ي قه لادزه و رانيه و ره واندرزو وان و باشقه لا :-

خوا لى خوشبو ئەحمەد تەقى يادداشتىكى دەست خەتى
 نوسيوه له پيش كوچى دوايىدا دهر باره ي ئەو روداوانه كه
 رويداوه له ناوچه كانى « قه لا دزه » و « رانيه » و « ره واندرز » له
 لواى ههولير وه « وان » و « باشقه لا » له كوردستانى ئيراندا چونكه
 ئەحمەد تەقى خوى يه كيكه لهو پياوانه ي كه به كرده وه له
 كردنى ئەو روداوانه دا به شدار بووه دەستى بالاى هه بيوه ۰
 ئەحمەد تەقى كه له توركيه گهرايه وه له گهل كورده كانى
 هاورىيدا له پاشى « موبتاره كه » وستاندنى شهر ، له

نهسته مووله وه نامه په کسى تايه تى له شيخ عبدالقادرى نه هرى په وه
 هينا بو شيخ محمود وه ناموژ گاريه کى به دم راسپارده شى پى بو
 که به دم به شيخى رابگه نيست نه محمد تهقى نامه کهى گهيانده
 شيخو راسپارده که شى پى راگهيانده که وتبوى تکايه به شيخ
 محمود بلى « من نه زانم ئنگليزه کان ئيداره په کى ومختيان پىک
 هنياره به سه روکايه تى ئو ، به لىنى دامه زراندى حکومتى
 کوردستانيان داوه به ئيه ، به لام وهک يىستومه ئىستاله گل
 شيخ محمود باشى نين ، وه له گل ئيه شا راست نين ، به لام
 ديشان تکاله شيخ محمود نه کم چنده توانايا هيه
 ئيداريان له گل بکاو تىکى نه داله گهيان ، تاكو بزايين
 دهرباره کوردستان چ جوړه برياريک نه دن » .

شيخ محمود له وه لاما به نه محمد تهقى ووت « من لايه نگرى
 نه دم ئيداريان له گل بکم ، به لام نه وان شه ږم پى
 ده فروشن وهول نه دن بو نزمى و بى ده سلا نيم » نجا شيخ
 محمود هوالى خليفه و تورکياى پرسى بو نه وىش وتبوى
 زور له ږيره ون ، له و کاته شا ميجر سون بو بو به حاکم له
 سوله يمانى ، شيخ محمود بهم حاکميه سون زور ته نگه تاو
 بو بو ، روږيک له کاتې ديدنه ئى محمد تهقى دا شيخ وتويه تى ،
 « نياز و ايه نوينه رى خوم بنيرمه » تاران « لاي بالوزه ييگانه کان
 سکالاي خوم دهربرم دهرباره خرابى ئنگليز » ، نه محمد تهقى

له وهلاما وتبوی قوربان « تاران » و « نهسته مول » و هه مو جهان
له ژیر دهسلاتی ئینگلیز دایه باور ناکهم سکالا کردن کاری
تی بکا ، شیخ لهم وهلامه دلگیر بوه به توره بی یهوه گهراوه تهوه
بو مالی لهوی بریاری داوه که به زوویی « سید احمدی مرخص »
که به « دان زیرین » به ناو بانگه بنیری بو « تاران » بو سکالا
کردن و بیزاری دهرین لای بالیوزی دهوله ته بیگانه کان بهرامهر به
کرده وه چهوت و ناره واکانی بهرتانیا که ئیکا له کوردستاندا
بهرامهر به شیخ محمود ، زوری پی نهچو بهینی سون و
شیخ محمود به تهوای تیک چو وه له یهک ئاشکرا بون ، بوه
شه له بهینی شیخ و ئینگلیزاو شیخ گیراو کهسو کاری رایان
کرد چون به دیوی ئیر انا ، که ئهمه ده تهقی زانی بار له
سوله یمانیدا به ره و خراپه ئهروا چو بو قهلا دزه بو دیده نی
عباس ئاغای محمود ئاغا ، که گهشته قهلا دزه له دبی نورالدین
چاوی به عباس ئاغا کهوت له گهل ئاغای قهره نی ئاغادا ، لهو
کو پونه وه یه دا عباسی محمود ئاغا ناره زایی دهربری بهرامهر
به کرده وه کانی « میجر سون » ووتی « سون » له گهل
بابک رئاغادا دهستان تیکه ل کرده که ئیمه بکهن به نوکه ری
خویان ، ووتی پاشا هاتنی « میجر سون » له کاتی فه رمان
ره وایی شیخ محمودا ئیمه چوینه سوله یمانی و لای شیخ محمود
میوان بو بن دهری سیاسی داوای هاتنی کرد بوین ، یه که مجار
دیده نی « میجر گرینهاوس » مان کرد لسی پرسین بوچی

هاتون بو سوله يمانی ، له شهر داوا کردنی شیخ مهحمود هاتون
 یان خوتان هاتون ؟ عباس ئاغا شس له وهلاما ووتی : - خومان
 هاتوین بو دیدهنی ، زور سه زمان سور ماوه له م پرسارانیه
 چهنده وهختیک له مهو پیشس هر کار به دهستانی ئینگلیز بون
 ئیمه یان داوا ده کرد بو دیدهنی و قبول کردنی حکمرانی شیخ
 مهحمود ، ئیستاش لیان ده پرسنه وه بوچی هاتوین بو لای شیخ مهحمود ؟
 وا ده زانن ئیمه مه یونین هر روزه به جنوریک ههلمان په رینن .
 ئیتبر میجر « گرین هاوس » چو بو لای « میجر سون »
 ئیمه شیان برده لای خویان « سون » له ههوال پرسین و به خیر
 هاتن به ولایه پرساری نه کرد ، نهو روزه وه « سون » من به دوژمنی
 گه وره ی خوی ده زانی ، ئهمه ده تهقی لهو گفتو گو کردنه
 له گهل عباس ئاغا بریاریان دا که ههول بدهن بو خه لک
 کو کردنه وه له دهورو پشتی خویان بو تیکدانی بهریوه بهری کارو
 بار له « سون » و له « بابکر ئاغا » لهو ناوچانه دا ، ئهمه ده
 تهقی به هوی دوسته کانی وه کردبان به مهئموری خهمل کردنی
 بهروو یومی زستانی له ناوچه ی پشده ردا ، بهو بونه ی وه
 بی ترس که وته گهرانو دیدهنی ئاغا کان ، دیدهنی عباس ئاغا ی
 کرده وه وه زوریشس له ئاغا کانی ناسی وه چو بو دیدهنی « شیخ
 محمد امین سندولان » و هاوریکانی له گهل « بایز ئاغا ی عباس
 ئاغا » و « صالح ئاغا ی ئهمه ده ئاغا » وه له گه لیان ریک کهوت
 پاشس تهواو کردنی خهملی زستانی بهختاری ئهمه ده تهقی وه

بهختیاری تور که کان وای هینا که حاکمی سیاسی دهر بهند داوای
 ئەحمەد تەقی کرد که به تایه تی بی نیرن بو خەمەلی ناوچهی
 « رانیه » و « شاورایه تی » لهوی دیدەنی یه که دوژمنی ئینگلیز
 وه بابکر ئاغا « قتاح به گ » ی کرد وه له لای میوان بو ، له
 لای ئەو زانی که نارهزا مه ندان له ناوچهی « کویسناج » دا
 زورن .

« حاجی رسول ئاغا » ی شاور زور عاجزه له حکومت ،
 ئەحمەد تەقی خوی گه یانده حاجی رسول ئاغا له دبی « گولان »
 دیدەنی کرد ئەویش ئاگاداری کرد که له ره واندوز کورانی
 « باویل ئاغا » و « حەمه شین سه رچیاو » « خدر ئاغای » کورنی
 له گه « شیخانی بچیل » و « شیخ کاکه ئەمین سه لان » هیرشیان
 بردوته سه ر « ره واندز » وه « ئیسماعیل به گ » و حاکمی سیاسی
 ناچار بون له زیگای ناو ده شته وه رایان کردوه بو دهر بهند
 وه له ویشه وه بو « کویسناج » و هه ولیر ، ئیستا ره واندز به دهست
 شورشگیرانه وه به ، « غفور خان » ی ناو ده شت که له دهست
 بابکر ئاغا و حاکمی سیاسی دهر بهند رای کردوه چوته ره واندز
 ناو شورشگیرانه وه ، بهم جوړه جولانه وه که زور په ره ی سه ندوه
 وه مخابه ره شیان کردوه له گه والی « وان » دا « ۱ » ، ئەحمەد تەقی

« ۱ » واته بابەتی کوردستان و حکومتی کوردستان نهما گوررا به وه

— نوسبەر —

به تور کچه تی به که ی جارن .

که نه مانه‌ی زانی زور به پهله خهمله‌ک‌ی کردو گه رایه‌وه بو
 « راینه » چوه لای « قباح به‌ک » و هم ده‌نگو باسه‌ی پی
 راگه یاند ، تنجا چو بو « سندولان » له ویشش ش‌خ محمد نه‌مینی
 تیگه یاند که نه‌م ده‌نگو باسه یگه یه‌نیت به عباس تاغا .

خوشی له ویهوه چو بو « قه‌لادزه » له و کاته‌دا « ماجد مصطفی »
 هاتبو بو « قه‌لادزه » به ناوی ئیش و کاری بازر گانیه‌وه ، نه‌حمده
 ته‌قی بریاری‌دا بچی بو « ره‌واندوز » بو ناو جولانه‌وه که و
 به‌شدار بون له گه‌لیاندا ، له هر نه‌وه هاته « سندولان » ،
 عباس ئاغاش هات بو نه‌وی ، له پاشش گفتو گو کردن
 نه‌حمده ته‌قی چوبو رایه‌و شاوور له ویشه‌وه بو دی « سه‌لان » و
 « ره‌واندز » له‌وی له مالی « غفور خان » میوان بو ، شورش
 گیران هاتنه لای ، نه‌ویشش باری ناوچه‌ی « راینه‌و » و « قه‌لادزه » ی تی
 گه‌یاندن هم‌مو پیکه‌وه کو‌بونه‌وه له و کو‌بونه‌وه‌دا « باویل
 تاغا » و نوری کوری و همه شینی سه‌ر چیاو خدر ئاغای
 کوری و شیخانی بچیل و شیخ کاکه امینی سه‌لان و نه‌حمده به‌گی
 بگوکو زوری تریش به‌شدار بون ، نه‌حمده ته‌قی باسی پشده‌رو
 رایه‌و هست و بیرو باوری دانیش‌توانی نه‌م دوو ناوچه‌یه‌ی بو
 کردن ، نه‌وانیشش باسی ناوچه‌کانی خویبان کرد ، له پیلان و
 هخسه‌ی جولانه‌وه که یان دوان ، هم‌مو مه‌به‌ست و ئامانجیان نه‌وه بو
 په‌یوه‌ندی په‌یدا بکه‌نه‌وه له گه‌ل ده‌وله‌تی عوسمانیدا و هینانی
 هیزیکی تورک تا‌کو هم‌مو پیکه‌وه شان به شانی یه‌ک شه‌ر له

گهل ئینگلیزا بکهن له مه به ولاره هیچ مه به ستو ئامانجی تریان
 نه بو وه سهر به خوی و ئازادی کوردو لوردستانیان به هیچ جوریک
 به یادا نه هاتبو وه نه ده هات چونکه هه مو لایه کیان دلیان له
 ئینگلیز ره نجابو باوریان پی نه مابو ، وه هه مو له و بناوه ره دا
 نه بون که کورد نه توانی به ته نیا بهرگری خوی بکاو مافی
 خوی بسینی نه گه ره یه ک بن ، شیخانی بجیل خویان له قهزای
 عه قهروه رایان کردبو چونکه له سهر داوا کردنی زیاریه کیان و
 شیخی بارزان ، ئهم شیخانه ی بجیل شریان له گهل ئینگلیز
 کردبو وه چهند ئینگلیزیکیان کوشتبو له نه جاما به زیون وه رایان
 کردبو بو ناوچه ی « ره واندز » . ئینگلیزه کان یوسف به گی یگو کیان
 کوشتبو له بهر نه وه براکه ی نه ی ویت توله ی براکه ی له ئینگله کان
 بسینی ، باویل ئاغاو کوره کانی دوژمنایه تیان هه بو له گهل ئسماعیل
 به گه و ئینگلیزه کان و دوستی ئسماعیل به گه بون ، جا ئهم
 قین له دلانه هه مو پیکه وه کو بو بو نه وه له ره واندز بی نه وه ی
 ئامانجیکی سیاسیان بی له توله سه ندنی عه شایه ری به ولاره
 مه به ستی تریان نه بو ، بهم جوړه هیرشیان هینابوه سهر ره واندز
 ته نیا مه به ستیان ئازاوه نانه وه هه را بهرپا کردن و گو به ند نانه وه
 بو به سس ، کاک ئه حمده ته قیش ئه و ئامانجه ی که به دوا یا عه ودال
 بو له ده میکه وه بو کومه لیک ی وا ئازاوه نیره وه ی بی مه به ست ده گه را
 که ئه و مه به سته شارراوه ی که په چنی بویه دلی و شار د بویه
 نه مرو ئه و مه به ست بهم کومه له بی ئامانج و مه به ست بهریت

سه که به میر زاری ناوی نابو کوردایه تی و خوی وا پیشان
 ئەدا که کوودایه تی ئەکا که چی یه کیك بو له تورکیزه توخه
 خهسته کان که ئە تورکیاوه بو ئەم مهسته بیرابو ، رقو
 دور پناسته تی ئەم کومه له بهرامهر ئینگلیز گه یشتبوه راده یه کی
 وا که به توندی ههول بدهن بو هیانی هیزکی تورک بو
 ره وانیدز .

ئهمه دوا بیریاری ئەو کومه له بو له کوپونه وه یه دا ، ئەم
 روه وه فوسراویان نارد بو والی تورک له « وان » ئەویش وهلامی
 فوسراوه که ی دابونه وه ، له وهلامه دا هانی داوون بو فراوان
کردنی جولانه وه که یان ، وه داوای لی کردن که ههول بدهن ئەو
ولانه شس بغه وه وه باوه شی « دایکی نیشتمان » « ۱ » که تورکیا به !

ئهمانه وستیان که اسماعیل ئاغای سمکوشیان له گه ل بیت
 فوسراوبکیان بو نارد داوای یارمه تیان لی کرد ، ئەویش که
 زانی ئەمانه جولانه وه که یان بی سه ری یه و ئامانجیکی نیشتمانی
 تیا نه یارمه تی نه دانو وهلامی نه دانه وه ، شورش گیران دوا
 بریاریان ئەوه بو که به هر جوریک بیی ئەبی هیزکی تورک
 بهینن که به یه که وه بهرگری بکه ن بهرامهر ئینگلیزه کان ، ئەحمه د
 تهقی ئەلینت « که تی گه یشتم بیرو باوری ئەمان وه بیرو باوری
 دانیشتمانی ناوچه ی « قه لادزه و رانیه » وه که به که بویه منیشس قایل

« ۱ » دایکی نیشتمان مانای خاکی تورکیا به وه کوردستانیشیان به خاکی
 تورکیا داناهه .

بوم به و داوا کردنه‌ی که لیم کرا که بیم به باور پی کراوی
هه موویان بچمه « وان » وه له گهل والی « قدری به گه » بدو بیم
بو هینانی سه ر بازو « ۱ » چه لئو تفاقى جهنگى بو ره واندر

ناردنی ئەحمەد تەقى بو نوینه‌ری کوردستانی خوارو بو تورکیا :

ئەحمەد تەقى له گهل « فەتاح شانە گەر » ناودا که ته‌تەریکی
تور که کان بو وه خەلکی شاری سوله‌یمانی بو ته‌تەری ئە کرد له
به‌ینی والی « وان » و شورش گیرانی ره‌واندازدا پیکه‌وه روشتن
وه ئەحمەد تەقى بو به نوینه‌ری کوردستانی خوارو ، له کوتایی
تشرینی یه‌که‌می ۱۹۲۰ دا له ره‌وانداز ده‌ر چون به‌رهو « نه‌هری »
مه‌ر که‌زی شمیدیان به‌ری که‌وتن ، پاشا سئ روژ گه‌یشته
« نه‌هری » ئەم دی‌یه له جهنگی روسا ویران کراوه بو به
که‌لاوه له‌وی ئەحمەد تەقى چوه بو دیدنه‌ی « مه‌فره‌ز قوماندانی »
« وه‌کیلی قان‌سقام » به‌ خوشیه‌وه هاتون به‌ پیریه‌وه و پیشوازیان
کردوه و میوانداریان کردوه ، له کاتی دواندا بوی ده‌ر که‌وتوه که
« مه‌فره‌زه قوماندانی » ناوی « محمود فضل » ه‌عه‌ره‌بی عیراقه

« ۱ » ئەحمەد تەقى « لیره‌دا ده‌ری خست که خوی به‌کیک بو له
به‌ره‌ی جل خوار « تورکیزم » ه‌کان که به‌ تایه‌تی له ئەسته‌موله‌وه
بو نه‌وه هاتوته‌وه که ئازاوه بنیته‌وه له کوردستانا بو تیکداتی سیاست
له ئینگلیزه‌کان له ناوچه‌ی کوردستانی عیراندا .
- نو سه‌ر -

ئەو لە ئەحمەد تەقی گەياندا كە ئىستا لە تور كيا « ئەه نجومەنى
 نەتەوہى گەورە » پىك ھاتووہ بە سەر و كايەتى « مصطفى كمال »
 ۋە كوردەكانى كوردستانى ژورو لە گەلى رىكن ۋە ولاتى روژ
 ھەلات ھەمو پەيوەندى خويان برى لە گەل ئەستەمولدا ، قەدرى
 بەگى والى « وان » كوردە خەلكى ديار بەكرە ، ئىسماعيل ئاغاي
 سەمكوش ئىستا لە گەل توركا زور دوستە ۋە بە ئازووقە ناردن
 يارمەتى بەشى روژ ھەلات ئەدات .

پاشا دە روژ مانەوہ لە « نەھرى » ئەحمەد تەقى چو بو
 ديدەنى ئىسماعيل ئاغاي سەمكو ، لە دواى دوان لە گەليا بوى
 دەر كەوت كە بىرو باورى ئىسماعيل ئاغاي سەمكو زور جياوازه
 لە بىرو باورى كوردەكانى رەواندزو رانيەوقەلادزە ، ئىسماعيل
 خان لە قسە كردنا ووتى : - « ئىستا ئىنگليز زور بەھيزە ، مجادلە
 كردن لە گەليا لە بارەى كوردەوہ زور گرانە ، باور ناكەم توركى
 زەبونيش بتوانى بە ناردنى ھبز بو ئەوہى دەست بخانە كارو
 بارى سياسى رەواندزەوہ ، چاكترين شت بو كورد ئەمرو ئەوہى
 لە ئيرانا جولانەوہ مان يەك بخەين ، ۋە بونى خومان لە ئيراندا
 پاريزين ، ئەمە بو بارى ئەمرومان زور باشە ، ۋە لە دوا روژا ئەتوانين
 كەلكى زورى لى ۋەر گرڤين » !

ئەحمەد تەقى وتوہتى عباس ئاغاي مەحمود ئاغاو ھاوريكانى
 نامادەن بو قبول كردنى ئەم بىرو باورەى ئىوہ ، لە گەل

ئىسماعىل خاندا بىر يارىان داۋە بېخىن بو ئاۋ « مامشى » لەۋىشەۋە
 بىر نېمە دۋاي عباسى ئاغاۋ ھاورىكانيا ، لەم كاتەدا بروسىكەيەك
 لە والى « وان » ۋە ھاتۋە داۋاي ئەحمەد تەقى كىردۈۋە ، ئاچار
 ئەحمەد تەقى گەراۋەتەۋە بو « وان » لەۋى زور ھەۋلى داۋە بو
 ئاردنى مەفرەزەيەك سەربازى تورك بو رەۋاندىز ، لە « وان »
 مەحمۇد جەۋدەتى دىۋە كە لە سولەيمانىۋە لە دەست « مىجەر سون »
 راي كىردۈۋە پەنەي بىر دوتەۋە بەر « تورك » ۋە فەرماندەرى ھىزى
 ژەندىرە بو لەۋ ئاۋچەيە ، لە دۋايىدا توركەكان بىر يارىاندا
 مەفرەزەيەك سەرباز بىر بىر رەۋاندىز لە ژىر فەرماندەى
 « محى الدين بەگ » ئاۋدا ئەحمەد تەقى كە ئەمەى يىست رورى پى
 خوشبو بە گورجى « فەتاح شانەگەر » نازد بو رەۋاندىز بو
 ئەۋە بە ھاتنى مەفرەزەكە كوردەكان ئاگادار بكا ، ۋە ھەر ۋەھا
 پىاۋىكى تىرىش كە « ھەمىد » ى ناۋ بو لە گەل قومىسەرىكا نىران
 بو پشەدەر بو لاي عباسى ئاغا بو ئەۋەى لە بىرۋاۋى ئەۋانىش بگەن
 ۋە ھەر ۋەھا توركەكان وىستىان راستىۋ درۋزنى ئەحمەد تەقىش
 تاقى بىكەنەۋە تا بتۋان پشەتى پى بىستىن ، پاشى ماۋەيەك فەتاح
 لە رەۋاندىزەۋە گەرايەۋە ۋوتى رەۋاندىزەكان بە پەروشەۋە
 چاۋەربى مەفرەزە دەكەن ، ھەر ۋەھا « ھەمىدۋ قومىسەر » كەش
 لە پشەدەر ۋە ھاتنەۋ ئەۋانىش ھەر واپان ۋوت ، •

بەھار بو مانگى نىسان ۱۹۲۲ ز فەرماندەر محىاندین بەگ ۋە
 دوو ئەفسەرۋ توپىكۋ دوو مەترەلىۋو ۲۰ يان ۳۰ سەربازى تورك

هەندىك تفاقى جەنگى و چەند تەنگىك درا بە مەفرەزەكە ،
 بەم جورە ئەم مەفرەزە شىرە پەزىووتەى تورك نىران بو
 « باشقەلا » بلوكە سەربازەكانى كە لە نەهرى بون ئەوانىش
 چونە ناو ئەم مەفرەزە يەو و بونە يەك ەممو ژمارەى سەربازەكان
 گەيشتە « ۱۰۰ » سەرباز ، ئەحمەد تەقى لە باشقەلاو چو بو
 لای ئىسماعىل ئاغای سەكو ، كە چاوى بە ئىسماعىل ئاغا كەوت و
 باسى مەفرەزەكەى بو كرد كە دەنيرىت بو رەواندز ، ئىسماعىل
 خان كە ئەمەى يىست زور گرژ بو وە زورى پى گران بو بەلام
 بە سەرزارى دەرى نەبرى ، فارس ئاغای زىارى كە پەناى بردبوە
 بەر ئىسماعىل ئاغا بىرارى دا لە گەل ئەم مەفرەزەيدا بگەريتهو
 فارس ئاغا « ۳۰۰ » چەكدارىكى لە گەلدا بو .

گەرانەوہى ئەحمەد تەقى لە گەل مەفرەزەكەى تورك بو رەواندز : -

ئەحمەد تەقى پاشا چەند روژىك مانەوہ لای ئىسماعىل ئاغا
 لە گەل فارس ئاغاو سوارەكانى دا چونەوہ بو « نەهرى » بو
 ناو مەفرەزەكە ، محىالدين بەگ و ئەحمەد تەقى و چوارە سەرباز
 لە پىشەوہ چو بو رەواندز بو دەمە تەقى كردن وە دوان لە گەل
 دانىشتوانى ئەو ناوچانەدا وە نە دەمو دوانيان و بىرو باوەريان
 گەيشتن بەرامبەر هاتنى ئەو مەفرەزەكە ، ئەگەر دىيان لە رەواندز
 كارو بار بە دلى ئەمان ئەر و ئەوا دەنگى ەممو مەفرەزەكە
 ئەدەن بىن بو رەواندز ، لە ريگا سەيد بەگى برادوست هات

به پیرانه‌وو می‌وانداریه لی گرمی کردن ، ئنجا له‌ویوه رویشان
تا گه‌یشتنه ره‌واندز ، له‌وی له‌ دوا‌ی پیشوازی کردن هه‌مو دا‌وايان
له‌ محی‌الدین به‌گ کرد که به‌ په‌له‌ مه‌فره‌زه‌که بی‌نیت ، محی‌الدین
به‌گ چوه‌وه بو « نه‌هری » چاوه‌ری وه‌لامی بروسکه‌کی بو بو
بریار دان له‌ سه‌ر چوونی مه‌فره‌زه‌که بو ره‌واندز بروسکه‌یه‌ک
هات ئه‌لیت « مه‌فره‌زه‌ی شه‌مدینان تیکه‌ل به‌ جه‌به‌ی الجزیره‌یی
وه‌ محی‌الدین به‌گ مه‌فره‌زه‌که‌ی بداته‌ ده‌ست محمود فضل وه
خوی بچی بو جه‌به‌ی روژه‌لات » له‌ سه‌ر ئه‌مه‌ چوونی مه‌فره‌زه‌که
بو ره‌واندز وه‌ستیرا ، « ۱ » ئه‌حمده‌ ته‌قی چوه‌وه بو شه‌مدینان
وه‌ له‌وی مایه‌وه‌ کردیان به‌ « وکیلی قائمقام » له‌ نه‌هری ، دوا‌ی
ماوه‌یه‌کی دورو دریژ بریار درا ، که مه‌فره‌زه‌که بشیریت بو ره‌واندز .

مه‌فره‌زه‌که له‌ ژیر فرمانده‌ی « محمود فضل » دا چون بو
ره‌واندز له‌ ریگا « محمد ئاغای وه‌لاشس » وه « محمد علی
ئاغای جندیان » زور له‌ دژ هاتنی ئه‌م مه‌فره‌زه‌یه‌ بون بویه له‌ دی‌ی
جندیان کوبونه‌وه‌ بریاریان دا که نه‌یه‌لن ئه‌و مه‌فره‌زه‌یه‌ تیه‌ز بی‌ی

« ۱ » بروانته‌ نه‌ته‌وه‌ی کورد له‌ لاله‌که‌وه‌ دا‌وا‌ی سه‌ندنی مافی
نه‌ته‌وا‌یه‌تی و سه‌ربه‌خویی ئه‌کریت ، له‌ لایه‌کی تریشه‌وه‌ دا‌وا‌ی گه‌رانه‌وه‌ی
تورک ، ئه‌مه‌ ئه‌وه‌ دهرده‌خا که سه‌ربه‌ستی و سه‌ر به‌خویی خوا‌زی و
نیشتمان په‌روهری به‌ نا‌و کوردا بلاو نه‌بو‌بو‌وه‌ ته‌وا و له‌و کاته‌دا .

نووسه‌ر

تور که کان دوو توپیان نا به دبی چندیا نه وه هه مو رایان کرد ، ئنجا
 گه یشته ره واندز له وی کومه لیکیان پیکه وه نا به ناوی کومه لی
 « نه ته وه » وه « شیخ ره قیب » یان کرد به سه روکی ئه م کومه له ،
 ئه حمده ته قی بو به نایسی سه روک ، غفور خانو باویل ئاغاو
 شیخ کا که ئه مینی سه لان ، وه شیخ جواد سه ره کی برادوستو
 خدر ئاغای سه رچا بونه ئه ندام ، ئه حمده به گی بگوک کرا
 به قائم مقام له ره واندز ، وه نوری باویل ئاغای بو به فرمانده ی
 پولیس ، شه وکت ئه فهندی کرا به شاره وانی شاری ره واندز ،
 به م جوړه ئیداره ی تازه گیراو لیسته ی ئیرا بو « وان » « ۱ »
 که له ژیر ده سه لاتنی تور کیدا بو بو بریار دان له سه ری ، وه هیز بکیش
 پیکه ات به ناوی هیزی « نه ته وه » وه به سه روکایه تی سه ره ک
 خپله کان هه ندیک ته فنگ و ته فاقی جهنگی دابهش کرا به سه ر
 ئه م هیزه دا ، به لام خواره مه نی و ئازو و قه ی ئه م هیزه و « ۱ »

« ۱ » ره ئانفز به زور کوورده کان کردیان به ولایه تیک له ولایه ته کانی
 تور کینا دهک نه هه کی والی « وان » ونبوی با بگه ریته وه باوه شی دایکی
 گه وړه که تور کینه .

« ۱ » هیزکی کوورده ئه وه نده په راگه نده بوسی بی له سه ر زگی
 دبهاتیه هه ژاره کانی کوورده ستان خوشان بژبه نن که به ناو هاتون بو
 بوژانه هی ناوچه که یان و زرگر کردنیان ، ئه بی چ ئومیدنی پی بکرت
 وا دیاره ئه حمده ته قی و شورشگیرانی ره واندفز هینچ هه ستیان به م
 که م و کوورده ی تورک نه کردوه .

— نووسه —

مهفره زه ی تورک هه موی به سه شانی دانیشته وه هزاره کانی نه وه
 دیهاتانه وه بو که له دهورو پشتی ره واندز بون ، دوا ی نه مه کومه لی
 نه ته وه بریاری دا که شورشه که یان په ره پی بسین و فراوانی بکه ن
 له قه لای « باتاس » ئینگلیزه کان « ٦٠ » سواری سه ربازیان هه بو
 نه مانه هه مو کورد بون له ژیر فرمانده ی نه فسه ریکی کوردا
 بون ، نه مانه چاو دیری کردنی ناوچه ی حریریان پی سپر را بو
 چنه ند روژیک له وه پیش ئه م نه فسه ره پیاویکی ناوداری کوشتبو
 له ناوچه یه دا ، دانیشته وانی ئه م ناوچه یه زوریان لی یان پر بو ون
 دنگیر بون ، له بهر نه وه له ژیر فرمانده ی جواد ئاغاو خدر
 ئاغادا دوو سه د چه کدار له هیری نه ته وه نه گه له نه فسه ریکی
 تورکو « ٢٠ » سه ربازی تورکا له بهری په یانا هیرشیان برده
 سه ر هیزه که ی « باتاس » وه ئابلووقه ی قه لای « باتاس » یان
 دا بی ته قه وه بهرگری هه مویان گرتن و ولاغ و چه که کانیان لی سه ندن
 ته نیا سواریکیان نه ییت له ریگای شه قلاوه وه رای کرد نه فسه ره که ش
 کوژا ، سه ربازه دیله کان بران بو ره واندز له بهر نه وه ی کورد
 بون هه موله وی بهر دران ، هیزی نه ته وه تالانیکی باشیان ده ست
 که وت ، شیخ ره قیب کرا به حاکمی حریر ، میرانی قادر به گه اه
 شه قلاوه وه به شیوه یه کی نهینی نامه ی بو ناردن وه په یوه ندی دوستایه نی
 له گه له پهیدا کردن ، وه میرانی ئه محمد به گی « بیتواته » له گه له
 میرانی ره شید به گی کوریدا هاتن بو ره واندز بو دیدنه نی کومه لی
 نه ته وه حاجی رسول ئاغای شاور داوا ی دیدنه نی غفور خانی کرد

قاله‌ی ئایشه خانو ماجد مصطفی له ریگای ئیرانهوه هاتنه رهواندز ، ماجد به دزیهوه به تهمهد تهقی ووت : « توفیق وههیی » و « سه‌مه‌ر قیل » هاتنه سوله‌یمانی بو دامه‌زراندنی به‌روه‌یه‌یه‌کی کوردایه‌تی بی شیخ مه‌حمود ، له به‌ر ئه‌وه‌ی که زوربه‌ی دانیشتوانی شاری سوله‌یمانی لایه‌نگری هاتنه‌وه‌ی شیخ مه‌حمود ئه‌که‌ن ، ئه‌م ئیشه‌سه‌ری نه‌گرت و دوا خرا ، پاش ماوه‌یه‌ک کومه‌لی نه‌ته‌وه‌ چون بو ناوچه‌ی شاوور له‌وی دانیشتوانی ناوچه‌ی « ئاکو » هیرشیان برده‌سه‌ر شاری رانیه ، کومه‌لی نه‌ته‌وه‌ش چون بو یاریده‌دانو له‌م شه‌رده‌ها به‌شدار بون ، حاکی سیاسی ده‌ربه‌ند له‌گه‌ل بابکر ئاغای سلیم ئاغا به‌هیزیکی گه‌وره‌وه‌هاتنه‌وه‌ قه‌لای رانیه‌و به‌رگریان ده‌کرد ، هیزی نه‌ته‌وه‌ نه‌ه‌مو لایه‌که‌وه‌هیرشیان برده‌سه‌ر رانیه‌و ئابله‌ووقه‌ی شاره‌که‌یان دا ، شه‌ر به‌توندی ده‌ستی پی کرد ، « ماجد مصطفی » ئوتوماتیکیکی وه‌رگرت هه‌تا سه‌رچاوه‌ی قووله‌ی رانیه‌هیرشی برد ، ئوتوماتیکه‌کی تیکچو ئه‌وه‌نده‌ی نه‌مابو تیا بچی زور به‌زمه‌ت دزگاری بو ، پاش به‌رگریه‌کی زوری بی ئه‌نجام حاکی سیاسی و بابکر ئاغا رانیه‌یان به‌جی هیشته‌هیزی نه‌ته‌وه‌گه‌رانه‌وه‌ حاکی سیاسی وه‌ بابکر ئاغا به‌سوپاوه‌رویانه‌کرده‌شاوور دانیشتوانی ناوچه‌که‌هه‌مو چوبون بو ناو شاخه‌کان له‌به‌ر ئه‌وه‌ پاشن یه‌که‌دو روژ گه‌رانه‌وه‌بو رانیه ، له‌ره‌واندز قاله‌ی ئایشه‌خان وه‌ماجد مصطفی نامه‌یه‌کیان له‌ئهمهد ته‌قی وه‌رگرت بو

والی « وان » وه گهرانه وه بو « وان » لهویشه وه چون بو لای
ئیسماعیل ئاغای سمکو له دوی دیدنه ی و گفتمو گو له ریگای
پشده وه وه گهرانه وه بو شاری سوله یمانی مهفره وه ی تورک توپیکی
تری بو هات له گهل سه د سهر بازی ترا و محی الدین به گه
کرایه وه به فرمانده ر .

ئینگلیزه کان تا ئهم کاته هیچ جوړه ده سه لانیکیان نه بو له
ناوچه ی ره واندزو ههر یردا وه هه ره وه ها له ناوچه کاسی شاوورو
رانیه و سندوقلان و قه لادزه شا وه له هه مو ناوچه کانی تری ده ورو
پشتا ، ئینگلیزه کان چوار سه د سهر بازی نه ستوری و ئاثوری یان
له عه قره وه هینایه سه ر زیی بادینان واته زابی گه ووه وه
« ۱۵۰۰ » سهر بازی لیویان هینا بو شه قلاوه ، شیخ ره قیب حاکمی
هه ریر راپوریکی له م روه وه دا به کومه لی نه ته وه و ئاگاداری کردن
که ئهم هیزه ئاماده کراوه که له دوو قوله وه هیرش بین بو
سه ر « باتاس و هه ریر » هیزی نه ته وه شس به رامبه ر به م ئاگادار
کردنه ، هیزی باتاس و هه ریری زور به هیز کرد بو به رگری
کردن به رامبه ر به هیرشی دوو قولی ئینگلیز ، هیزی ئینگلیز له
دوو قوله وه رویان کرده باتاس و هه ریر وه فرو که کانیان له ئاسمانه وه
پاریزگاری ده کردن ، ته قه له نزیک باتاس ده ست پی کرا
هه ر دوو هیزه که ی ئینگلیز گه یشتن ، بو به شه ریکی خوینین
فرو که کانیان هه شریان ده کردو باش هه لده سوران ، پاشی نیوه رو
هیزی ئینگلیز له به ر باتاسا ناچار کران به کشانه وه له گهل

هیه زی تریانا بونه یهك وه یه كهر ههر دو لایان هیرشیان برده
 مهر هریر ، نیوهی هریریان داگیر کرد هیزی نه ته وه ناچار
 یون له لای سیلکه وه دهستیان کرد به ته قاندنی توپ بهر وه
 دهشتی باتاس بو ئه وهی هیزی ئینگلیز بشله زینن ، له بهر
 یه یانا همو هیزی نه ته وه له همو لایه كه وه هیرشیان برده
 مهر هیزی ئینگلیز ، له گهل ئهم هیرشه دا هیزی ئینگلیز
 دهستیان کرد به كسانه وه بو ریگای « باليسان » و « شه قلاوه »
 هیزی نه ته وه تا نزيك باليسان دوايان كه وتنو زیانیکی زوریان
 لی دان له م شهره دا شیخ جواد وه خدر ئاغای همه ده شتی
 زور دلیریان نواندو ناویان دهر کرد .

✽ هاتنی ئوزده میر و هیزه كهی بو ره وانندز : -

له م كاته دا بو حكومه تی فهره نه له گهل تورکیادا رك
 كه وت « ئه ده نه » ی دایه وه به تورکیا « ئوزده میر » كه له وهی
 شهر ی ده کرد له گهل فهره نسیه كا نا له ویوه به خوی و هیزه كه یه وه
 ناردیان بو ره وانندز به م جوړه هیزی ره وانندز به هیزه كرا .
 « ئوزده میر » ناوی خوی « علی شفیق » ه ره گه زی چهر كه سه

پیاویکی وریا بویه، له پشدر ئه و ئاغایانهی له دژ بابکر تاغابو
 وژیومی خوکی ئینگلیز بون خویان ئاشکرا کرد هه مویه ماله وه هاتنه
 « و مزنه » بو ئه وهی نزیک بن له جولانه وهی ره واندز نوینه ریان
 نارد بو لای ئوزده میر، داوایان کرد که هیرش بیرت بو سه ر
 ده ربه ند، هه ر وه هاله م داوا کردنه دا پشدر به کانو رانیسه یی و
 غفور خان به توندی هه ولیان داو داوایان له « ئوزده میر » کرد
 که هیرش به رنه سه ر ده ربه ند، شیخای بجیل داوایان لی کرد
 هیرش به رته سه ر عه قره، له م وه خه دا « که ریم به گی فه تاح
 به گی » هه مه وه ند وه « فه قی محمد » و « سید محمد جه باری » له
 گه ل دوو سه د سوارا له ریگای هه ریره وه هاتنه ره واندز، له م
 هاتنه ی ئه مان زور ده نگی دایه وه، پاشی به کدو روژ له دوو قوله وه
 هیرش برا له شاوورو ناو ده شته وه، ئه محمد ته قی له قولی
 شاووره وه له گه ل هه مه وه ند کان بو به بسی نه ر گیرا،
 « ئوزده میر » له قولی ناو ده شت بو له گه ل « به هلول ئاغایا »
 مدیری ئینگلیزه کانه دا به شه ر هاتن، نزیکه ی سه د چه گداریکی
 شیخی سه لان له گه ل نه محمد ته قی دا چون به ده نگیه وه هیزی
 به هلول ئاغایا شکاو هیزی نه ته وه به ئاسانی چونه « شه هیدان »
 که دوو سه عات له ده ربه نده وه دوره هیزی لای شاوور بش رانیه یان
 داگیر کرد، ئینگلیزه کانیش له ژیر فه رمانده ی « میجر ئه دموندسن »
 دا هیزیکی گه وریه یان له ده ربه ند کو کرد بو وه بو به رگری، بابکمر
 ئاغاش له قه لادزه خوی قایم کردبو، خه تی ته له فونی به یسو

قهلاذمو دهر بهند بررابو ، ههردوو لوتکه‌ی چاگان هیزی نه‌ته‌ووم
 داگیری کردبو ، هیزی نه‌ته‌ووی ده‌ست وه‌شین له شه‌هیدانه
 ئاماده بون بو هیرش بردن ، ئینگلیزه‌کان بریاری ئه‌وه‌یان دا که
 واز له دهر بهند بینن و بگه‌رینه‌وه ، هیزی نه‌ته‌وه له به‌ری به‌یانله
 هیرشی برده سهر دهر بهند ، له به‌ر ئه‌وه‌ی که هیزی ئینگلیزی
 تیا نه‌ما بو بی شهر گیرا ، هیزی نه‌ته‌وه رویان کرده « بوسکین »
 به‌دوای هیزی ئینگلیزدا که هیشتا له قه‌لای بوسکیندا مابون ،
 ده‌ست کرا به‌شهر کردن به‌توپ و مه‌تره‌لیوز ، هیزی نه‌ته‌وه
 له هه‌مو لایه‌که‌وه هیرشی برد ، هیزی ئینگلیز شکاو رویان
 کرده شاخی « ده‌رو بزماری » به‌رامبه‌ر رانیه که له‌وی خویان
 بگه‌رنه‌وه ، سواری هیزی نه‌ته‌وه له پیش ئه‌واندا سهر شاخه‌که‌یان
 گرت هیزی ئینگلیز که به‌مه‌یان زانی گه‌رانه‌وه بو لای گرده
 « بلویره‌که » که له‌ویدا خویان بگه‌رنه‌وه ، له به‌ری مه‌رگه‌وه
 سواری پشده‌ری له پیش گه‌یشتی ئه‌واندا گرده‌که‌یان گرت ،
 ئیتره‌که‌ی ئینگلیز هه‌مو به‌په‌ریشانی کهوتنه‌ ناو مه‌ره‌زه‌کانی
 ده‌شتایی « بتوین » وه‌ توپ و گرانایی و زور شتیان لی به‌جی ما ،
 له م‌کاته‌دا فروکه‌ی زوری ئینگلیز هات وه‌ فریای هیزه‌ په‌رشو
 بلاو و به‌زیوه‌که کهوت له ژیر پاریزگاری فروکه‌کانا به‌په‌له
 پروزکی خویان گه‌یانده « سه‌رخمه » وه‌ چونه « کویسنجاق » بو
 سه‌بینی ئه‌ویشیان به‌جی هیشته‌ ئنجا سوله‌یمانیشیان چول کرد ،
 وه‌ بریاری هینانه‌وه‌ی شیخ مه‌حمودیان دا له دیلی .

نۆینه رانی شاری کویسنجاق هاتن بو ره واندز بو لای کومه له داوای ناردنی مه فرزه په کی « ۵۰ » سه ربازیان کرد که بنیریت بو « کویسنجاق » ، کومه له بریاری ناردنی مه فرزه ی « ۵۰ » سه ربازی دا له گه له فه ریکی تورکدا که بچن له گه له نۆینه رانی کویسنجاق دا ، مه فرزه چو بو کویسنجاق ئینگلیزه کان به مەیان زانی له هه ولیره وه فرو که یان نارد شاری کویه یان بوما بارانیکی توند کرد ، دانیشتوانی شاری کویه هه مو به جاریک هه لسانه سه ر پی و ناره زایی خویان پیشاندا به رامهر به چوونی ئه وه مه فرزه په بو « کویسنجاق » « ۱ » ، وه به کرده وه مه فرزه که یان دهر کرد ، ئه م مه فرزه په نیرا بو « خدران » . ئینجا له سوله یمانی په وه نۆینه ران هاتن داوای هیزان کرد که بنیریت بو سوله یمانی بو داگیر کردنی ، کومه لی نه ته وه له وه لاما به نۆینه رانی سوله یمانیان ووت « ئیستا له م کاته دا ناردنی هیز بو سوله یمانی وه داگیر کردنی زیانی هیه بو گیرانه وه ی شیخ مه حمود بو سوله یمانی ، وه هه روه ها زیانی هیه بو بابه تی جولانه وه ی بابه تی نه ته وایه تی له سوله یمانیدا » . چونکه ئینگلیز ئیستا سوله یمانی به جی هیشتوه و

« ۱ » وا دهرده که وه ی نۆینه رانی کویسنجاق جل خواهره کانی کویه بون که خویانه ه هاتبون به ناوی دانیشتوانی کویه وه داوای ناردنی مه فرزه ی تورکیان کرد ، زووبه ی دانیشتوانی کویه قایل نه بون به هاتنی ئه م مه فرزه په راگه انده برسیه ، بویه دهریان کردن .
- نووسهر -

برياري هينانه وهی شیخ مهحمودی داوه ، نه گهر هیزی کومه لی نه ته وه ،
 - که مانای « هیزی تورک » ه یتته سوله یمانی ، ټینگلیزه کان نه مه
 ده کهن به به هانه به ده ستیانه وه بو ته گهره دان له هاتنه وهی شیخ
 مهحمود وه شاره کوش به بومبا ویران ده کهن وه دایده یژن ،
 نه مه نه وه وخته زیانیش ده به خشی به ئیمه ، نوینه رانی .
 سوله یمانی له وهلامی کومه لی نه ته وه دلگیر بون وه ره خهی
 زوریان له نه حمده ته قی گرت که گویا نه بو به هوی .
 نه وهی « ئوزده میر » هیز نانیریت بو سوله یمانی له سهر داوا کردنی .
 جل خواره کانی سوله یمانی .

مهفره زه کهی « خدران » و « پشدر » نیران بو ده وورو پشتی
 نه شکه وه ته کانی « قه مچوغه » له سورداشس که شیخ مهحمود
 گه رایه وه بو سوله یمانی نه وه مهفره زه یه له قه مچوغه وه گه رایه وه
 بو رانیه ، بابکر ئاغاش به بی شهر قه لادزه ی دایه ده ست
 عباس ئاغا ، خوشی چو بو کویستان ئنجا له قه زای رانیه و پشدره
 تشکیلاتی ئیداری بو به بهریوه بهری کارو بار بهم جوړه ی خواره وه .
 کرا :-

بایز ئاغای عباس ئاغا کرا به قائممقامی قه لادزه ، قادر ئاغای
 مصطفی ئاغا وه مدیری مهرگه ، شیخ نه مینی سندولان بو وه
 قائممقامی رانیه ، غفور خان بو وه مدیری ناو دهشت ، مهفره زه یه کیش
 نیرا بو ده به ند ، « فهوزی به گ » ناو که تورک بو کرا به

سەرکردهی هەردوو قەزا که وه ئەحمەد تەقی کرا بە مفتش ئیداری
بارەگاش لە رانیە بو ، هیزی تورک لە گەل « ئۆز دەمیر » دا
گەرانیە وه بو رهواندز وه هیزه کانی تریشس بلاوهیان لی کرد ،
فروکهی ئینگلیز به توندی دهسورانه وه به سەر رانیه دا •

پاشا گەرانیه وهی شیخ مهحمود بابکر ئاغاو عباس ئاغا
پیکه وه ئاشت بونه وه به جوتە چون بو سوله یمانی بو به خیر
هاتنه وه کردن له شیخ مهحمود ، که گەرانیه وه له رانیه عباس
ئاغا ووتی « مستر چه مهن » م دیوه داوای کردوه که تورکه کان
دهرکهین ، ئەویشس له وه لاما وتویه تی بی معنایی حاکمه
سیاسیه کانی ئینگلیز بوه هوی هینانه وهی تورک ، ئەگەر ئەوان
باشن بن دهریان ئەکهین ، « چه مهن » وتویه تی « کارو باری
سوله یمانی درایه دهست شیخ مهحمود ئەویشس خوی ئەزانی چی
ئەکا » ، عباس ئاغا وتویه تی « که ده گهری نه وه کاریکی وا ده کهین
که تورکه کان قەلادزه وه رانیه بو شیخ مهحمود به جی ییلن ، وه
ئیه وهش کاریکی وا بکهن « کویسجاق » بدريت به شیخ مهحمود »
ئەحمەد تەقی به فرماندهی تورکی ووت بو گەرانیه وهی هه مو
هیزه کانی تورک له قەلادزه وه رانیه بو رهواندز ، پاشا س
روژی تر « ئۆز دەمیر » فرمانی دا به گەرانیه وهی هیزه کانی تورک
هه مو بو رهواندز ، ئنجاشی شیخ مهحمود ئاگادار کرا که
نوینه رانی خوی بنیریت بو قائممقامی و به ریوه بهری کارو بار
کار به دهستانی شیخ مهحمود گه یشتته رانیه ئالای کوردستانیانه

هه لکرد ، ئینگلیزه کان کورسئجاقیان نه دا به شیخ مه محمود وه
 کهوتنه بلاو کردنه وهی پرو پاگه نده و فرو فیل کردن ، ئینگلیز
 خواهه کان به توندی لایه نگری ئینگلیزیان ده کرد ، تورک خواهه کان
 لایه نگری تورکیان ده کرد ، به دبختی کورد سهری له هه موان
 شیواندبو وه له سیاستشا هه مو کولی سوار بون و قال نه بون
 شیخ مه محمودی به سزمان له ناو ئهم چهند ته یاره سیاسیه دا
 سهر سام وه ستابو ، دلشی له ئینگلیزه کان زور ره نجابو باوری
 پی یان نه مابو ، له بهر ئه وه له ژیره وه ، مخابه ره ی له گه
 « ئوزده میر » دا ده کرد وه داوای یاریده ی لی کرد ، ئه ویش به
 ئاشکرا وه لامی دایه وه که ئهم یاریده دانه له ده لاتی ئه ودا نه
 ئه بی ئه ویش ئهم باسه بگه یه نیت به ئه نقهره ، ئهم ئیشه زور دورو
 دریژی کیشا له بهر ئه وه شیخ مه محمود له مهشس وه رس بو
 به توندی داوای نادنی نوینهرانی « ئوزده میر » ی کرد بین بو
 لای خوی بو دیدنه ی و گفت و گو کردن ، « ئوزده میر » ناچار
 بو یوزباشی « رائد » « قوزی به گ » و قائممقامی پیشو ره مزی
 به گ و ئهمه ده ته قی به نوینهرانی خو ی نارد بو لای ، شیخ
 مه محمود له سوله یبانی وه ئاموژگاری کردن که به شیخ مه محمود
 بلین « مه فره زمی ره واندز بیرو باوریکی باشی هیه به رامهر به
 کوردستانی خوارو » . به تایه تی به رامهر به شیخ مه محمود ، وه
 هه ز به هه مو جوهره ریوه به ریه که ئه کا که پیک بیت له به ینی
 تورک و کوردستانی خوارودا ، به لام هه مو شتیک که بکریت ئه بی

له سەر بریاری حکومهتی مەزکەزی تورک بکیرت له ئەنقەرە .
 نوینەرانی « ئۆزدهمیر » بە شیوهیهکی نهینی چونه شاری
 سولهیمانی له مالی شیخ محمود میوان بون ، بهلام له پیش
 ئەوهدا ئەوان بگەن ئینگلیزهکان زانیان ، له کاتی گفتوگودا
 ئەحمەد تەقی بە شیخ محمودی ووت « قوربان پەلەتان کەرد
 لهم روژهدا داواي سەر بهخوی و سەربەستی له تورک کەردن زور
 بی جی به چونکه تورک له و دەسەلات و توانایەدا نیه که ئیوه
 چاوه‌ری ئەکەن .

نوینەرانی ئۆزدهمیر و شیخ محمود پاشی گفتوگو کەردن
 بریاریان دا که شیخ محمود نوینەرانی خوی بنیرت بو ئەنقەرە
 بو گفتوگو کەردن له باره‌ی « خود مختاری » یهوه « حکمی
 زاتی » له کوردستانی خوارودا به سەروکایه‌تی شیخ محمود
 ئەوکاتەدا « فتاح به‌گی ئەمینى عەتار » ژن برای شیخ محمود
 به نوینەری « حسین روف » سەروک وەزیرانی تورکیاوه هات
 بولای شیخ محمود ، شیخ محمودیش نوینەرانی خوی ئاماده
 کەرد بو ئاردنی بو ئەنقەرە ، ئەوانیش « فتاح به‌گی ژن برای » وه
 « ره‌فیق حلمی به‌گ » وه « ئەحمەد تەقی » ئەم سیانه پیکه‌وه
 هەرسیکیان چون روه‌واندز له‌وی کارو باریان له « ئۆزدهمیر »
 گەیانده‌ئەویش نوینەری خوی یوزباشی فوزی به‌گی له‌گەلا
 ئاردن ، بار له روه‌واندزا باش نه‌بو چونکه کەده‌وه‌کانی « ئۆزدهمیر »
 زور ناشیرین بو ، هەندی پیاو خراپی له دەوروو پشتی خوی

كو كردبووه خراپه يان پى ده كرد وهك « نه وره سى ئه فهندى و على
 ئاغای جنديان و شيخ محمد ئاغای وه لاشى » ئه مانه هه مو سه ز
 به ئینگلیز بون ، ئه مانه له گه ل نوری باویل ئاغاو شيخ ره قیبه
 دا تیک چوبون .

له بهر ئه وهى كه ریگای شه مدینان به فر گرتبوى هه ر
 چوار نوینه ره كه له ریگای ئیرانه وه چون بو « ته وریز » له وى
 له كونسولخانه ی تورك میوان بون ، له و كاته شا روسیای
 شیوعى به ینى له گه ل تورکیادا زور باش بو له بهر ئه وه ریگایان
 دا بهم چوار نوینه ره كه له ریگای « باتوم » و « یریشان » وه به چن
 بو تورکیا ، له وى دده نى كار به ده ستانى تورکیایان كرد له هه مو
 گفتو گوكاندا كار به ده ستانى تورکیا هه رگیز باسى « خود
 موختارى » حكى زاتى كوردستانى خوارویان نه كردوه و خویان
 نه داوه له قهره ی ، هه مو باسه كانیان ها تبوه سه ر ئه وهى كه لوايهك
 سه ربازى تورك بنیرن بو ره وان دز ، به لام ئینگلیزه كان بهم
 بریاره ی توركیان زانى له بهر ئه وه ئه وان به گورجى ده ست
 پیشكه رى خویان كردو هیزى كى گه وره یان نارد بو ره وان دز ،
 « ئوزده میر » به هیزه په راگه نده شه ق و شه ره كه یه وه رای كرد چو
 به دیوى ئیراندا ، سید طه هیرشى برده سه ر « نه هری » لوى
 تورك لهم كاته دا گه یشته « باشقه لا » كه بهم هیرشه ی « سید
 طه » یان زانى ئه وانیش هیرشیان برده سه ر « نه هری » سوپای
 سید طه شكاه ، رفیق حلمى به گ كه زانى توركه كان نیازیان

باشس نه بهرامبه ر كورده كان به دل تهنگي له ريگاي ديار به كره وه .
 گهرايه وه بو سوله يمانى ، له و كاته دا « عصمت ئينونو » له
 « لوزان » بو بو دوان له بابته ولايه تى . موصله وه ئينگليزم كان
 له « لوزان » ئه وه مزبه تان يان كرد بو به بهلگه به ده ستiane وه .
 پيشانى كونگه ر يان ئه دا كه له سوله يمانى مور كر ابون له
 بابته حكرانى شيخ مه محوده وه و تبويان ئه م مزبه تانه شاهدن و
 بهلگه ن بو ئه وه ي كه ئيمه راست ئه كه ين كه ده لين كورده كان
 خويان هاتون به شوين ئيمه داو بردويانين بو سوله يمانى و
 توركه كان يان ده ر كرده ، .

پاشس ته واو بونى بابته تى لوزان و سه ركه وتنى تورك له و
 په يمانه دا ، توركه كان برياريان دا كه به كارو بارى سياسى
 بابته تى موصل بيرينه وه ، له بهر ئه وه « فتاح به گى ژن برائى
 شيخ مه محود » گهرايه وه بو سوله يمانى بو ئه وه ي لاي شيخه وه .
 مزبه ته به ريت بو ئه وه ي بى به نوينه رى شيخ مه محود به
 ناوى ولايه تى موصله وه بى به ئه ندام له په رله مانى توركيادا ،
 ئه حمه د ته قيشس گهرايه وه بو سوله يمانى بو ئه وه ي ئه ويشس مزبه ته
 به ريت بى به ئه ندام له په رله مانى توركيادا به ناوى ولايه تى موصله وه

★ ★ ★

نهحمدهد تقى و ئيسماعيل خانى سموكو :-

نهحمدهد تهقى كه چو بو ديدهنى ئيسماعيل خانى سموكو لى
پرسى بوچى له گهل ئىنگليز ريك ناكهوى ؟

ئيسماعيل خان له وهلاما ووتى :- ئىنگليزه كانو توركه كان
ههردوو لايان درومان له گهل دهكهن له بابته سهربه خوسى و
سهربه ستى كوردستانه وه ، ههه بهلن و قسه يهك بدهن و بلن درو دهكهن
وه ههلمان دهخه له تين ، ئىنگليز ئهيه وىت ههه كوردىك وهك
نوكه ههلسورى و ئيشى پى كات بو چاكه و دهست كه وتى
خوى ، وهك مهيمون ههلمان پهرينى بو كهيفى خوى بهرامبه
ته وه كه مان شه رمه زارمان بكاهه مهش به من ناكريت ، وه هه
وهها ووتى « له كاتيكا من له شوينه كهى خوم رامكردو
توركه كان هيرشيان هينيه سههه له سههه ئاموژگارى و هاندانى
سيد طه ، من هاتم بو ناوچهى « دبرى » له عىراق له لوى
ههولير بو ديدهنى وريك كه وتن له گهل ئىنگليزه كان . هاكمى
سىاسى ئىنگليز له گهل سيد طه دا هاتنه « دبرى » بو ديدهنىم
دورو دريژ قسه مان كرد پىم ووت « من كوردوم لىم قهوماوه
دوژمنى حكومهتى « فارسى » م له ئىران ، ئهوا ئههجارهش بومه
دوژمنى تورك چونكه ژيان كوشتم و كورىان به دىل بىردم
ئيههش ئىنگليزه كان گهلى قسه تان كرده له گهل « كومهلى

كورد « له ئهستهمول وه بهلینی زورتان داونهتی هیچتان به جی
 نههیناوه ، له بهر ئهوه كوردهكان له گهل مصطفى كمالدا
 ريك كهوتن ، وه ههر وهها له كوردستانی خواروشدا ئیوه
 ئیداره ی حكومهتی شیخ محمودتان تیکدا ، ئهوانیش ناچار بون
 له گهل كمالیهكانا ريك كهوتن وه هینایانن بو « رهواندز »
 له كوردستانی خوارودا ، ئیستاش من له جیاتی ههمو كوردیک
 له ههمو كوردستاندا پیتان ئهلیم ، ئهگر ئیوه ئاماده بنو
 راست بکهن وه به راستی یینه پیشهوه بو دانی سه رهخوی
 به كوردستان ، منیش خوم ئامادهم وه بهلین ئهدهم كوردتان
 له گهل ريك بخم ، ئهگر ئهمهش ناکن ، تهها داواتان لی
 ئهکهم یاریدهم بدهن بچمهوه جیگای خوم ئایا به شر کردن
 له گهل ئیراندا وه ئایا به ئاشت بونهوه له سر بهلینو گفتی
 ئیوه ، .

حاکمی سیاسی ئینگلیز له وهلاما ووتی : -

جاری ههز ئهکهم بزائیم ئیوه کوچتان کردوه چهند پارهتان
 پیویسته بو نههیشتی ئاتاجیتان ؟

ئیسماعیل خان وهلامی دایهوه ووتی : هیچ جوهره ئاتاجیهکمان
 نیه ، من میوانی برا کورده دلیرهکانم تازه شیخ محمودی
 بهریز « ۵۰۰ » لیره ی ئالتونی بو ناردوم .

حاکمی سیاسی ئنجا ووتی : ئەهی چۆنە لاتان کە سید طە
یکەین بە حاکمی ره‌واندزو هەریر ، وه ئەحمەد ئاغای برات
بە حاکمی بادینان ؟

ئیسماعیل خان لەم پرسیارە ی حاکمی سیاسی زور دلگیر بو
ووتی : « من و سید طە کوچەرین لە « دیری » دانیشتوین ئەم
ناوچە یە لە شورشان لە گەل نیوەدا ، من نە پیشەوە بوم
روون کردنەووە ئەگەر راست ئەکەن ئەبی لە پیش هەموو شیکەووە
سەر بەخووی و ئازادی کوردستان بخەنە بەر چاوە تەشکیلات و
دانانی خەلک ئەبی بە پیی ئارەزووی دانیشتوانی ولاتە کە ییت
نەک ئارەزووی من و تو ، لام وایە ئیوە نیازتان وایە بە قبول
کردنی ئەم داوا کردنە .

بیمە بکەن بە دوژمنی کوردەکانی کوردستانی خوارو وە
سوکمان بکەن لە ناویانا ، بو لە بریتی پریمی دانانی حاکم
بو ره‌واندزو هەریر ، باسی تەرتیبات و تەشکیلاتی دامەزراندنی
سەر بەخووی یی کوردستان نەکەن ؟ وە بە نوێنەر نامیرن بولای
شیخ مەحمود کە بەشدار بیی لەم یەکیەتیەدا ؟ بەداخەووە زور
بە ئەندیشەووە ئەلیم داوا کردنە کانت لە جی خویا نیە !

حاکمی سیاسی پاشی بی دەنگ بوون و بیر لی کردنەووە بو
ماوە بەک ووتی « ئەم داوا کردنە ی ئیوە بە من نە دەگیریتەووە
وە نە قبوڵیش دەکریت چونکە لە دەسلاتی مندا نین » .

فهرمو با بچین بو ههولیر له ویوه نوینهری سامی له بهغداوه
 دههینن بو گفتو گو کردن و دوان لهم بابته ، له سهر ته
 بریاره حاکمی سیاسی و سید طه و ئسماعیل خانی سسکو
 سوازی ئوتوموبیله که ی حاکمی سیاسی بون ، ئسماعیل خان به
 سواره کانی خوی ووت به غار دویان کهون ، روشتن له ریگا
 ئسماعیل خان گویی لی بو حاکمی سیاسی به روسی هندی
 قسه ی له گهل سید طه دا کرد له دژ ئسماعیل خان بوی
 ده رکهوت که بیرو باوری خراپه ده باره ی وه نیازی وایه که
 گه یشته ههولیر لهوی ییگریت و دووری خاته وه ، سید طه
 به حاکمی سیاسی ووت ئسماعیل خان روسی ده زانی ووسر به
 ئیتر ئسماعیل خان باوری پیان نه ما به گورجی به شوفیره که ی
 ووت بو هسته ؟ حاکم ووتی رانه وهسته لی خوره ، ئسماعیل خان
 نه م قسه یه زیاتر که وته شکوه ، ده مانچه ی هه لکیشاو لوله که ی
 خسته سهر پستی شوفیره که ووتی نه گهر رانه وهستی نه تکوژم
 شوفیره که له ترسانا وهستا ، ئسماعیل خان له ئوتوموبیله که
 هاته خواره وه ، جنیویکی زوری دا به سید طه ، به حاکمی
 سیاسی ووت ئیوه له گهل سید طه بچن بو ههولیر ، منیش
 له ریگای شه قلاوه وه نه چم بو سوله یانی تا ههول بدهین بو
 پیک هینانی پی ویت خو نه گهر قایلش نه بون یاخوا خوا ی
 هم کورده باشه ئازاو دلیره بتان گری !

له يهك جيا بونهوه نهوان بو ههولير ئيسماعيل خانيشس بو
سوله يمانى بو لای شيخ مه حمود .

ئینگلیزه کان و حکومه تی ئهرمه نی :-

له م کاته دا بو ئینگلیزه کان له پیشس نه وه دا بچنه .
ئهسته موله وه له کوردستانی ژورودا به لیمان دابو به ئهرمه نه کان .
بو دامه زراندنی حکومه تیکی ئهرمه نی گه وره و فراوان له ولاتی
کوردستانی ژورودا ، بویه کورده کان زور داخ له دل بون له ئینگلیزه کان
وایان لی هاتبو « شه تان » دهستی یاریده و یارمه تی بو دزیژ .
بکردنایه دهستیان ده گرتو له گه لی ئه بون له م کاته دا مصطفی .
کمال که مفتشی ئوردو بو وه جی باوری خه لیفه بو له
ئهسته مول له گه ل چند ئینگلیزیک هاتنه « ئهرزوروم » دانیشتوانی
ئه و ناوه و کورده کان یه کیان گرت بونه به ره یهک ، واته کورده کان
تورکه کان باشس تی گه یشتن که ئه مه دوا هه نگاوی مان و نه مانه
پیکه وه به نه نی کوبونه وه ، ئه فسه رانی هیزی سه ربازی و
دانیشتوانی ناوچه کان و پیشه واکان هه مو دهستیان خسته ناو
دهستی یه که وه و بریاری یاخی بونیان دا به رامبه ره ئه مره کانی
حکومه ت ، ئه نجومه نیکیان دامه زراند له سه روکایه تی مصطفی کمال

لهم نهجومه ندا بریاری بریایه تی و یه کیه تی « کوردو تورک » « ۱ »
 درا بو نه و کاته و بو پاشه روژ ، ئینگلیزه کان که له گهل
 مصطفی کمال بوون هه موو گیران له یه کهم کوبونه وه دا
 « ۱۰۰ » هه زار لیره ی ئالتونی پیتاک کوکرایه وه بو یارمه تی
 دانی هیزی سه ربازی و به ریوه به رایه تی کارو بار .

مصطفی کمال به رسمی لهم بریاره ی به بروسکه گه یانده
 نهسته مول ئنجا ئینگلیزه کان « ئهرمه نیه » کانیا ن هه دا ، هیزو
 سوپای ئهرمه نی هیرشیان برده سه ر ولاتی « ئه رزو روم »
 هیزی تازه یه ک گرتوی کوردو تورک له گهل هیزی « کاظم
 قه ره به کراپاشا » به ره نگاری هیزی ئهرمه نی بونو شکاندیانو
 به دوا یا نا رویشتن تا نزیک سنوری « ئه ریوان » که پایته ختی
 ئهرمه نستان بو چون وه شاره که کهوته ته نگ و چه له مه ی داگیر
 کرد نه وه ، ئنجا ئهرمه نیه کان ناچار شه ره که یان وه ستاند به و مه رجه ی
 که سه ربازه کانیا ن هه مو چه ک بکرین و چه که کانیا ن بدريت به

« ۱ » کورده کان چه ند ساویلکه و داسوزن . چه ند خوش باورن و
 به قسه ی خوش و زبانی لووس ه فره ئه خون ، دلسوزانه لهم کاته
 پر له ته نگ و چه له مه یه ی تورکا بونه برایان و یارمه تیان دان . ئه و
 مصطفی کمال ئه مروه ی کردوته برال ه گه یانیا که کهوته خویشی و
 پشتی کرده وه ، به حیاتی چاکه له توله ی ئه و خزمه ته ی کوردا
 دهستی کرد به کوشتنی کورده کان و له ناو بردنیا ن . — نووسه ر —

هیزی تورلثو وه موتاره کەش بهو مهرجه یت ئهرمه نه کان له سنوری خویان دهر نه چن وه په یوه ندیان له کهل ئینگلیز بېرن وه له گهل روسای شیوعی دا ریک بکهون ، مصطفى لمال دیسانه وه دهستی کورده کانی بری په وه وهلی خه له تانده وه . به سهر زاری له گهلان ریک کهوت له سهر به ریه به ریه کی یرایانه وه هاو بهشی پیکه وه بی جیاوازی « ته جومه سی که وهری نه ته وه » پیک هات زور له کورده کان لهم نه جومه نه دا بون به ئه ندام ، ولاتی روژ ئاواي « ئه نه دول » و ولاتی روژ هه لاتی کورده کان په یوه ندیان بری له گهل ئهسته مول دا وه په یوه ندیان بهست به بهشی « ئه نه ره وه » ئینگلیزه کان له گهل وردی سیاسه تیان ههر گیز به یادانا نه هاتبو وه نه ده هات ئه م کاره ساتانه روو بدهن به په له چون حکومه تی یونانیان هاندا بو هیرش برده سهر « ئه زمیر » و ولاته کانی تورکیا ، به کرده وه چون « ئه زمیر » و ده ورو پشتیان داگیر کرد ، به ناوی خلیفه وه حکومه تی ئهسته مول هیزی نارد بو ئه م شه ره ، باشش چهند شه ربکی خونین سوپای یونان شکاو پهریشان بو ، « ئه زمیر » سه بدرایه وه له یونان ، هیزی خلیفه شس چونه ناو هیزی مصطفى کماله وه هه مو پیلان و فرو فیلئ ئینگلیز « ۱ » سهره ویر کرا ، باشش

« ۱ » ئینگلیزه کان ئهرمه نه کانیا ن دهست خه رو کردو توشی زیانیان کردن ، له دواي ئه وان یونانیه کان ، ئهرمه تیه کله و یونانیه کان له ئه نجاما سهر شور بون به هوی سیاسه تی چه وتی بهریتانیا وه . - نووسهر -

ئەو ھەي رېگنا تەخت بو بو كمالىيە كان و ئازاۋە ھەراو مەترسى ئەما
 يە گورجى سىياسەتى خويان گورى بەرامبەر كوردە دلسوزە كان
 ئەو بەلینانەي دابويان بە كوردە كان لە ھەموى پاشگەز بونەو ھە
 نەيان بىردە سەر ، برايتى و يەكيتى بى جياوازيان گورى بە
 لە دژ بون و دوژمنايەتى ، ئىنگليزە كانىش ئىجا بە جورىكى تر
 ھاتنە كوردەو ھە رەنگىكى تريان پوشى ، سىياسەتى ئەمجارەيان
 دو سەرى بو لە گەل كوردو توركا ، بە كوردە كانيان ئەووت
 ئازادى و سەر بەخويى تان ئەدەبىيى وە لە ئەنجومەنى نەتەو ھە كانا
 مافى نەتەوايتى كورد دەپارىزىت ، ئەو بو لە و كاتەشا لە پارىس
 « شەرىف پاشا » بو نوینەرى كوردە كان و داواى مافى نەتەوايتى
 كوردى دە كرد ، ئەمە لە لایەكەو لە لای تریشەو مېچكە مېچكە
 بو توركە كان دە كرد و دلىيى دە كردن بو ريك كەوتن لە گەلىانا
 لە بەر ئەو بە ھىچ جورىك كوردە كان باوريان بە ئىنگليز
 ئەما وە ئەو ھەش تى يىنى ئەكرا كە سەر لە نوى بېچتەو ھە بن
 كلىشەي كوردە كانەو ھە توركە كانيان پى بترسىنى وە لە ئەنجاما لە
 سەر لاشەي كوردە كان لە گەل توركا ريك كەويت و كورد
 يەردا ، وە ھەرو ھەروسە كانىش لە گەل كوردە كانا ھىچيان نەدە كرد
 چونكە دوستى توركە كان بون وە لە بەر خاترى چاوى كالى
 كورد وازيان لە دوستايەتى تورك نەدە ھىنا ، بويە كوردى بە
 سزمان لە ھەمو شت بى بەرى بو وە لە ناو ھەراستا مايە پووج
 مايەو ، تەنيا ئەو ھەي بو مايەو كە ھەول دا لە شەرو بەلای

ئەم براۋ دوستە كوناڧە خوى پيارىزى كە تا ئىستا ھەلىيان
خەلە تاندوبو بە دروو دەلەسە ، بەلام گومرايى و بى شەرمى تور كە كان
وہ فىلو تەلە كە ازى ئىنگلىز بە ھەر چوار لادا ئىشى دە كرد
لە بەر ئەوہ كورد لەو باوہ رەدا نەبو كە ئەتوانى لەم گىژى
پىلان و سىاسەتەدا بتوانى بى لايەن بوەستى پرشنگى يە كىك
لەو دو ئاگرەي بو نەيت .

« خالە بەگى جىراني » لە تور كياوہ بە تەتەرىكى تايەتى خويە
لەم كاتەدا نامە بەك و شفرە يەكى تايەتى نارد بو ئىسماعىل خانى
سەمكو داواي لى كردوہ كە كومەل و ھىزى لاي خويان بە ھىر
بەكەن ، ئەگەر بە باشيان زانى خويان بەگە يەتتە روسە كان يەلەم
اقتاعيان بەكەن بو رىك كە وتەن لە گەل كوردە كانا ، لەو كاتەدا
ئىسماعىل خانى سەمكو لە كونە دى يەكە ئەر مەنى بو لە تەرك
« باشقەلا » « رشىد جودت » لە سولە يمانىوہ لە گەلى ھاتبو
« بە بوبوہ راوبىژ كەرى سەربازى . نەتەرە كە ھات ، نامە و شفرە كەى
دايە ، لەو كاتەشا ئەحمەد تەقى گەشت ، ئىسماعىل خان بە
ئەحمەد تەقى ووت « مەن كە چوم بر « دىرى » لە عىراق
لەوى باش بوم دەر كەوت كە ئىنگلىزە كان ھەلەن دەخەلەتەن
بەلام چى بلىم لە دەست ھەندى لە پىاوہ گەورە كانمان وەك
« سىد طەو بابكر ئاغاو ئەحمەد عوسمان ھەوليرى » و زورى تەرىشى
كە باورىان بە ئىنگلىز قايمە ، ھەر وەھا تور كە كانىش لە ھەلەن

خراپترن که داوای سهر به خویی یان لی ده که بن داده چله کین ، له
 هه مو که سی زیاتر کورد خوی خراپه بو خوی ، فیری خرمهت
 کاری بوه ، پشت به خوی نابهستی ، باوری یه خوی یه
 پشتی یه کتری ناگرن ، گه وره بی یه کتری قبول ناکن « ووتی
 چاوتان لی یه که من ئیستا له دی یه دا که ووتوم ، چونکه وه
 جار ان دهستم ناروا ، بزائن هیچ کوردیک مهرجه بام لی ده کلو
 یارمه تیم ئه دا . کوردی ئه م ناوچه یه هه موو برسی بوون ، به
 هوی جولانه وهی منه وه له ئیراندا هه موو بوژانه وه ، ئنجا
 بویه ییگانه کانو تور که کان باشمان تی گه یشتون ، هیچ گویمان
 ناده نی ، دوسته کانی ده ورو پشتی شیخ محمود لایه نگری ئینگلیز
 ئه که نو له دژ شیخ محمود ئه بن چونکه ئه مرو ئینگلیز به هیز
 ده زائن !

ئیسماعیل خان به تایه تی ئه محمد ته قی نارد بو لای
 کونسولی روسیا له « ئورمی » دوو راسپارده ی پیا نارد .
 یه که میان : ئه گهر روسیا قایل ییت ریک بکه ویت له
 گهلان من ئاماده م هه موو کورده کانی له گه لا ریک بخم بو
 یارمه تیه کی سیاسی و ده ست که ووتو چاکه ی روسیا ، به و مهرجه ی
 روسیاش ئاماده ییت بو یارمه تی دانسی کورده کان بو سه فندی
 سهر به خویی و وهرگر تنی مافی نه ته وایه تیمان

دووه میان : ئەگەر ئەمەشس نەکن یارمەتی شخصی خوم
بدەن بو گەرانەوێم بو شوین و جی خوم لە ئیراندا لە
سەر بەلین و چاو دیری روسیا • بزانه وەلامیان چی یە ؟

ئەحمەد تەقی چو بو « ئورمی » و چو بو دیدەنی کونسولی
روسیا ، پاشا دیدەنی و گفت و گو کردن وەلامنی دایەو و وتی
بە ئیسماعیل خان بلین داوا کردنی یەکەمی لە گەل سیاستی
ئەمروێ روسیادا ناگونجیت وە ناشیانەوی دروی لە گەلدا بکەن
چونکە لە پاشە روژدا کوردو روس ئەبی ریک کەون بویە
نایانەوی بە دروزن دەرچن لایان ! •

بو داوا کردنی دووێم ئەگونجی تی بکوشین و هەول بدەین
بام خان لەنەو دوا پەیوەندی بی لە گەلمان ، ووتی ئینوەش
ئەچن بو پشدر مژدەتان بدەمی ئینگلیزه کان سوله یمانیان چول
کرد ، ئیستا شیخ محمود لە سوله یمانیە ، ووتی : لە بەر
باری دەلەتان ئینگلیزه کان سوله یمانیان چول کرد •

ئەحمەد تەقی گەرایەو بو لای ئیسماعیل خان لەوێشەو چو
بو رەواندز وە رانیەو پشدر مەزبەتە ی نوینەری ولایەتی موصلی
وەرگرتو گەرایەو بو تورکیا و بو نوینەری ولایەتی موصل
« نایب » •

ئیسماعیل خان لەم کاتەدا زور دەستی کورت بو ، مالی
تالان کرابو تورکەکان پارە ی زوریان بێردبو ، ئەحمەد تەقی کە بوە

فهردهری ولایه تی موصل ، لای کار دهستانی حکومتی تورل
 زور ههولی بو دا که ئەم پارهی به تالان رویوهی بدهنهوه ،
 یاریدهی بدهنو کوره کهی که به دیل گیرابو بهرهلای یکنه
 کاره دهستانی تورک زوریان به دس دهیان ویت یارمندی
 ئیسماعیل خان بدهن وه راییکیشن بو لای خویان داویان لی
 کرد که ئیسماعیل خان پی وسته خوی یتیه مه رکزی ولایه
 وه مهر بو حکومت دابنه وینی وه دلسوزی خوی پیشان بدات
 بهو مه رجش دل له دل نه دات له کاتی هاتییا وه بهلینی شهرفی
 نه دریتی که هیچی بو نابی له چاکه بهولاولوه .

فهرماندهری سوپا ووتی ، لهو پارهی هیه تی لای حکومت
 هه زار لیره ی نه دینه وه ، وه به دیاریشن هه ندیک تفهنگو
 فیشهکو تفاقی جهنگی بو ده تیرین ، وه مهر وه ها ئیستا له
 گه ل رشید جودت وه یوزباش « رائد » وه هبی یاوه ردا بچن
 بو لای ئیسماعیل خان ئەم دوو سه د لیره یی بو بهرن .
 رشید جودت و وه هبی به گه و ئهحمه د تهقی دیاربه کهیان
 یهرد بو ئیسماعیل خان وه پی یان ووت ته بی خوی بچینه مه رکزی
 حکومت « ناوچه » و بهلینی شهرفیشیان داوه که دلنیا بیت
 خان توزیک بیری کنرده وهو لیکي دابنه وه ووتی : هه رچی ته بی
 با بیی ، چونه کهم باشتره ، لیره من په ریشان گه ونوم ، که سی
 خوی له من ناگه یه نیت ، ته نانهت خرم دوستی زور نزیکیشم
 له بهر نه وه بهلینی هاتن نه دم ، یاوه رو وه هبی به گه که

یالومری فرماندهی سویای تورک بو بانگیان کرد، خان
 پیی ووت، عه‌ری فرماندهر بفهرمون من نامادهم ئه و چی
 فهرموه بیکم وه ئه وهی پیشیه‌ویت ئه بیکم، ئنجا ئه حمده ته‌قی و
 یاوه‌ره که پیکه وه گه‌رانه‌وه بو «وان» پاشس دوو روژ ئیسماعیل
 خان خوی و پیاه‌کانی چون بو «وان» به راستی فرمانده‌ری
 سویا و هموو ئه‌فسه‌ران وه کار به‌ده‌ستانی حکومت هاتن بو
 پیشوازی و به‌خیر هاتن کردنی ئیسماعیل خان، خان له مالی
 فرمانده‌ری سویا میوان بو زور ریزی لی گیرا، هزار لیره‌ی
 ئالتونی درایه له گه‌ل هه‌ندیکنی تریش چه‌ک و تفاقه‌ی جه‌نگی
 ئه‌مجاره ئه‌وانه‌ی نه‌ده‌هاتن به لای ئیسماعیل خان داو توخونی
 نه‌ده‌که‌وتن هه‌موو هاتنه‌وه ده‌وری و وه لی کو‌بو‌نه‌وه، تا دینی
 یو‌پشتیان تی ده‌کرد، ئه‌مرو ک‌رنو‌وشی بو ده‌هن، ئیسماعیل
 خان به ئه‌حمده ته‌قی ووت: چاوت لویه چون ده‌وریان داوم،
 بیلین چی، ئیه‌شس تووشی ئه‌م نه‌ته‌وه به‌ده به‌خته‌ بویسن،
 ئاچارین هه‌ر چونیک ییت ئه‌بسی له گه‌لیانا رابویرین.

فرمانده‌ری سه‌ربازی گشتی بروسکه‌یه‌کی لیدا بو «ئه‌نقهره»
 له باره‌ی دلسوزی ئیسماعیل خانه‌وه، وه گف‌تو گویه‌کی نه‌ینی
 ک‌را، به ئیسماعیل خانیان ووت: حکومتی ئه‌نقهره ب‌ریاری
 داوه هزار سه‌ربازی پر چه‌کی تورک به‌جلو به‌رگی ته‌توایه‌تی
 ک‌وردیه‌ به‌خته‌ ئه‌بیر فرمانده‌تانه‌وه له گه‌ل هه‌موو هیزی
 ته‌مه‌مه‌دا «وه حکومت چیتان پیوست سی بوتان ناماده ده‌کا

کڼه بهم هیزه وه بچنه ئیران شوین و جیگای خوتان بگرڼه وه ،
 له وی نه محمد ناغای برات به وه کاله تی خوت دابنی ، خوشتان
 به هیزه که تانه وه بچن بو کوردستانی خوارو بو یاریده دانی شیخ
 مه محمود عباس ناغا پیکه وه له دژ ټینگلیز ، ئیسماعیل خان بهم
 خه بهره رور دلشاد بو . وه ک گول گه شایه وه ، فرماندهر ووتی
 ئهم خه بهره زور نهینی به به کس مه لین ، ئیوه بچنه وه جیگای
 خوتان ، منیش لیره هزاره سربازه که ناماده ده کم له گول
 نه فیره کاندایان نیرم بو « باشقهلا » ، ئیسماعیل خان زور
 به دلشاده وه گه رایه وه ، فرماندهری سوپا له پاشا ناماده کردنی
 سربازه کان هات بو میوانی ئیسماعیل خان ، له کاتیکا که له
 لای ئیسماعیل خان بو بروسکه یه کی « شفره » ی بو هات ،
 فرماندهر که خوینده وه زور رهنگی بزرکاو گرر بو ، به لام نه و
 شه وه هیچ نه ی ووت ئهم بروسکه یه چی تیایه ، بو سبهینی
 به ئیسماعیل خانی ووت با پیکه وه بچن بو « باشقهلا » له دتی
 فرماندهر بروسکه کی دهرینا و خوینده وه بو ئیسماعیل خان
 ته لگرافه که له شخصی « مصطفی کمال » وه هاتبو ته لیت : باری
 سیاسی بهینی دهوله تان ناچاری کردین که فرمانتان بدهینی که
 جولانه وه که ی ئیسماعیل خان دوا بخهن ، خوتان و سربازه کان
 بچنه وه مه رکه زی ولایت ، سلام بگه ی نه به ئیسماعیل خان و
 ریزی یگرن و بهرامبر ژبانی پر له کامه رانی چی پیویسته
 بجوی بکهن .

ئىسماعيل خان كه ئەمەى يىست ، سست بو وەك مردوى
لى ھات زور دل تەنگ و زوړ بو بەلام ھېچ دەستەلاتى نەبو ،
بە تەحمەد تەقى ووت : ھەرگىز ھەلى واماڼ بو ھەل ناکە ویتەو
ھەر ئەو نەندە زەحمەت بو تا بگەشتمايە « چارى » ، بلىڼ چى
بەخت و شانس يارىدەى نەدايڼ .

لە دواى ماوہ يەك دەرکەوت كه مەبەستى توركەكان لەم
جولانەوہ يە چى بوە ! ناټورىەكان و نەستورىەكان لە قەزاى موصل دا
لە عىراق بە ھاندانى ئىنگلىزەكان ھىرشيان بردو تە سەر سنوورى
تورك لە بەشى « زاخوو چولەمىرگ » دا ، وە لە گەل سەربازى
تورك دا سەر دەكەن ، مصطفى كمالىش ئەيەوى بەرامبەر بەم
جولانەوہ يە بو تولى سەندن ئەم جولانەوہ يەى ئىسماعيل خانى
سەمكو پىك بى نىت ، لە پاشا ئىنگلىزو تورك پىكەوہ . رىك
كەوتن و سنورىان دانالە بە نىاندا كە بە سنوورى « بروكسەل »
ناو دەبىرەت لە بەر ئەوہ ھەردوو لاىان وازيان لە جولانەوہ
ھىناوہ ، جا ئىسماعيل خان كه ئەمەى يىست لىرەدا ووتى
« توركەكان كوردەكان وەك نوكر تەماشائەكەن ، بە پىى
ئارەزووى خويان يارىمان پى ئەكەن » .

ئىسماعيل خان ناچار گەرايەوہ بو جىڭاكەى خوى .
لەم كاتەدا « ئەنجومەنى دەرولەتان » « عصبە الامم برىارى دا ووتى
« كىشەى موصل ئەبى راي گشتى دانىشتوانى ناوچەكان وەربگىرەت .
بويە كۆمەلىكى چەند كەسى ناردە عىراق بو وەرگرتنى دەرگە

له دیار به کړه وه « ففتاح به گ » ی ژن برای شیخ محمودو
 « ناظم به گ » یان له گل کومه لیکا ناردوه ، « ناظم به گ -
 ناظم نه وتچی خه لکی که رکوکه » وه داویان له نه حمده ته قی کرد
 که بو پرو پاگانده بلاو کړدنه وه بچی بو ناوچه ی رانیو و
 پشده ، *

کومه لی دهنک وهرگران ته نیا له شاره کانا دهنکیان وهرگرتو
 گهرانه وه بو تورکیا ، نه وانه ی دهنکیان دابو زوریان سهر به
 ټینگلیز بوون . له نه نجامدا ولایه تی موصل له لایه نه نه نجومه نی
 دهوله تان « عصبه الامم » وه درایه ټینگلیز ، بهم جوړه ټینگلیز
 بو دهست که وتو چاکه ی خوی مافی نه ته وایه تی کوردی کرد به
 ژیر لیوه وه ، بو نه وه ی سهر به تورک دانه وینی و ولایه تی
 موصلی دهست که وی .

گهرانه وی شیخ محمود له دیلی : -

پاشس به دیل گرتنی شیخ محمودو دور خسته وه ی ، ولاتی
 سوله یمانی به ته وای ټاسایشی تیا نه ما ، روشن بیرانو پیاو
 ماقنوولانی کورد هموو بو درگار کردنی کورد مه ویان نه دا

وه کوششیان ئەوه بو که دهوله تیکی سه ره بخوی کورد دابه زرين بهم بونه یوه شورش له هه موو لایه کا دهست پی کرا ، له هه موو شاره کانی کوردستاندا حکومهت دهه لاتی نهما ، ئینگلیزه کان له شاره کانا به په له پروژکی خویان ده رباز کرد ، ئەم هه موو هه راو جولانه وانه ، سیاسه تی ئینگلیزی شلوق کرد ، وه ئینگلیز چوار چاو بوو ، ناچار کرا که دان بنی به راستیا که پی وسته یه زوترین کات شیخ مه محمد له دیلی یه وه له هندستان یگیرته وه بو کوردستان بو سوله یمانی وه بیکاته وه یه حکمداری کوردستان ، له و ماوه یه دا که شیخ مه محمد دور خرابووه بو هندستان ، تا گه رانده وه ی بو کوردستان له بهغداددا حکومه تیکی عه ره ییش پیک هات ، ئەم حکومه ته ش بهم جوړه دامه زرا : -

کونگه ره ی قاهره :

له روژی ۹ی مارتی ۱۹۳۱زدا بهریتانیا له قاهره کونگه ره یه کی سیاسی گه وه ره ی بهست بو دوانو لی کولینه وه له کارو باری سیاسی روژه لاتی نژیک « مستر چهرچیل » وه زیری مستعمراتی بهریتانیا وه « کولونیل لوره نس » به جووته له بهریتانیا وه هاتن وه « سیر په رسی کوکس » بالیوزی بهریتانیا له عیراق وه « جه نه رال هلدن » فه رمانده ره ی گشتی سوپای بهریتانیا له عیراق وه « جعفر عسکری » وه زیری بهرگری عیراق وه « ساسون حقیل »

وهزیری دارایی عراق وه « مس ییل » سکرتری یالوزخانه‌ی به‌ریتانیا له عراق هه‌موو له‌م کونگره‌یه‌دا به‌شدار یوون ، له‌دوای گفتوگو کردن بریاریان‌دا حکومه‌تیکه سهر به‌خوی عه‌ره‌بی له عیراقدادابه‌زرینن وه « فیصل کوری حنین » ی شهرینی مه‌که بکه‌ن به « شا » له دوای ئه‌وه‌ی که بویان ده‌رکه‌وت که له عیراقدادیاویکی وایان ده‌ست ناکه‌وی بی به‌دار ده‌ستیان چون چون ییانه‌وی هه‌لی سورینن وه له‌م کاته‌دا ئه‌مان پشتی پی‌به‌ستن شیخ مه‌حمود پاش سئ سال دورخسته‌وه گیرایه‌وه بو سوله‌یمانی له‌روژی ۱۴ ایلولی ۱۹۲۲زدا ، له‌م روژه‌دا له‌سوله‌یمانی کونگره‌یه‌کی گه‌وره‌گیرا ، شیخ مه‌حمود کرا به « ملکی کوردستان » ئالای سهر به‌خویی هه‌لکرا ، وه‌زاره‌تیکه دامه‌زراند له‌ده‌که‌س :

- ۱- شیخ قادر شیخ سعید برای شیخ مه‌حمود کرا به‌سهروک وه‌زیرانو سوپاه‌سبالار .
- ۲- مصطفی پاشا یا ملکی کرابه وه‌زیری قه‌ره‌نگ « معارف »
- ۳- عبدالکریم عه‌له‌که وه‌زیری دارایی
- ۳- شیخ محمد غریب — — — باوه‌وه
- ۵- صالح زه‌کی صاحبقران — — — هیزی نه‌ته‌وه
- ۶- ئه‌حمده به‌گی فه‌تاح به‌گی صاحبقران — — — گو مرگ

— — — نافعە

۷. — ھەمە ئاغای عبدالرحمن ئاغا

۸. — سید احمد بەرزنجەیی « دان زیرین » سەروکی ئاسایشی گشتی

۹. — حاجی ملا سعید کرکوکلی زاده — وەزیری دادگاہ

۱۰. — صدیق القادری مفتشی گشتی ھەمو کوردستان

لە دواى دامەزراندنى وەزارەت دەست کرا بە ریک خستى کارو بارى دەولەت ، نووسىنى دايرەکان ھەمووی بە کوردی یوو ، پوولی پوستە لە چاپ درا ، کوردەکان زور شادو دلخوش یوون بە حکومەتەکیان ، ئەوەدە ھەبوو کە ئەم حکومەتو ریکو پیکییەو ئەم ملکیتە تەنیا بو شاری سولەیمانی بوو شیخ مەحمود بەمە قایل نەبو کەوتە داوا کردن کە ھەموو شارەکانی تری کوردستان وە ھەموو ناوچەکانی کوردستانی عێراق بینە ژیرئالای کوردستانووە ، لەم کاتەشا « ئوزدەمیر » و مەفرەزە شرەکەى تورک لە رەواندز ھەولی ئەدا کە خوی لە « ملک » شیخ مەحمود نزیك بکاتەووە وەك لەو پێش باسکرا ، بەراستیش « ئوزدەمیر » گەشت بە مەبەستو مەرامی خوی ، ئینگلیزەکان ئاگایان لە ھەموو کەینەو بێنەییەکی شیخ مەحمود ھەبوو کە چی دەکا ، باریش لە شاری سولەیمانی دا زور گوردا ، خزمەکانی شیخ مەحمود بە بوونی شیخ بە ملک زور گومرا یوون وە دەستیان خستە ناو ھەموو کارو باریکەووە وە ئەیان ووت مادام

شیخ محمود ملکه ، ئیمه شش هه موو شتیکن هه ره یه که له لایه که وه کزیریک بوون ، که سس گووسی نه ئه دایه که سس زنجیره ی کارو بار له یه ک ترزابو که سس له که سی نه ده پرسپه وه له م ناوه دا چینی هه ژارو کاسبی ناو بازار ی تیا چوبو به تایه تی ئه وانه ی په یوه ندیان نه بوو به شیخانه وه ئه مه له لایه که وه .

له لایه کی تریشه وه ئه وانه ی روشن بیرو دنیا دیده بوون نه یان ووت « سیاست و خزمایه تی له یه ک دوورن ، ئه وان له و بیرو باوره دا بوون که مه یدان ی سیاست ئه بی زور فراوان یت » له هه لایه که وه هه واهات ئه ی له و لایه وه شه ن بکریت ، وه ئه بی ئیمه واقعی بین و دوا ی کلاوی با بردو نه که وین ، وه له و یاوه ردایوون که نه مانی تورک و هاتنی ئینگلیز ده رویکی که وه بووه له کورد کراوه ته وه ، له بهر ئه وه ئه بی کورد ئه مرو شان به شان له گه ل ئینگلیزدا بروات تا خوی ده کا به حکومه تیکی به هیزو توانا ، چونکه ئه وه ئاشکرایه ئه گه ر ئینگلیز نه بوایه کورد ئه م حکمرانی ی وه نه ده گرت .

هه ندیکی تریش هه بوون تورک خوا بوون به ساوی ئیسلامیه ته وه ده هولیان ده کوتا ، ئه مانه هه موو مه ئورو موچه خوره کونه کانی تورک بوونو بی ئیش مابونه وه له بهر ئه وه هه موو پروپاگه نده یان یو تورک ئه کردو ئینگلیزان به کافر داده نا .

« میجر نوئیل » زور هه ولو ته قه لای دا که شیخ محمود له

لهم بـيرو باورانه دور خاتـه وه نه پـهـليت جل خواره كانو «ئوزده مير»
 دهـستي بـيرنو كاري لي بـكهـنو له خـشـتهـي بـهـرن ، « ميـجـهـر
 نوئيل » كه زاني هـيـچـي بو ناكري كارو باري دايه دهـست
 « چهـپـهـن » و زور ئاموژگاري كرد كه ئاگاي له شيخ محمود
 يـتـو نه پـهـليت ئهـو جل خواره انه له ريگا لاي بـدـهـن ، شيخ
 مـهـمـمـود تووشـي داوي جل خواره كان وه « ئوزده مير » بو بو وه
 ئهـوانهـي له دهـورو پـشـتي مـاـبوـنه وه هـمـو لهـو جل خواره انه بون
 به سهروكايه تي « تايه ري ئهـمـين ئهـفهـندي » .

په يوه ندي به يني جل خواره كانو شيخ محمود روژ به روژ
 له زبـادي بو ، ئهـم كـرده وه يـي شيخ مـهـمـمـود زيانـيـكي زور
 گـهـورهـي هـهـبوو بو خوي و حكمرانيه كه ي ئينگليزيش .

« چهـپـهـن » كهـوتـه خوي ئهـويـش كوـمهـليـكي له خوي
 كو كرده وه دهـستيـان كـرده وه به روخاندني حكومهـتي دووهـمي
 شيخ محمود به تهـواوي له يـهـك ئاشـكـرا بوون ، ئاشـي بهـد بهـختـي
 حكومهـتي كوردستان هـيـشتا هـهـر له گـهـرا وو ، شيخ محمود
 ئهـوهـنده له ئينگليز چـوـبو به قـيـنا تا دهـهـات شـير گـير تـر
 ئهـبوو نـيـازي وابوو هـيرش بهـريـته سهـر كـهـركـوك ، لهـم كـاتـهـدا
 ئيسـمـاعـيل خانـي سـمـكـوش هـات بو دـيـدهـني سـولهـيـمـاني بو لاي
 شيخ محمود وه بووه ميواني حكومهـتي كوردستان ، هاتني سـمـكو
 له كاتيكا بوو كه شيخ محمودو ئينگليز شـيرو تـيـريـان له يـهـك
 ئهـسـوو .

ئینگلیزه‌کان و یستیان شیخ محمود له سوله‌یمانی دهریه‌رین
 یویان نه‌ده‌کرا، له ئه‌نجاما بریاریاندا که بومبا بارانی شاری
 سوله‌یمانی بکه‌ن له روژی ۲۳ / ۲ / ۱۹۳۱زدا به‌یانتامه‌یان به‌فروکه
 فریدایه خواره‌وه داویان له ئیسماعیل خانی سمکو کرد که
 سوله‌یمانی به‌جی بیلیت چونکه ئه‌یان‌ه‌وی بومبا بارانی سوله‌یمانی
 بکه‌ن ئایانه‌وی ئه‌وو ئه‌وانه‌ی له گه‌لیان تووشی زیان بن .
 له روژی ۲۶ / ۲ / ۱۹۳۳زدا به‌یان نامه‌یه‌کی تریان بو شیخ
 محمودو دانیشتوانی شاری سوله‌یمانی به‌فروکه به‌هر شاری
 سوله‌یمانیدا به‌ردایه‌وه ، داویان له شیخ محمودو دانیشتوانی
 شاره‌که کرد که چولی بکه‌ن چونکه بومبا باران ئه‌که‌ن .

ئیسماعیل خانی سمکو له روژی ۲۸ / ۲ / ۱۹۳۳زدا سوله‌یمانی
 به‌جی هشت ، رشید جودت له گه‌لی چوو ، گه‌ران‌ه‌وه بو
 ناوچه‌ی خویان ، پاش ئه‌وان شیخ محمود به‌له‌شکره‌وه چوه
 ئه‌شکه‌وته‌کانی « جاسه‌نه » دانیشتوانی شاره‌که‌ش رویان کرده
 دیهاته‌نزیکه‌کان له شاره‌وه له تاریک و لیلی به‌یانی ۴ / ۳ / ۱۹۳۳زدا
 فروکه‌کانی به‌ریتانیا سه‌له‌یمانان بومبا باران کرد .

شیخ محمود له روژی ۱۱ / ۶ / ۱۹۳۳زدا به‌له‌شکره‌وه هیرشی
 هینایه‌وه بو سه‌ر شاری سوله‌یمانی و داگیری کرده‌وه و ده‌ستی
 کرده‌وه به‌حکمرانه‌که‌ی جارانی ، ئینگلیز به‌ته‌واوی بوی
 ده‌رکه‌وت که شیخ محمود که‌لکی ناگرت ده‌ستی ته‌واوی لی شت
 له به‌ر ئه‌وه وستی به‌رامبه‌ر به‌کورد سیاسه‌تی بگوری زانی

بی شیخ محمود ئەتوانی شتیك بكا، له بهر ئەوه حكومهتی
عیراق و حكومهتی بهریتانیا پیکهوه به جووته به یانیکیان بو کورده کان
سلاو کردهو دانیان نا به مافی نه ته وایهتی کوردا ئەلین : -

« کورده کان ئەتوان حکومهتیکی کوردی له ناو چوار چیهی عیراقد
پیکهوه بنین، وه ئەتوان پیاو بنین بو بهغداد بو گفت و گو کردن له بارهی کارو
باری سیاسی و ئابوری ئەم حکومهتهوه له گهل دوو حکومهتی بهریتانیاو عیراقد»

ئینگلیزه کان مه بهستی بهرو دویان لهم به یانه ئەوه بو بزانی جگه له شیخ
مه محمود له ناو کورده کانا کهس ههیه ئەم پرکیسی به بکات؟ کی هه بو بچی بو
بهغداد؟ کی هه بو لهو کاته دا بتوانی بهر بهره کانی شیخ مه محمود بکاو شان له
شانی بدا؟ کی هه بو بهرام بهری بو هستی؟ بی گومان کهس .

له دواي بلاو کردنه وهی ئەم به یانه ئیتر پی ویت نه ما به حكومهتی شیخ
مه محمودو مانی شیخ مه محمود به ملکی . له بهر ئەوه ئەم به یانه کوتابی هینا به
تهمه نی ئەو حکومه ته نازداره .

حكومهتی عیراق و حكومهتی ئینگلیز دهستیان دایه دهست یهك بو له ناو
بردنی حكومهتی شیخ مه محمود، هیزیکی سه ربازی لیوی له گهل هیزی بهریتانیا
به رهو سوله یمانی هاتن، شهر له دهورو پشتی چه مچه مالو بازیان کرا، به لام
ئه مجاره شیخ مه محمود ئەوه نده خه لکی له دهورو پشت نه بو بویه سوپا که ی له
توانایا نه بو که بتوانی ئەو شورشه گه وره به بهر بهست بکاو بیان گیرته وه له
به ره ئەوه له کوتابی روژی ۱۹ی ته موزی ۱۹۲۴زدا شیخ مه محمود سوله یمانی به

جی هینشت و سوپای ئینگلیزو عیراق هاتنه شاری سوله یمانی یه وه و حکومه تی
 دو وه می شیخ مه حمود کوژایه وه ، به کوژانه وهی حکومه تی کوردستان به ته وای
 هه موو کوردیک دلیگیر بو وه بو بوه داخیکی زور گه و ره و ناسور چوبوه دلی
 هه موو کوردیکی دلسوزه وه ، ئینگلیزه کان ههستیان به مه کردبو له بهر ئه وه
 هه ولی دل نه وایی کورده کانیا ن ئه دا .

★ ★ ★

شیخ مه حمود ئوزده میر :-

شیخ مه حمود چون تهره درا ، چون له خشته برا ، چون راکیشراو بو
 به داوی ئوزده میره وه :-

ماموستا ره فیک حلی به گ له بهرگی شه شه می « یادداشت » ه که یا زور به
 ووردی و بی لایه نانه وه ک کوردیکی دلسوزی میژوو نووس ئهم به سه رهات و
 رووداوانه ی نووسیوه ، که ئه مانه به لگه یه کی تاریخی زیندون بو روون کردنه وهی
 ئه و به سه رهات و رووداوانه ی ئه و کاته که کیک وه ک میژوو نووسی به نرخ
 ماموستا ره فیک حلی به گ نووسیویه تی که خوی یه کیک بووه له و که سانه ی که
 به کرده وه له حکومه تی کوردستاندا به شدار بووه و ده وری گه وری بووه وه
 به کیک بوه هه ره نریک که سانی که له و کاته دا له ملک کوردستان شیخ مه حموده و

نزیک بوه بویه نووسینه کانی به بهلگه یه کی تاریخی پر له راستی نه درته قهلم ،
میژوو نووس ئه لیت : —

شیخ مه محمود که گه رایه وه له دلی و سوله یمانی له نوینه رانی ئینگلیز
ته نیا « میجر نوئیل » ی لی بو بو چاودیری کردنی کارو بار لای شیخ مه محمود
ئه ویش تورک خواهه کان به توندی گه مارویان دابو وه ماوه یان نه ئه دا که له
شیخ مه محمود نزیک بکه ونه وه ، بو بون به چه پهریکی ئاسنین له به نیناند
« مصطفی پاشا یاملکی » شس هر به هاندانی ئه م جل خوارانه زور له شیخ مه محمود
دوور خرایه وه ، ته نانه ت دهنگ وابلو بو که « ئوزده میر » هه ولی ئه وه ئه دا که
« مصطفی پاشا » ی بدریتی ویکا به دیاری دهستی بینریت یو « مصطفی کمال »
بو ئه وه ی ویکا به سی داره دا « قه ناره » تا به م جوړه توله ی تورک له نه مرودی
کورد بسه نرته وه ، به لام ئه م کرده وه ناشرینه پیشه ی پیشه وایه کی دلیری وه ک
شیخ مه محمود نه بو وه له قاره مانیکی وانه ده وه شایه وه .

« مصطفی پاشا » که له تورکیادا به « مصطفی نه مروود » ناوی ده رکړبو
کور دیش نه بوايه له و روژه دا بی پشتیوان و بی ده سلات بو ، پیشه ی کوردیکی
دلیری وه ک شیخ مه محمود نه بو که بیداته ده ست دوژمنی بو ئه وه ی بی نرته
پای قه ناره .

پیاوی هره به ده سلاتی ئه و روژه « تایه ری ئه مین ئه فهن دی مه سرف » بو
له « بلاط » ی شیخ مه محمودا له لای ملک ده سلاتی « تایه ر » که
سه روکی جل خواره تورکیز مه کان بوو گه لی له ژورو ده سلاتی « نوئیل » وه
بو به م بونه یه وه نرخی تورکه کان له « بلاط » ی حکومتی کوردستاندا دیسانه وه

که و ته وه گهر تا له ناو شاری سوله یمانیش دا .

ئهفسه رانی ئوزده میر وهك په پوله به ناوچه کانی ره واندزو ناو خيله کانی کوردا ده سورانه وه پیشن ئه وهی شیخ مه محمود له بهغداده وه بگاته وه سوله یمانی هه ره شهی ئه وه یان ده کرد که بین سوله یمانی بگرن، به یان نامه پر له پرو پاگه نده کانی ئوزده میر که به وینه په کی جوان و رازاوه له چاپ درابوون به مانگ و روژی

نیشانه ی ئالای تورک نه خشینرابون به دهست خه لکی شاره وه فرکان فرکانی بو په ئاشکرا ئه خوینرا نه وه ، ئینگلیزه کان ته نیا « نوئیل » و « چه پهن » یان هه بو که هانی شیخ مه محمودی پی بده و تورکی پی بکه نه ده ره وه ، شیخ مه محمود ماران گاز بو ، له دهست وه شانندی تورک زور سلی ئه کرده وه واش برابوه نیشکیه وه که موصل بی گومان ئه درپته وه به تورک وه یان به زوری زورداری و هیزی چهك ئه یسینپته وه ، چونکه ئینگلیزه کانیش له هه موو لایه کا له شکستا یوون به رامهر به « که ریم به گی فه تاح به گ » و چند سواریکی له بازیان و له سه نگاو له ناوچه ی قه رداغ ، وه هه روه ها به رامهر به به شیک له پشده ری کان و هاوپه یمانه کانیان له ده ره بده ی « رانیه » که شکابوون و رایان کردبو بو « کویه » وه هه روه ها سوله یمانیان به په له به فرو که چول کردو به جی یان هیشت وه به رامهر به مه فره زه یه کی شری تورک له ره واندز ، بی ده سه لاتی ئینگلیز به ته واوی ده رک و توب ، ته نیا ئه وه یان بو ماپووه که له دوره وه ته ماشا بکن ، زور به ی خيله کانی کورد له گه ل ئوزده میردا یو بو نه یهك ، جل خواریش له ناو شاری سوله یمانی دا په ری سه ندبو وه هیجگار زور بو یون ، له بهر ئه مانه هه مووی شیخ مه محمود که گه یشته سوله یمانی « تایه ری ئه مین ئه فه ندی » چوه بن ده ستیه وه و

چوه بن كليشه يه وه ، ييرو باوري گوري ، واي لي كرد هه موو كارو باريكي .
« يلاط » ي ملكي كه وته ژير دهست تايه روه له سهر په نجه ي ئه وه ده گه را ، ئه مه ش
ماناي ئه وه بو كارو باري حكومه تي كوردستان له سهر پيلان و نه خشه ي ئوزه مير .

ده برا به ريوه ، ئينگليزه كانيش چاوه زه قي يان بو ، له لايه كي تر يشه وه له ور وژه ده .
هه موو روژ نامه كان ي به ريتانيا به توندي داويان له حكومه تي به ريتانيا ده كرد
كه سوپاي به ريتانيا له عيراق و كوردستاندا بكيشريته وه بو به ريتانيا چونكه
نه ته وه زور له شهر بيزاره و ئه نجامي شهري گه وره يان ئه خسته بهر چاوي كار
به ده ستاني به ريتانيا كه چون ئه و زيانه گه وره يه ي له مال و له گيانيان كه وتبو ،

به هوي شه روه ، تا جاريكي تر سهر له نوي تازه نه كړي ته وه ، له بهر هه ندي
دهست كه وت و سودي كه م له عيراق و كوردستانا وه نه ته وه به دوو باره پاتي
جه نك سهر له نوي بخريته وه ژير باري قورسو و گرانه وه ، شيخ مه محمودي
به سزمان له روژيكي وادا هاتبو وه بو سوله يمان ي ، پشتي به چي و به كي
به ستايه و ئوميد ي به چي وه به كي بيوايه ؟ بي يارمه تي و بي پول و پاره بي چه كو

تفاقي جه نكي چون بچن به گژ توركا ؟ بي يارمه تي و بي پول و پاره بي چه كو
بچوايا به گژ توركا خيله كان ي ده ورو پشتي سوله يمان ي هه موو پشتيان ئه گرت ؟
له كاتيكا كه تورك هه ر ئه و مه فره يه ي ره واندزي هه بو هيچ هيزي تري نه بو ؟
ئه گه ر تورك بيتوانايه هيزيكي تر له هيزه كه ي ره واندز به هيز تري به ينايه چي
رووي ئه دا ؟ ئه وانه ي له گه ل شيخ مه محمود بوون تا چ راده يه كه له گه لي ئه مانه وه
له م شه رده ا كي پشتيواني ئه كردن ؟ سبه ي روژي ولايه تي موصل بكه و تايه ده ست
تورك شيخ مه محمود چي ئه كرد ؟ .

ئەم ھەموو پرسیارو راووریو ھەخاڤو ھەردەمی شیخ مەحمود وە گویچکەری
 پەرکراڤو بو ئەو ھەمی مەترسی ھەخەنە دلەو ھە واز لە ئینگلیز ینیت و لە ئۆز دەست و
 نزیك یتەو ، ئۆز دەمیریش چ راستە و راست وە چ بەھوی دەست و
 پیوەندەکانیەو لە کارا بو ، بە پرو پاگەندە « اسلامیت و ، غەزاو ، دین و »
 تۆلە سەندن دەماری شیخ مەحمودیان گژ کردبو وە ھینابوینە جوشس ، لە
 ناو دەست و پەیی ئەم دروو دەلەسەو پرو پاگەندە ناوی کوردو کوردستان و
 سەر بەستی سەر بەخویی کورد بوو بە ژیر لیو ھەو زور کزیو خەریکی لە
 پەر چۆنەو بو ، ئەوانەیی کە نیشتمان پەر وەر بوون بە ئینگلیز خوا درابونە
 قەلەم لە لایەن جل خوارەکانەو ھەموو مەترسیان لە گیانی خویان پەیدا کردبو
 لە ترسانا کونە مشکیان لی بوو قەیسەری ، شیخ مەحمودی بە سزمان لە ناو
 ئەم بارە ئالوزەدا وەستابو راوێژکەریکی سیاسی و ژیری نەبو کە پرکیشی بکا و
 یچیتە بن دەستیو ھە بیخاتە سەر رپی راست و رابەری بکا ، یار مەتی دەریکی بەھیز و
 نیشتمان پەر وەریش نەبو پشتی بگری .

ریکخواه سیاسیه کان له و روژدها له گیانه لاوا بوون ، له بهر ئه وه پست بهرله کرابو هه رکهس له سهریکه وه به لای خویدا رایده کیشاهه رگیز نه ده گونجا دوو کهس یه ک بگرنو له یه ک باوردا بن ، چونکه کهس باوری به کهس نه ده کرد باورو ووره نه ما بو ، به کورتی ریکخواویکی سیاسی هه بو به لام ریکخواویکی سیاسی وانه بو که له هیزو توانایه دا بیت و خاوه ن تهزیم بیت پشتی پی به ستريت و پالی پیوه بدريت و کورد که لک و سوودی لی وه رگریست ، واته له و روژدها ریکخواویکی سیاسی به توانای وانه بو که راست بیته وه و یته کایه وه و بکه و یته بهر بهر کانی له گه له و هیزو هویانه دا که له و کاته دا ده ورو پشتی شیخمه محمودیان

گرتبو وه له هه چوار لاهه ئابلووقهيان دابو له دژ چاكه‌ی كورد هه‌لده‌سوران ،
 شيخ مه‌حموديش بى گومان زور هه‌زى له حكمرانى ده‌كرد وه هه‌ولى ئه‌دا بى
 به « ملك » زوريش هه‌زى ئه‌كرد خه‌مه‌تى كورد بكا وه له پىساوى به‌رزى
 كوردستاندا گىيانى خوى به‌خت بكا ، به‌لام هىواى ئه‌وه‌ى نه‌مابو بگات به
 ئامانجى .

ئۆزده‌ميريش له‌م كاته‌دا زور وه‌ستايانه لى ئه‌هاته پىشه‌وه‌و له‌ گه‌ليا
 ئه‌جولا به‌وه ، به‌ راستى شيخ مه‌حمود له‌ هه‌لويسىكى زور گرنگ‌دا بو ، هه‌رچه‌ند
 له‌ دلا باورى به‌ تورك نه‌بو ، وه به‌ به‌لینه‌كانى ئۆزده‌مير زور باورى نه‌ده‌كردو
 فريوشى نه‌ئه‌خوارد وه ئه‌وه‌يشى ده‌زانى كه ئريك بو‌نه‌وه‌ى له‌ تورك جى
 هىوايه‌كى ته‌واو نيه ، زوريش له‌وه ئه‌ترسا كه ئه‌م سىاسه‌ته‌ بىته‌ هوى دوراندنى
 هه‌موو شتيك و ده‌ست له‌ بنى هه‌مانه‌وه‌ ده‌رچون به‌لام پرو پاگانده‌ى « تايه‌رى
 ئه‌مين ئه‌فه‌ندى » و « فه‌تاح ئه‌فه‌ندى » ژن براى و سه‌ر كردنه‌ سه‌رى زور كارى
 لى كردبو وه سه‌رى لى شيواندبوو هه‌ليشان فريواندبو ، هىچ ريگايه‌كى
 نه‌مابو وه له‌و روژه‌شدا هىچى بو نه‌ده‌كرا به‌ تاقي ته‌نياو بى پشتيان « ١ » به
 ده‌ستى به‌ تاله‌وه‌ نه‌ى ئه‌توانى بچى به‌ گژ توركا .

« ١ » كه شيخ مه‌حمود گه‌رايه‌وه بو سوله‌يمانى له‌ شكرى تورك واته‌ ئه‌شكرى ئه‌و
 كوردانه‌ى بو‌بونه نوكه‌رى توركو سويند خورى بون گه‌يشتبوه ده‌ورو پشتى شارى
 سوله‌يمانى ، ئه‌سه‌ش به‌سه‌دا ده‌رده‌كه‌وى كه ئۆزده‌مير نامه‌يه‌كى نووسيوه بو شيخ
 مه‌حمود له « ملحقى ٢٢ رۆژى ٢٩ / ٩ / ٣٣٨ رومى‌دا » نه‌ليت : - « مه‌فرزه‌يه‌كى
 توركهم ناردوته ده‌ورو پشتى سوله‌يمانى ز و تكام هه‌يه به‌ يادتا ئه‌يه‌ت كه شتيكى

لهو روژه دا ئینگلیزه کان ئه یان و یست که شیخ مه محمود خوی هه موو شتیك
پیگه وه بنی ، چهكو پارو و تفاقى له شكرو شهر وه بچی به گژ توركاو ده ریان
بكا له كوردستاندا ، « ۱ » •

ئینگلیزه کان ئه وه نده كرده وه ی باشیان نه بو به رامبه ر به شیخ مه محمود تا
ئه و ئهم فداكاره یان بو بكا وه به جورىكى والى یان دنیا نه بو که متمانه یان پی
یكاو بو سه ركه و تن و سه ربه خو بی كوردستان هه موو شت بخاته به ر چاوسه رومالی
له ریگایا به خت بكا ، له لایه كى ترشه وه توركه كانیش دانیان ناوه به مافى
نه ته وایه تی كوردا ، وه « ئوزده میر » به ناوی مصطفى كماله وه په یمانى ئه وه ی
ئه دا كه له كوردستانی عیرا قدا وه ك چون له مصر دا بو « محمد علی گه و ره » یان
كرد بو « خدیوی » یه ك له كوردستاندا بو شیخ مه محمود دابه زرین وه ییكن
یه « والی » یه كى سه ربه خو •

خرابیم به دلا هاتبی ، له بابیت كرده وه به ك خوانه خواسته له وانه بی له ئیوه وه روو
یدیت ، ئیمه هه ر له ده میكه وه ناسی و راستی ویاكى وێژدانى ئیوه مان بیستوه و تی
گه یشتوین كه به رامبه ر به ده ولت و میللت واته « ده ولت و میلله تی تورك »
په یوه ستیكى به هیزو خوشه و یستیه كى بی ریا تان هیه ، له به ر ئه وه ناوی ئیوه گه
گیانی ئیمه دا جیگه به كى به رزو به ریزى داگیر كرده ،

له به ندى چواره می ئهم نامه به دا ئوزده میر و تویه تی ئیمه ئیتر به لامانه ه
ئه وه نده مه به ست نیه كه مه فره زه كه مان بیه ناو شارى سوله یمانى یان نه یه ت ؟
چونكه هاتنه وه ی ئیوه بو سه ر كار بار له روى چاكه ی ده ولت و مه به ستى
خیشتمانى به وه بو ئیمه « ماتای بو تورك » به سه ، ئنجا تا نا ماتان ئه گا وه ئه و

تړه وه له دوانو گفټو گو دوا نه کهوت ، بهلام ټهوانه ی له گهل ټینگلیز بووند
هیچیان بو نه کړا چونکه له دپلوماسیه تی پر له فرو فیلی سیاسي و پیچ و په نادا
شاره زایو دهمستی بالایان نه بو ، « تایه ر » به تاقی ته نیا سهر کهوت چونکه تایه ر
له دپلوماسیه تی له خشته بردن و هل فریواندن دا دهمستی بالای هه بوو ، به زبانی
لووس وای له شیخ مه محمود کړدبو وه به جوریک شاره زای ته بیاتی شیخ بو بو
ټه زانی چ دهماریکی ده گری بویه روژ به روژ شیخ له تور که کان نړیک ده که و ته و
ټه فسه ره تور که کانی ټوزده میر پول پول ټه هاتن و ټه بوون به میوانی شیخ مه محمود
به شیوه یه به کی نهینی له گهل شیخ مه محمودا کوده بو نه وه .

ټینگلیزه کان زور باش به میان ده زانی ، شیخ مه محمود که له به غداد
گه را بو وه به لینی دابو به ټینگلیزه کان که تور که کان دهریکا ، ټینگلیزه کان هه ر
داوایای ټه و یان لی ده کړد ، بهلام تازه کار له کار ترازا بو ، شیخ مه محمود « ۱ »
له گهل تور که کانداریک که وتبو ، یان ریک که وتنی له ټه مروو سبهیدا بوو ،
کوبونه وه نهینه کانی تور که کان له گهل شیخ مه محمودا شتیکی که م نه بو لای
ټینگلیزه کان وه له بهر چاوی ټینگلیز خواهه کان تور کیزمه کان به ټینگلیز
خواهه کانیان ټه وت تاوان بار وه ټه یان ووت ټه مانه بو کوشتن باشن ، له بهر
ټه وه له شارا مقو مقو ده ننگو باسیکی پر له مه ترسی بلاو بو وه که گویا به
فیت و هاندانی ټوزده میر بریار دراوه ټهوانه ی سهر به ټینگلیزن وه ټه و لاوانه ی
داوای نیشتمان په روه ر ی ټه که ن هه موویان بکوژنو له ناویان یه ن ، « جمال
عرفان » له م روژانه دا کوژرا ، چون کوژراو کی کوشتی که س نازانی ؟ له بهر
ټه وه ټه م ده ننگو باسه ترسناکه کاریکی گه وره ی کړدبو ه سهر بیرو باوری خه لک
ټینگلیز خواهه کان هه موو خویان شاردبو وه له کون نه ده هاتنه دهره وه ، لاوم

باری سیاسی بهم جوړه شلوق بو له کوردستاندا له وروڼه دا ، شیخ محمود کهوتوبه ناو هم گهر داوو گیزاوی ده ریای سیاسه ته وه ، سیاسه تی تورک له بروزا بوو ، سیاسه تی ټینگلیز بهر و لیزی ټهرویشته ، بهلام له گهل ټه مه شا شیخ محمود تا ماوه په کی باش خوی نه دایه دهسته وه و پیر و باوزی خوی ده رنه خست وه به نهینی په چنیه دلی خوی ، وستی هه ردوو لا واته ټینگلیزو تورک ټاقي بکاته وه ، له بهر ټه وه له گهل تورکه کان به هوی « ټایه ر » وه له گهل ټینگلیزه کانیش به هوی شیخ قادری برای و مصطفی پاشا هندی که سی

سیاسه ته که به تهمان له سهری برون بومان روون که نه وه ، مه فرزه که مان له و جیگایه دا ده وه سستی که نیستالی به تی ، ټه گهر بیت و ټیوه به چاکی بزائن تا ده وری وانیه شس ده کیشینه وه ټوزده میر داوای له شیخ محمود کرد که نه خشه ی ټیش و کار و هه لسورانی خوی بو روون بکاته وه .

« ۱ » له راستیا تورکه کان له وروڼه دا به هیز نه بون وه له ره واندز ټوزده میر ټه شکر یکی ریک و ټیکی نه بو که پستی پی به ستری ، وه بتوانی سهریه خو بی یارمه تی کورده کان له کوردستاندا بجوایته وه یان بهر بهر کانی له گهل شیخ محمودا بکا به لکو له ژیره وه به درېژایی کت خمریک بو وه له حکومته که ی ټه پارایه ه که هندی سمر بازی تریان هیچ نه بی چهند دانه به که توایی بو بنیریت ، هه مو ته که لاکانی بی سوود بوو ، له بهر ټه وه له یارمه تی حکومته که ی خوی هیوای بری سو یه لام په ختیار ی تورک وه شانسی و پرو پاگاندو درو ده له سه ی « ټایه ر » ی جل خوار وه کورده گیله کان که به هه زاران رویان ده کرده ره اندزو خویان ټه هاویشته ژیر سیبهری ټالای ټیسلامه وه ، به هیزی کرد بوون .

خیشتمان په روږده کانیښ ترسیان له وان که تر نه بو ، ئنجا له روژده او له ناو
 ئه م باره سیاسیه شلو قه دا که س پیری له وه نه ده کرده وه که شیخ مه محمود
 گه راوه ته وه داوای چی لی کراوه که بیکاو به لینی چی داوه به ئینگلیز ؟ وه هر
 وه ها نه نش ده زانرا که شیخ مه محمود چی داوا کرده بو کورد ؟ که س له مانه ی
 نه ده پرسیه وه ته نیا مصطفی پاشا نه بی که پیاویکی ئازاو دلسوزو دلیر بو وازی
 له ره خنه کردن نه ده هیناو هه میسه ئه م دوو پرسیاره ی ئه کردو به دزی و به ئاشکرا
 توانجی له م کرده وانه ئه گرتو له دزی تور که کان ئه دوا ، له و به ولاوه که سیکي
 تر نه بو وه پر کیشی ئه وه بکا ناوی تورک به خراپه به ریت لای شیخ مه محمود .
 مصطفی پاشا وه زیری زانستی که خاوه نی روژنامه ی بانگی کوردستان بو
 ئه م به یانه ی له روژنامه که یا بلاو کرده وه که بی ده سکاري ده نیووسین : « ۱ »

« ۱ » یادداشتی ره فیق حلمی به گه بهرگی شه شس .

« ۱ » ره فیق حلمی به له یادداشته که یا ده لیت روژیکیان مصطفی پاشا و
 صدیق پاشا نادری و توفیق وه هبی ئه مین ره واند ی و عزیز قهزاز چون بودیده نی
 ملکی کوردستان شیخ محمود ، پاشا مانه وه ی چهند سه عاتیک که هاتنه دهره وه
 زانرا که نه یان توانیوه شتیکی لی تی بگه ن . یان ئه وه ی ویستویانه و بیرو باوری
 خویان پیی به لنین .

« ۲ » ئه بی مه به س له پاشا پی نه که له پیشس .

ته شریف هینانه وه ی حضرتی حکمداری کوردستان دام شوکته ، ئیتر میالمت که وته
 برقه و استراحتیکی واوه که امثالی نه بینراوه وه ههر وه کو له نسخه ی « ۱۰ » ی
 جانگ کردستاندا نشر کرابو بو ده س کردن به ئیش و انتظام امور کوردستان هیته ی

جا نازانین ئەم بەیانه تا چ رادهیه‌كو به چ جوريك ئەكه‌وته به‌ر چاوی سیاسی و دیپلوماسیه‌كانی ده‌وله‌تان ، چونكه‌ئه‌وه ده‌رده‌خاكه ئەم بەیانه ناوه‌روکیکی پوخته‌ی ئەو به‌لین و په‌یمانه‌یه كه له به‌غداد دراوه به شیخ مه‌حمود و په‌یمانه‌و به‌ستراوه له به‌ننی شیخ مه‌حمود و نوینه‌رانی به‌رتانیادا ، چونكه‌ ئەم بەیانه به‌لگه « وثیقه » یه‌کی به‌ نرخه زور گرنگه له میژووی کیشه‌ی کوردی کوردستانی عیراق .

میجر نوئیل كه راوژكه‌ری سیاسی شیخ مه‌حمود بو له کوردستانی عیراقداه نوینه‌ری مندوبی سامی به‌رتانیا بو ، به‌و هیوايه دانیشبو وه هه‌ول ته‌قه‌لای ئەدا كه شیخ مه‌حمود له به‌غدادو له ئینگلیز نزیك بخاته‌وه وه‌ری و شونیکه‌ی باش دابنیت بو شیخ و حكومه‌ته تازه‌كه‌ی ، له به‌ر ئەوه زور هاتو چوی كرد له به‌ینی به‌غدادو سوله‌یمانی‌دا ، به‌لام له ئەنجاما بوی ده‌ركه‌وت كه هه‌رچی هه‌ول و ته‌قه‌لای هه‌یه هه‌مووی بی سووده‌و به‌ بادا ده‌روات ، كولی داو كارو باری دایه ده‌ست « چه‌په‌ن » ی « ١ » معاونی خوشی پی‌گه‌یشتن به‌و

روسای محترمه كه كابينه‌ی حكومه‌تی كوردستانی لی دامه‌زراوه با اراده‌یی علیه‌ تعیین فەرموړان ، ئەم هیئتی روسای محترمه كه له ذواتی زی‌استدار نامدار هه‌لبژیراون تشکیلاتی موقته ، هه‌تا وه‌كو جتایی مندوبی سامی ده‌واله‌تی فخمه‌یی به‌رتانیا كه له به‌غدادوه هه‌ر وه‌كو وعدی فرموه موافقتی خه‌ریطه‌ عموم لی‌واو قضاكان کوردستان الحاق افرمویه‌ئوسایه‌ اراده‌ حضرت حکمدار دام شوکته‌ له کرکوک و اربیل و له زاخو عه‌قره‌و عمادیه‌و ده‌وک و صلاحیه‌و خانقین و سایر بلاد کوردستان رجال محترمه دعوت و تشکیلاتی دائمی اجرا کری . . . !

« ١ » یادداشتی ده‌فقیق حلمی به‌گه‌ به‌رگی شه‌ش لا‌به‌ره ١٩ .

ئامانجەى كە ھەى بو سولەيمانى بەجى ھىشت كە جارىكى تر نە گەرىتەو ھە بويە مندوب السامى بەرىتانياش كە باش لە ھەوال گەشت دەستى لە شىخ مەحمود شت ، ھە ئومىدى بىرى ، « چەپمەن » یش خرايە ژىر چاودىرىيەو ھە كەس نەى ئەتوانى ئامشوى بكا ، « چەپمەن » ھەرس بوناچار ئىزنى لە شىخ مەحمود خواست كە بچىت بو كەركوك و روشت .

ملكى شىخ مەحمود :-

لە پاش ئەو ھى « ميجەر نوئىل » روشت و « چەپمەن » بو ھە كىلى ھە چەپمەن یش ئىزنى لە شىخ خواست و روشت بو كەركوك ئەو ھە ب و ھە باسكرا شىخ مەحمود لە مانگى تشرىنى يەكەمى ۱۹۲۲دا خوى كرد بە مليكى كوردستان ھە وزارەتيكى پىكەو ھە نا كە پىك ھاتبو لە ھەشت ھەزىرو مفتش عام و مديرى ئاساشى گشتى ئەم ملكيەتەى شىخ مەحمود تەمەنى زور كورت بوو ، پاشى شەرو شورىكى گەورە لە گەل ئىنگليزا شىخ مەحمود ناچار كرا بە بەجى ھىشتى شارى سولەيمانى ، ئىنگليزەكان بو ئەو ھى دلىياى كوردهكان بكەن و سەر لە نوى ھەليان بخەلەتىن و لە شىخ مەحمود دوريان خەنەو ھە لە روژى ۲۴ كانونى دوو ھەمى ۱۹۲۲دا بەيانىكان بە ناوى حكومەتى بەرىتانيا و بە ناوى حكومەتى عىراقەو ھە دەر كرد كە ھەو پيشيش بە كورتى باسكراو ھەو ھە ئىستاش ھەموو بەيانەكە دەخەنە بەز چاوتان كە ئەلىت :-

« حكومەتى خواو ھە شكوى برىتانيا ھە حكومەتى عىراق دان ئەنن بە مافى تەتەوايەتى كورددا كە لە سنورى عىراقدا دادەنىشن بو دامەزراندنى حكومەتيكى

کوردی له و ناوچانه‌دا که به زوری کورد نشین ، پیوسته کورده‌کان خویان له ناو خویانا ریک بکه‌ون به زوترین کات بو پیک هینانی حکومته‌ته‌کیان وه نوینه‌ری ره‌سمی خویان بنیرن بو به‌غداد بو دامه‌زراندنی په‌یودندی سیاسی و ئابوری له گهل حکومتی به‌ریتانیا و حکومتی عراقدا » .

شیخ مه‌حمود لهم کاته‌دا خه‌ریکی بلاو کردنه‌وه‌ی ده‌سه‌لاتی خوی بو له به‌ر ئه‌وه که پروتوگولی ۳۰ نیسانی ۱۹۲۳ز گیرا حکومتی به‌ریتانیا شاری سوله‌یمانی خسته ژیر چاودیری خویه‌وه جیاواز له لواکانی تری عراق ، شیخ مه‌حمود که سهری لی شیوابو ئاگای له هیچ نه‌بو له روژی ۱۱ / ۶ / ۱۹۲۳دا گه‌رایه‌وه بو سوله‌یمانی و داگیری کرده‌وه ، له به‌ر ئه‌وه ئه‌نجومه‌نی وه‌زیرانی عیراقی کوبونه‌وه بریاریان‌دا له سهر ده‌رکردنی ئهم بریارانه هه‌مووی بو ئه‌وه‌ی دلنیاپی کورده‌کان بکه‌ن وه مه‌یلیان بیرن له شیخ مه‌حمود .

۱ - حکومت نایه‌ویت مه‌ئموری عه‌رب تعین بکات له شاره‌کانی کوردستاندا ته‌نیا مه‌ئموری فه‌نی نه‌بی ، .

۲ - حکومت زور له دانیشتوانی کوردستان ناکات ، که به عه‌ره‌بی قسه بکه‌ون و له مصالحی ره‌سمیشدا به کوردی معامله بکه‌ن .

۳ - هه‌موو کارو باریکی نه‌ته‌وايه‌تی و ئاینی هه‌موو ده‌پاریزیت .

له دوا‌ی ده‌رکردنی ئهم بریارانه ئنجا سوپای عیراق وه هیزی هه‌واپی به‌ریتانیا و سوپایه‌کی به‌کری گیراو له ئا‌ئوره‌یه‌کان هیرشیان هینایه سهر شیخ مه‌حمود له ته‌موزی ۱۹۲۴دا شاری سوله‌یمانیان داگیر کرد .

لهم کاته‌دا زرنگه‌ی زه‌نگیکێ تر له مه‌یداندا ده‌نگی دایه‌وه وه غنصریکی

تازەیش هاته مه‌یدانه‌وه ، تورکیای تازه دهستی کرد به داوا کردنی ولایه‌تی موصل واته « کوردستانی خوارو » که ئەبوابه کومه‌لی نه‌ته‌وه‌کان پاشه روژی ئەم وولاته‌ی روون بکردایه‌وه و بی‌خستایه به‌ر چاو که پره له « نه‌وت » له به‌ر ئەوه دهستی کرد به تماشای کردنی ئەم بابەته وه داوای کرد که ره‌غه‌تی دانیشتیوانی ئەم وولاته وه‌ربگیریت .

له روژی ۱۳ تشرینی دووه‌می ۱۹۲۴زدا لیژنه‌یه‌ك له سێ پیاوی گه‌وره . پێك هات یه‌کیکیان « کونت ته‌لکی » هه‌نگاری بو ، دووه‌میان « مسیو فاویرسن » سویدی بو ، سێ‌هه‌میان « کولونیل پولیس » به‌لچیکی بو ، ئەم لیژنه‌یه‌ له روژی ۱۶ی کانونی دووه‌می ۱۹۲۵زدا له گه‌ل ئەندامیکی تورک و ئەندامیکی عێراقیدا له به‌غداده‌وه چون بو موصل ، پاش ته‌حقیقات گه‌رانه‌وه بو ولاتی خویانو راپوریکیان دا به ئەنجومه‌نی کومه‌لی نه‌ته‌وه‌کان « عصبه‌ الامم » له روژی ۱۶ی ته‌موزی ۱۹۲۵دا له باسی کورده‌کانا وتویانه : —

« ئە‌بی‌داوا کاریه‌کانی کورده‌کان به‌ نظری اعتبار وه‌ربگیریت ، که ده‌یان‌ه‌وی مه‌ئسوره‌کانیان هه‌موو کورد بن ، وه‌ خوینده‌واری و زانیاری به‌ کوردی بیت ، وه‌ وتویانه ئە‌بی‌ زامنی ته‌واو بدريت به‌ کورده‌کان وه‌ ئیداراتی داخلی سه‌ره‌خویان . یو یکریت .

پاش چوار سال قبول کردنی « په‌یمانی ئینگیزی عێراقی » و نه‌مانی ده‌سه‌لاتی کومه‌لی نه‌ته‌وه‌کان له سه‌ر عێراق ، چونکه زور له کورده‌کان هه‌ز به‌وه ده‌که‌ن که بگه‌یرینه‌وه ژیر ده‌سه‌لاتی تورکیا نه‌ك له ژیر ئیداره‌ی عێراقدا .

ئینگلیزه‌کان بو ده‌ست خه‌رو کردنی کومه‌لی نه‌ته‌وه‌کان به‌ درو به‌لینیاندا که ئەم داوا کاریانه‌ی نه‌ته‌وه‌ی کورد هه‌مووی جی‌به‌جی ده‌که‌ن ، له‌و کاته‌دا له‌

شاری سوله یمانی دا داوای حکومتیکی کوردی سهر به خو کرا ، بهم جوړه له
سهر راپوری « مجلسن وسطی » بریار درا که ولایه تی موصل واته « کوردستانی
خوارو » بخړته سهر حکومتی عراق له روژی ۱۶ ی تشرینی دووهمی ۱۹۲۵ز دا
له بهندی سهر به می ئم بریاره دا ئه لیت : —

« حکومتی بهریتانیا که چاودیری که ری ئم ولاته به ، ئه بی به ئه نجومه نی
کومه لی نه ته وه کان « عصبه الامم » رابگه به نیت چ جوړه ته دایر یکی وهر گرتوه
له ا بهت ئه و به لینانه وه که لیژنه داوای کردبو بو کورده کان » •

له سهر ئم داوا کردنه وه زیری مستعمراتی بهریتانیا له روژی ۳ ی ئه یلولی
۱۹۲۶ز دا یادداشتیکی داوه به ئه نجومه نی کومه لی نه ته وه کان « عصبه الامم » نه
بهندی هه شتمی ئم یادداشت دا اشارتی ئه و ووتاره ی کردوه که سهره
و وزیرانی عراق بلاوی کردو ته وه له روژی ۲۱ کانونی دووهمی ۱۹۲۶ز که ئه لیتنه

« ئه و ولاته ناژی ئه گهر مافی نه ته وایه تی کورده کان نه دریت ئه بی
مه موره کانیان له خویان بن ، ئه بی زبانه که یان رسمی بیت ، ئه بی له
قوتابخانه کانی حکومتا فیری خویندن بین به کوردی ، وه ئه بی به چاویکی یاشن
تهماشای هه موو که مایه تی به نه ته وایه تی کانی تریش بکرت » •

بهم جوړه به یانات و مه ناشیری زور به هه موو وه زاره ته کان وه شاره کاند
بلاو کرایه وه ، وه هه روا مندوبی سامی بهریتانیا ش و تاریکی بلاو کرده وه
ئه لیت : —

« هیچ جایا و از هیچ نیه له بهینی کوزدو عهره ب دا » •
بهم دروو ده له سانه کورد هه له خه له تینراو له خشته برا ، حکومت ته ساوا

نازداره خیر له خو نه دیوه که ی له ناو چو ، ئومیدی نه ماو ئاسوی روناکی به تاریکی گهرا ، شیخ مهمودیش پاش ئه وهی سوپای عیراق و ئاثوری و هیزی هه وایی به یریتانیا له پینجونییش تهنگیان پی هه لچنی که ئوزده میریش نهیتوانی لهم تهنگ و چه له مه یه رزگاری کا ناچار چوه خاکی ئیرانه وه .

شیخ مهمودی نه به زگری حکمداری و ملکی و سه ندنی مافی نه ته وایه تی نه ته وه که ی له دلیا بو بو به گری ، له مانگی حوزه یرانی ۱۹۳۰ د پیمانی بهینی حکومه تی عیراق و به یریتانیا بلاو کرایه وه له باره ی په یوه ندی بهینی ئهم دوو ده وه له ته وه له دوا ی ئه وه ی که عیراق ئه ییت به ئه نام له ئه نجومه نی کومه لی نه ته وه کان — عصبه الامم — داو سه ره بخو ئه ییت ، ئهم په یمانه بوه هوی بلاو یونه وه ی ئازا وه هه را به ناو کورده کاند او وه بوه هوی خویشان دانی گه وړه له ناو شاره کاند ، به تاییه تی له شاری سوله یمانی دا که له روژی ۶ ی ئه یلولی ۱۹۳۰ د خویشان دان رویداو سوپای عیراق ته قه ی له خویشان ده ران کردو کوشتاریکی زوری لی کرد ن ئهم کرده وه نارمه وایه شیخ مهمودی داچله کاندو خوینی دلسوزی و کوردایه تی و نیشتمان په روه ری هاته جوش سه ر له نوی هیرشی هیناو شورشی به رپا کرده وه بو سه ندنی توله ی خوینی ئهو شه هیدانه ی له پیناوی رزگاری کوردستانا گیانیان بهخت کرد ، ئهم شورشه ی شیخ مهمود دیسان ههشت مانگی خایا زده .

حکومه تی عیراق له سالی ۱۹۳۰ د که ویستی بی به ئه سدام له کومه لی نه ته وه کان « عصبه الامم » دا به ناچاری دیسانه وه که وه ته وه دلنایی کورده کان بویه « قانونی لغاتی محلی » بلاو کرده وه بو ئه وه ی وا له ئه نجومه نی کومه لی

څه ته وه بگه يه نيت يېرو باوري زور چا که به رام بهر به کورده کان له سالی ۱۹۳۲د
 که عراق بو به نه ندام دیسان هم به لینانه ی تازه کړده وه به به یانیکې رسمي که
 هیزی ده ستوری درایه وه وینه یه کی نیرا بو باره گای « کومه لی نه ته وه » کان
 له شیوه ی به لکه « وثیقه » یه کی ره سیدا اعتباری پی کراو دانرا .

هاتنی سمکو بو سوله یمانی :-

له وه پیش به کورتی باسیکی هاتنی سمکومان کړده بو شاری سوله یمانی
 یو دیده نی شیخ محمود ئیستا به پی ی یادداشتی ره شید جودت به گ که یه کی که
 بوه له وه لاوه نیشتمان په روه رانه وه له وه نه فسه ره دلیرانه ی کاتی لاوی خوی له
 ری کور دایه تی دا بهخت کړده وه تمه نی جوانی بردوته سهر وه ماوه ی دوو سالو
 نیو راویژ که ری سیاسی و سهر بازی سمکو بوه وه به ته واوی شاره زای هم موو
 کړده وه یه کی بوه ، وه هه روه ها یادداشته که ی ماموستا ره فیک حلمی که به لکه یه کی
 ره سمین بو نه وه کاره ساتو روداوانه له کاتانه ی پیشودا له کوردستاندا له وه
 پیش رویان داوه .

ره شید جودت نه لیت : - « له سالی ۱۹۳۲د له سوله یمانی سوپاه سالار
 شیخ قادری حه فید برای شیخ محمود فهرمانی دا به ره شید جودت که خانوه که ی
 حالی باوکی ئاماده بکريت بو میوانداری ئیسماعیل خانی سمکو ، نه وه خانوه

به جوریکي وا رازانرایوه بشی بو میوانداری پیشه‌وایه‌کی وه‌ک سسکو ،
 پاشش چند روژیک سسکو هات ئه‌وه‌ی بو ئه‌و کراوه وه ئه‌و پیشوازیه‌ی ئه‌و
 که کراوه هیشتا له میژووی شاری سوله‌یمانیدا بو که‌س نه‌کراوه ، سسکو
 ماوه‌ی سب مانگ له سوله‌یمانی مایه‌وه ئه‌وه‌بو شیخ محمود له گهل ئینگلیزه‌کانا
 تیک چوبو وه به‌ته‌واوی له یه‌ک ئاشکرا بوبون ئینگلیزه‌کان به‌نا‌نامه‌یان بو شیخ
 محمود فریدایه‌ خواری به‌ فروکه له سوله‌یمانی داوایان لی کرد سوله‌یمانی به
 جی‌بیلیت ، وه هه‌روه‌ها به‌یانه‌نامه‌شیان بو سسکو فریدا که بروا چونکه یومبا
 بارانی شاری سوله‌یمانی ده‌کن نه‌ک خوی و پیاوی تووشی زیان بین ، سسکو
 پاشش ئه‌وه بریاری‌دا بگه‌ریته‌وه تکلیفی له ره‌شید جودت کرد که بچی له‌گه‌لی
 چونکه که‌سی نه‌و زور بی که‌سه‌و راویژکه‌ری سه‌ربازی و سیاسی نه‌ ، ره‌شید
 جوده‌تیش لاویکی خوین گه‌رمو نیشتمان په‌روه‌ر بوو خوینی کوردایه‌تی هاته
 جوش چو له‌گه‌لیا ، له تشرینی دووه‌می ۱۹۲۲دا له سوله‌یمانی ده‌رچون

سسکو له‌پیش ئه‌وه‌دا ییت بو عیراق ئه‌فسه‌ریکی ناپاکی تورک که یه‌کیک
 بو له‌پیاوه‌کانی خوی به‌دزیه‌وه هاتبو بو لای سسکو وه له‌هیزو توانای سسکو
 گه‌یشتبو وه زانی بوی سسکو له‌خوی ئه‌مینه‌چوبو مه‌فره‌زه‌یه‌ک سه‌ربازی تورکی
 ئاماده‌کردبو وه له‌به‌ری به‌یانا دابوی به‌سه‌ر شینه‌که‌ی سسکودا له‌هه‌ر چوار
 لاوه‌ده‌وری گرتبو دابویه‌به‌ر لیژگه‌ی گولله‌و شه‌ستیر ، خوشه‌ویست‌ترین ژنی
 سسکو کوژرا‌بو سسکوش خوی به‌په‌له‌پروژکی ده‌رباز بویو رای کردبو یو شاخ
 له‌و‌را کردنه‌دا بای ۵۰ تا ۶۰ هه‌زار لی‌ره‌ی ئالتون مچه‌وه‌ه‌رات و ۴۰ هه‌زار لی‌ره‌ی
 ئالتون پاره‌که له‌ماله‌که‌یا بوی ده‌زنه‌چوو هه‌مویان به‌تالان ب‌برد خه‌سه‌ره‌وی

کوریشی به دیل گیرا ، سمو هه موو ئامانجی ئه وه بو کوره که ی له دیلی رزگار بکا ، « قه دری به گه » ی والی « وان » ئیسماعیل ئاغای زور خوش ده ویست به لینی دایه که خه سه روی کوری بو بگیریته وه ، له م کاته دا له ناوچه ی « حه کاری » هه رایه که رویدا هیزیکی سه ربازی لیوی له عیراقه وه هیرشیان برده وه سه ر مه فره وه که ی تورک هه مویان گرتبون ، تورکه کان نیازیان وابو توله یان لی بسیننه وه وه که لک له ده سه لاتداری و هیزی ئیسماعیل خانی سمو وه رگرن ، سموش زور له تورکه کان داخ له دل بو له خوا ی ئه ویست ئیشیکسی پی بسپرن و چه کی بده نی تا به و هیزو چه که ی خویان توله یان لی بسین ، به لام یه داخه وه ریک نه که وت ، هه ر له و کاته دا ئینگلیز له گه ل تورکه کا نا ریک که وت وه ئیسماعیل خانی سمو ئه م ریکه وتنه ی تورک و ئینگلیزی دانا یه به ده بختی بو خوی چونکه خوا یاریده ی نه دا که توله ی خوی له تورکه کان بسینی .

سمکو و ئیران :-

له و کاته دا که سمو به رواله ت و سه ر زاری له گه ل تورکه کان ریک که وتبو ئیرانیه کانیش ئه یان ویست رای کیشن به لای خویاندا ، « عبدالله خانی طه ماسبی » کرابو به والی « ئازربایجان » به نامه خوی گه یانده سمو وه یه که دوو جار داوای له سمو کرد له سه ر سنور دیده نی یه کتر بکه ن ، وه داوای له سمو کرد که بگه ریته وه شوینه که ی خوی ، سمو چو بو سنوور وه یه کتر بان دی ، زروف گوررا حکومه تی ئیران به ناچاری دلی ئیسماعیل خانی دایه وه و دبلیایی کردو ئاشتی کرده وه ، ئیسماعیل خان گه رایه وه بو شوینه که ی خوی ، ره شید جودت ئه لیت ئیسماعیل خان زور دلیر و چالاک و شیربو کوردیکی دلسوزبو زور جار ئاموزگاری

برایانه‌ی کردوه وتویه‌تی برام من دوو سالو نیوه له گهل توم ئیستا نیازم وایه بگه‌ریمه‌وه بویه ئاموژگاریت ئەکم ، ئەمانه‌ی له ده‌ورو پشتی تون زور که میان دلسوزن بو تو ، ئەبی زور ئاگاداری خوت بکه‌یت که ده‌چیت بو دیده‌نی له گهل کاربه‌ده‌ستانی ئیرانیدا چونکه ژیا‌نت له ته‌نگ و چه‌له‌مه‌دایه وه‌ک جعفر ئاغای برات ، ئەبی ئیشی خوت باشن بزانی‌ت هه‌رگیز نه‌چیت یو دوائری حکومه‌ت ، به‌ کرده‌وه گوپی نه‌دایه ئاموژگاریه‌کان ، ئەم پیشه‌وا به‌ نرخه‌ چو بو دیده‌نی میری له‌شکر له‌ شاری « شنو » به‌و بیانوه‌وه که میر هیشتا نه‌هاتوه پاشن ماوه‌یه‌ک دیت سه‌ربازیکیان نارد بو لای سمکوو ئەم خه‌به‌ره‌یان دایه ، سمکویان هیشته‌وه بو سبه‌ینی ، له‌ شوینی کویونه‌وه‌که‌دا هه‌موو بناکاینان پرکرد له‌ سه‌ربازی پر چه‌ک وه‌ ئاماده‌یان کردن له‌ کاتیکا که سمکو هات وه‌ نزیک بووه به‌ خانوه‌کان له‌ هه‌موو لایه‌که‌وه‌ درایه به‌ر لیژگه‌ی تهن‌گ و کوژرا ، به‌م شیوه‌ پر له‌ نامه‌ردیه سمکویان کوشت .

سمکوو شیخ مه‌حمود :-

وه‌ لئینگلیزه‌کان چوبوه‌ میشکیانه‌وه‌ شیخ مه‌حمودو سمکو دوژمنی به‌کتر نه‌بون ، بروسکه‌کانی به‌ینی سمکوو شیخ هیوای به‌ ئینگلیزه‌کان په‌یدا کردبو ، له‌ به‌ر ئەوه‌ ریگیان دا به‌ سمکو که بیت بو دیده‌نی سوله‌یمانی و شیخ مه‌حمود ، که ده‌نگی هاتنی سمکو بلاو بووه‌وه به‌ شاری سوله‌یمانی‌دا شاره‌که‌ خروشا ، چونکه‌ ناوبانگ و شوره‌تی سمکوو دلیری و قاره‌مانی ئەم پیشه‌وا کورده به‌ هه‌موو کوردستاندا بلاو بو‌بووه ، له‌ به‌ر ئەوه‌ هاتنی بو سوله‌یمانی بو کیشه‌ی

کورد یه مزگینی دهژمیراو گولی هیوای سیس بوی نیشتمان پهروهه کانی
 گه شانده وه پیشه و اسمکو له دلی هه موو کوردیکی دلسوزا شوین و جیگایه کی
 بهرزو بهریزی هه بو ، به قاره مانیکی گه وره ی نیشتمانی ده ناسرا ، له بهر نه وه
 هاتنی له وه سهرو ده مه دا بو سوله یمانی شتیکی کهم نه بو ، نه م هاتنه بو بو وه ویردی
 سه زبانی گه وره و بچو کو ، ژنو پیاو ، بی ئوقره هه موو چاوبان له ری بو
 یه پهروشه وه چاوه ریی نه م هاتنه یان ده کرد ، وه نه یان ویست ساتیک زووتر به
 دیداری شادبین ، نه وانه ی کوردو نیشتمان پهروه بوون سمکویان به قاره مانیکی
 نیشتمانی دانا بو ، هیوای نه وه یان لی ده کرد که نه م هاتنه ی بیته هوی گورینی
 « باری سیاسی » وه لادانی شیخ مه محمد له سهرو نه وری به ی که پیا ده رواو
 وه ستاو له سهری ، وه وه رگیرانی سهرنجی به لای کوردایه تی و کوردستاندا ،
 هاتنی سمکو بو سوله یمانی نزیک بووه ، روژی هاتنی دانیشتوانی شارو دیهات و
 ده ورو پستی وه خپله کان هه موو چون به پیریه وه به گهرمی پیشوازیان کرد ،
 شاره که وه ک بووک رازینرایه وه ، بوه شایی و ئاههنگ و به زم به م جوهره پیشوازیه کی
 زور پر له شانازی کرا ، نه و کاره ساته ی له و روژده له سوله یمانی کراوه مه گه
 ته نیا له و روژده کرابی که شیخ مه محمد له هندستان له دیلی گه رایه وه ،
 تور که کان که نه مه یان دی که و تنه ترسه وه ، چونکه مصطفی پاشایان باش ده ناسی
 بویه ناویان نابو « نه مروود » وه له کاتی خوشیا هه ر به بونه ی نه وه وه بو که
 تور که کان هه لیان کوتابوه سهرو سمکوو ژنه که یان کوشت و کوره که یان به دیل
 گرت ، چونکه مصطفی پاشا له و کاته دا له سنوره کانی بهینی ئیران و تورکا بو
 بو نه وه شس چوبوه لای سمکو ، که روی له ئیران پی وه رگیری و ئاگری ئاژوه ی
 له خاکی تورکا پی بنیته وه ، تور که کان سمکویان له ده میکه وه ناسیوه ، وه نه یان

قوانی که بو سهر بهستی و سهر بهخوبی کورد خهریکه و خهبات ئه کاو هه را ده نیته وه
 تور که کان له و روژه دا گلابون به شهری یونانه وه هیزو توانای ئه وه یان نه بو
 دهست بو سمکو درێژ بکه ن وه سمکوش خهریکی ئیران بو نیازی ئه وه ی نه بو
 دهست یو تور کیا درێژ بکات ، به لام چوونی مصطفی پاشا بو لای سمکو ئارامی
 له تور که کان بری و ترسیکی گه وه ی خسته دله وه بویه ئه وه یان به سمکو کرد
 که کردیان ، جا بویه ئه مجاره ش که دیان مصطفی پاشا چوه بن دهست سمکوه
 تور که کان دیسان ئارامیان لی برایه وه مه ترسیان که وته دله وه ، له بهر ئه وه
 « ره مزی » یه شه لو « فه وزی به گک » ی یوزباشی چه ند ئه فسه ریکی تری
 ئوزده میر له ره واندزه وه به دزیه وه هاتن بو سوله یمانی و له لای شیخ مه حمود
 دابه زین ، له ولاشه وه « فه تاح ئه فهن دی » « ۲ » ژن برای شیخ مه حمود به
 په له له ریگای موصله وه هاته وه بو سوله یمانی له سهر پیلانی « تایه ری ئه مین
 ئه فهن دی » وه عباس ئاغای مه حمود ئاغای پشده ری .

به هاته وه ی « فه تاح ئه فهن دی » له ریگای موصله وه دیده نی شیخ
 مه حمود و گفت و گو کردن له گه لیا بوه هوی به هیز کردنی په یوه ندی به ینی
 شیخ مه حمود و تور که کان ، سمکو زور رقی له تورک
 یو چونکه برنی تازه بووه وه له بهر ئه وه بسوی
 بکرایه وه به هیوای سهر که وێن بوایه به هه موو جوریک هه ولی ئه دا توله یان لی
 یسینته وه به لام ئه مجاره باری سیاست به جوریکی تر که وته بهر چاو ، چونکه
 پیرو پاگه نده ی ئوزده میر و دهسته و دايره که ی زور به تین و به هیز و وه ستایانه بو

« ۱ » یادداشتی ره فیق حلمی بهرگی شهش .

سیاستی تورك له بروزا بو ، دهر كهوت كه « تايهر » به راستی دپلوماسیه کی چش و به تواناو قال بو به پشوو پیلان گیره ، چونكه توانی سیاستی ئینگلیز بگلینی ، وه ههروه ها کار به دهسته ئینگلیزه کانیشتن سهربازو که لله رهق بوون ، نه. شماره زایی دپلوماسیه تیان به وه دا دهر كهوت كه « تايهر » گلاندنی .

حکمداری شیخ مهحمودو نوزدهمیر :-

ئهو کاتهی شیخ مهحمود گه یشته سوله یمانی « میجهر نوئیل » به ناوی حاکمی گشتی به ریتانیا وه له کوبونه وه یه کدا له بهر دهر گای سهرای سوله یمانیدا به یانی « حکمداری » شیخ مهحمودی بلاو کرده وه « نوزدهمیر » ۱ « له روژی ۱ / ۱۱ / ۳۳۸ رومی دا به ژماره « ۵۶ » راپوریکی به په لهی نارد بو قوماندانی جه بهی خوره هلات « الجزیره » به هوی فرقهی ههشته وه ئه لیت :-

۱ - له ئه ماره تی شیخ مهحمود دا وه له ژیر چاودیری ئینگلیزه کان حکومه تیکی کوردستانی به ره سی بلاو کرایه وه ، هیته تی حکومهت پیک هاتوه له مانه ی خواره وه :-

باش قوماندان « سوپاه سالار » شیخ قادر حفید
 سهروکی داخلیه « ناوه وه » شیخ محمد غریب
 سهروکی « دارایی » عبدالکریم عه له که

« ۱ » یلدا دشتی ره فیق حلمی بهرگی شهش .

- سەروکی معارف « زانستی » مصطفی نەمرود « مصطفی پاشا »
 سەروکی شەرع و عدل « دادپەرستی » موحەل
 سەروکی ریژی « گومرگ » ئەحمەد بەگی فەتاح بەگ صاحبقران
 سەروکی اشغال « کارگوزاری » محمد ئاغا عبدالرحمن ئاغا
 ئەمنیە عەومی « ئاسایش » سید ئەحمەد بەرزنجی
 سەروکی عەومی کوردستان « مفتشی عەومی کوردستان » صدیق القادری
 ۲- بۆتی گەشتن لە بیرو باوری شیخ مەحمود وەچونە بنجو بناوانی مەیهست و
 کانگای دلیه وە ، فەوزی بەگی یوزباشی ، که یەکیکە لە و ئەفسەرانی لە ژیر
 دەستمان ، خوی گوری و چوێ سولهیمانی ، بەلام جاری نەگەراوەتە وە .
 ۳- مصطفی « نەمرود » لە روزنامە ی کوردستاندا دەربارە ی حکومەتی
 تورک ووتاری زور خراپ بلاو ئەکاتە وە ، « میجر نوئیل » وە « مەولانا زاده
 رفعت » و گەلی ئەفسەری تری بەغدادی گەشتونەتە سولهیمانی .
 ۴ شکێ تیا نیە که « سید طە » و « سەکو » ش ناسرە و نو بی دەنگ نین
 وە تیکەل بە جولانە وە ی « کویە » و « رانیە » و « دەر بەند » ئەبن .

قائمقام و ئۆز دەمیر

زه بونی وولاتی تورک :-

قوماندانی جه بهی روژه لات « بهسری به گ » ناو سهره کی ئه رکانی جه نگ به موری خوی ئه م نامه یه ی ناردوه بو « ئوزده میر » له ره واندز ، ئه ویش له « ژیر په یمانی ژماره - ۹ - » دا له یاد داشته که یا نووسیویه تی :-

له دیار به کره وه بو ئوزده میر به گ قائم مقام :-

۱۴ / ۶ / ۳۳۸ رومی استخبارات ژماره ۱۷۴۵

۱ - سمکو کابرایه کی فیلبازه ، به هوی زرنگی خویه وه ئه و خه نجه ره که هه لیگرتووه بو کاتی خوی ئه یشاریته وه . ئه م پیاوه پیری سهر به خوینی « استقلال » له میشکدایه ، مه بهستی ئه وه یه تا له ئیراندا ده سه لاتی زیاد ئه کاو به هیز ئه ییت له گه ل ئیمه تیک نه چیت و به م جوره به مه رام و ئامانج بگات .

۲ - سهر که وتنی سمکو له ناو عه شایه ری کوردداو به م جوره گه وره بونی و ده سه لات په یدا کردنی بو « حکومتی میلی » ئیمه ده ست نادات ، به لام له م روژه دا تیک چونمان له گه ل سمکو بو ئیمه شش باش نیه ، ئه گه ر بتوانن و هه ولی ئه وه بده ن که به پرو پا گانده بلاو کردنه وه یه کی وا که عه شایه ری پی ته فره بخوا بیان که ن به دوژمنی سمکو به راستی به م کرده وه یه خزمه تی گه وره ی حکومت ئه که ن ، وه ک ئه وه که بلین سمکو به پاره ی ئینگلیز ئه م شورشه ئه گیری و بو قازانجی خوینی و خزمه تی ئینگلیز خوینی کورده کان ئه رژینی .

۳ - ئه و مه فره زه یه که لیره وه خراوه ته ری جاری ئه چیته « چوله میرگ » دوا ی گه یشتنی ئیوه به ره واندزو جی گیر بوتان له وی ، به پی هه وال و پیوست فه رمانی تر ئه دریت به بزوتنه وه ی مه فره زه که وه اتنی وه یانه هاتنی بو ره واندز ،

۴ - هیزی گوږه وه مان نیه که توپ و مته رلیوزی پیا بنیرین ههول ئه دهین
که ئه وه شتان بو جی به جی بکهین .

به ناوی قوماندانی جه به وه
سه روک ئه رکانی جه ننگ
به سیری

ئه م نامه یه ی جواد پاشای سه رکرده ی له شکری جه به ی الجزیره له
خواره وه ئه نووسین ، بو ئه وه ی هیزو توانای ئه وه خته ی تورک باش ده ربکه وی
له چ راده یه کا بوه که کورده به سزمانه ساویلکه کان بوی خه له تاو نو خویان بو
داون به کوشت .

له روژی ۷ ته موزی ۳۳۸ رومی دا به ژماره ۱۰۸۴ جواد پاشا وه لامی
نامه یه کی ئوزده میر ئه داته وه ئه لیت : -

« له بابته چه که وه که داواتان کردوه قول ئوردوی نوه م ئه لیت - ۲۰۰ -
تفه نگی سندوقدار به - ۷۰ - سندق جبه خانه وه له گهل - ۱۲۶ - تفه نگی
تریش به - ۳۴ - سندوق فیشه که وه نیرا بو « باشقه لا » له وه زیاتر نیه ، له
بایهت زیاد کردنی هیزه وه به هیچ جوریک له توانا مانا نیه ، وه هوی گوازتنه ومان
نیه توپ بنیرین ، وه ستایه کمان بو ناردن بو چاک کردنه وه ی توپه شکاوه که تان ،
ئه مه بو هه موو هیزو توانای ئوزده میر ، به لام پرو پاگانده ی زور به هیزو
ده زگایه کی ریک و پیکی پرو پاگانده ی هه بو به چاوو راو خوی کردبو به حاکی

« ۱ » یادداشتی ره فیق حلمی بهرگی شهش .

سهرېخو له ره واندزدا ، وه هره شهی داگیر کردنی هه موو شاره کانی
کوردستانی ده کرد . ئه مهش له بهر ئه وه بو زوری ه کورده کان باوریان به
ئینگلیز نه ما بو .

ئوزده میر ههستی به زه بونی خوی کردبو ، وه پیری له وه کړدبو وه که
روژیک کورده کان ههست بهم درووده له سهو زه بونی ه بکه ن چی لی ئه کهن ؟
له بهر ئه وه به په له نامه یه ک ده نو سیت بو قوماندانی جه به داوای هیز ئه کات
چونکه له وه سهر بازانه ی له گه لی بوون - ۲۰ - سهر بازی جه زایری یاخی بو نو
رایان کړدبو .

له روژی ۱۲ / ۷ / ۳۳۸ رومی دا به ژماره - ۲۱ - ئه م نامه یی بو
قوماندانی جه به ی الجزیره نوو سیو ئه لیت :-

راکردنی سهر بازه جه زایریه کان ئیه ی خسته هه لو یستیکی گرنگه وه ،
ئیتړ ئه وانه ی بو ئینگلیز هه ول ئه دهن و پرو پا گانده ئه کهن ری یان بو کرایه وه ،
تا خه ته کانی ته لگرافیشیان لی برین ، به هوی کرینی ولاخی بهرزه وه له سنووردا
دهست نه که وتنی هیوای ریکخستنی هوی گواژته وه شمان نه ما ، وه نوینه ره کانمان
به دهستی به تال گه رانه وه ، « بابکری سه لیم ئاغا » و « شیخ محمد بالهک » هه ندیک
له پیاوه کانی « سکو » شس زور بهر بهر کانیمان ئه کهن وه بو سهر که وتنی
ئینگلیزه کان هه ول ئه دهن ، ئینگلیزه کانیش به باوه شس روپیه بلاو ده که نه وه
ئنجا ئوزده میر له نامه که یا زور ئه پارته وه داوای ناردنی هیزی تازه ئه کا وه داوای
مه فزه که ی « چوله میرگه » ئه کا بو ره واندز .

ئوزده میر زور سهر کرده یه کی « روماتیکی » خه یالی بووه بهم نامه یی

خوارویدا دەر ده کهوی که چند خه یالی بوه ، زوریش له خوی بایی بوه تا
 رادی « گومرایی » بهو چوار نه فەر رهش و رووت و شره وه بی چهک و پهریشان
 سهو دای شهر کردنی له دوو جه به وه که وتبوه که لله وه وای دوزانی هه موو
 شوینه کانی تریش پر له جل خوار وه ک شاری سوله یمانی وه له شوینه کانی
 تریشا « تایهر » و « ئەحمەد تەقی » به کی تری دهست ده کهوی ، ئەی ویست له
 لایه که وه شاره کانی « عه قه وه عمادیه و دهو ک و زاخو » وه له لای تریشه وه « رانیه و
 دهر به ندو مه عمورو کویه و سوله یمانی و تا کفری » داگیر بکا ، له نامه که یا که
 له روژی ۸ / ۸ / ۳۸ رومی دا به ژماره « ۲۹ » « ۱ » ئوزده میر نووسیویتی
 بو جه و دهت پاشائیت « ئەمهوی ئازاوه بگه یه نمه هه ریمی « دیالی » بهم جوهره
 خیله عه ره به کان که به دوستی تورک ناسراون تیکه له به شورش گیرانی « ۱ »
 کوردیان بکه م وه ناوچه ی هیزو باره گام بگوزمه وه بو قه لای « دووین » له
 « بابە جیجک » واته « بی بی جهک » مه بهستی بهرو دوا ی ئوزددمیر له م خه یاله
 نه وه بو که ناوچه ی هه ولیر بخاته ژیر مه ترسیه وه ، چونکه له و روژدا بو بو
 به مه له ندی کو بو نه وه ی هیزی ئینگلیز ، وه به هوی « میرانی قادر به گک » شه وه
 که به سه رزار هاو په یمانی تور که کان بو بیته هوی هاندان و راست کردنه وه ی
 خیلی « خوشناو » و گرتی « شه قلاوه » .

« ۱ » یادداشتی ره فیه قلمی بهرگی شهش .

« ۲ » مه فزه که ی ئوزده میر ئازو قه ی خویان پی تامین نه ده کرا به سه ر دانیشتوانی
 ناوچه ی ره واندله وه ده ژیان که چی ئەم فیزه شیان هه بو
 - نووسهر -

ئوزدهمير له خه يالى خويدا بهم جوړه پيلانى هيرش بردنى دانا لهم ناوچانه دا
 شىخى بارزان غه ماديده داگير بکات ، فارسى ئاغا بدا به سهر عه قره دا ، عبدالقادر
 مه زورى وه ره شيد بهروارى وه شىخ ره فيب وه شىخ عبيد له ناوچه کانا هه لىبورين و
 خه ريکى کارو بارى له شکر بن ، شىخ کاکه ئه مين وه ئه حمده به گى قائم مقام وه
 نورى به گى قوماندانى ژه ندرمه وه ميرانى قادر به گى بچنه سهر « رانيه و دهر به ندو
 کويه و پشده رو سوله يمانى » ، پشده رى و مه نگورو هه مه وه نده کان هيرش به رنه
 سهر « محمد ئاغاى باله کيان » ئه گهر هاتو « دهوک » يش داگير کرا ئه واه خه تى
 « زاخو » ئه برريت .

ئاى لهم خه يال پلاوه ي ئوزدهمير پاشاى تورک ، به سى چل نه فه رى رهش و
 روتى پى خواوسى له برسا مردوى تورکه وه خه يالى چون ده کاته و ، به لام ره غنه
 له ئوزدهمير ناگرين ره غنه له پياوه گه وره کانى کورده گرین ، ئه لىن « ئافه رىسن
 بو سه روک خيله کان و پياوه گه وره کانى کورد چون ئه وه نده له دوا بوون باورىان
 بهم پياوه فیلبازه ئاژاوه نيره وه يه کردوه و دواى که وتون و خويان و کوردى بو
 ئه دن به کوشت ! » .

له روژى ٥ى ئه يلولى ١٩٢٢دا ئىنگليزه کان له سوله يمانى هه موو چونه
 ناو فروکه وه و شارى سوله يمانيان چول کرد ، به ريو به رى کارو بارى شاره کيان
 دايه دهست شىخ قادري هفید براى شىخ مه محمود له گهل چهند که سىکى تر دا
 که بون به کومه ليک وه ئه م کومه له ناو نرا « ئه نجومه نى نه ته وايه تى » بويا راستنى
 شارى سوله يمانى و ده ورو پشتى له خراپه و ئاژاوه و پياو خراپان ئه نجومه نى

ناو براو لهم پياوانه پيك هات : —

۱ — شيخ قادري حفيد برای شيخ محمود « ۱ »

۲ — حاجی مصطفی پاشا ياملكی

۳ — حمه ناغای عبدالرحمن ناغا

۴ — عبدالفتاح چلبی

۵ — مجید نهفه ندى حاجی رسول ناغا

۶ — نهحمده به گى توفیق به گ

نوزدمير چاوه ربي هاتنه وهی شيخ محمودی نه کرد نامه يه کی به په لهی
نارد بو « شيخ قادر حفيد » له روژى ۱۵ / ۹ / ۱۳۳۸ رومى دا به ناوی وثيقه
نماره — ۱۸ — موه له به ندى « ۵ » ی نامه که يا نه لیت : —

« شيخ قادر ! نه بى باش بزائن . . . بستی جی له و خاکانه ی که له په يمانی
نه ته وه بى ماندا دانراوه له ژیر چنگی يیگانه دا نابى بمينته وه ، نجا من بو نه وه
هاتنه کوردستان که نه م حقیقه ته له برا خوشه ويسته کانسى سر به ئيمه و
هاو په يمانه کانمان بگه يه نم تا وه کو کورده کانی برای دینى و « ۱ » دوستی
دیريمان نه بنه قوربانى سياسه تى ئینگلیزه ناپاکه کان ، وه به هاندانى نه وان
کوسپو ته گهره نه هيننه ريگه مان . . . » .

« ۱ » بزانه چون وه به چ ووشه يه ك دمهوى كورده به سزمانه كان ده گرن نه
کاتی نه گانه دا براى دینى كوردن ، له کانی خوشيا نه يان کوژن و الله نا يان نه يمن
— نووسه —

« ۱ » چو دى شورشه کانی شيخ محمودی مزین — احمد خواجه — لاپره ۶۶

« ۲ » يادداشتى ده فتيق حلى بهرگى ششس لاپره ۶۵

له بهر ئه‌وه‌ی که سه‌رپاکی ولایه‌تی موصل خراوده‌ته « په‌یمانی نه‌ته‌وه‌یی »
 تورکه‌وه هیزیکی ناپاکی وابه‌ییرا نایه‌ته‌که بتوانی وه‌له ناوسنوره نه‌ته‌وه‌یی په‌کانی
 ئیمه‌دا فه‌رمان ره‌وایی بکا ، تا ئه‌مرو له‌شکره گه‌وره‌کانی تورک له‌جه‌به‌کانسی
 ترا خه‌ریکی له‌شکره‌کانی دوژمن بوون وه‌ نه‌یان ئه‌په‌رژایه سه‌ر ئه‌م هه‌ریمانه ،
 ئه‌وا به‌ یارمه‌تی په‌زدان جه‌به‌کانی خور ئاوا پاک کرانه‌وه له‌ دوژمن ، له‌ بهر ئه‌وه
 له‌م سه‌عاتوه ده‌ست ئه‌که‌ین به‌ پاک کردنه‌وه‌ی ئه‌م هه‌ریمه‌و پشت به‌ خوا زوری
 پی ناچی له‌ گه‌ل دوژمندا هه‌رچی ناپاکیک هه‌یه له‌ ناوچه‌کانسی کوردستاندا
 ئه‌که‌ینه ده‌ره‌وه « ۲ » « . . . » .

نامه‌که زور دورو درێژه به‌ندی هه‌وته‌می پیوسته بزانیته چونکه
 په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌ کیشه‌ی کورده‌وه ئه‌وا ئه‌ینوسین ، ئه‌لیت : —
 دوا‌ی وه‌ستاندنی شه‌ری گه‌وره شیخ مه‌حمود باش له‌ سیاسه‌تی ئینگلیزه
 مه‌لعونه ناپاکه‌کان گه‌شته‌و دلیرانه به‌ره‌به‌ره‌کانی کردن وه‌ستا به‌رامبه‌ریان
 وغه‌زای له‌ گه‌ل کردن ، به‌لی له‌ ئه‌نجاما گیراو تووشی ئازارو زیانی زور بو
 بویه ئیمه‌ش به‌ رزگار بونی له‌ دیلی گه‌لیک دلشادین وه‌ زورمان پی خوشه‌که
 بگه‌ریته‌وه یو سوله‌یمانی ، وه‌ ییته‌وه به‌ سه‌روکی حکومه‌تی ئه‌م ناوچه‌یه ،
 به‌لام نه‌ک واتێ گه‌یشته‌ین که به‌خشنده‌ی به‌م سه‌روکایه‌تی په‌ ئینگلیزه‌کانن و سه‌ر
 له‌ ئاستیا نا بچه‌میننه‌وه وه‌ له‌و باوه‌ره‌شا نین که شیخ مه‌حمود بی به‌ سه‌روکیکی
 وا که ته‌فرو تونای موسلمانه‌کانی له‌ دوی و بی به‌هوی به‌د ناوی یوی ، ئیوه‌ش
 که هه‌ر له‌و دره‌خته‌ پیروژه‌ن به‌ بیرمانا نایه‌ته به‌ ده‌سیسه‌ی « نه‌روود » مانای
 « مصطفی پاشا » و هاو بیره‌کانی ته‌فرو بخون و شوین پیرو باوری ئه‌م مه‌لعونه
 یکه‌ون ، جا یو ئه‌وه‌ی که کوتایی به‌ دوو به‌ره‌کیه‌تی خه‌لکی سوله‌یمانی بدیریت

وه دوو دلی و دوو زمانی له ناوا نه مینی وه له لای تریشه وه بو ئه وه که به ناوی حکومتی ئیمه وه « مانای به ناوی حکومتی تورکه وه » ههلسورانندی کارو باری هه ربمی سوله یمانی بخاته ژیر حوکمی ئیوه وه وه هه ر جوړه رابه ری و یارمه تیه ک پی وسته بیکا وه به هه موو جوړیک یارمه تیان بدات به سه روکایه تی « فهوزی به گک » ی « ۱ » یوزباشی دا مه فره زه یه ک سه ربازم نارد بو سوله یمانی هیوا دارم پیشوایان بکه ن وه به گه یشتیان هه ول بده ن ته شکیلاتیکی تازه بکه ن له پیاوه به ناموسه کانی لای خوتان » .

« ۱ » له سوله یمانی بو دامه زرانندی نه نجومه نی نه ته وه له بناکه ی مکتبه یی اعدادی که مکتبی فیصلیه بو وه نیستا بازاری عصریه له وی کوپونه وه یه ک رویدا له و کوپونه وه یه دا جل خواره کان داوا ی ژبانی مصطفی کمال و تورکیان ده کرد له بر یه کیک وتی « تورک هات » چونکه ده نگی هاتنی مه فره زه که بلاو بو بووه ، ئیتر کوپونه وه که نماو چول کرا « که ریم به گی فه تاح به گک » ی هه مه وه ند مصطفی پاشای مگرت و خستیه به اندیخانه وه بو ئه وه ی که تورکه کان هاتن بیکا به دیاری دهستی خو ی و بیدانه دهستیان ، نه وانیش به دیاری بینیرن بو مصطفی کمال بیکا به قه ناره دا ، به لام کومه له ی کوردستان فریای که وتوو دزگاریان کرد .

یادداشتی ره فیک حطی به گک به رگی شهس لایمه « ۶۷ » .

فهوژی به گئو شیخ مهحمود :-

ئوزدهمیر به راسپاردهو بو گفتو گو کردن فهوژی به گئ ده نیریت بولاء
شیخ مهحمود پاش گفتو گو کردن و دیده نی فهوژی به گئ نامه یه گئ ده نیریت به
ئوزدهمیر ئه لیت :-

« له وه لامیکی یه کیک له پرسپاره کانی شیخ مهحمودا ووتم » مه به سمان له
جولانه وه یه ئه وه یه که هر ههریمیک خرایته ناو سنوره کانی په یمانی نه ته وه یی یه و
یگیر نه وه ، جا ئه مرو که ئیتر له شهره کانی جه به یی خور ئاوادا سر که و تین به
ئه وه تیده کوشین که تا سر سنوره کانی « جبل حمیرین » ئه و جیگایانه هه مو
داگیر بکه یین که به وولاتی تورک ده ژمیریت و له ده ستوری نه ته وه یی تورک
پیشاندراره ، ئه وه شهم تی گه یاند که ئهم بریاره مان له وانه نیه بگورریت ! » •

قسه کانی شیخ مهحمود له گهل فهوژی به گئ « ۱ » :-

فهوژی به گئ ئه لیت شیخ مهحمود پی ووتم « من موسولمانم ، دهوله تر
عوسمانیم خوش ئه وی ، ئه و سزاو جه ورو جه فایه ی ئینگلیز به منی کرد ههر گه
له یرم ناچیته وه ، من له کاتیکا چوم به گز ئینگلیزدا که زور به ی هیزه کانی ل
عیراقدابو ، به لام عهشایه ری کورد که له پیشا سهرپاکیان سویند خواری من بو
وه شهریان بو کردم له دواپی دا لیم ته کینه وه له مهیدانی شهردا به تاقی ته نب
ئه کوری جهنگا مامه وه ، بوون به هوی ئه وه که سالها له وولاتی بیگانه دا دهرده

« ۱ » یادداشتی ره فنیق حلمی بزرگی شهس ..

دیلی بچیزم ، له بهر ټووه ټوپی ټووه زور باش بزائن پشت په عشا بهر نایه ستریت .
 وه به هیزی عشا بهر ټووه ټاژاوه نانه ټووه ټه نجامیکی باشی لی چاوه ری ناگریت ،
 به تایه تی هراو ټاژاوه به که که ته نیا پال پستی هیزی عشا بهر بیت ، وه مه به ستریتی
 نه ته وایه تی و نیشتمان په روه ری هانی نه داو هیزیکی دهوله تی پشتگری نه کا ،
 هر گیز سهری نه گرتوه و سهریش ناگریت ، ټنجا شیخ مه محمود بو نمونه باسی
 شهری « دهر به ند » ی کرد وتویه تی : -

به نامو سترین سهرو کی ټووه عشا بهرانه که له گهل ټیوه دا بوون و گولله یان
 ټه نا به سهر سنگی ټینگلیزه وه ټه مرو موچه خورن لای « میجر نوئیل » وم
 ټیستا ټال و گوری نامه هیه له به نیاندا به نهینی ، وه به سهر زاریش ټیستا
 خویان به دوستی ټیوه ټه دهنه قهلم و اتان ټه به نه میشکه وه که ټاماده ن بو
 یارمه ټیتان ، بویه ټوپی بزائن له م وولاته دا ته نیا دوستایه تی بهس نیه ، هیزو
 پاره ش پیویسته که هیزو پاره بو ټه گیت به ټامانج ، ټیبه هرچند هیزه که شمان
 که م بیت به لام شتی زورمان پی ده کريت ، چونکه وولاته که مان له چند حاکمیک
 به ولاره ټینگلیزی تیا نیه ، ټه وهی ټه مرو پی ویسته چاو ترساندن چند سهره که
 عشیره ټیکی سهر به ټینگلیزه ، هیزیکی بچو کی دهوله تیش پی ویسته که ټاسایشی
 ټاو شاره کانی پی پیاریزیت ، وه ټه وانه نه هیلین که له کاتی بومبا باراندا هیلان
 دهست ده کهوت له شاره کاندا خراپه یان ده کرد « ټه مه بوون قسه کانی شیخ مه محمود
 به راستی زور پر ماناو به تیینی بو له قسه کردندا .

شیخ مه محمود دیسان به فهوری به گی ووتوه « ټینگلیزه کان که رکوکو
 هه ولیرو عقره وه هموو ټووه شوینانه ی کورد زبانن له ولایه تی موصدا ده خینه

سەر کوردستان به و مه رجه ی منیش داوای ره واندزتان لی بکه م وه یان له خوتانه وه
یوم چول بکه ن » •

شیخ مه محمود بو ئه وه ی فه وزی به گك دانه چله کیت و لی نه سله میت وه وه
بو ئه وه ی له پیرو باوری ته وای ئوزده میریش بگات و تا قی یکاته وه ووتی :-
« له بهر ئه وه ی که به ناوی باور پی کراو یکه وه بو تی گه یشتن له پیرو باوری من
هاتون ، لام وایه که ئه م قسانه م بی که م و زیاد بگه یه نن به ئوزده میر وه گه وه کانی
تورک چونکه من ئه زانم که ئینگلیزه کان له به لینه کانیانا راست نین وه له بابته
سهر به خویی کوردستانه وه ههر په یمانیکیان داوه هه موی دروو ده له سه یه و
ته فره یان ئه دهن و مه به ستی به رو دوايان ئه وه یه که دوژمنایه تی بخرنه به ینی
کوردو تورکه وه و بیان که ن به گزیه کا ، له بهر ئه وه من به رامبه ر به م به لین و
په یمانانه ی ئه وان نامه ی به ئاشکرا کوسپیان بینمه ری و سه ریچی بکه م
که م و زور تابتوانم ته فره یان ئه دهم و کاتیان پی ئه به مه سهر ، تائیوه بریاریک ئه دهن
وه ری و شوینیکی پوخته و تایه تیم بو دیاری ئه که نو ئاگادارم ئه که ن ، ئه وه ی
منیش له ئیوهم ئه وی که به زوترین کات ییکه ن چوار شته : -

۱ - ئه گه ر هیزتان هه یه و له توانا نندا هه یه که شاره کانی سوله یمانی و که رکوک
تا سنوری « جبل حمرین » بگرن ئه و به بی وه ستان وه رن بو سهر سوله یمانی
ئه وسایه منیش مصطفی نه مروودو ئه وانه ی هاو پیرو باوری ئه ون هه مویان
ئه گرم و به گه یشتتان بو ئیره له گهل شاره که دا به دهستی به ستراو ئه یانده مه
ده ستان ، داوی ئه وه ش خوم له گهل ئیوه یان به و هیزه وه که خوم هه مه و به
ده ستمه وه یه تا « جبل حمرین » هه موو شاره کانی تران بو ده گرم •

۲ - ئەگەر ھېزىكى واشتان نىيە كە ئەم كارە بىياتە سەر وە تەنيا لە من ئەو تانە پىويستە كە خزمەتى دوژمىتان نەكەم وە يا مەبەستان ئەو يە كە دوستى و يە كىيەتى و فداكارى خومىتان بو دەر خەم ، ئامادەم ئىستە بەم شەو وە بە مال و مىنالەو وە سولە يمانى بە جى يىلىم وە يو ھەر جىگايەك حكومەتى تورك يىھويت وە بوم دابىت بېچم و لەوى جى نشىن بىم .

۳ - ھات و حكومەتى تورك ئەمەشى بە باش نەزانى وىستى لە بوونى من لەم وولاتەدا بە جورىكى تر كەلك وەرگريت ، ئامادەم كە بە دل و گيان خزمەتتان بىكەم بەو . مەرجهى كە ئەگەر بە ھېزىكى دەولەتلىش نەتوانن بە چەك و تفاقى جەنگى زور برىارى يارمەتىم بىدن ، وە بەو مەرجهى لەو چەكانەدا « توپ » ىشى تيا بى وە ئەبى ئەفسەرى بە ھىزو بە كارىان لە گەلا يىت وە ئەبى ئەو ئەفسەرانەش بە سەر زارى دىيان لە دەولەتى تورك رەنجا يىت وە پەنايان ھىنابى بو ناو كوردەكان ، ئەو كاتە منىش بە ھەموو ھەستىكەو وە بە سوپاى كوردەو وە دەست ئەكەم بە شەرو جولانەو وە بو داگىر كەردنى ئەوشوينا نەى لە بەرنامەى شورشەكە مانا يىت ، من لە خوبەخت كەردن لانا دەم ھىوام ھەيە بتوانم بە ئامانجى خوتان بىگەبەنم . « ۱ » .

۴ - ئەگەر ھات و ئەم داوا كەردنەى سەر وە ھىچى بە باش نەزانراو كەردىيان لە تواناتانا نەبو وە يا ئەو ھىزە شك نابەن كە سولە يمانى پى بگرن وە ئاسايشى ئەم ھەرىمەى پى رابگرن وە نە لەو ھەلوستەش دان كە بتوانن بەو چەك و تفاقە جەنگيانەش چەكدارمان بىكەن كە بو ئەم كارە پىويستە بە مەرجهى كە خوتان بە باشى يزانن و باورم پى بىكەن ئەلىم : -

« جارى ئەم ھىزە كەم و ئاتەواوہ تان بکیشنەوہ دواوہ بو ناو تورکیا ، لەو لای تریشەوہ تا ئەتوان خیراو بە گورجی ھیزی ترو تفاقى جەنگى تری بخەنە تەك ، تا ئەگاتە رادەيەك دەست بدا بو بزوتنەوہ یەکی بە راستی و داوہ شاندى چەپوکیکی زلو بەتین ، تا ئیوہش ئەمانە جى بەجى ئەکەن و خوتان ئامادە دەکەن بو بزوتنەوہ ، منیش لیرە لە گەل ئینگلیزەکاندا بە سەر زارى ريك دەکەوم ، بەشى خوم چەك و تفاقى جەنگ و پارەشیان لی ئەسینم ، بو ئەوہ کە لە کاتیکە ھیزەکانی ئیوہ لە سەرەوہ گلیر بونەوہ خواری ، منیش بە خوم و ھیزمەوہ راست ئەبمەوہ و بەو چەکانە کە لە خویانم وەرگرتوہ ئەکەومە ویزەیان و ئەیاندمە بەر چەپوك » •

سیاسەتی ئۆزدەمیر بەزامبەر بە کورد :-

ئۆزدەمیر وەك ھەموو سەرکردەکانی تورك بە چاویکی دلسوزانەو بەریز تەماشای کوردی نەدەکرد ، بە تایبەتی پیشەواکانی کورد وەك « شیخ مەحمود سەمکو » وە مۆتمانەى پى نەدەکردن ، وە لە دلا باوری پێیان نەبو ، بەلام لە روالەتدا وەك پیشەواکانی تری تورکی نەدەکرد وە تا رادەيەك خوی ئەگرت وە رق و بوغزو کینەى خوی ئەپەچنە دلی و ئەیخواردەوہ و پیشی ئەخواردەوہ بنو ئەوہ ھەولی ئەدا ئەوانەى بە تەواوی نەکەوتونەتە داوی ئینگلیزەوہ ھیچ نەبى یا جارى دور بن و نەکەون ، ھەولی ئەدا ئەمانە لە خوی نزیک بکاتەوہ و یانکا

یه ئامیریک به دهست خویه وه تا بین به درك له سهر ری سیاسه تی ئینگلیزدا له کوردستاندا بو سهر شیواندن له سیاسه تی ئینگلیز ، هه موو هه ول و ته قه لای ئه وه بو شیخ مه محودی له دهست دهر نه چیت ، به گه یشتنی شیخ مه محود بو سوله یمانی ، په یتا په یتا یه ك له دوا ی یه ك زوو ئه فسه ره کانی خوی ئه ناره لای و نامه نوو سراوی رازا وه جوانی دلخوشکهری هه ل خه له تینه ری بو ده ناردو ده ماری کوردایه تی و مسولمانیه تی ده بزواند ، تا گه یشته راده یه کی وا که موتمانه ی کردبو که شیخ مه محود که می تور که کان به زور زوری ئینگلیزه کان ناگوریته وه وه بوشی دهر کهوت که به و جور وه به و گرمیه ی که ئه و سه ری کردبو به سهر شیخ مه محود ، ئینگلیزه کان وا سهریان نه کردبو به سه ری وه ره نجیان له گه ل نه ئه دا ، بویه به م بونه یه وه کهوته ناردن و وه رگرتنی نامه له گه ل گه و ره کانی خویا له « دیار به کر » وه ئه و داوا کاریه ی شیخ مه محودی گه یانندبو به حکومه تی تورکیا ، به لام گه و ره کانی تورک باش نه هاتن به ده نك ئوزده میره وه بویه دهر کهوت که له کرده وه کانی ئوزده میر رازی نه بون وه نه شیان ئه و یست نا ئومیدی بکه ن ، وه ههروه ها نیازی ئه وه شیان نه بو که هیچ جور ه مافیک بده ن به کورد له بهر ئه وه زور یه پیچ و په نا له گه لی ده جولانه وه ، ئوزده میریش زور وریا و شه یتان بو خوی نه ئه شکاند به رامبه ر به شیخ محودو کورده کان له ئه ندازه ی پیچ و په نای گه و ره کانی خویا که له گه لیاندا ده کرد ، ئه ویش به فشه و هاژه و فه نبازی سه ر نه کهوتنی خوی ئه شارده وه ، سه ره رای ئه مه شس « کومه لیکه ی نهینی » « ۱ » که له کهر کوکدا پیک هاتبو بو بلا و کردنه وه ی بیرو باوری

« ۱ » یادداشتی ره فیق حطی به گه له بهرگی شه شس لایمه ره « ۷۸ » دا ئه لیت نه ئه م کومه له نهینی به کومه لی « کر کوک مدافعه حقوقي جمعیتی » مائای « کومه لی

« تورکمان » یه تی ، همولی ئەدا بو بلاو بونهوهی بیرو باوری تورکایه تی ، خوی به سستبو به ئوزدهمیرهوه ئەم کومه له لهم کاته دا که شیخ مهحمود گه رابوو بو سوله یمانی و بزوتنه وه یه کی به هیزی کوردایه تی دهستی پی کرده وه ئەمان داچله کین و کهوتنه مه ترسی ، ئەیان ویست له وه بگه ن که ئوزدهمیر بیرو باوری چی به به رامبه ر به گه رانه وه ی شیخ مهحمودو کیشه ی کورد ، بویه لهم روه وه به نامه ناردن ئوزدهمیریان ته نگه تاو کرد ، نامه یه کی نهینیان بو ناردبو ئەویش ناچار بو وهلامی دانه وه ، به نامه یه کی نهینی ژماره ٤٢ له روژی ٢٣ / ١١ / ١٣٣٨ رومی دا ئەلیت :-

١ - به نندی یه که می نامه نهینه که تان وهلامی نه .

٢ - به بونه ی داپوشینی ریگاگان به بهفر ، بروسکه و نامه و شفره ی نهینی که له یهینی ئیمه و جه بهدا ئال و گور ده کرا ئەمرو به ته ته ری تاییه تیا ده نیریت وه وهلامیشی دیته وه ، له بهر ئەوه کیشه ی موصل چی به سه ر هاتوه هیشتا له ئیمه شه وه مه علوم نه له گه ل ئەمه شدا ئەتوانین بلین که جه به ی الجزیره بو ئەوه ی که له کاتی پی ویستا بکه ویته جولانه وه و چ کاریکی پی بسپیریت به جی یهینی و مشووری خواردوه و خوی ئاماده کردوه ، وه له کاتی جولانه وه دیاره به به فرو که ئاگدارم ئەکه ن ، منیش دهست به جی ده نگ له کومه له ده گیرمه وه .

٣ - تا ئیمرو له شکره کانمان چاوه ربی کونگه ره ی ئاشتی و ئەنجامه کانی بون ، بیت و موصل به ئاشتی نه دریته وه به ئیمه پشت به خوا به جه نگ ئەیگیرینه وه .

به مرگری مافی که مرکوک « لهو کهسانه پیک هاتبو که خویان به تورک دهوانی : به شیکیشیان کوردبون که بودهست که وتی شخصی خویان لایه نی تورکه کانیان گرتوه ههویان به سه رکه وتنی ده کرد .

٤ — ئىنگلىزەكان بە ھىۋاي فېش كىردىنەۋەي داۋا كارىيەكانى نوپىنەرانى
 توركن ، بە تەمان لە كىشەي موصلدا پىرى پىرسىنەۋەيەكى گىشتى بىخەنە بەر چاۋ
 لە بەر ئەۋە لە كوردستانى خوارودا خەرىكى دامەزراندنى ھىكۈمەتىكى
 سەربەخون ، بو ئەۋەي بەم جورە ژمارەي كورد لە ژمارەي تورك زياتر پىشان
 بىدن ، واتە نىازبان وايە لە بەر كەمى ژمارە مافى تورك بە سەر موصلەۋە نەيەلن ،
 ۋە ئەندامانى كۈنگەرەي ئاشتى بە سەربەخوى كوردستان ۋە بەشى زوربەي
 دانىشتوانى ولايەتى موصل كە كوردن تەفرە بىدن و توركيان لە پىر بەرنەۋە ،
 شىخ مەھمۇدىش كە تا ئەم روژانە لە گەل ئىمە بوە ۋە لە راستى دوستايەتى
 بەرامبەر بە تورك دوا نەكەۋتوۋە ھەندى « بى نىشتامانى » « ١ » خەلكى سولەيمانى
 خەرىكەن تەفرەي بىدن و بىخەنە سەر پىرو باورى دوژمنايەتى لە گەل تورك ،
 ئەمەش بەۋەدا دەر دەكەوى كەلەم دوايىيەدا بە بيانوى ئەۋەۋە كە ئىنگلىزەكان
 سەربەخويى تەۋا « استقلال تام » ئەدەن بە كوردستان بە قسە بو دەمكوت
 كردنى كوردەكان و نىشتان پەرۋەرەكان شىخ مەھمۇدىش داۋاي نىۋە
 سەربەخويىيەك لە ئىمە ئەكا لە بناغە دامەزراندنى « ئەنجۈمەنى نەتەۋەيى »
 ھىكۈمەتى تورك ياسايەك « قانون » نىيە كە ناۋى شايتى ۋە ھىكمەدارىيەتى تىابى ،
 ۋە بەر ئەۋە بە شىۋەيەكى دل خاۋىنانە شىخ مەھمۇد چۈن ۋە لە بەر چى لەداۋا
 كردنى ئەم جورە ناۋو ناز ناۋانەدا پىمان لى دادەگرىت ؟ تى ناگەم بوچى ؟ ۰

لە بەر ئەۋەي نامانەۋى دەست لە شىخ مەھمۇد بىدەن ۋە بىشكىن
 بەرامبەر بەۋانەي كە ھەۋلى دور خىستەنەۋەي ئەدەن لە ئىمە ، داۋاي ئەۋەم لى كرد
 كە لە لاين خويەۋە « باور پى كراۋ » بنىرىت بو « ئەتقەرە » بو گفتو گو كردن
 ۋە بارەي كىشەي كوردستانەۋە ، ۋە بو ئەۋ تەشكىلاتە كە لەۋانەيە لە سنورى

قانونی ئەساسی دا حکومەتی تورک بو ئەم ولاتە بریاری لە سەر بدات ، وە تە
 ئەو روژی لە ئەنقەرە وە بەهوی نوینەرە باور پی کراوە کاتتە وە وەلامی داوا
 کردنە کانت دیتە وە لە کوردستاندا لە ژێر سەر و کایەتی خوتا هەیتەتی « ١ » .
 نوینەرانی نەتە وە دابمە زینیت بو بەریوە بردنی کارو باری ولاتە که .
 لە سالی ١٩١٨ داینگلیز که گەشتە خانەقین و کفری لە سولهیمانی ریکخراویکی .
 نەتە وە پی بە ناوی جمعیتی نهینی کورده وە لە سلیمانی پیک هاتووە لە عزت توپچی
 وە احمد بە گی توفیق بە گۆ فایق توفیق محامی مدیری طاپو ، لەو کاتە که ئینگلیز
 گەشتە کفری شیخ محمود عزت و فایقی توفیقی ناردووە بو دیدەنیان لەوی .
 ئینگلیزەکان ناردویانن بو بەغداد ، ئەمان داوی استقلالێ کوردستانیان کردووە ،
 وەلامی ئەوانیش ئەو بو که بچن اتصال لە گەل ملک حسین بکەن « ١ » .

ملکبەتی شیخ محمود :-

اتصالێ شیخ محمود زور لەو وەختەدا بە طاهر محمد افندی و طاهری امین
 افندی و حسین ناظم و حمە رشید جوامیری هەمە وەندو کاکە حمە امین عطارو
 حاجی سید حسن مامی شیخ محمودو عزت طوپچی که نوینەری ئەفسەرەکان بوە
 لە کاتیکا که داوا لە شیخ محمود کراوە حوکمرانی کوردستان قبول بکا
 ئەویش ئەم جەماعەتە ی کو کردو تە وە وە پرسی پی کردون

« ١ » یادداشتی رەفیق حلمی بەرگی شەش لایەرە « ٨٢ » دا . ئەلیت :-

نۆز دەمیر لە نامە نهینیە که ناردی بو کومەلی نهینی کهرکوک وینه بە کیشی بە
 یوزباشی فەوزی بە گۆ رەمزی بە گی قائم مقام و ئەحمە تەقی دا نارد بو شیخ محمود

اسرار یان له شیخ محمود کرده که ملکی قبول بکا ، بهلام حاجی سید حسنی
 حامی اسراری کرده که نهیکا وتویه تی ایسه نازانین مه بهستو مه رامی اینگلز
 چی یه و چی نه کا بویه اگر تو قبولت کردو سهری نه گرت عیه بویه ، بهلام
 عزت زور سور بویه له سهر قبول کردنی .

له ومختیکا که میجر نوئیل چو بو کوردستانی ژورو وه میجر سون
 خهریکی هاتن بو بو سوله یمانی وهك باسکرا ، له سوله یمانی مدیری گومرگه
 ئینگلیزیک بو که ئه ویش یه کیک بو له پیاوه سیاسیة کانی ئینگلیز هاته لای شیخ
 محمود داوای لی کرد که پیکه وه بچن بو گهران چونکه وهرز بهار بو شیخ
 محمودیش چو له گه لیا به رهو به کره جو ، رویشان لهوی ئینگلیزه که به شیخ
 محمودی ووتوه تکایه با پیاوه کان له دور بوستن ، ئنجا وتویه تی ئهم جو گه
 گهره یه هی کی یه ؟ شیخیش وتویه تی هی حکومه ته ، ئه ویش وتویه تی ئهمه وی
 شتیکت به ناوی حکومه تی به ریتانیاوه عهرز بکه م ئه ویش ئه وه یه که تو استقاله
 بکه یت له حکمرانی ئیمه به اینت ادهینی ئه و معاشی مانگانه یه کی که هه ته که « ۱۵ »
 هزار روپیه به بدهینی وه موو چو گاو ئه رزو زه وی میریشت بدهینی تائینگلیز له م
 ولاته دایت ییخو و احترامیشت زور بی ، تا میجر سون نه هاتوه چونکه تعلیماتی
 توندی دراوته تی وه خوشی زور توندو تیژه بویه زور ئارهزو ئه که م وه به ناوی
 حکومه تی به ریتانیاوه عهرزت ئه که م استقاله بکه یت باشه .

پاش ئه وه شیخ محمود ئه گهریته وه حاجی سید حسن و جمعیتی کوردی
 کو کردوته وه ئهم موضوعه ی بو گیرانه وه رای پرسیون ، له وهلاما سنی
 عکیره ی جیاوازیان بویه : —

جماعه تيكيان و توپانه استقاله بكه و نهو به لينانه و هك زهوى و زارو
معاش قبولى مه كه، بچوره مالى خوت دابنیشه، جماعه تى دووهم و توپانه استقاله
بكه و معاش و به لينه كانيان قبول بكه .

جماعه تى سى بهم كه عزت يه كيكيان بوه و توپه تى استقاله مه كه چى نه بى يا
بى ، چونكه نه گهر استقاله ت كردماناى نهو به هه رچيمان كردوه بوده ست كه وتى
خومان كردومانه ، شيخ محمود راى عزتى قبول كردوه . شيخ محمود له گه له
كومه لى نه فسه رانا ريك بوه ته نيا له گه ل رضا به گ و رشيد بكر افندى نه پيت ،
ميجر سون كه هاته سوله يمانى منعى نه فسه ره كانسى كرد بچن به لاي شيخ
محمودا يه كيك له و نه فسه رانه « صدقى فاته شمل » يان پى دهوت ميجر سون
قلى كرد بو هه له بجه وه ايعازى دا به على به گى ريشين كه ييكوژيت نه و يش
له بهر خيوه ته كه ي خويا كوشتى ، نجا كاپتان ليس له كتيه كه يا نه لیت : —

كه صدقى نقل كرا له سليمانيه وه بو هه له بجه نه مزانى صدقى زور خطر
بو من نيازى وابو كه حه ره كه تى شيخ محمود ده ست پى بكا من بگرى و ببداته
ده ست محمود خانى دزلى ، به لام على به گى ريشين نه چاتى دام و كوشتى .

شيخ محمود له پيش هاتنى ئينگليزدا له ۱۹۱۸دا توركه كان گرتيان و
خستيان به نديخانه وه وه برديان بو كه ركوك ، هم گرته ش له سر نه وه بو كه
جمعيه تيكى نه پى له سوله يمانى دروست بوه به سهر و كايه تى شيخ محمود وه
نه نداميه تى : عزت طوپچى كه به ناو بانگه به عزه تى فاته ي خوله دريژو فايق
توفيق محامى كه فايقى طاپوى پى ده لين وه احمد به گى توفيق به گى طاپور اغاسى
له و كاته شا رشان وه « هيفه » له ئيراندا پهيدا ده پيت يه عنى له ۱۹۱۱زدا روسه كان
تريك « ۱۰۰ » كه سيك به ناوى پاراستنى ته ندروستى « صحه » وه ده نيرن بو

ایرانو بو عیراق وه زور له مانه دکتور نه بون به لکو پیاوی سیاسی بون به و ناوه وه
 نیرراون ، شیخ مه محمود به ناوی کومه لی نهینی به وه « سید محمد مفتی » ده نیریت
 بو دیده نی ئهم روسانه له قونسولخانه ی روسیا وه له م دیده نه دا توفیق وه هبی
 هوده بی بو ئه وه ی گفت و گویان له گه ل بکا ، به لام له ئه نجامی گفت و گودا
 ناگه نه نه تیجه ، ئنجا ئینگلیزه کان له ۱۹۱۷ د ده گه نه به غداد ، دیسان شیخ مه محمود
 سید محمدی مفتی ده نیرته وه بو به غداد وه نامه ده نیری بو ئینگلیزه کان به م
 یونه وه مخابره له بهینی شیخ مه محمودو ئینگلیزه کاند دهست یی ده کات ،
 ئینگلیزه کان گه یشتنه خانه قین و کفری ئنجا محامی فایق توفیق ده چیت بو
 دیده نیان ، ئینگلیزه کان که هاتون بو که رکوک شیخ مه محمود عبدالله اغای حاجی
 حه سعیدی به نوینه ری خوی ناروده بو که رکوک بو اتصال به ئینگلیزه کانه وه .

له که رکوک ماوه ته وه وه له مالی مجید یعقوبی میوان بو وه مجید یعقوبی
 اخباری تور که کانی کردوه به م حادثه یه له بهر ئه وه تور که کان شیخ مه محمودو
 احمد به گی توفیق به گو عزت طوپیچی و فایق طاویان گرتوه وه له و کاته شا
 ئینگلیزه کان که رکوکیان چول کردبو تور که کان گه را بونه وه ناو که رکوک بویه
 ئهم به ندیا نه بران بو کرکوک و شیخ مه محمود ده بن بو دیده نی قائدی تورک
 « علی احسان پاشا لهوی علی احسان واپه سهند ده کا که که لک له بونی شخ
 مه محمود وهر گرت بویه سزای نادات به لام داوای لی ئه کا که بی به حاکمی
 ناوچه ی سوله یمانی وه بچی به گژ ئینگلیزدا ، شیخ که گه رایه وه له لای علی
 احسان پاشا پاره ی نه بو قه رزدار بو « ه » هه زاز لیره ی ئالتونی له علی احسان
 پاشا وهر گرت شیخ مه محمود که گه رایه وه بو سوله یمانی بو به حاکم ، به لام
 وه که له وه پیش باسکرا علی احسان ته لگرافیکی بو لیدا بو سوله یمانی بو

تاییدی قسه‌کان که کردبویان ، پیکه‌وه به‌لام شیخ محمود چونکه زور
ئه‌زیتی دیو له ده‌ست تورک وه خوشی ده‌ماری کوردایه‌تی و نه‌ته‌وایه‌تی تیا بو
گویی نه‌دایه داوا کرده‌کانی علی احسان پاشا و تورک .

پاشا ماوه‌یه‌ک میجه‌رنوئیل وه‌کله‌وه پیش باسکرا به‌خوی و مه‌فره‌زه‌یه‌که‌وه
هات بو سوله‌یمانی ئه‌مری درابویه که مسوولی ئه‌وناوچه‌یه بیت به‌لام له‌ئه‌مره‌که‌دا
ده‌لیت هه‌رچی اجرائات و ریکخراویک ئه‌م حاکمه سه‌ربازیانه‌ی ئینگلیز ده‌یکه‌ز
له‌م وه‌خته‌دا هه‌مووی وه‌ختیه‌و له پاشه‌ روژا ئه‌توانی هه‌ل بوه‌شینریته‌وه « ۱ » .

له کاتی حکمرانی شیخ محمودا که شیخ زانی حکمرانیه‌کی ته‌نیا بو
سوله‌یمانی‌یه داوای کرد شوینه‌کانی تری کوردستانی بخریته پال له به‌ر ئه‌وه
شیخ حاجی سید حسنی مامی له گه‌ل سید عبداللهی کوری حاجی سید حسن
نارد بو که‌رکوک بو دیده‌نی سید احمدی خانقاوه داوای کرد که به‌شداری بکه‌ز
له‌م حکمرانی‌دا که‌چی سید احمد ره‌فزی کرد وه به‌شداری حکمرانیه‌کی شیخ
محمودی نه‌کرد .

۱. ۱. مامی به‌سویه ئینگلیز به‌راستی بو‌لوی نه‌داوه‌و دانی نه‌ناوه به‌و حکمرانیه
که درابو به‌شیخ محمود له ناوچه‌ی سوله‌یمانی‌دا به‌سی وه ئه‌وه‌س وه‌ختی بو
... نو ...

په‌ریشانی خیزانی شیخ مه‌حمود :-

پاش گرتنی شیخ مه‌حمود ناردنی به دیلی بو هندستان ، خیزانه‌کهی له نیوه شه‌ودا رایان کرد ، عایشه‌خانی ژنی شیخ مه‌حمود له گهل جه‌ماعه‌تیکبا رویان کرده دیی « کانی شیلان » وه بهیه‌خانی ژنی شیخ و مناله‌کانیش گه‌یشتن له‌ویشه‌وه رویان کرده « قه‌لای مه‌ریوان » ، انجا چون بو « دزلی » وه جه‌ماعه‌تیکبان چونه دیی « درزیان » .

شیخ قادری برای شیخ مه‌حمود له گهل چه‌پسه‌خان و سه‌له‌خان رویان کردبوه « بانه » به‌م جورده ئهم خیزانه به ایراندا بلاو یونه‌وه ، جه‌ماعه‌تی پشه‌دریه‌کان له گهل عباس اغا چوبون بو سه‌ز ده‌شت .

ئینگلیزه‌کان له گهل حاکی سه‌ربازی « سنه » دا ناردیان به دوا‌ی محمود خانی دزلی و محمود خانی کانی ساناندا هه‌ردوکیان گرتن و ته‌سلیم به ئینگلیزیان کردن ته‌وانیش محمود خانی دزلیان نارد بو هندستان و محمود خانی کانی سانانیان له به‌غداد چه‌پس کرد . ئیتر خیزانی شیخ جیگایان پی لیژ بو رویان کرده ناوچه‌ی « سقز » له دیی « زه‌مبیل » مانه‌وه شیخ قادریش میوانی روسته‌م خان بو له به‌ر ئه‌وه حاکی سنه ناردی روسته‌م خانیان گرت وه اعدامیان کرد ، بویه ئهم خیزانه ناچار بوون که روبکه‌نه ناوچه‌ی « نه‌ری » له شم‌دینان له‌وی هه‌موو چونه لای اسماعیل خانی سکو له « چاریه » بو ئه‌وه‌ی له مه‌ترسی رزگار بن و که‌وته ژیر داله‌ی اسماعیل خانه‌وه ، انجا له‌ویشه‌وه چون بو « رضایه » له پاشا له ئیرانه‌وه رویان کرده سنوری تورکیا به‌و زستانه به‌فرو سه‌رماو سوله‌یه زور ئه‌زیتیان کیشا ، تا خ‌زمان له سوله‌یامانه‌وه هاتن بو

لایان و به رسمی به یانی عفو کردنیان بو بردن که « میجر سون » عفو کردبون
که بگهرینه وه ، نه وانیش هه موو به پهریشانی گهرانه وه ، •

جا لیره دا نه مویت به دورو درژی له م دهر به دهریه بدویم به لام به راستی
زور وشێ دهرده سهری و چه رمه سهری و نه شکه نجه هاتن که مروف ناتوانی نه و
باره گرا نه هه لگريت نه م خیزانه لی قه و ماوه نه بیت •

پاشن گرتنی شیخ مه حود وه ناردنی به دیلی بو هندستان ، دائره ی
مندوبی سامی نه م نامه به یان نارد بو مجلسی وزرا • —

الی سکریتیر مجلس الوزراء : في ٢٢ شباط ١٩٢٢ الرقم ٤ / ٣٣٣٠ •

امرني فخامة المندوب السامي ان اخاطبكم بشأن أمور لواء السليمانية
الاداريه ، لا يخفى على مجلس الوزراء ان معاهده الصلح مع تركيا تنص على
عدم معارضة دول الحلفاء الكبرى اذا ارادت المناطق الكردية التابعة للواء الموصل
الانضمام الى حكومه كردستان في خلال سنه واحده من تاريخ عقد الصلح مع
تركيا ويعترف فخامة المندوب السامي المصالح الاقتصادية وسواها التي تربط لواء
السليمانية بالعراق وعليه يظهر لفخامته امكان القيام بما عليه نحو الامه الكرديه
من جهة والحكومه الوطنيه من جهة اخرى ، وذلك بتاليف اداره في لواء السليمانية
حالا يديردها فخامته بمشوره وزراء بدلا من الصوره المتبعه الان اي اداره دفه
الامور من قبل هيئه الوزراء بمشوره فخامة المندوب السامي ، اما هذه الاداره
فستكون موقته ينظر فيها بعد مده المصرح بها في معاهده الصلح ، ثم ان سير
برسي كوكس يتبع سياسه من شانها تأييد الحكم الذاتي وقد باشر فعلا في تقليل
عدد المأمورين البريطانيين والهنود وتعيين قائممقامين وطنيين ويفكر فخامته ايضا

في تعيين متصرف اللواء السليمانيه وان السياسه في العراق والسليمانيه مع كونها سياسه موحدہ الغرض والمرمى يجب ان تكون مراجعات متصرف السليمانيه مع المندوب السامي رأساً .

مجلسى وزراش وهلامى مندوبى ساميان دايه وه وهك له خواره وه به عه ره بى نووسراوه : -

تلى كتاب من سكرتاريه فخامه المندوب السامى المرقم ٤ / ٣٣٣٠ والمورخ في ٢٢ شباط ١٩٢٠ متعلق بشؤون اداره لواء السليمانيه ، فقرر مجلس الوزراء بالاتفاق ما يلى : -

١ - بناء على اهميه موقع السليمانيه الجغرافى والروابط الاقتصاديه والسياسيه التى تربط بالعراق والتقاليد المشتركه القديمه يقترح مجلس الوزراء على فخامه المندوب السامى ابقاء القديم على قدمه وتوحيد اداره العراق واللواء المذكور واعتباره كسائر الويه العراق بجميع شؤونه .

٢ - قرر مجلس الوزراء عرض البيان المرفوع من وزاره الدفاع الوطنى مع الرجاء من فخامته ان تعرض محتويات البيان المذكور على المراجع البريطانى المختصه وتطلب مساعدتهم محافظه عن حقوق العراق وجعل حدوده الشماليه على صورة تكفل صيانه البلاد من الطوارى الخارجيه كما هو مبين في الخارطه ه . ه . ه .
بدلاً من ان تكون مع الوزراء ، فخامه المندوب السامى يود الوقوف والحاله هذه على رأى مجلس الوزراء بهذا الخصوص ولعل هذه الخطه تحوز قبولا منهم . ه . ه . ه .

له سالى ١٩٢٧ د دائره مندوبى سامى بريتانيا له عيراق له راپور يكي دا به « كه نجومه نى نه ته وه كان » « عصبه الامم » دهر باره ي كورد نه ليت : -

وکیلی شیخ مه‌حمود سید احمد به‌رزنجی له ۱۹۲۷دا له بغداد گفت و گوی کردله گهل
حکومه‌تی عیراقدال له باره‌ی ریکه‌وتنی شیخ مه‌حموده‌وه له ناوه‌راستی مانگی
کانونی دووه‌می ۱۹۲۷دا سید احمد‌ئو شروئانه‌ی امزا کرد که داوا کرابو له
شیخ مه‌حمود ، ئه‌م شروئانه وه‌کیلی شیخ مه‌حمود سید احمد ناو بردی بو
شیخ مه‌حمود بو امزا کردنی ئه‌ویشس وه‌لامسی
مندوبی سامی داوه‌ته‌وه داوای له مندوب السامی به‌ریتانیا کردوه که ناوچه‌ی
« پینجین » و ده‌ورو پشتی بده‌نی له ژیر ده‌سه‌لانیات بیت ، به‌لام مندوب السامی
موافقتی نه‌کردوه وه شیخ مه‌حمود سور بو له سهر داوا کردنه‌که‌ی خوی
چونکه‌ خوی له ناوچه‌ی پینجین‌دا بو له به‌ر ئه‌وه حکومت هیزیکی گه‌وره‌ی
نارده‌ سهر شیخ مه‌حمود له روژی ۲۳ ی نیسانی ۱۹۱۷دا داوای شهریکی خوینین
شیخ مه‌حمود به‌رگری پی نه‌کرا ناچار بو شهرته‌کانی قبول کردو به‌ امزا کراوی
نارده‌وه ، وه خوشی داوای کرد که ریگای بده‌نی بچی بو بغداد بو دیده‌نی
مندوبی سامی ، موافقه‌ت له سهر چوئی کرا له روژی ۵ تموزی ۱۹۲۷دا چو بو
دیده‌نی مندوبی سامی سکالای له‌وه کرد که بوچی له ئیران دانیشی ، مندوبی
سامی له وه‌لاما ووتی له بغداد یان له موصل دانیشه ، شیخیش له به‌ر ئه‌وه‌ی
باوری پی‌یان نه‌بو گه‌رایه‌وه بو شوینه‌که‌ی خوی له ئیران له « پیران »
ئو شروئانه‌ی له شیخ مه‌حمود داوا کرابو : —

- ۱ — شیخ مه‌حمود ئه‌بی له سنووری عیراق بچیته‌ ده‌ره‌وه له ئیران جی نشین
بی‌و نه‌یه‌ته ناو سنووری عیراقه‌وه .
- ۲ — کوریک له کوره‌کانی بنیریت بو به‌غداد بو خویندن « ۱ » .

۱ مه‌به‌ستی به‌ریتانیا له ناردنی کوریک له کوره‌کانی شیخ مه‌حمود بو به‌غداد
بو خویندن فیرونی ئو کوره‌ی نه‌بووه ، به‌لکو ناردنی ئه‌م کوره بو ئه‌وه یوه که شیخ
مه‌حمود بترسینن که ئیتر نه‌بزویته‌وه چونکه کوره‌که‌ی بارمه‌یه . — نووسهر —

۳ - وه کیلیک دابنی بو سهر پهرشتی کردنی ملک و دیهاته کانی که حکومت داویه ته وه و دهستی له سهر لابرده .

شیخ محمود « بابا علی » کوری نارد بو بهغداد بو خویندن .

پاش ئه وه له روزی ۶ یایلولی ۱۹۳۰ دا له سوله یمانی بزوتنه وه یه کی سیاسی گه وره دهست پی کراو خو پیشان دانیك کرا بو مه نعی هه لبژاردنی نوینه رانی ئه نجومه نی نوینه ران حکومت هیزیکی هینا بو دامر کاندنه وه ی هیرشی کورده کان ته قهی لی کردن وه کوشتاریکی زوری له کورده بی چه که کان کرد ، شیخ محمود که ئه مه ی بیست سهر له نوی راست بووه وه له بغدادیشه وه ئه فسر محمود جودت وحمید جودت وکامل حسن چون التحاقیان به شیخ محمود وه کرد له گهل شاعر شیخ سلام احمددا .

انجا شیخ محمود به له شکره وه هاته ناو سنووری عیراقه وه ، وه هوشیار نامه یه کی ره سی نارد بو مندوبی سامی عیراق ووتی : -

پی وسته حکومتی عیراق له کوردستاندا نه مینی هر له خانه قینه وه تا زاخو له ماوه یه کی که مدا ، .

له سهر ئه مه حکومتی عیراق به یانیکی ره سی ده رکرد ئه لیت : -

له بهر ئه وه ی که شیخ محمود له به لینه کانی خوی که داویه تی پاشگه ز بوته وه هاتوته وه ناو سنووری عیراقه وه یاخی بوه بویه بریار درا هیرشیکی گه وره ی بکریته سهر ، حکومت فهوجی یه که می نارد بو پینجوین وه فهوجی دووه می نارد بو شارباژیر وه سوپای ئائوری و لیوی و پولیسی نارد له گهل شیخ

مهحمودا بو شهريكي توند ، ئنجا حكومهتي عراق اعلاني حوكمي عورفي كرد بو
 لمواي سوله يمانيدا ، پاش شاريكي گه وره شيخ دهره قهت نه هات له روژي ١٣ي
 مایسي ١٩٣١دا شيخ مهحمود خوي دا به دهسته وه گيرا به ديلي برديان بو
 ناصريه و سناوه و له ويشه وه بو « عنه » پاش ماوه يهك هينيان له بغداد دايان نا ،
 هه روا محمود جوده ت و حميد جوده تيش خويان دا به دهسته وه و خرا نه
 به نديخانه وه ، پاش ماوه يهك عفو كران .

مندوبي سامي چاره نووسی عراق داده نیت :

دانانی چاره نووسی عراق له لایه ن به ریتانیا وه : —

له « تأریخ العراق السياسی الحديث » بهرگی یهك نووسینی عبدالرزاق

الحسنی له لاپه ره ١٠٣ و ١٠٤ دا ده ری خستوه ئه لیت : —

ویلسن هه ول ئه دا چاره نووسی عراق دامه زرنیت .

موتاکو وه زیری هند ته نیا به و بروسکه یه رازی نه بو که لی دابو بو

ویلسن له عراق به لکو داوا ی لی کرد که بچی بو پاریس بو ئه وه ی نزیک بیت له

کونگه ره ی ئاشتی له روژی ٢٥ ی شباط ١٩١٩ دا ویلسن چو بو پاریس له روژی

٢٠ ی اذار ١٩١٩ دا گه یشته پاریس له وی له گه ل سیاسیه کانی ئینگلیزو فره نسدا

حوا وه چو بو دیدنه ی « شای به ریتانیا جورجی پینجه م » له لندن له روژی ١٤ ی

نیسان ١٩١٩ دا له وی که باسی چاره نووسی عراق ها ته پیشه وه پیشنیاریکی

دا ئه لیت : —

۱ - میری عہدہ نابی بی ، بہلکو ئہ بی مندوبی سامی بی •

۲ - وولاتی موصل و دیرالزور بخریته سہر عراق لہ گہل ناوچہ کانی کوردستان کہ ئیستا بہشیکہ لہ ولایہ تی موصل ، کہ ئہم بہشہ داخلی سنووری حکومہ تی ئہرمہ نی چاوہری گراو ناکریت ، کہ ئہم ناوچہ یہش پیک ہاتوہ لہ دوو بہری زابی گہورہ بہ تہواوی ، ئہمہش زور پی ویستہ بو ئہوہی ئاثوریہ کانی بخریته پال

★ ★ ★

سہد ہزار روپیہ بہخشیشس بو ئہو گہسہی شیخ مہمود بکوڑی :-

مندوبی سامی عراق بہ نووسینی ژمارہ ۱۲۲ لہ روژی ۸ حزیرانی ۱۳۲۵ داوا لہ مجلسی وزرای عراق ئہکا کہ جائزہ دابنن بو ئہو گہسانہی ئہتوانن شیخ مہمودو کریم بہگی فتح بہگؤ صاییری کوری بکوژن ئہوانہی کہ ہلہدہستن بہم ئیشہ « سہد ہزار روپیہ لہ حکومت وەرگرنو داوا دہکؤ ئہوانہی کہ ہلہدہستن بہم ئیشہ نابی لہ سوپای لیوی بن » •

★ ★ ★

نووسینی روژنامه عه‌ره‌به‌یه‌کان له باره‌ی شورشه‌کانی شیخ

مه‌حموده‌وه :- « ١ »

روژنامه‌ی « الجامعه العربيه » که له فه‌له‌ستین له شاری قدس ده‌رده‌چو له ژماره ٦٠٦ ی روژی ١٤ ح‌زیرانی ١٩٣١ دا به ناوی « سیر ویلز » که سیاسیه‌کی گه‌وره‌ی ئینگلیزه مقاله‌یه‌کی نووسیوه له باره‌ی هه‌لگیرساندنی شورشی کوردستانه‌وه له تشرینی یه‌که‌می ١٩٣٠ دا ئه‌لیت :-

مه‌ندوبی سامی به‌ریتانیا له عیراق له روژی ٢٤ ی کانونی یه‌که‌می ١٩٢٢ دا له دوا‌ی ته‌واو بونی شورشی یه‌که‌می کورده‌کان که کره‌بو له‌لایه‌ن شیخ مه‌حموده‌وه له‌سالی ١٩١٩ وتوو‌یه‌تی : حکومه‌تی خاوه‌ن شکوی به‌ریتانیا وه حکومه‌تی عیراق دانیان ناوه به مافی نه‌ته‌وا‌یه‌تی کوردا له چوار چیه‌ی حکومه‌تی عیراقدا حکومه‌تیکی کوردی دروست بکه‌ن له سنوری خویاندا ، ئومید ئه‌که‌ن که کورده‌کان به زوترین کات له ناو خویاندا ریک بکه‌ون له سه‌ر شیوه‌ی حکومه‌ته‌کیان وه نوینه‌ریان بنین بو به‌غداد بو‌گفت و گو کردن له باره‌ی په‌یوه‌ندی سیاسی وه ئابوری یه‌وه له گه‌ل دوو حکومه‌تی به‌ریتانیاو عیراقدا

روژنامه‌ی فه‌له‌ستین که له یافا ده‌رده‌چو له ژماره‌ی ٣٣ - ١٧٠٦ دا ئه‌و نووسینه‌ی بلاو کردوته‌وه له گو‌فاری « نیر ئیست » ی ئینگلیزی له له‌نده‌ن له روژی ٢٣ ی نیسانی ١٩٣١ بلاوی کردبووه له باره‌ی کیشه‌ی کورده‌وه له سه‌ر نووسی روژنامه‌که‌یا که وتبوی :-

« له‌و که‌سه گیلتر نه‌ که‌واتی بگا که شیخ مه‌حمود نه‌ما له ناودا کیشه‌ی

« ١ » ئه‌م نووسینه‌نه‌ له په‌رتوکی من عمان الی عمادیه نووسینی علی سیدو

گورانی وهرگه‌راوه .

کورد کوتای پی دیت ، ئەم نووسینەش پەیام نووسی گوڤارە که له بەغدادەووە
 ناردبوی بو لەندن که دەم و دوامانی مەندوبی سامی بەریتانیایە له عێراق دیارە
 ئەووە بیرو باوەری حکومەتی بەریتانیاشە ، کیشە ی کورد لەووە زیاتر هیچی لسی
 نادویم ئەلیم : « بە هەلە چو ئەو کەسە یە که « پاشە روژیش ئەمە روون
 ئە کاتەووە » که واتە بگاکیشە ی گەوڕە ی کورد ئەو کیشە ناوچە یی یە بچوو کە ی
 ئێستایە که پێی ئەووتری مسئلە ی شیخ مەحمود . ئە . لەو زور گەوڕە ترە
 مسئلە ی گەوڕە ی کورد هەموو کوردستان دەگریتەووە یعنی هەموو وولاتی
 کوردستان که ئێستا سنووری سیاسی تورکیا و عێراق و ئێران لیکێ دابریون و
 جیای کردونەووە .

روژنامە ی فەلەستین له روژی ۲۵ خێزانی ۱۹۳۱ دایە بایە چونی ملک فیصل
 ئەکا بو شاری سولەیمانی له دوا ی تەواو بونی شورشێ سێ یەمی شیخ مەحمود
 که لەوی ووتاریکی بە ناو دانیشتوانی شارە کەدا بلاو کردوتەووە .

ئەگەر بە وردی و پڕ له تییینی بەراوردیکی ئەم ووتارە و تصریحە کە ی
 مەندوبی سامی بەریتانیا له عێراق له روژی ۲۴ ی کانوونی یە کەمی ۱۹۲۲ دایە بکەین
 باش تیدە گەین باری سیاسی بە چ جوریک گورراوە بەرامبەر بە کورد ، ملک
 فیصل له ووتارە کە یا ووتویەتی : —

له بیرتان نەچی ئاین هی خوا یە ، نیشتمان هی هەموانە ، من جیاوازی
 ناکەم له بەینی دانیشتووە خوشە ویستە کانی وولاتە کەما ، نیشتمان هی هەموانە ،
 ئەم شاخو دولە جوانانە ملکی هەموو دانیشتوانی لواکانی تری عراق ،
 بستیکیشتن له خاکی لواکانی تر مافی دانیشتوانی ئەم لیوایە ی
 پیو یە لەمەشس زیاتر ئەلیم هەموو تنوکه خوینیکی دانیشتوانی

ئەم لۋايە خوینی ھەموو عراقیەکانە ، ھەموو بران لە نیشتمانیکا ، لە خزمەت کردنی
 دوا ناکەون ، ئاین و ریگای ئاینی بو خواوە ، ئەبێ ئەمانە لە ناو مزگەوتو
 کە نشتە و کلیسەکانا بێنیتەوہ لە بەینی خەلق و خاوانا ، بێ گومان دەزانن کە
 عراق دابەش ناکریت ، ھەمووی پارچەیکە پیکەوہ لکاوہ جیا ناییتەوہ ،
 بەرنامەیی حکومەتی نیشتمانی لە روژی دامەزرانیوہ تا ایستاو ھەتا ھەتایە
 ئەوہیە کە داد پەرورەری بو ناو نەتەوہدا بلاو بیتەوہ ، وە نەتەوہ چی بوی بویانیکا
 تا ئەوانیش بین بە کریکاریکی بە کار چاکەیی وولاتیان بۆیت ، یاسای سەر بەستی
 فیربۆن بە زبانی ناوچەیی دەرکراوہ ، کورد بە کوردی فیر ئەبێ عەرەب و تورکیش
 ھەر یە کە بە زبانی خوی احترامی ھەموو جورە ئاین و رەوشتیکی نەتەوایەتی
 دەگیریت ، نەخشە و پیلانی باری سیاسی وولاتە کەم بە وردی کیشراوہ ئیتەر
 دەستکاری و گورینی ناگونجی ، لە بەر ئەوہ پیوێستە نەتەوہ یارمەتی حکومەت
 بدەن بو ھەلسان بە کارو باری گشتی ، ئەگەر یەکیک سەری لی تیک چو لەم
 ریگایانە لای دا وە کو کورە کە ی نوحی لی دیت کە باوکی بانگی کردو بە گویی
 نەکرد ، ئەمانە ی باسم کرد بو ئەوہ یە کە نەتەوہ کەم دلیا بکەم لە کارو باری
 سیاسی وولات ، لە بەر ئەوہ پیوێستە لە سەر ئیوہ کە قولی ئازایی ھەلکەن بو
 بوژاندنەوہ و ژیانەوہ ی نیشتمان لە روی ئابوری و کشت و کال و بازرگانی یوہ
 تا شان بە شان لە گەل کارو باری سیاسی فراوان و پیشکەوتنی کومەلایەتی یا
 یروا بەریوہ .

★ ★ ★

شورشه کانی کورد بوچی سهرنه که وتون ؟ :-

له وروژه وهی بزوتنه وهی سیاسی کورد دهستی پی کردوه و ئه وه موو
شورشانه ی بهرپا کراون بوچی سهرنه که وتون ؟ دیاره هوی گه وره هه بووه که
نه ی هیشته سهرکون ، ئه وه هویانه ش ئه مانه ن :-

۱ - نه بوونی پارتیکی پیشره وهی شورشگیری ریکخه ری خاوه ن پروگرام و
پهیره ویکه هه قوولاو له ناوچه رگه ی بهرژه وه ندی گه له وه .

۲ - بوونی پیاوانی ئایینی و ئاغا و ده ره به گ که به پسی پی و یست
پشتگیری شورش نه ته وه که یان نه کردوه ، له جیاتنی پشتگیری به پیچه وانه
دهستیان له گه ل دوژمنانی شورش و نه ته وه که یان تیکه ل ده کرد وه خویان
ده فروشت و ناپاکیان ده کرد به رامبه ر وولاته که یان ، .

پارچه پارچه بوونی کوردستان په یوه ندیه کی نیشتمانی له نیوان شورشگیره کانی
کوردستاندا نه بونی یه کیه تی بیرو باور .

۴ - یه کیه تی ده وه ته داگیر که ره کانی خاکی کوردستان وه پشت گری یه کتر
بو له ناو بردنی بزوتنه وه و شورشه کانی کورد له هه ر ناوچه یه کی کوردستاندا
هه لگیره سابی .

۵ - زوری چه ک و تفاقه جهنگی دوژمن و سهرکه وتنی له م روه وه .

۶ - نه بوونی یارمه تی ده ره وه و نه بوونی ده زگای پرو پاگاند و ناساندنی
کورد به ییگانه له وولاته کانی ده ره وهی کوردستان وه نه بونی هاوکاری و
هاریکاری گهلانی جهان بو شورشگیرانی کورد .

۷ - بوونی کومه لیک له چاو چنوکان و چلکا و خوران که بو پاره هه میسه
گاماده بوون بو خزمه ت کردنی ییگانه و یارمه تی دانیان له دژ نه ته وه که یان .

۸ — نهخویندهواری و بلاو نهبونهوهی « وعی قهومی » به تهواوی وه بونی
فاکوکی عهشایهیری و تیره گهری له ناو کورده کانا .

● بوچی شیخ مهحمود له شورشه کانیا سههرنه کهوت ؟ —

ئایا ئوبالی له ناو چونی ئەو حکومه ته ساواو خیر له خو نهدیوهی کورد
ئه کهوته سهه شانی شیخ مهحمود وهك هه ندیک دهلین ؟
ئه گهریت و زور به وردی تهماشای میژووی ئەو ماوه تهمن کورته بکهین
که شیخ مهحمود تیا بو به حکمدارو حکمداری کردوه و تا شورشی بهرپا کردوه
زور باش بومان روون دهیته وه که شیخ مهحمود یه کیه له قاره مانه نیشتمان
پهروهه دلیرو نه بهزه کانی کورد که هه رگیز لاپه ره ی میژووی ژیا نی گهردی
نه گرتوه و خاوین و پا که ، وهك باسکرا شیخ روحیکی نیشتمان پهروهه ی
کوردایه تی به رزی تیا مه وجود بو وه له کانگای دلیه وه هه زی به سهه رکه وتنی
وولاته که ی و نه ته وه که ی ئە کرد وه هه ولی ئەدا که کورد بگه یه نیت به ئازادی و
سهه ربه ستی ، به لام به داخه وه ئەو ته یاره فکری و سیاسیه ی دهورو پشتیان
گرتبو مه یدانیان نه ئەدایه بیریک له پاشه روژ بکاته وه بو سیاسه ت به شیوه یه کی
وهختی له گه ل زروف و کاتی ئەو روژدها رابویریت و روژ به رقه سهه .

وه ئەو ئه رکه ی خراوه ته سهه شانی له بهر بهرژه وه نندی کوردو کوردستان
به باشی بیبا به ریه و قسه و دروو ده له سه ی ئەوانه ی که دهورو پشتیان گرتبو
کاری لی نه کا ئەبوایه شیخ که لکی له کومه لی روشنبیران و ئەفسه ره کورده
دنیا دیده خاوه ن ته جربه کان وهر بگرتایه و پیره و ی ئەو ئاموژ گاریانه ی بکردایه و
که دهیان کرد ، وه به چاویکی به رزو به ریز ته ماشای بکردنایه ، ههروهه وهك

ئەحمەد تەقى لە يادداشتە كەيا ئەليت : « شيخ عبدالقادر نەهرى » لە ئەستەمولەو
 نامەى بو نارد وە تەكەى لى كرد وە ناموژگارى كرد كە ھەر چوئىك يىت لە گەل
 ئىنگلىزەكانا تىكى نەداو روژ بەریتە سەر تا بزائىن ئەم جەانە چى بە سەر دېت ،
 وە ھەر وەھا شىخ مەحمود كە بە چاوى خوى دىتى تورك بەزى و ولايتى موصلى
 دوراندئىتر چون ئەبى پاشا ئەو بەسەر ھاتەى تورك تازە شىخ باور بكتاھەو
 بە تورك وە بىھوت لە گەل توركاريك بكتەوت ؟ وا ديارە شىخ دلسوزانە
 وىستويەتى خزمەتى وولات و گەلى كورد بكا ، وەك پىشەوايەكى دلسوزو خاوين
 ھەرچى لە توانادا بوى كردويەتى بەلام توركيزمەكان كە دەوريان دابو نەيان
 ھىشتوھ بزویتەوھو خويان چونيان وىستوھ بەو جورە ھەليان سوراندوھ ، چونكە
 ئەو كاتەدا مەبەستى بەرو دواى تورك وە ئوزدەمىر وە جل خوارەكانى سولەيمانى
 بە سەر و كايەتى « تايەرى ئەمىن ئەفەندى » ئەوھو كە سەر لە سياسەتى ئىنگلىز
 بشيويىن و شىخ مەحمود لە ئىنگلىز دابرو گىرو گرفت بخەنە سەر رىي سياسەتى
 ئىنگلىز لە كوردستانى خوارودا .

شىخ مەحمودىش پياويكى دل ساف و خوش باور بو چونكە خوى دروو
 دەلەسەى نەدەزانى وايدەزانى ھەموو كەس وەك خويەتى ، بويە جل خوارەكان
 يە ناوى ئىسلاميەت و ئايىنەوھ كرديان بە دوژمنى ئىنگلىز وە شىخ خوشى دلى
 تەواو لە ئىنگلىز رەنجا بو وە لە كردهوھو كردارى حاكەم سياسەكانى ئىنگلىز
 نارازى بو وەك « ميجەر سون » چونكە حاكەم سياسەكانى ئىنگلىز دىكتاتورانە
 دەجولانەوھو ئەوانىش عەسكەرى بوون و سياسەتيان نەدەزانى ئەگىنا ئەگەر
 سياسى بوئايە ، فرو فيلى جل خوارەكان وە پيلان و نەخشەكانى « تايەرى ئەمىن
 ئەفەندى » زال نەدەبو بە سەر سياسەتى ئەوانا و دەست بەردارى پياويكى راستى
 وەك شىخ مەحمود نەدەبون .

ئەمە لە لایەكەوه ، لە لای تریشەوه ، لە سەرەتاو گەرم و گوری شورشی
 شیخ مەحمودا عەشایەرەکانی دەورو پشستی سولەیمانی هەموو سۆیند خواری
 شیخ مەحمود بوون و پشتیان گرت ، بەلام ئینگلیز بە فرو فیلێ خوی توانی
 سەرۆك عەشایەرەکان راکیشی بە لای خویا بە پارە و هەموویان لە شیخ مەحمود
 دا بری ، ئەو سەرۆك عەشیرەتەکانی دەستی شیخیان بری و سۆیندیانی بو خوارد
 هەموو شیخیان بەجی هیشت و کشانەوه و شیخ مەحمود لە کوری شەرا بە تەنیا
 مایەوه ، بویە شیخ مەحمود وەك لەوه پیش باسکراوه خوی دانسی ناوه بەم
 کردەوه یەدا وتویەتی ، لە شورشا نابێ پشست بە عەشایەر بیهسترت ، ئەوه بسو لەوه
 پیش سەرۆك عەشیرەتەکان هەموو سۆیند خواری من بوون کەچی پاش دوو
 شەر هەموو پالیان دا بە دوژمنەوه کە ئینگلیزەو پشستی میان بەردا .

ئەم هویانە بونە کوسپ و هاتنە بەر شورشەکانی شیخ مەحمود ئەگینا
 ئەوەتی میژووی کورد هەیه هیچ میژوو نووسیک ناتوانی بلیت شیخ مەحمود
 پیشەوایەکی نیشتمان پەرۆەر و دلیر و دلسوز و پاک نەبۆه ، بەلکو کورد هیشتا
 پیای وێ هەلکەوت و دلیر و ئازاد و خاوەن عەزەتی نەفسی بەرزی نەهیناوه ، بەلام
 ئاخ لە گەل ئەم هەموو رەوشت و خوێ جوانانەو ئەم پاک و خاوینیە لە سیاسەت
 دەستی ببوایە یان راویژ کەری سیاسی راستی لە دەورو پشست بوایە ، جا لیرەدا
 ئیمە ئەبێ بە وجدانیکی پاکەوه بلین ، بوچی شیخ مەحمود لە سیاسەت دەستی
 نەبۆه ؟ .

سیاسەت مانای فرو فیلێ زورە بە پسی کات و سات و
 زرونی ئەو کیشەیه و کاتی .

★★★

سیاست چیه :-

له پهرتووکي « سیاست الحکم » نووسینی « اوستن رنی » و ترجمه‌ی
عهره‌بی دکتور حسن علی الذنون له لاپهره ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ داسی
سیاست نه کات نه لیت :-

زور به‌ی زوری نه‌مریکایی به‌کان نه‌لین سیاست کرده‌وه به‌کی پیسه ،
سیاسیه‌کان به تاییه‌تی ئازاوه نیره‌وه و خو هه‌لکیش و فشه که‌رو ره‌وشت نزن ،
سیاسیه‌کان ته‌نیا ئیه‌تمام به چاکو ده‌ست که‌وتی خویانو و نه‌وانه‌ی سهر به‌وانن
نه‌ده‌ن ، هه‌میشه له‌ئیشیک ده‌گهرین که سهره‌نجی جه‌مهور رابکیشی نه‌گهرچی
زور باش بزائن نه‌و ئیشه راست نه ، سیاسی هه‌رگیز ته‌ماشای پاشه روژیش
ناکهن ، نه‌و کات و ساته‌ی نه‌وانی تیانچی بوی نه‌وه ده‌کهن ، بویه نه‌مه‌ریکایی به‌کان
نه‌لین روزفلت یه‌کیک بوه له‌پیاوه گه‌وره‌کانی ده‌ولت ، وه هه‌روه‌ها نه‌شلین
نزمترین سیاسی بووه له‌ماوه‌ی ژیا‌نیا و هه‌ر به‌م جوهره « وینستون چرچل » و
« دوايت ئایزنهاور » وه « ریتشارد نیکسون » ، بویه نه‌لین سیاست عباره‌ته
له‌فرو فیل و پیلانو ته‌له‌که بازی به‌شیوه‌یه‌کی ره‌سمی و مشروع به‌ناوی
ریک‌خراویک یا نه‌حکومه‌تیکه‌وه بو گه‌یشتن به‌مه‌رام و مه‌به‌ست و ئامانجه نه‌خشه
کیشراره‌کانیان ، •

جا واته شیخ مه‌حمودی نه‌مر دور بوه له‌م ره‌وشت و خوانه‌و دور بوه له‌م
صفاته ناشرینه‌وه بویه و ترا سیاسی نه‌بوه ، که‌وابو نه‌وانه‌ی نه‌م پهرتوکه
نه‌خوینه‌وه باش تی‌بگه‌نو نه‌لین بوچی و تراوه شیخ مه‌حمود سیاسی نه‌بوه ،
چونکه راست و تراوه ، نه‌مه له‌لایه‌که‌وه ، له‌لای تریشه‌وه له‌بناره‌ی
هه‌له‌ه‌تاندنی کورده‌کان به‌ناوی دین و برای دینه‌وه باور کردنیان به‌مصطفی

کمال به م‌ناوه‌وو یاریده‌و یارمه‌تی دانی و رزگار کردنی له ته‌نگ و چه‌له‌مه‌ی له
ناو چون ، که‌چی له پاداشتی چاک‌ه‌دا مصطفی کمال ئەوه‌ی پی کردین که کردی
ئەو مصطفی کماله‌ی که خه‌لافه‌تی ئیسلامی له ناو بردو دینی له تورکیادا کر کرد ،

با هیچ دوور نه‌روین له کاتی سهر کوماری عبدالسلام عارف‌دا هه‌موو
دیمان چون به ناوی ئیسلام و دینه‌وه کونگه‌ره‌ی ئیسلامی به‌ست وه علماو مه‌لای
دنیا‌ی کوکرده‌و ه‌بو ئەوه‌ی فتوا دهر‌که‌ن بو له‌ناو بردنی نه‌ته‌وه‌ی کورد ، جابه‌مه
ئەوتری مولمانه‌تی یان شتی تر ؟ •

ئە‌گەر چاویک بخشین به لاپه‌ره‌کانی میژووی کوردا ده‌بینین زور
شتی وا رویداوه ، یه‌کیک له‌وانه محمد پاشای ره‌واندزی که به پاشا کویره به
ناو بانگ بو ئەم پاشایه ئەوه‌نده سه‌رکه‌وت ئیسپراتوریه‌تیکی کوردی پیکه‌وه‌نا
که‌چی مه‌لایه‌کی دینی « مه‌لای خه‌تی » به ناوی دین و براهه‌تی دینه‌وه
هه‌لی خه‌له‌تاندو ته‌سلیمی کرد به تورکه‌کان و ئەوانیش کوشتیان وه حکومه‌ته
گه‌وره‌که‌شی له ناو چو ، جا که وتراوه به ناوی دین و برای دینه‌وه کورد هه‌میشه
هه‌ل‌خه‌له‌تینراوه ، راسته ، کورد له ژیا‌یا راسته ، فرو‌فیل و حيله‌ بازی و ته‌له‌که
بازی نازانی ، صریحه له قسه‌ کردناو زور به توندی و به باوریک‌ی قایمه‌وه
دینه‌که‌ی ده‌پاریزی ، که به‌لینکی دا له‌و به‌لینه‌ پاشن گه‌ز نایته‌وه ئە‌گەر سه‌ری
خو‌ی له‌و ری‌به‌دا داناوه ، له پیناوی پاراستنی دنیا نیشتمان و گه‌لو وولات
ده‌فه‌وتینی ، جا بویه بیگانه دوژمنه‌کانمان هه‌میشه که‌لک و سودیان له‌م ره‌وشته
وه‌ر‌گرتوه و ه‌له‌ چ کاتیکا ته‌نگه‌تاو بوین بابه‌تی برای دینی و دینان له‌ گه‌ل
کوردا هیناوه‌ته مه‌یدان وه ئەو شا ده‌ماره‌یان گرتون به ئاره‌زو‌ی خو‌یان چونیان

ویستی کوردیان کیش کردوه تا سه رکه وتون ، که گه یشتون به ئامانجیان
ئنجاه ورسوراونه وه به توندی له کوردیان داوه ئه پاداشتی چاکهیدا .

جا بویه ویستم ئهم بابه ته گرنگه که نووسه رانی کورد تا ئه مرو نه یان توانیوه
خویانی لی بده نو به ئاشکرا لهم ا به ته بدوین من به یه لگهی تاریخی و یه کاره ساتی
روداو روونم کرده وه که دوژمنانی کورد هه میسه به ناوی برای دینیه وه
کوردیان هه له خه له تاندوه .

بویه ئه لیم خوینده وارانی به ریز که ئهم په رتوو که ده خوینده وه ئه بی باش
له وه بگهن که مه بهستی به رو دواي من ئه وه بوه که ئاموژگاری نه ته وه کهم بکه م
که زور لهم رو وه وریاو ئاگادار بن تا جاریکی تر به و ناوه وه نه توانری له خسته
بیرین وه من هه رگیز مه بهستم ئه وه نیه که به خراپه ناوی دین و برایه تی دینی
بینم ئه گهر بو به رژه وه نندی گشتی به کار بهینری . یو ئهم مه یه سته شس خوای
گه وره ئاگاداره .

ئەو سەر چاوانەى كەلكيان لى وەرگىراوہ لە نووسىنى ئەم پەرنوكە سىياسىيەدا

- ١ - شەرەفنامە « شرف الدين خانى بدلىسى » لە فارسيەوہ .
- ٢ - من عمان الى عماديه « عەرەبى » « جوله فى كردستان الجنوبى »
نووسىنى ماموستا على سيدو گورانى .
- ٣ - فى غمرة النضال مذكرات المحامى سليمان فيضى عەرەبى .
- ٤ - المجله العسكرية العراقية العدد ٢ السنه ٣ العام ١٩٢٦ مقال مقدم
حسين نورى « عەرەبى » .
- ٥ - خناجر و جبال « قاسم والاكراد » باللغة العربية للاستاذ احمد فوزى
- ٦ - تاريخ العراق القريب « مسن ييل » باللغة الانجليزية ترجمه جعفر خياط
عەرەبى .
- ٧ - القوميات العراقية « جرجيس جبرائيل هومى » طبع بغداد ١٩٥٩ عەرەبى
- ٨ - « كردستان والاكراد » دراسه سياسيه واقتصاديه للدكتور عبدالرحمن
قاسمى - عەرەبى -
- ٩ - الاكراد للاستاذ مينورسكى ترجمه الدكتور معروف خزنده دار عەرەبى
- ١٠ - « المسأله الكردية » بحث اجتماعى وتاريخى منشورات مركز دراسات
قضايا العالم الاسلامى المعاصر « جواس بلاو » - فرانسى -
- ١١ - الاكراد والقانون من مولفات « تومابوا » او « لوسيان رامبوت » باريى

١٩٤٧ .

- ١٢ - تفاصيل عن حياة الاكراد مقال للسير مارك سايكس حول القبائل
الكردية فى الامبراطورية العثمانية . « انجليزى » .

- ۱۳- التسلطه و جبرانهم المليون « جون جوزيف » .
- ۱۴- پريم سويسى « كوردش سامولويچين » .
- ۱۵- روزنامه « ليون » ي فهرستى له روزى ۲۶ى كانونى يه كه مى
 ۱۹۵۹ .
- ۱۶- اى . اى . تسوكارمان « مبادئ النحو الكردى » موسكو ۱۹۶۲
- ۱۷- « انا باسس » كزيفون باللغة الفارسيه وهرگيرى به كوردى به
 ناوى « كوردستان شوينى ده هزار يونانى له ۴۰۱زدا » حسن فهمى جاف .
- ۱۸- « تشتيت الاكراد في الازمنه القديمه » روزنامه كومه لى اسپانى
 شاهانه تشرينى يه كه مى ۱۹۶۱ .
- ۱۹- كورده گان و ولاته كه يان نووسه « كاپتان شيخ . ا . وحيد
 پاكستانى » انگليزى » .
- ۲۰- شورشه گانى كورد « ماموستا علاء الدين سجادى » كوردى
- ۲۱- تاريخى كوردو كوردستان معالى محمد امين زهكى به گه كوردى
- ۲۲- تاريخى سوله يمانى معالى محمد امين زهكى به گه كوردى
- ۲۳- ريگا به ناو كوردستاندا ، اى . ام . هاملتون انگليزى
- ۲۴- توركو كوردو عه رب ميجه ر ئادموندس انگليزى
- ۲۵- يادداشتى خوا لى خوشبو ئه حمده تهقى « دهست خهت » كوردى
- ۲۶- يادداشتى خوا لى خوشبو ره فiq حلى به گه به رگى شهش كوردى
- ۲۷- يادداشتى رهشيد جودهت به گه .
- ۲۸- كتاب الانساب والتسلسل التاريخى الاسلامى « ئى . دى . زامبور »
- ۲۹- ميسو بوتاميا ۱۹۱۷ - ۱۹۲۰ سير ئارنولد ويلسون انگليزى
- ۳۰- مصطفى كمال « الذئب الاغبر » ايچ . اس . ئارمسترونك عه ربى

- ۳۱ - مقتطفات من مجله اوريات الفرنسيه « جان پير فينيو »
- ۳۲ - كردستان جغرافياي طبيعي و سياسي و اقتصادي كردستان « فارسي »
نويسيني « علي اصغر شميم »
- ۳۳ - « الضحايا الثلاث » للاستاذ المنعم الفلامي عره بي .
- ۳۴ - ميژوو پوتاميا و كردستان ميچر اي . بي . سون لندن ۱۹۲۶ انگليزي
- ۳۵ - پرسيارو دهمه تمقي له گهل هونه رمه ندي به ناو بانگ « علي باپير
- اغا » كه خوي له سهرده مي حكمراني شيخ محمودا له سوله يمانى سكرتيري
- حاکمی سياسي سليمانى بوه وه شاره زايى زوره لهو كارمسات و روداوانه ي كه
- رويداوه لهو سهرده مه دا زور به وردى هه موو شتيكى بو روون كردمه وه . وه
- هه روه ها چاوم ه زور لهو كه سانه كهوت كه له شور شه كاني شيخ محمود
- به شدار بون وه مراكرى حساسيان هه بوه به لام نه يان ويست ناويان به رم .

★ کوتایى ★

سوپاسيکي پر به دل

پاش ته واو بوونی له چاپدانی هم پرتوکه سیاسیه به کولو به دل
سوپاسيکي گهرم و گوري برايانه پيشکهش نه کم به و کريکارانه ی چاپخانه ی
ژين که زور خويان ماندو کرد له چاپ دانى داوا له يزدان نه کم که هميشه
له کامه رانيدا بن ، نه وائيش: —

پيت ريکخهري « ټيټير ټاپ » کاک پشکو توفيق ، کاک مجيد که ساس
کاک عمانوئيل ميشو سندی و کاک حه رضا وه کاک شيرکو توفيق و کاک
فايق محمديو کريکارى بچوک و قارمان جهزا که ساس .

رهمزی قهزاز

ئەوێ لەم پەرتووەدا نووسراوە: -

لایسەرە

- ۱ - بزوتنەوێ سیاسی و روشن بیری کورد لە چەرخێ نۆزەدەوێ تا
- ۳ - پێشکەشی ییست •
- ۵ - پێشسەرە •
- ۹ - کوردستان •
- ۱۳ - رەگەزی کورد •
- ۲۱ - بزوتنەوێ سیاسی ئەوێ کورد •
- ۲۷ - پەیمانی سیقیر «معاھدە» •
- ۳۳ - میژووی بزوتنەوێ سیاسی کورد •
- ۳۶ - باری سیاسی عێراق و کوردستانی عێراق لە پێش شەری
- جێمانی دووەمدا •
- ۴۰ - بزوتنەوێ سیاسی لە کوردستانی ژورودا «شورشی شیخ سعید» •
- ۴۱ - شورشی ئەگری داغ «ئارارات» •
- ۴۷ - پەیمانی ساینکس بیکو •
- ۴۹ - شورشەکانی بێارزان •
- ۵۱ - جولانەوێ روشن بیری لە کوردستاندا •
- ۵۲ - جولانەوێ روشن بیری کورد لە سوریه •
- ۵۴ - جولانەوێ روشن بیری کورد لە عێراقدا •
- ۵۶ - جولانەوێ روشن بیری کورد لە تورکیادا •
- ۵۷ - جولانەوێ روشن بیری کورد لە ئێراندا •

- ۵۹ - جولانه‌وه‌ی روشن بیرى كورد له یه كیهننى سوڤیت •
 ۶۳ - ئیمپراتوریه‌تى عوسمانى و كورد له سه‌ره‌ئای چهرخى بیسته‌ما •
 ۷۲ - هاتنى سویند خواران بو ئه‌سته‌مولو باری سیاسى
 كوردستانى ژورو •
 ۸۳ - هاتنى به‌رتانیا بو كوردستانى خوارو •
 ۸۶ - هاتنى ئینگلیز بو شارى سوله‌یمانى •
 ۹۰ - بار له شارى سوله‌یمانى •
 ۹۳ - شه‌هید بوونى شیخ سعیدی خفید •
 ۹۸ - وه‌ستانى شه‌رى گه‌وره له به‌ینى تورکیا و سویند خواراندا
 وه بار له كوردستانى خوارودا •
 ۱۰۴ - شیخ مه‌حمود كى یه ؟ •
 ۱۱۵ - هاتنى سون بو سوله‌یمانى •
 ۱۱۷ - شورشی یه‌كه‌مى شیخ مه‌حمود •
 ۱۱۸ - شه‌رى یه‌كه‌م •
 ۱۲۵ - شه‌رى بازیان « ترمویلی كوردستان » •
 ۱۲۹ - بار له ناوچه‌ی قه‌لادزه و رانیه و ره‌واندزو وانو باشقه‌لا •
 ۱۳۷ - ناردنى احمد ته‌قى به نوینه‌رى كوردستانى خوارو بو تورکیا •
 ۱۴۰ - گه‌رانه‌وه‌ی احمد ته‌قى له گه‌ل مه‌فره‌زه‌یه‌كى تورك بو ره‌واندز
 ۱۴۶ - هاتنى ئوزده‌میر و هیزه‌كه‌ی بو ره‌واندز •
 ۱۵۶ - احمد ته‌قى اسماعیل خانى سمكو •
 ۱۵۷ - حاكمى سیاسى ئینگلیز •
 ۱۶۰ - ئینگلیزه‌كان و حكومه‌تى ئه‌رمه‌ننى •

- ۱۷۱ - گه رانه وهی شیخ مه محمود له دیلسی .
- ۱۷۲ - کونگهره ی قاهره .
- ۱۷۹ - شیخ مه محمود و ئوزده میر .
- ۱۹۰ - ملکی شیخ مه محمود .
- ۱۹۵ هاتنی سمکو بو سوله یمانی .
- ۱۹۷ - سمکو و ئیران .
- ۱۹۸ - سمکو و شیخ مه محمود .
- ۲۰۱ حکمداری شیخ مه محمود و ئوزده میر .
- ۲۰۳ - زه بونسی وولاتی تورک .
- ۲۱۱ - فەوزی به گۆ شیخ مه محمود .
- ۲۱۵ - سیاهه تی ئوزده میر به رامبه ر به کورد .
- ۲۱۹ - ملکیه تی شیخ مه محمود .
- ۲۲۴ - پهریشانی خیزانی شیخ مه محمود .
- ۲۲۹ مندوبی سلمی چاره نووسی عیراق داده نیست .
- ۲۳۰ سه ده زار روییه به خشیش بو ئه و که سه ی شیخ مه محمود بکوژی !
- ۲۳۱ - نووسینی روژنامه عهره بیه کان له باره ی شورشه کانی شیخ مه محمود وه
- ۲۳۴ - شورشه کانی کورد بوچی سه رنه که وتون .
- ۲۳۵ بوچی شیخ مه محمود له شورشه کانیا سه رنه که وت ؟ .
- ۲۳۸ - سیاهه ت چی یسه ؟ .
- ۲۴۱ ئه و سه رچاوانه ی که لکیان لی وه رگیراوه له نووسینی ئه م
- په رتوکسه سیاسیه دا .

لاپهره	دیر	مهله	راست
۵	۹	کودو	کودو
۷	۴	میس	سیاسی
۷	۱۷	م	بم
۸	۲۰	وهـکرت	وهـکرت
۱۰	۱۷	الاکړد	الاکړد
۱۰	۲۱	داسه	دراسه
۱۰	۲۱	عبدالرحمان	عبدالرحمان
۱۱	۲۱	ونتصادیهـد	واقصادیهـد
۱۲	۱۰	دهـگناه	دهـگاته
۱۲	۱۶	داسه	دواسه
۱۴	۲۱	مینوـسکی	مینووسکی
۳۴	۴	سان	ثمان
۳۶	۱	سیراق	عیراق
۳۶	۴	دابش	دابش
۳۷	۱۵	دهـر کردهـوه	پیریان دهـ کردهـوه
۳۸	۳	عیاقدا	عیراقدا
۳۹	۵	جا کرین	چاکترین
۳۹	۷	مـجد	ماجد
۳۹	۱۰	کردنا	کردنیا
۴۰	۳	کرنی	کردنیا
۴۰	۶	سـهـرک	سـهـرک
۴۱	۱	فریندیران	فرینران